

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ**

ΤΟΜΟΣ 64

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΟΜΙΑΤΑΙ Π' - ΚΓ'
(ΚΕΦ. 1 - 7, 1-90)

Μετάφρασις-Σχόλια
ΚΥΡΙΑΚΟΥ Γ. ΡΟΥΜΠΗ
θεολόγου - φιλόλογου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	11 - 242
Ὁμιλία ΙΓ' (Ματθ. 8', 1 - 11)	11 (245)*
Ὁμιλία ΙΔ' (Ματθ. 8', 12 - 25)	31 (260)
Ὁμιλία ΙΕ' (Ματθ. ε', 1 - 16)	42 (269)
Ὁμιλία ΙΣΤ' (Ματθ. ε', 17 - 26)	75 (295)
Ὁμιλία ΙΖ' (Ματθ. ε', 27 - 37)	110 (321)
Ὁμιλία ΙΗ' (Ματθ. ε', 38 - 48)	132 (338)
Ὁμιλία ΙΘ' (Ματθ. στ', 1 - 15)	151 (352)
Ὁμιλία Κ' (Ματθ. στ', 16 - 23)	176 (373)
Ὁμιλία ΚΑ' (Ματθ. στ', 24 - 27)	191 (386)
Ὁμιλία ΚΒ' (Ματθ. στ', 28 - 34)	201 (394)
Ὁμιλία ΚΓ' (Ματθ. ζ', 1 - 20)	217 (406)
ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ	245 - 429

* Οἱ ἐνδοὶ περιεχομένων ἀριθμοὶ εἶναι οἱ ἀντίστοιχοι τῶν σελίδων τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'

(Ματθ. 8', 1 - 11)

«Τότε ὁ Ἰησοῦς ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν ἔρημον διὰ νὰ πειρασθῆι ἀπὸ τὸν διάβολον».

ἘΤότε Πότε, δηλαδὴ; Μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν φωνὴν ποῦ ἦλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἔλεγεν· «Αὐτός ἐστίν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός εἰς τὸν ὅποιον εὐηρεστήθην».

Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι ἐκινήθη πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διότι αὐτὸ λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι τὸν ὠδηγεῖ ἐθῶ εἰς τὴν ἔρημον. Ἐπειδὴ, θέβαια, ἔκανε καὶ ὑπέμεινε τὰ πάντα διὰ νὰ παραδειγματιζώμεθα ἡμεῖς, διὰ τοῦτο καὶ ἀνέχεται νὰ δηγηθῆ εἰς τὴν ἔρημον καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν διάβολον, ὥστε νὰ μὴ ταρασσεῖται ὁ κάθε βαπτιζόμενος. **163*** εἴαν τυχόν μετὰ τὸ βάπτισμα ὑψίστατο μεγαλυτέρους πειρασμούς, μετὰ τὴν ἰδέαν ὅτι αὐτὸ συμβαίνει ἀντίθετα πρὸς τὰς ἐλπίδας του, ἀλλὰ νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα μετὰ γενναϊότητα, μετὰ τὴν πεποιθή-

1. Ὁ Κύριος ἐρῆψε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ἔρημον αὐτὴν, ἐξηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ καταστῆ διὰ τῆς πείρας σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀρχιερέυς.

2. Ματθ. 4, 1.

3. Ματθ. 8, 11.

* Οἱ ἐνδοὶ τῆς μεταφράσεως συνεχόμενοι ἀριθμοὶ (ἐννοιαι) **163**, **164**... παραπέμπουσι εἰς τὰ ἀντιστοιχῶν ἀρχαίων κειμένων τοῦ ἀρχαίου κειμένου. Τὰ δὲ **B. C. D. E** ἀποκλίοντες ὑποδείξεις τῶν ἀντιγράφων τούτων.

σιν ότι οι πειρασμοί συμβαίνουν κατά φυσική συνέπεια". Εξ άλλου, δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀπλοῆθηκε διὰ τοῦ βαπτίσματος μετὰ τὰ πνευματικά ὄπλα, διὰ νὰ πολεμῆς καὶ ὄχι νὰ εὐρισκῆσαι εἰς ἀπραξίαν.

Δι' αὐτό, ἐπίσης, δὲν ἐμποδίζει τοὺς ἐπερχομένους πειρασμούς ὁ Θεός. Κατὰ πρῶτον, διὰ νὰ ἀντιληφθῆς ὅτι ἔγινες πλέον πολὺ πιὸ ἰσχυρός. Δεύτερον, διὰ νὰ παραμεινῆς μετριώφρων καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανεθῆς διὰ τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβες μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀφοῦ οἱ πειρασμοὶ ἤμποροῦν νὰ σὲ ταπεινώσουν. Τρίτον, διὰ νὰ μάθῃς, μετὰ τὴν δοκιμασίαν τῶν πειρασμῶν, ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων. Ἐὶς ὁποῖος μέχρι τώρα εἶχεν ἀμφιβολίας διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν σου ἀπὸ κοντὰ του, ὅτι τελειωτικῶς τὸν ἐγκατέλειψες καὶ ἐφυγες μακριὰ του. Τέταρτον, διὰ νὰ γίνῃς ἰσχυρότερος καὶ πιὸ συμπαγῆς ἀπὸ τὸν σίδηρον μετὰ τὴν πάλην τῶν πειρασμῶν. Πέμπτον, διὰ νὰ ἔχῃς μίαν ὀφθαλμοφανῆ ἀποδείξιν διὰ τοὺς πνευματικούς θησαυρούς ποῦ σοῦ ἐνεπιστεύθησαν, ὅστις, διφορετικῶς, δὲν θὰ ἔκανεν αὐτὴν τὴν ἐπίθεσιν ὁ δαίμων, ἐὰν δὲν σὲ ἔβλεπεν ὅτι ἀνῆλθες εἰς μεγαλύτεραν τιμὴν. Ἐξ ἄλλου, διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἀπαναστάτης κατ' ἄρχας ἐναντίον τοῦ Ἀδάμ, ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι τοῦ ἐδόθη μεγάλη ἀξία. Ἐπίσης, διὰ τὸν ἰδίον λόγον ἐστάθη ἀντιμέτωπος τοῦ Ἰῶβ, ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ἔσπεφανόκετο καὶ ἀνεκκρύσσεται ἡ ἀγιότης του ἀπὸ τὸν Θεὸν τοῦ σύμπαντος.

Μά, τότε διατί λέγει ὁ Χριστὸς «Νὰ προσεύχεσθε, διὰ νὰ μὴ πέσετε εἰς πειρασμόν»;* Ὁ ἄλλο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν παρουσιάζει τὸν Ἰησοῦν νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἔρημον ἀπ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ νὰ ὀδηγῆται, σύμφωνα μετὰ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας, ἐνωσὶν δι' αὐτῶν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητούμεν τοὺς πειρασμούς οἰκειοθελῶς, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀντιμετωπίζωμεν μετὰ γενναϊότητα, καθὲς φορὰ ποῦ προσβάλλομεθα ἀπὸ αὐτοὺς. Πρόσεχε, ἀκόμη, ποῦ τὸν ὀδήγησε τὸ ἄγιον Πνεῦμα, ὅταν τὸν ἐπήρε. Ὅχι εἰς τὴν πόλιν ἢ τὴν ἀγορὰν, παρὰ εἰς τὴν ἔρημον. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἐπρόκειτο νὰ προκαλέσῃ τὸν διάβολον, ὄχι μόνον μετὰ τὴν πείναν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν

4. Ἀποθ. ἐπιπέσει, συνέβη, τὸ ἔβην καὶ εἰς τὸν Κύριον.
5. Mat. 26, 41.

χῶρον τοῦ διδοῖ τὴν εὐκαιρίαν, δεδομένου ὅτι τότε πρὸ πάντων ἐπιτίθεται ὁ διάβολος, ὅταν μᾶς ἴδῃ νὰ εἰμεθα μόνον μᾶς καὶ μακριὰν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἔτσι, ἐπετέθη κατ' ἄρχας καὶ ἐναντίον τῆς γυναίκος, ὅταν ἦτο μόνη τῆς καὶ τὴν ἤρε χωρίς τὸν ἄνδρα τῆς. Ὁ Πραγματικῶς, ὅταν μᾶς ἴδῃ νὰ εἰμεθα μαζί μετ' ἄλλους καὶ ὄργανωμένους, δὲν ἔχει τὸ ἴδιον θάρρος, οὔτε ἐπιτίθεται. Συνεπῶς, δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐπιβάλλεται πρὸ πάντων νὰ εὐρισκώμεθα συνέχεια μαζί μετ' ἄλλους συνανθρώπων, διὰ νὰ μὴ εἰμεθα εὐλόγητοι ἀπὸ τὸν διάβολον.

Ὅταν, λοιπὸν, εὐρήκε τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν ἔρημον, καὶ μάλιστα εἰς ἔρημον ἀόριστον, (τὸ ὅτι, θέασι, ἡ ἔρημος ἦτο αὐτοῦ τοῦ εἶδους, τὸ ἀπεκάλυψεν ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, ὅταν εἶπεν ὅτι «ἦτο μαζί μετὰ θηρίων»), πρόσεξε μετὰ πόσῃ κακουργίαν καὶ πονηρίαν τὸν πλησίαζε καὶ ποῖαν εὐκαιρίαν ἐκμεταλλεῖται. Δηλαδὴ, δὲν ἐμφανίζεται ὅταν ἐνήστευεν, ἀλλ' ὅταν πλέον τὸν εἶχε κυριεύσει ἡ πείνα, διὰ νὰ μάθῃς καὶ ἐοῦ πόσον μεγάλο καλὸν εἶναι ἡ νηστεία καὶ ὅτι εἶναι ὄπλον ἰσχυρὸν κατὰ τοῦ διαβόλου, καὶ ὅτι, μετὰ τὸ βάπτισμα, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς τὸν νοῦν σου εἰς τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν μέθην καὶ τὰ πλοῦσια τραπέζια, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιδῆσαι εἰς τὴν νηστείαν. Ἐὰν δὲ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἐνήστευσε καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὄχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἐχρειάζετο τὴν νηστείαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς δώσῃ παράδειγμα νηστείας. Δηλαδὴ, ἐπειδὴ τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα εἶχες διαπράξει προτοῦ νὰ βαπτισθῆς, σὲ εἶχαν καταστήσει δοῦλον τῆς κολίας, δι' αὐτὸ μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ Ἰησοῦς καθιερώνει τὴν νηστείαν, ὅπως ἀκριβῶς θὰ διέταξε κάποιος τὸν ὄπ' αὐτοῦ θεραπευθέντα ἀσθενῆ νὰ μὴ κἀνῃ ἐκαίσιος τὰ πράγματα. **169** ἀπὸ τὰ ὁποῖα προήλθεν ἡ ἀσθένεια.

Πραγματικῶς, καὶ τὸν Ἀδὰμ ἡ λαίμαργία τὸν ἐξεδίδωεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ τὸν κατακλισμὸν, ἐπίσης, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Νῶε αὐτὴ τὸν προεκάλεσε, καὶ τὴν φωτιά ποῦ ἔπεσον εἰς τὸ Σόδομα αὐτὴ τὴν προσεῖλικυον. Διότι, ἂν καὶ ἐκεῖ εἴχαμεν τὸ ἁμάρτημα τῆς πορνείας, ἐν τούτοις ἡ ρίζα τῆς τιμωρίας εἰς ἀμφοτέρας τὰς

6. Τὴν ἔβην. — Πρβλ. Γεν. 3, 1 32.
7. Τὸν Ἀδάμ.
8. Ματθ. 3, 18.

περιπτώσεις προέκυψαν από την άδηφαγίαν, πράγμα τό όποιον ύπαινίστο και ό 'Ιεζεκιήλ, όταν έλεγεν· «Διότι αυτό ήτο τό άμάρτημα των Σοδώνων, έπειδή με όρηφάνειαν, με άφθονά φαγητών και με άμέτρητον άνον έπεδίδοντο εις καταχρήσεις»⁹. Τοιούτοτρόπως, και οι 'Ιουδαίοι διάπραξαν τά μεγαλύτερα κακά, όταν έξ αιτίας τής μέθης και των άπολαύσεων περιέπεσαν εις την ανομίαν.

Δι' αυτό και ό 'Ιησούς νηστεύει επί σαράντα ήμέρας. Β ύποδεικνύων εις ήμάς τά φάρμακα τής σωτηρίας, και δέν νηστεύει περισσότερο, δια να μη προκαλέση άμφιβολίας ός προς την άλήθειαν τής ύποθέσεως με την ύπερβολήν του θαύματος. Και τώρα δέν θά συνέβαινεν αυτό, εάν προηγουμένως δέν είχαν άνθέξη εις τόσον μεγάλην νηστείαν ό Μωϋσής και ό 'Ηλιás, βοηθούμενοι από την δύναμιν του Θεού. Πραγματικά, εάν ήνηστευε περισσότερο, εις πολλούς θά έφαινετο άπιστευτος ή ανάληψις του άνθρωπίνου σώματος από του 'Ιησού¹⁰.

«Αφού, λοιπόν, ήνηστευσε σαράντα ήμέρας και σαράντα νύκτας, κατόπιν έπεινάσεν»¹¹. Έτσι δίδει την εδκαίριαν εις τον διάβολον να τον πησιάζη, δια να συγκρουσθή μαζί του και να μάς φανερώση πώς πρέπει να υπερέγωμεν και να νικάμεν. Ο Τό ίδιον, θέβαια, κάνουν και οι άθληται¹², όταν, δηλαδή, εκπαίδευον τους μαθητάς των να υπερισχύουν και να νικούν, με την θέλησιν των συμπλέκονται με άλλους όμοίους των επάνω εις τάς παλαιότρος και βίδου την εύκαιρίαν εις αυτούς να παρακολουθούν την τέχνην των εις την πράξιν επί των σωματών των αντίπαλων και να διδάσκωνται έτσι τον τρόπον τής νίκης. Τό ίδιον, λοιπόν, συνέη και τότε. Έπειδή, δηλαδή, ήθελεν ό 'Ιησούς να προκαλέση τον διάβολον εις την άναμέτρησιν αυτήν, και την πενίαν του άσπασε να άποκαλυφθή και, όταν έπλησίασεν ό διάβολος, τον έδέχη και, αφού τον έδέχη μίαν και δευτέραν και τρί-

9. 'Ιεζ. 16, 49.

10. Δεδομένου ότι ή μεγαλύτερη νηστεία θά υπερέβαινε τα όρια τής άνθρωπίνης άνθεκτικότητος.

11. Ματθ. 4, 2.

12. Ένωμει τους άλλοκληρωμένους άθλητάς, τους διατρέφοντες, οι όποιοι ήχον μαθήτας και τους εκπαιδεύον, όπως κατά κάποιον τρόπον είναι σήμερα οι λαγόμενοι προπονηται.

την φοράν, τον ένίκησε με την εύκολίαν, ή όποία έταίριαζεν εις την δύναμιν του.

Ε' Άλλά δια να μη οάς ύπερω την ώφέλειαν, με τό να εκθέτω συντόμως τας νύκτας αύτάς, ός αρχίσωμεν την μελέτην από την πρώτην προσβολήν και ός έρευνησωμεν την κάθε μίαν χωριστά με άκρίθειαν. Όταν, λοιπόν, έπεινάσε, λέγει ό Ευαγγελιστής, τότε «τόν έπλησίασεν ό διάβολος και ειπεν εις αυτόν· Έάν είσαι Υιός του Θεού¹³, πές να γίνουν ψωμί οι λίθοι αύτοί»¹⁴. Έπειδή, δηλαδή, ήκουσεν ό διάβολος φωνήν να καταβαίνει από τον ουρανόν και να λέγη· «Αυτός είναι ό Υιός μου ό άγαπητός»¹⁵, ήκουσεν, έπίσης, και τον 'Ιωάννην να λέγη τόσα πολλά περί αυτού, εν συνεχεία δέ τον είδε να πεινά, ελό αιτίας των λεχθέντων περί αυτού, άφ' έτέρου δέ δέν ήμπορούσε να παραδεχθή ότι ήτο άλλος άνθρωπος, έξ αιτίας των λεχθέντων περί αυτού, άφ' έτέρου δέ δέν ήμπορούσε, πάλιν, εν να παραδεχθή ότι ήτο Υιός του Θεού, επειδή τον έβλεπε να πεινά. Συνεπώς, επειδή εύρέθηκεν εις άδιέξοδον, όμιλει με άμφιβολίαν. Και όπως άκρίτως πησιάζει τον 'Αδάμ και, αρχάς και χρησιμοποιοεί τό ψεύδος δια να μάθη την άλήθειαν, έτσι και εις την παρούσαν περίπτωσιν, επειδή δέν γνώριζε καλά τό άνέκφοραστον μυστήριον τής θείας οικονομίας και ποίος ήτο τέλος πάντων ό 'Ιησούς, άποπειράται να στήρη άλλα δόλια δίκτηα, με την βωθήειαν των όποιων ενόμιζε ότι θά γνωρίση τό μυστικόν και τό άπόκρυφον. **170** Και τί λέγει· «Έάν είσαι Υιός του Θεού, πές να γίνουν ψωμί

13. 'Η φράσις αυτή άποδεικνύει ότι ό διάβολος έγνωρίζε μέχρις ενός σημείου την σκεψιν του 'Ιησού με τον Θεόν και ήθελε να πληροφορηθή περισσότερο περί αύτης. 'Ο Σατανάς ήρθε από τον άνον του Θεού να επιστήση εις τας άνάγκας του δια τής άπερρηκτής συνήμας του. Αυτό δέν ήτο παρά τό πρώτον ήθημ. Διότι άποκαλύθηθαι θά έπέλεθη εις αρχικέρας άνάγκας παρ' όσον ήτο ή προμήθεια τής τροφής· να βεηθή, δηλαδή, τους κόπους των όδοικητών, να ύπομεινη την καταστροφήν των τρομακτικόν και πάν ότι στανόχηται και θανατίζει τον συνήθη άνθρωπον. 'Η άρνησις του Χριστού να προσφύγη εις θεάμει δια να άποτρέψη τον άν της κρίσης κινδύνον έχει τό παράλληλον αύτης εις την άπορρηγήν αυτού, όπως εστηση ύπερσυνεχην βωθήειαν δια να άποτρέψη τον κίνδυνον επί του βουαίου. Δέν ήθέλησε να προσβάλη τους λίθους εις έρωτος, όπως δέν ήθέλησε να παραστήρη λεγαθώς άγγέλιον (Πράξ. Ματθ. 26, 58), διότι εις άμφοτέρας τας περιπτώσεις δέν επέτρεπον αυτό τα όλέθια του Πατρός.

14. Ματθ. 4, 3.

15. Ματθ. 3, 17.

οι λίθοι αυτοί». Και δὲν εἶπεν Ἐπειδὴ πεινάς, ἀλλὰ «ἐάν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι θὰ τὸν ἐξαπατήσῃ με τὰς κολακείας του. Δι' αὐτὸ ἀπεισιώπησε καὶ τὴν πείναν διὰ τὴν μὴ φανῆ ὅτι τὴν ἀναφέρει διὰ τὰ τὸν περιποιῆ. Ἐπειδὴ, βέβαια, δὲν ἐγνώριζε τὸ μέγεθος τῶν οἰκονομημένων πραγμάτων, ἐθεώρησεν ὅτι ἡ πείνας ἦτο ταπεινωτικὴ διὰ τὸν Χριστόν. Δι' αὐτὸ μὲ σκοπὸν νὰ κολακεύσῃ τὸν Χριστόν, μὲ ὑπουλοὺν τρόπον κάνει λόγον μόνον διὰ τὴν ἀξίαν του.

Τι κάνει, ὁμοῦς, ὁ Χριστός; Διὰ τὴν ταπεινώσῃ τὴν ἐπαροίαν του καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ γεγονός ὅτι ἐπεινάσε δὲν ἦτο ἀξίον ἐντροπῆς, οὔτε ἀνάξιον τῆς σοφίας του, τὸ ὅποιον ὁ διάβολος ἀπεισιώπησε χάριν κολακείας, αὐτὸ ἀκριβῶς ἀναφέρει καὶ θέτει εἰς τὸ κέντρον τῆς συζητήσεως, ὅταν λέγῃ ἠ «Δὲν θὰ ζήσῃ μόνον μὲ ψωμί ὁ ἄνθρωπος»¹⁶. Ἐ συνεπῶς, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν κοιλίαν. Σὺ, ὁμοῦς, πρόσθετε τὴν κακουργίαν τοῦ πονηροῦ ἐκείνου δαίμονος καὶ κύτταξε ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει τὸν ἀγῶνα καὶ ὅτι δὲν ἔλεχνα καθόλου τὴν τέχνην του. Δηλαδή, μὲ ὅτι ἐξεδίωξε τὸν πρῶτον ἀθροῦσαν ἀπὸ τὸν Παράδεισον καὶ τὸν ἐτόλιξε μὲ ἀναρίθμητα ἄλλα κακά, μὲ τὰ ἴδια μέσα καὶ ἐδῶ πλέκει τὴν ἀπάτην του, ἐννοῶ τὴν ἀκράτειαν σχετικῶς μὲ τὴν κοιλίαν. Βέβαια, σήμερον εἶναι δυνατόν νὰ ἀκούσῃς πολλοὺς ἀνοήτους νὰ λέγουν ἀμέτρητα κακά ἐναντίον τῆς κοιλίας.

Ὁ Χριστός, ὁμοῦς, ἀποδεικνύων ὅτι τὸν ἐνάρετον οὐτε ἡ τυραννία τῆς κοιλίας ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ διαπραχῇ τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, καὶ πεινᾷ, ἀλλὰ καὶ δὲν πείθεται εἰς τὴν διαβολικὴν προτροπὴν, διὰ τὴν μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ ὑπακούωμεν εἰς καμίαν περίπτωσιν εἰς τὸν διάβολον. Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἴδιαν αἰτίαν ἤλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Θεόν Ὁ καὶ παρέβη τὴν ἐντολήν του, σὲ διδάσκει ἐπὶ πλέον ὅτι, ἔστω καὶ ἂν ἡ συμβουλή τοῦ διαβόλου δὲν συνιστᾷ παράβασιν τοῦ θείου θελήματος, οὔτε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ ὑπακούσῃς εἰς αὐτόν. Μὰ, διατί λέγω παράβασιν; Ἀφοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη κάτι ὀφείλωμεν λέγουν οἱ δαίμονες,

16. Ματθ. 4, 4. Δευτερ. 8, 3.

λέγει, οὔτε καὶ τότε νὰ ὑπακούετε εἰς αὐτούς. Ἔτσι, καὶ ἐκείνους τοὺς δαίμονας ἀπεστόμωσεν ὁ ἴδιος, οἱ ὁποῖοι τὸν διεκήρυσσαν ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ¹⁷. Καὶ ὁ Παῦλος, ἐπίσης, τοὺς ἐπέπληξεν, ὅταν ἔλεγαν τὸ ἴδιον ἀκριβῶς¹⁸, μολοντί τὸ λεγόμενον τὸν συνέφερον. Ἀλλὰ ὁ Κύριος ταπεινώνει ὑπερβολικὰ τοὺς δαίμονας καὶ μᾶς προστατεύει μὲ ὀχυρωματικὸν τείχος ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν τῶν καὶ τοὺς κατεδίωκε καὶ ὅταν ἀκόμη διεκήρυσσον σωτήρια διδάγματα. Ὁ ἀποφράσσω τὸ στόμα τῶν καὶ διατάσσω αὐτούς νὰ σιωποῦν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν συνεφώνησεν οὔτε ἐδῶ μὲ τὰ λεγόμενα.

Ἀλλὰ τί ἀπήτησεν; «Δὲν θὰ ζήσῃ μόνον μὲ ψωμί ὁ ἄνθρωπος». Ὅτι δὲ λέγει ἔχει τὴν ἀκόλουθον σημασίαν. Ὅτι, δηλαδή, ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ καὶ μὲ τὸν λόγον νὰ χορτάσῃ τὸν πεινασμένον καὶ ἐπικαλεῖται πρὸς ἀπόδειξιν τὴν μαρτυρίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ, ἔτσι, μᾶς διδάσκει νὰ μὴ ἀπομακρυνώμεθα ποτέ ἀπὸ τὸν Κύριον, εἴτε ὅταν πεινάμε εἴτε ὅταν ὑποφέρωμεν ὁτιδήποτε ἄλλο.

Ἐάν, ὁμοῦς, ὑποστηρίξῃ κανεὶς, ὅτι ἔπρεπε καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν νὰ ἀποδείξῃ τὴν δύναμιν τοῦ ὁ Ἰησοῦς, τότε, θὰ τὸν ἐρωτήσω καὶ ἐγὼ διὰ ποίαν αἰτίαν καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν νὰ τὸν κἄνῃ αὐτό; Ἀφοῦ ὁ διάβολος δὲν ἠρώτα διὰ τὴν πιστεύσῃ. Ἐλά, ὅπως ἐνόμιζε, διὰ τὴν ἐλέγξῃ δι' ἀπιστίαν. Ἐξ ἄλλου, καὶ τοὺς πρωτοπλάστους μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἐξηπάτησε καὶ ἐντρόπισεν, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευαν ἀπόλυτα εἰς τὸν Θεόν. Πραγματικὰ, ἀφοῦ τοὺς ὑποέγεθῃ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοὺς εἶπεν ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἐφούσκωσε μὲ κενὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπιστίαν, ἔτσι, τοὺς ἔκανε νὰ χάσουν καὶ ὅσα ἀγαθὰ εἶχαν εἰς τὴν κατοχὴν των. 17 1 Ἀλλὰ ὁ Χριστὸς φανεράνει τὸν ἐσῶτόν του μὲ τὸ νὰ μὴ συμφωνήσῃ οὔτε τώρα μὲ τὸν διάβολον, οὔτε ἀργότερα μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν ἐσκέπτοντο ὁμοῦς μὲ τὸν διάβολον καὶ ἐζήτουν θαύματα ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ εἰς κάθε περίπτωσιν μᾶς διδάσκει νὰ μὴ κάνωμεν τίποτε τυχαῖα καὶ ἀσκοπα, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη ἠμποροῦμεν νὰ τὸ πραγματοποιήσωμεν, οὔτε, πά-

17. Πρὸς Λοῦκ. 4, 33 - 35.

18. Πρὸς Π. ἐβ. 16, 16 - 18.

λιν, νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὸν διάβολον, ἔστω καὶ ἂν ἐδουλοκώμεθα εἰς δυσκολίαν.

Τὶ ἔκανε, λοιπόν, ὁ μιαιφόνος διάβολος; Ἐπειδὴ ἐνίκηθη καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ πείσῃ τὸν Ἰησοῦν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ, μολοντοὶ μάλιστα ἐπιέζετο ἀπὸ τὴσιν μεγάλῃν πείναν, προχωρεῖ εἰς ἄλλον πειρασμόν, λέγων· «Ἐάν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πέσε κάτω, διότι εἶναι γραμμένον¹⁹ ὅτι θὰ διατάξῃ τοὺς ἀγγέλους νὰ σὲ προσέχουν καὶ νὰ σὲ σηκώνουν εἰς τὰ χέρια»²⁰.

Διατί, ἔμω, εἰς κάθε ἀποπειραν προσβάτει ὁ διάβολος τὸ «ἐάν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»; Β. Μά, ὅτι ἔκανεν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους, κάνει καὶ τώρα. Ὅπως, δηλαδή, τότε ἐσκαφαντήσε τὸν Θεὸν μὲ τὸ νὰ εἴπῃ ὅτι· «Κατὰ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετα, θὰ ἀνοιχθοῦν τὰ μάτια σας»²¹, ἐπιδιώκων νὰ ἀποδείξῃ δι' αὐτῶν ὅτι ἐξηπατήθησαν καὶ παρεπλανήθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι καθόλου δὲν ἔχουν εὐεργετηθῆ ἀπὸ αὐτὸν, ἔτσι, λοιπόν, καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ὕπονοι, λέγων ὅτι ματαίως σὲ ὠνόμασεν Υἱὸν καὶ σὲ ἐξηπάτησεν ὡς πρὸς τὴν διαρεάν, διότι, ἐάν δὲν συμβαίῃ αὐτὸ, δώσε μὰς ἀποδείξιν ὅτι διαθέτει τὴν εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀρμόζουσαν δύναμιν. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ὁ διάβολος τοῦ ὠμίλησε μὲ θάσιν τὴν Ἁγίαν Γραφήν²², ἐπικαλεῖται καὶ ὁ Ἰησοῦς τὴν μαρτυρίαν τοῦ προφήτου. Πῶς ἀπαντᾷ ὁ Ἰησοῦς, λοιπόν; Ὅτε ἠγανάκτησεν, οὔτε ἐξωργίσθη, ἀλλὰ μὲ μεγάλῃν σύνεσιν συζητεῖ μαζί του μὲ θάσιν τὴν Γραφήν, λέγων· C «Δὲν πρέπει νὰ πειράξῃς Κύριον τὸν Θεόν σου»²³, διδάσκων ἡμᾶς ὅτι τὸν διάβολον δὲν πρέπει νὰ τὸν καταπολεμοῦμεν μὲ θαύματα, ἀλλὰ μὲ σύνεσιν καὶ ὑπομονήν, χωρὶς νὰ κἀνωμεν καμίαν ἐνέργειαν πρὸς ἐπίδειξιν καὶ φιλοδοξίαν μόνον. Πρόσεξε, ἀκόμη, τὴν ἀνοηρίαν τοῦ διαβόλου, ὅπως ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀγιαγραφικὴν μαρτυρίαν, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησεν. Ἐνῶ αἱ μαρτυρίαι τῆς Γραφῆς, τὰς ὁποίας ἔφερον ὁ Κύριος ἦσαν καὶ αἱ δύο

19. Τὸ χωρίον τοῦ ἀκολουθεῖ προέρχεται ἐκ τοῦ Ψαλμοῦ 90, 11 - 12.
20. Ματθ. 4, 6.
21. Γεν. 3, 6.
22. Πρὸς Φαλίμ. 90, 11 - 12. Ματθ. 4, 6.
23. Ματθ. 4, 7. Δευτερ. 9, 16.

παλὺ κατάλληλοι, ἀντίθετος, αἱ ἀντίστοιχοι μαρτυρίαι τοῦ διαβόλου ἐλέγησαν ἀπλῶς καὶ τυχαίως, οὔτε ἐπεκαλέσθη τὰ κατάλληλα διὰ τὴν περιστάσιν χωρὶα τῆς Γραφῆς. Διότι, ὅπωςδήποτε, D μὲ τὸ νὰ γραφῆ ὅτι «θὰ διατάξῃ τοὺς ἀγγέλους, νὰ σὲ προσέχουν», δὲν ἔπεται ὅτι τὸν προτρέπει νὰ ἐκθέτῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς κίνδυνον καὶ νὰ ρίπτεται εἰς τὸν κρημνὸν. Ἐξ ἄλλου, αὐτὸ δὲν ἐλέγηθ' διὰ τὸν Κύριον.

Ἄλλ' αὐτὴν τὴν ἀστοχίαν δὲν τὴν ἤλεγξεν ὁ Κύριος τότε, μολοντοὶ ὁ διάβολος ἐχρησιμοποίησε τὸ χωρίον κατὰ τρόπον προσβλητικὸν καὶ μὲ μεγάλῃν ἐχθρότητα. Διότι κανένας δὲν ζητεῖ ἀπὸ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων εἶναι γνώρισμα νὰ σὲ συμβουλεύουν νὰ ρίπτῃς τὸν ἑαυτὸν σου κάτω, ἐνῶ γνώρισμα τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ σηκώῃ ἐπάνω καὶ θσοὺς τυχὸν ἔχουν πέσει. Πραγματικῶς, ἐάν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀποδείξῃ τὴν δύναμιν τοῦ ὁ Ἰησοῦς, ἠμποροῦσε νὰ τὸ πράξῃ ὅχι μὲ τὸ νὰ ρίπτῃ καὶ νὰ κρημνίσῃ ἄσκαπα τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ σώξῃ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ τὸ νὰ ρίπτουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὰ φαράγγια καὶ τοὺς κρημνοὺς εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς διαβολικῆς παρατάξεως. Ἐ᾽ ἔτσι, λοιπόν, φέρεται εἰς κάθε περίπτωσιν ὁ διάβολος διὰ νὰ παραπλανᾷ σχετικῶς μὲ τὰ θέματα αὐτά.

Ἄλλ' ὁ Χριστὸς καὶ ὕστερα ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς, δὲν φανεράνει ἀκόμη τὸν πραγματικὸν τοῦ ἑαυτὸν, μὰ, συζητεῖ μαζί του δι' ὀλίγον, ὡς ἀπλὸς ἄνθρωπος. Διότι μὲ τὸ νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι «δὲν θὰ ζήσῃ μόνον μὲ ψῆμι ὁ ἄνθρωπος» καὶ «δὲν πρέπει νὰ πειράξῃς Κύριον τὸν Θεόν σου», ὅχι μόνον δὲν ἀπεκάλυπτε καθόλου τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ, ἀντίθετα, ἐνεφανίζετο ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους ἀνθρώπους. Μὴ παραξενεύεσαι, ὅμως, ὅτι, ἐνῶ συζητεῖ μὲ τὸν Χριστὸν, μεταφέρει τὸν λόγον ἀπὸ τὸ ἕνα θέμα εἰς τὸ ἄλλο συνεχῶς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ πυγμαχοί, II 7²⁴ ὅταν δεχθοῦν ἐπικίνδυνα κτυπήματα γεμᾶτοι αἵματα καὶ λαλιωμένοι στριφογυρίζουν, ἔτσι λοιπόν, καὶ ὁ διάβολος, ἀφοῦ ὑπέστη σκοτοδίνην ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἀποπειρας κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, λέγει πλέον ὅτι τοῦ ἔρχεται εἰς τὸ μυαλὸ καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν τρίτην ἐπίθεσιν. «Καὶ ἀφοῦ τὸν ἀνέβασεν ὁ διάβολος εἰς ἕνα παλὺ ὕψλόν θουόν, τοῦ

δείχνει ὅλας τὰς βασιλείας καὶ τοῦ λέγει· Ὅλα αὐτά θά σοῦ τὰ δώσω, ἔάν πέρης καὶ μὲ προσκυνήσῃς. Τότε τοῦ λέγει ὁ Ἰησοῦς· Πήγαινε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, διότι εἶναι γραμμένον²⁴, Κύριον τὸν Θεόν σου πρέπει νὰ προσκυνήσῃς καὶ αὐτὸν μόνον νὰ λατρεύσῃς.²⁵ Ἐπειδὴ, ὁμῶς, ἠμάρτανε πρὸς τὸν Πατέρα, μὲ τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ διὰ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅλα ἰδικὰ του καὶ προσεπάσῃ νὰ ἀποδείξῃ τὸν εαυτὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος, τότε τὸν ἐπετίμησεν. Β Μὰ καὶ τότε δὲν τὸ ἔκανε μὲ σφοδρότητα, ἀλλ' ἀπλάς τοῦ εἶπεν· Πήγαινε, Σατανᾶ, πράγματι πού ἰσοδυναμεῖ μὲ διαταγὴν περισσότερον, παρά μὲ ἐπιπλήξιν. Διότι συγκρίνας τοῦ εἶπεν «πήγαινε» καὶ τὸν ἔκανε νὰ φύγῃ ἀπὸ κοντὰ του.

Πραγματικά, δὲν προεκάλεσεν ἄλλους πειρασμούς. Μὰ τότε, διὰ ποῖον λόγον λέγει ὁ Λουκᾶς ὅτι ἐξηγλήσεν ὁ διάβολος κάθε πειρασμόν²⁶; Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὅταν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀνέφερε τοὺς σπουδαιότερους πειρασμούς, εἶπε τὰ πάντα, διότι καὶ οἱ ἄλλοι πειρασμοὶ συμπεριλαμβάνονται εἰς αὐτούς. Πραγματικά, τὰ κακὰ τὰ ὅποια ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἀναριθμητὰ ἄλλα εἶναι τὰ ἐξῆς· Ἡ ὑποταγὴ εἰς τὰς διαταγὰς τῆς κοιλίας, τὸ νὰ πρᾶτῃ κανεὶς κάτι ἀπὸ κενοδοξίαν καὶ ἡ ἐνοχὴ διὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην τοῦ χρήματος. Ὁ αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ τὸ ἐγνώριζεν ὁ μισρὸς διάβολος, παρουσίασε τελευταῖον τὸν πῶ ἰσχυρόν πειρασμόν, δηλαδὴ, τὴν πλεονεξίαν. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, θέθαια, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς γενήσεως ἡδύνατο νὰ χρησιμοποίησιν τὸν πειρασμόν αὐτόν, ἀλλὰ τὸν φυλάσσει τελευταῖον, διότι ἦτο ὁ ἰσχυρότερος δῶλον.

Πραγματικά, αὐτὴν τὴν τακτικὴν ἔχει εἰς τοὺς ἀγῶνάς του. Ἐκεῖνα, δηλαδὴ, τὰ μέσα, τὰ ὅποια θεωροῦνται ὅτι θὰ καταβάλουν τὸν ἀντιπάλον, τὰ χρησιμοποιεῖ τελευταῖα. Πράγματι πού ἔκανε καὶ εἰς τὸν Ἰάβ. Διὸ καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἀφοῦ ἤρξισεν ἀπὸ τοὺς θεωρουμένους ὡς πλεονασμέντους πειρασμούς, προχάρει εἰς τὸν πλεονασμέντον.

24. Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Λευκερ. 6. 13.

25. Ματθ. 4, 8 - 10.

26. Ηβρ. 2, 14. 13.

Πῶς πρέπει, λοιπὸν, νὰ ἀντιμετωπίζωμεν μὲ ἐπιτυχίαν αὐτόν; Μὰ, μὲ τὸν τρόπον, τὸν ὅποιον μᾶς εἰδίδεκεν ὁ Χριστὸς, δηλαδὴ, μὲ τὸ νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, χάρις νὰ ὑποκλιπώμεν, ὅταν πεινώμεν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν δυνάμενον καὶ μὲ τὸν λόγον του νὰ μᾶς θρέψῃ. Ὁ ὅτε νὰ προκαλοῦμεν τὸν δωροδότην μὲ τὰ ἀγαθὰ πού ἡμᾶς ἔδωκε, ἀλλὰ νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς τὴν οὐράνιον δόξαν καὶ νὰ μὴ ὑπολογίζωμεν καθόλου τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ περιφρονῶμεν ὅτι πλεονάζει ἀπὸ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν μας. Διότι, πραγματικά, τίποτε δὲν μᾶς ὑποτάσσει τόσο εἰς τὸν διάβολον, ὅσον ἡ ἐπιθυμία τοῦ περισσοτέρου καὶ ὁ πόθος τῆς πλεονεξίας. Αὐτὸ, θέθαια, εἶναι δυνατόν νὰ τὸ διαπιστώσῃ ὁ καθένας ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Διότι καὶ σημερὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι λέγουν· Ὅλα αὐτά θά σοῦ τὰ δώσωμεν, ἔάν πέρης καὶ μᾶς προσκυνήσῃς.

Αὐτοὶ εἶναι μὲν ἄνθρωποι, ἀλλὰ μεταβάλλονται εἰς ὄργανα τοῦ διαβόλου. Καὶ τότε, θέθαια, δὲν ἐπειράσεν ὁ ἴδιος μόνον τὸν Ἰησοῦν, Ἐ ἀλλὰ καὶ διὰ μέσου ἄλλων τὸν ἐπείρασε διὰ νὰ τὸν πειράξῃ. Αὐτὸ ἀκριβῶς φανεράναι καὶ ὁ Λουκᾶς, ὅταν λέγῃ· «Καὶ ἀπεακρόνηθ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν, μέχρις ἐτου θά τοῦ εἶδικο ἀλλῆ κατὰλληλος εὐκαιρία νὰ τὸν πειράξῃ καὶ πάλιν», δηλῶν ὅτι ὕστερα θὰ ἐπείρασε τὸν Ἰησοῦν μὲ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι θὰ ἐγίνοντο ὄργανά του.

Καὶ νὰ ἀγγελοὶ ἦλθαν καὶ ὑπῆρτον τὸν Ἰησοῦν.²⁷ Ὅσον χρόνον, λοιπὸν, ἐγίνετο ἡ ἐπίθεσις τοῦ διαβόλου, δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀγγέλους νὰ ἐμφανισθοῦν, διὰ νὰ μὴ ἀποακρύνουν τὴν λείαν αὐτήν. Ὅταν, ὁμῶς, ἐταπεινώσεν αὐτὸν εἰς ὅλας τὰς προσπάθειάς του καὶ τὸν ἔκανε νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν, τότε ἐμφανίζονται οἱ ἀγγελοὶ, 173 διὰ νὰ πληροφορηθῆς καὶ ἐσὺ, ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὰς νίκας σου ἐναντίον τῶν πειρασμῶν, θὰ σὲ ὑποδεσθῶν ἀγγελοὶ μὲ χάραν καὶ θὰ σὲ συνοδεύουν παντοῦ. Ἔτσι, θέθαια, καὶ τὸν Λάζαρον, μετὰ τὴν δοκιμασίαν τῆς πτωχείας καὶ τῆς πείνης καὶ τῆς ἐν γενεῖ στενοχωρίας, οἱ ἀγγελοὶ τὸν ἐπῆραν καὶ τὸν ἀνέθεσαν

27. Λουκ. 4, 13.

28. Ματθ. 4, 11.

εις τὸν οὐρανόν²⁹. Διότι, ὅπως ἀκριθῶς καὶ παραπάνω εἶπα, ὁ Χριστὸς πολλὰ τὰ ἐμφανίζει τώρα, τὰ ὅποια καὶ ἡμεῖς πρόκειται νὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὸ μέλλον.

Ἄφου, λοιπόν, ἄρα αὐτὰ ἔγιναν δι' ἐσέ, δεῖτε ἐνδιαφέρον καὶ προσπάθειαν νὰ μιμηθῆς τὴν νίκην τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ὅταν σὲ πλησιάσῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δαίμονος καὶ σκέπτονται ὅπως ἐκεῖνος, καὶ θελήσῃ νὰ σὲ περιπαύῃ καὶ σοῦ λέγῃ, ὅτι ἐὰν εἶσαι ἀξιὸς θαυμασμοῦ καὶ μέγας μετακινήσῃ τὸ θουνὸ αὐτό, νὰ μὴ ταραχθῆς οὔτε νὰ σὲ κυριεύσῃ ὁ φόβος, ἀλλὰ μὲ ἀταραξίαν νὰ τοῦ ἀπαντήσῃς καὶ νὰ τοῦ εἴπῃς ὅτι ἤκουσες νὰ λέγῃ ὁ Κύριος. Δηλαδή· «Δὲν πρέπει νὰ πειράξῃς Κύριον τὸν Θεόν σου». **Β** Καὶ ἐν ἐκείνῳ, ἐπιδεικνύων δόξαν, δύναμιν καὶ ἀπειρα χρήματα, σὲ διατάσῃ νὰ τὸν προσκυνήσῃς, νὰ ἀντιστάσῃς καὶ τότε μὲ γενναϊότητα. Διότι ὁ διάβολος δὲν ἔκανε αὐτὸ μόνον εἰς τὸν κοινὸν μας Κύριον, ἀλλὰ καὶ καθημερινῶς χρησιμοποιεῖ τὰ τεχνάσματα εἰς τὸν κάθε δοῦλον τοῦ Κυρίου. Αὐτὰ, θέβαια, δὲν συμβαίνει μόνον εἰς τὰ ἔρη καὶ τὰς ἐρήμους μόνον, οὔτε διὰ μέσου τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις, τὰς ἀγοράς καὶ μέσα εἰς τὰ δικαστήρια ἀκόμη, καὶ διὰ μέσου τῶν συγγενικῶν μας προσώπων.

Τι πρέπει νὰ κάνωμεν, λοιπόν; Νὰ μὴ ἔχωμεν καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν, νὰ φράσωμεν τὰ αὐτιά μας, νὰ τὸν μισώμεν, ὅταν προσπαθῇ νὰ μᾶς κολακέσῃ **Γ** καὶ κάθε φορὰ ποὺ μᾶς δίδει μεγαλύτερας ὑποσχέσεις, τότε νὰ τὸν ἀποτρέψωμεθα περισσότερο. Διότι καὶ τὴν Εὐάν, ὅταν τὴν ἔκανε νὰ ὑπερσηφανεῖθῇ μὲ τὰς ἐλπίδας ποὺ τῆς ἔδωκεν, τότε τὴν ἐνίκησεν καὶ προσκάλεισε τὰ μεγαλύτερα κακά. Πραγματικῶς, ὁ διάβολος εἶναι ἐχθρὸς ἀδιάλλακτος καὶ διεξάγει ἀκήρυκτον πόλεμον ἐναντίον μας. Καὶ δὲν ἐνδιαφερόμεθα τόσο ἡμεῖς διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ὅσον φροντίζει ἐκεῖνος διὰ τὴν ἀπώλειάν μας. Συνεπῶς, ὡς δεῖξωμεν ἀποτροπὴν πρὸς αὐτὸν ὄχι μόνον μὲ τοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα, ὄχι μόνον μὲ τὴν σκέψιν μας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς πράξεις μας καὶ ὡς μὴ πράττωμεν τίποτε ἀπὸ ὅτι ἀρέσει εἰς αὐτὸν, διότι, ἔτσι, θὰ πράττωμεν ἄρα ἄρα ἀρέσουν εἰς τὸν Θε-

29. Μαρτ. Λουκ. 16, 22.

όν. Ὁ διάβολος, θεθαίως, ὑπόσεται πολλὰ ὄχι διὰ τὰ δῶση, ἀλλὰ διὰ τὰ λάβῃ. **Δ** Ὑπόσεται κινούμενος ἀπὸ ἀρπακτικὴν διάθεσιν, διὰ νὰ ἀφαιρήσῃ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Τοποθετεῖ ὡς παγίδας καὶ δικτυα θησαυροῦς ἐπιγείους, μὲ τελικὸν σκοπὸν νὰ μᾶς ἀποστερήσῃ καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς οὐρανοῦς θησαυροὺς καὶ θέλει νὰ ἐμμεθα πλούσιοι ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ μὴ πλουτήσωμεν ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανόν.

Μὰ, ὅταν δὲν ἠμπορήσῃ διὰ μέσου τοῦ πλοῦτου νὰ μᾶς ἀποξενώσῃ ἀπὸ τὴν οὐράνιον κληρονομίαν, χρησιμοποιεῖ ἄλλον ὁρμόν, τὸν ὁρμόν τῆς πτωχείας, ὅπως ἀκριθῶς ἔκανε εἰς τὸν Ἰωβ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ, ἀντελήφθη ὅτι ὁ πλοῦτος δὲν τὸν ἔβλαψε πνευματικῶς, στήναι τὰ δικτυὰ του διὰ μέσου τῆς πτωχείας, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἔτσι θὰ ἠμπορήσῃ νὰ τὸν καταβάλλῃ. Ποία σκέψις, ὅμως, εἶναι πῶ ἀνόητος ἀπὸ αὐτῆν; Διότι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐκράτησε τὸν πλοῦτον μὲ σφραγισμένην, πολὺ περισσότερον θὰ ὑποφέρῃ τὴν πένιαν μὲ γενναϊότητα. **Ε** Καὶ ὁποιος δὲν ἐπιθυμεῖ τὰ ὑπάρχοντα χρήματα, δὲν θὰ τὰ ἐπιζητήσῃ, ὅταν δὲν τὰ ἔχῃ, ὅπως ἀκριθῶς δὲν τὰ ἐπιζητήσῃ τότε καὶ ὁ μακάριος Ἰωβ, ἀλλὰ ἐξῆλθε πρὸς ἑνὸς δόλος μέσα ἀπὸ τὴν πένιαν. Βέβαια, ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων ἠμπόρεσε νὰ τοῦ ἀφαιρήσῃ τὰ πλοῦτη του, **Ι** **Υ** **Δ** ἀλλὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεὸν ὄχι μόνον δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὴν ἐξαφανίσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν κατέστησε πῶ δυνατὴ καὶ μολοντὶ τὸν ἐγόμενος ἀπὸ ὅλα τὰ κατὰ του, ἐν τούτοις τὸν ἔκανε νὰ περιβληθῇ μὲ περισσότερα ἀγαθὰ.

Δι' αὐτὸ καὶ εὐρέθη εἰς ἀμνηστίαν. Ἐπειδὴ ἔβλεπεν, δηλαδὴ, ὅτι ὅσον περισσότερας δυστυχίας τοῦ ἐβίβεν, τόσο δυνατότερος ἐγίνετο, ὁ Ἰωβ. Διό, ὅταν πλέον ἐγρηγορήσῃς καὶ ἐκείνην τεχνάσμα καὶ τὸν ἐδοκίμασεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἐπειδὴ πλέον δὲν κατάρθωσε τίποτε, κατέφυγεν εἰς τὸ παλαιὸν ὄπιον, δηλαδὴ, τὴν γυναικάν, καὶ ὑποκρίνεται ὅτι ἐνδιαφέρεται δι' αὐτὸν καὶ τὰς συμφορὰς του μὲ τρόπον πολὺ σικτρὸν τοῦ διεκτραγωδεῖ καὶ προσποιεῖται ὅτι φροντίζει διὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ κακὰ μὲ τὸ νὰ εἰσηγηθῇ τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην συμβουλήν³⁰.

30. Μαρτ. 146, 2, 3 ἄρ.

Β Καί ὁμως, οὔτε μέ τόν τρόπον αὐτόν ἐνίκησεν. Διότι ὁ ἀξιοθαύματος ἐκεῖνος ἀνθρώπος ἀντελήθη τήν δολιότητά του καί μέ μεγάλην οὐνεσιν ἀπεστόμωσε τήν γυναῖκα, ἥ ὅποια ὤμλει καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ διαδόλου³¹.

Λοιπόν, τό ἴδιον πρέπει νά κάνωμεν καί ἡμεῖς. Δηλαδή, ἐάν ὁ διάβολος μέ τήν μορφή τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τοῦ ἀληθινοῦ φίλου ἢ τῆς συζύγου ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλου ἀπό τὰ προσφιλή μας πρόσωπα μᾶς συμβουλεῖ νά πράξωμεν κάτι ἀνάρμοστον, νά μή δεχώμεθα τήν συμβουλήν ἐξ αἰτίας τοῦ προσώπου που μᾶς τήν δίδει, ἀλλά ἀπό τό περιεχόμενον τῆς καταστρεπτικῆς συμβουλῆς νά ἀποφεύγωμεν τόν συμβουλάτορα. Διότι καί σήμερα πολὺς παρανομία ἐνεργεῖας κάνει ὁ διάβολος καί ἐμφανίζεται μέ τήν μάσκαν τῆς συμπαιδείας πρὸς ἡμᾶς.

Καί δίδει τήν φαινομενικὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι γεμάτος ἀπό ἀγαθῶν διαθέσιν ἀπέναντί μας, Ὡς ἐνῶ διασπείρει τὰ δλέθρια καί χειρότερα ἀπὸ τό δηλητήριον λόγια του. Ἐπειδὴ ἡ κολακεία πού ἐπιζητεῖ τήν ἐλάθην τοῦ κολακευομένου εἶναι γνώριμα τοῦ διαδόλου, ἐνῶ ἡ παιδεύσις πρὸς τό συμφέρον τοῦ παιδευομένου εἶναι χαρακτηριστικόν τοῦ Θεοῦ. Συνεπῶς, ἄς μὴ παραλογίζωμεθα, οὔτε μέ κάθε τρόπον νά ἐπιδιώκωμεν τήν ἀνετον ζωὴν. Ἡ Γραφή λέγει: «Ὅποιον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδεύει»³². Δι' αὐτό δταν ἀπολαμβάνωμεν τήν εὐμερίαν, μολοῦντι ζῶμεν μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τότε περισσότερο ἄς λυπούμεθα. Πάντοτε, θέθαια, πρέπει νά φοβούμεθα, δταν διαπραττόμεν ἁμαρτίαν, πρὸ πάντων, ὁμως, δταν (ἐνῶ ἁμαρτάνωμεν), δέν παθαίνωμεν κανένα κακόν. Διότι, δταν ὁ Θεὸς ἀπαιτῇ τήν τιμωρίαν μας διὰ κάθε ἁμαρτίαν χωριστά, τότε καθ' ὅσον ἐλαφρὰν τὴν τιμωρίαν μας δι' αὐτά. Ὅταν, ὁμως, μακροθυμῇ διὰ κάθε ἁμαρτίαν μας, τότε συγκεντρώνει μεγάλην τιμωρίαν δι' ἡμᾶς, ἐάν κατ' ἐξακολούθησιν διαπραττόμεν τὰ ἴδια ἁμαρτήματα.

Δ Πραγματικά, ἐάν εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἐπιτυχάνουν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀναγκαῖα ἡ θλίψις,

³¹ Ἡρῆ, κατανύχων τὸν λαγόνον εἰς τὸ σκεῖνον αὐτὸ παρὶ τοῦ ἴου, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐλλείπει τοῦ ἴου καί ἰδὲς τὸν κερματῶν. Ἰερ. 5, 2.

³² Ἰερ. 5, 12.

πολὺ περισσότερο εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Κότταξε, λοιπόν, πόσῃ μακροθυμίαν ἀπῆλυσεν ὁ Φαραὼ κατ' ἀρχάς, ὕστερα ὁμως ἐτιμωρήθη θοράττα δι' ὅλα τὰ ἁμαρτήματά του. Ἐπίσης, πόσα σφάλματα ἀφοῦ διέπραξεν ὁ Ναβουχοδονόσορ, εἰς τὸ τέλος ἐτιμωρήθη δι' ὅλα καί ἀκόμη, ὁ πλοῦτος, ἐπειδὴ δέν ὑπέστη κανένα κακόν ἐβῶ εἰς τὴν γῆν, δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον κατήνησεν ὁ πῖδ δυστυχισμένος, δηλαδή, ἐπειδὴ ἐξῆσε μέσα εἰς τὰς ἀπολαύσεις εἰς τὴν παρουσίαν ζωῆν, ἐπῆγεν εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νά τιμωρηθῇ δι' ὅλα αὐτά, χωρὶς νά ὑπάρχη δυνατότης νά εὐρῆ ἀνακούφισιν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τοῦ³³.

Καί ὁμως, ὑπάρχουν μερικοὶ τόσον ψυχροὶ καί ἀνόητοι, ὅστε ἐπιδιώκουν συνεχῶς νά ἀποκτήσουν τὰ ἐπιγεια ἀγαθὰ καί διακηρύσσουσιν τὰς γελοίας ἐκείνας ἀντιλήψεις. Ἐ Δηλαδή, θά ἀπολαύσω τώρα διὰ τὰ παρόντα ἀγαθὰ καί ἀργότερα θά σκεφθῶ διὰ τὰ ἀκαθάρτητα ἐκεῖνα, θά κάνω τὸ κατῆρι τῆς κοιλίας μου, θά δουλεύω εἰς τὰς ἀπολαύσεις καί θά κάνω κατάχρησιν τῶν ἀγαθῶν τῆς παρουσίας ζωῆς. Δὲς μου τὸ σήμερα καί πάρε τὸ αἶριον. Ὡ υπερβολικὴ θλακεία.

Κατὰ τί διαφέρουν ἀπὸ τοὺς χοίρους καί τοὺς τράγους, ὅσοι ὑποστηρίζουν τὰς ἀρχὰς αὐτὰς; Διότι, δταν αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι χριμετίζουσιν ὡς ἴπποι διὰ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον τους. **17:35** δέν ἐπιτρέπει ὁ προφήτης νά τοὺς θεωροῦμεν ὡς ἀνθρώπους³⁴, ποῖος θά μᾶς κατηγορήσῃ, δταν θεωροῦμεν αὐτοὺς πῖδ ἀνοήτους ἀπὸ τοὺς τράγους, τοὺς χοίρους καί τοὺς βίους, ἀφοῦ τὰ πῖδ φανερά ἀπὸ τὰ δρατὰ τὰ ἐκλαμβάνουν ὡς ἀκαθάρσια; Ἐάν δέν πιστεύης εἰς τίποτε ἄλλο, πλησίονος ὄσους βασανίζονται ἀπὸ τοὺς δαίμονας, οἱ ὅποιοι ἔχουν σχεδιάσει νά λέγουν καί νά πράττουν ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν ἰδικὴν μας ζημίαν. Διότι, ἀσφαλῶς δέν θά ἐχῃ ἀντήρησιν ὅτι κάνουν κάθε τι διὰ νά πολλαπλασῶσιν τὴν πνευματικὴν μας ραθυμίαν, νά ἐξαφανίσουσιν τὸν φόβον τῆς γέννης καί νά μᾶς ἐμφυσήσουν τὴν ἀπιστίαν διὰ τὰ οὐράνια δικαστήρια.

³³ Ἡρῆ, Ἰερ. 19, 12.

³⁴ Ἡρῆ, Ἰερ. 5, 4.

Καί, όμως, όσοι επιθυμούν να επιτύχουν τους παραπάνω στόχους, επειδή πολλές φορές φωνάζουν και κραυγάζουν, διακηρύσσουν τας τιμωρίας που υπάρχουν εις τον ουρανόν. Β. Πώς, όμως, όμως, όμως είναι και λέγουν πράγματα, τα οποία είναι αντίθετα από τας επιθυμίας των; Μά, από κομμίαν άλλην αίτιαν, παρά από το γεγονός ότι αναγκάζονται να τα κάνουν. Διότι, οποσδήποτε, δεν θα φιλολόγουν ποτέ με την θέλησίν των, ούτε ότι βασανίζονται από νεκρούς ανθρώπους²³, ούτε ότι υποφέρουν εν γένει κάτι δυσάρεστον.

Διατί ἐλέγχθησαν αυτά, λοιπόν; Διότι, ἐνῶ οἱ δαίμονες, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν νά μὴ γίνηται πιστευτὴ ὑπαρξίς τῆς γεννήσεως, παραδέχονται αὐτήν, ἐξ ἂν ἀντιθέτως, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ ἐτιμῆσεν καὶ ἐγνώρισεν ἀπόκρυφα μυστήρια, ἔχει μόνον δὲν τοὺς μιμήσαι, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύσαι πῶς ἀγνώμων ἀπὸ αὐτοῦ. Μά, ποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὸν Ἄδην, ἐρωτᾷ κάποιος, καὶ ἀνηγγεῖλεν αὐτά; Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ποῖος κατήλθε καὶ εἶπεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ σώματος; Καὶ πῶς ἀποδεικνύεται ὅτι ἔχομεν ψυχὴν; Ὁ Βέβαια, ἐὰν σκοπεύς νά πιστεύης μόνον εἰς ὅσα ἐλέπει, τότε θά ἔχῃς ἀμφιβολίας διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀγγέλων, τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς καὶ ἔτσι θά σοῦ διαφύγουν ὅλα τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας.

Καί, όμως, ἐὰν θέλῃς νά πιστεύης μόνον εἰς τὰ αἰσθητά, ἐπιβάλλεται νά πιστεύης περισσότερο εἰς τὰ ἀόρατα, παρά εἰς τὰ ὁρατά. Μολονότι, θέβαια, φαίνεται παράδοξος ἡ παραπάνω γνώμη, ἐν τούτοις εἶναι ἀληθινή καὶ τὴν παραδέχονται ἐξ ὁλοκλήρου όσοι ἔχουν μισολό. Πραγματικά, τὰ μάτια πολλὰς φορές ἀπώτνται ἔχει μόνον εἰς τὰ ἀόρατα, (διότι ἐκεῖνα καθόλου δὲν τὰ γνωρίζουν), ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτά, τὰ ὁποῖα νομίζουν ὅτι τὰ ἐλέπουν, ἐπειδὴ ἐπιδοκίμουν τὴν ἀκριβῆ παρατήρησιν αὐτῶν, ἢ ἀπόστασις, ἢ ὁ ἀέρας, ἢ ἡ τροφὴ τῆς προσοχῆς πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν, ὁ θυμὸς ἢ φροντίς καὶ ἄλλα ἀμέτρητα ἐμπόδια ἐνῶ ὁ λογισμὸς τῆς ψυχῆς, διὰν δεχθῇ τὸ φῶς τῶν βέλων γραφῶν, θά γίνῃ τὸ πῶς ἴδειον καὶ σταθερὸν κριτήριον τῶν πραγμάτων. Συνεπῶς, ἄς μὴ ἐξα-

23. Ἠθεόν, ὁ Χριστολόγος εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ νά ἐπιβῆ τὰς ἀγέρας, καὶ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἀντιλήψιν τῶν ἐπιπορευόμενων ἔσται ἁπλῶς νεκροί.

ποτώμεν ἀσκοπῶν τοὺς ἑαυτοῦς μας, οὔτε, πέραν ἀπὸ τὴν ἀβυσσοφρίαν διὰ τὴν πνευματικὴν μας ζωὴν, ἢ ὅποια γίνονται ἀπὸ τὰς παρομοίας ἀντιλήψεις, νά συσσωρεύωμεν μεγαλιώτερον φωτιά διὰ τοὺς ἑαυτοῦς μας μὲ τὸ νά ὑποστηρίζωμεν τὰς ἰδέας αὐτάς. Διότι ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ κρίσις καὶ δὲν δώσωμεν λόγον τῶν πράξεων μας, οὔτε καὶ θά λάβωμεν τὰ θραβεῖα τῶν κόπων μας. Σκέψου εἰς ποῖον παραλογισμὸν καταλήγει ἡ θλασθημία σου, διὰν ἰσχυρίζεσθε ὅτι ὁ δίκαιος. Ὁ φιλόσοφος καὶ ἡμερας Θεὸς περιφρονεῖ τόσοὺς κόπους καὶ ἰδρωτάς.

Ἄλλὰ ποῖον λογικὴν δικαιολογίαν ἡμποροῦν νά ἔχουν τὰ διδάγματα αὐτά; Ἐάν, θέβαια, ἀπὸ πούθεν ἀλλοῦ δὲν εἶσαι εἰς θεῖον νά ἀντιληφθῆς τὸν εἰς αὐτὰ περικλειόμενον παραλογισμὸν, σκέψου αὐτὰ μὲ θεῖον τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὸ σπῆτι σου καὶ τότε θά ἴδῃς τὸ ἀνοπόστατον αὐτῶν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι σκληρὸς, ἀπάνθρωπος **17:25** καὶ πῶς ἀγριὸς καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ θηρία, ἀσφαλῶς, διὰν ἐπρόκειτο νά ἀποθάνῃς, δὲν θά ἐπιπτόμην νά ἀφήσῃς χωρὶς τιμὴν τὸν δοῦλόν σου, ὁ ὁποῖος ἐφάνη καλὸς μαζί σου, ἀλλὰ τὸν ἀνταμείβεις μὲ τὴν παροχὴν τῆς ἐλευθερίας του καὶ μὲ χρηματικὰς προσφοράς. Ἐπειδὴ, όμως, ἀποθνήσκων δὲν ἡμπορεῖς πλέον νά τοῦ προσφέρῃς κανένα ἀγαθόν, δίδεις ἐντολήν χάριν αὐτοῦ εἰς τοὺς μελλοντικούς κληρονόμους τῆς περιουσίας σου καὶ τοὺς παρακαλεῖς, τοὺς ἐξορκίζεις καὶ πράττεις τὸ πᾶν, ὥστε νά μὴ παραμείνῃ χωρὶς ἀμοιβῆν. Καὶ λοιπόν, ἐσύ μὲν, ὁ πονηρὸς, συμπεριφέρεσαι μὲ τὴν ἐπιείκειαν καὶ φιλοφροσύνην πρὸς τὸν δοῦλόν σου, ἐνῶ ἡ ἀπειροσ ἀγαθότης, δηλαδή ὁ Θεός, ἢ ἀνέκφρατος φιλοφροσύνη, ἢ ἡ τόσον μεγάλη ἐπιείκεια, θά περιφρονῆσῃ χωρὶς νά θραβεύσῃ τοὺς περὶ τὸν Πέτρον, τὸν Παῦλον, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην δούλους του, οἱ ὁποῖοι κάθε ἡμέραν χάριν αὐτοῦ ἐπείσασαν, ἐφυλακίσθησαν, ἐμαστιγώθησαν, ἐναυάγησαν, ἐρρίφθησαν εἰς τὰ θηρία, ἐβανατώθησαν καὶ ὑπέστησαν τόσα βασανιστήρια, πῶς ἀβυνοταί κανεὶς νά ἀπαριθμήσῃ; Καὶ ὁ μὲν διοργανωτὴς τῶν ἀγωνίων ἀνακηρύσσει τὸν ὀλυμπιονίκην καὶ τὸν στεφανῶνει, ὁ κύριος θραβεύει τὸν δοῦλον, ὁ βασιλεὺς τὸν στρατιώτην καὶ ὁ καθέννας ἐν γένει ἀμείβει ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τὸν ὑπηρετῆσε, μὲ ὅσα ἀγαθὰ ἡμπορεῖ, καὶ μόνον ὁ Θεός, ὕστερα ἀπὸ τόσοὺς ἰδρωτάς καὶ κόπους, δὲν θά

δύση ούτε μικράν ἀμοιβήν, ὁ ἀλλά θά ἀφήσῃ νά εὐρίσκονται εἰς τήν ἰδίαν μοῖραν οἱ δίκαιοι καί οἱ εὐσεβεῖς ἐκεῖνοι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἐπέτυχον εἰς τόν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, εἰς τήν ὅποιαν εὐρίσκονται οἱ μοιχοί, οἱ πατροκτόνοι, οἱ φονεῖς καί οἱ τιμωρούχοι;

Ἄλλά πῶς ἤμποροῦν νά δικαιολογηθοῦν τὰ παραπάνω συμπεράσματα. Διότι, ἂν μετά τόν θάνατον δέν ὑπάρχη τίποτε, ἀλλ' ἡ ζωή μας καθορίζεται ἀπό τὰ ἐπίγεια πταίσιμα, τότε καί οἱ δίκαιοι θά εὐρίσκονται εἰς τήν ἰδίαν μοῖραν μέ τούς κακοῦς, ἢ μάλλον ὄχι εἰς τήν ἰδίαν ἀκριβῶς. Διότι ἂν, σύμφωνα μέ τās ἀπόψεις σου, εὐρίσκονται καί ὕστερα ἀπό τὰ παραπάνω εἰς τήν ἰδίαν κατάστασιν, τότε διαφέρουν, διότι οἱ μέν κακοί περνοῦν μέ ἄνεσιν ἐδῶ, ἐνῶ οἱ δίκαιοι εἰς ἄλην τήν ζωήν των εὐρίσκονται εἰς διαρκή κόλασιν. Ἄλλά ποῖος ἀρχων, ποῖος ὤμῶς καί σκληρός ἄνθρωπος **Δ** ἐσκέφθη ποτέ τῶσον ἀπάνθρωπα διά τούς δούλους καί τούς ὑπηκόους του; Ἔβλεπες τό μέγεθος τοῦ παραλογισμοῦ καί πῶς καταλήγει ἡ συζήτησις αὐτή;

Συνεπῶς, καί ἂν ἀκόμη δέν θέλῃς ἀπό πουθενά ἄλλο νά πεισθῆς, ἀφοῦ διδαχθῆς ἀπό τās παραπάνω σκέψεις, νά ἀπαλλαγῆς ἀπό τήν πονηράν αὐτήν γνώμην, νά ἀποφεύγῃς τήν κακίαν καί νά ὑπομένῃς τούς κόπους χάριν, τῆς ἀρετῆς, ὅποτε θά καταλάβῃς καλά ὅτι τὰ σχετιζόμενα μέ τήν ὑπόστασιν μας δέν σταματοῦν εἰς τήν παρούσαν ζωήν. Καί ἂν εὐ ἐρώτησῃ κανεῖς: Ποῖος ἦλθεν ἀπό ἐκεῖ καί μᾶς ἐγνώρισε τήν ἐκεῖ ὑπάρχουσαν κατάστασιν; Νά τοῦ ἀπαντήσῃς: Κανένας ἀπό τούς ἀνθρώπους, (διότι, πραγματικά, δέν θά ἐγίνετο πιστευτός πολλάς φορές, ἐπειδή πιθανόν νά ἐμεγαλοποιῇ καί νά ἐξύψωναι τό γεγονός). Ἄλλά ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων μᾶς ἐγνωστοποίησε μέ ἀκριβεῖαν ὄλιαν τὰ σχετικά μέ τήν ἐκεῖ πραγματικότητα.

Ἐ λοιπόν, τί χρειαζόμεθα τήν μαρτυρίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ αὐτός, ὁ ὁποῖος πρόκειται νά μᾶς ζητήσῃ εὐθύνας διά τās πράξεις μας, κάθε ἡμέραν φωνάζει ὅτι καί τήν γένηναι ἠτοίμασε καί τήν βασιλείαν ἐδημιούργησε καί σαφεῖς ἀποδείξεις μᾶς ἔδωκε δι' αὐτά; Πραγματικά, ἂν δέν ἐσκόπευε νά κρίνῃ τούς ἀνθρώπους, δέν θά τούς ἐτιμῶρι ἐδῶ εἰς τήν γῆν. Ἀκόμη, καί τό ἀκόλουθον πῶς ἤμπορεῖ νά δικαιολογηθῇ τό ὅτι, δηλα-

δή, **177** ἀπό τούς κακοῦς ἄλλοι μέν τιμωροῦνται, ἄλλοι δέ παραμένουν ἀτιμώρητοι; Διότι, ἂν ὁ Θεός δέν εἶναι προσωπολήπτης, πῶς ὀπωσθήποτε δέν εἶναι, διά ποιόν λόγον τόν ἕνα ἐτιμώρησε καί τόν ἄλλον τόν ἀφήσε νά ἀποθάνῃ χωρίς νά τιμωρηθῇ; Αὐτό τό θέμα, πάλιν, δημιουργεῖ περισσότεράς ἀπορίας ἀπό τό προηγούμενον. Καί αὐτό ὅμως θά τό διαλευκάνωμεν, ἂν θέλετε. νά μέ ἀκούσετε μέ ἀγαθὴν διάθεσιν. Ποῖα εἶναι ἡ ἀπάντησις, λοιπόν; Δέν τούς τιμῶρι ὅλους ἐδῶ ὁ Θεός, διά νά μὴ κυριευθῆς ἀπό ἀπελπίσιν διά τήν ἀνάστασιν καί ἀποθαιρουθῆς διά τήν (τελικήν) κρίσιν, μέ τήν ἰδέαν ὅτι ὅλοι τιμῶριονται ἐδῶ εἰς τήν γῆν, οὔτε, πάλιν, τούς ἀφήνει ὅλους νά ἀπαθάνουν χωρίς τιμῶριαν, διά νά μὴ σχηματίσῃς τήν γνώμην ὅτι τὰ πάντα γίνονται ἀπρόνοητα, ἀλλ' ἄλλους μέν τιμῶρι, ἄλλους δέ δέν τιμῶρι. Καί μέ ὅσους τιμῶρι, ἀποδεικνύει ὅτι ἀπό τούς μὴ τιμῶριθέντας ἐδῶ θά ζητήσῃ ἐκεῖ εὐθύνας. **Β** Μὲ ὅσους, πάλιν, δέν τιμῶρι ἐδῶ, σέ προετοιμάζει νά πιστέωσῃς ὅτι ὕπαρχει κάποιο φοβερόν κριτήριον μετά τόν θάνατον. Ἐ-ἂν, ὅμως, ἠδιαφῆραι τελείας διά τό παρελθόν, τότε οὔτε θά ἐτιμῶρι μερικούς, ὅτε καί θά εὐηργῆται ἄλλους.

Τώρα, ὅμως, βλέπεις ὅτι ὁ Θεός πρὸς χάριν σου ἐκτείνει τόν οὐρανόν, ἀνάπτει τόν ἥλιον, θεμελιώνει τήν γῆν, γεμίζει τήν θάλασσαν, ἀπλώνει τόν ἀέρα, καθορίζει τήν πορείαν τῆς σελήνης, θεσπίζει σταθερούς νόμους, ἐντός τῶν ὁποίων κινοῦνται αἱ ἐποχαί τοῦ ἔτους, καί ἐν γένει τὰ δημιουργήματα μέ τό νεῦμα ἐκείνου φέρουν εἰς πέρας τόν προορισμόν των. Πραγματικά, τό ἀνθρώπινον γένος, τὰ ἄλογα ζῶα, τὰ ἐρπετά, τὰ χερσαία ζῶα, τὰ πτηνά, τὰ ὑδροβία, ὁ δὸς αἰσθῶν εἰς τās λίμνας, εἰς τās πηγάς, εἰς τούς ποταμούς, εἰς τὰ θοῦνά, εἰς τās κοιλάδας, εἰς τὰ σπῖτια, εἰς τόν ἀέρα, εἰς τās πεδιάδας, ἐπίσης, τὰ φυτά, τὰ σπέρματα, τὰ δένδρα, τὰ ἄγρια καί τὰ ἡμερα, τὰ καρποφόρα καί τὰ ἄκαρπα, καί τὰ πάντα ἐν γένει, κινοῦνται ἀπό τό ἀκούραστον χερί τοῦ Θεοῦ καί ἐξυπηρετοῦν τήν ἰδικήν μας ζωήν, ὄχι μόνον διά νά καλύπτουν τās ἀνάγκας μας, ἀλλά προσφέρουν τās ὑπηρεσίας των διά νά κεντρίσουν τήν φιλοτιμίαν μας.

Ἵστε, ὅταν θλήτῃς τῶσον εὐταξίαν, (ἂν καί δέν ἀνέφερα ὅτε ἐλάχιστον μένος αὐτῆς), τολμᾶς νά λοχυρίζεσαι ὅτι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος τῶσον πολλά καί τῶσον με-

γάλα ἔκανε δι' ἐσέ, θά σέ παραμελήσῃ εἰς τὰ σπουδαιότερα ζητήματα καὶ θά σέ ἀφήσῃ, ὅταν θά ἀποθήκῃ, νά εὐρίσκῃσαι μαζί μέ τούς ἔνοους καὶ τούς χοίρους, **Β** καὶ ἐνῶ σέ ἐτίμησε μέ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν ὡραία, δηλαδή μέ τὴν δυνατότητα νά τὸν γνωρίσῃς καὶ νά ζητήσῃς κατὰ τοὺς καιοὺς του, διὰ τῆς ὁποίας σέ ἐξίσωσε μέ τούς ἀγγέλους, θά σέ καταφρονήσῃ ὑστερα ἀπὸ τοὺς ἀναριθμήτους κόπους καὶ ἰδρώτας ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς; Μά, κατὰ ποίαν ἠμποροῦν νά ὑποστηριχθῶν αἱ ἰδέαι αὐταί; Αὐτά, θεῖα, καὶ ἂν ἀκόμη ἡμεῖς σιωπήσωμεν, θά τὰ φωνάζουν καὶ αἱ λίθοι, διότι εἶναι τόσο σαφῆ καὶ φανερά καὶ πιὸ φωτεινά καὶ ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Ἄφου, λοιπὸν, σκεφθῶμεν ἅλα αὐτὰ καὶ πείσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον θά ἐμφανισθῶμεν πρὸ τοῦ φοβεροῦ δήματος τοῦ Θεοῦ καὶ θά δώσωμεν λόγον δι' ἅλας γενικῶς τὰς πράξεις μας καὶ ὅτι θά εὐρεθῶμεν ἔνοχοι καὶ θά τιμωρηθῶμεν, ἂν συνεχίσωμεν νά ἁμαρτάνομεν, ἐνῶ θά στεφανωθῶμεν καὶ θά ἀπολαύσωμεν τὰ ἀπόρητα ἀγαθὰ, Ἐ ἐάν θελήσωμεν νά προσέξωμεν ὀλίγον τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἂς ἀποσταμῶσωμεν τοὺς ἔγοντας ἀντίθετον γνώμῃν σχετικῶς μέ τὰ ζητήματα αὐτά, ἀφ' ἑτέρου δέ ἂς προτιμήσωμεν οἱ ἱδιοὶ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ὥστε, ἀφου φθάσωμεν μέ τὴν ἀνάλογον παρησίαν εἰς τὸ δικαστήριον ἐκεῖνον, **17** νά ἀποκτήσωμεν τὰ ὑπεροχημένα ἀγαθὰ, μέ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ'

(Ματθ. 8', 12 - 25)

«Ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἤκουσεν ὅτι ὁ Ἰωάννης συνελήφθη, ἔφυγεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν».

Διὰ ποῖον λόγον ἀναχωρεῖ; Πάλιν μᾶς διδάσκει νά μὴ ριπτόμεθα συγχρόνως εἰς ἅλους τοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ πρέπει νά ὑποχωρῶμεν καὶ νά ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ αὐτοῦ. **Β** Διότι δὲν εἶναι ἔγκλημα τὸ νά ρίπτῃ κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ τὸ, ὅταν πέσῃ εἰς τὸν πειρασμὸν, νά μὴ ἀντισταθῇ μέ γενναίότητα. Αὐτὸ, λοιπὸν, διδάσκων ὁ Κύριος καὶ ἀποφεύγων τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Καπερναοῦμ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκπληρῶν τὴν προφητείαν, ἀφ' ἑτέρου δέ σπεύδων διὰ νά ἀλιεῖσῃ τοὺς διδασκάλους τῆς οἰκουμένης, ἐπειδὴ, θεῖα, ἔμενον ἐκεῖ, ἀσκούντες τὴν τέχνην τῆς αἰτείας. Σὺ, ὅμως, πρόσξες, σέ παρακαλῶ, ὅτι σκοπεῖον νά στραφῇ πρὸς τοὺς ἔθνικοὺς, εὐρίσκει τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοῦ Ἰουδαίου. Πραγματικῶς, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἐπειδὴ συνέλαβον τὸν Πρόδρομον καὶ τὸν ἔρριξαν εἰς τὴν φυλακὴν, ὥθουν τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὴν Γαλιλαίαν τῶν Ἑβραίων. **Γ** Ὅτι δὲ δὲν ἀναφέρει ἕνα μέρος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, οὔτε ὑπαινίσσε-

1. Συνελήφθη καὶ ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου Ἀντίπα.
2. Ματθ. 4, 12. Ἄφου ἐπαρμακώθη, κλέον, ἡ ἑρῆς τοῦ βαπτιστοῦ ἐπέστη ὁ καιρὸς; νά ἀρχίσῃ τὸ κήρυγμα τοῦ ὁ Ἰησοῦς; Ὡς καταλλήλοτερον εἰ κέντρον ἐβλήθη τὴν δοκίμην ἐχθρὴν τῆς λίανης, ὅπου ὁ πληθυσμὸς ἦτο πικρὸς καὶ μικρὸς.
3. Καπερναοῦμ. Μὲ ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κυρίου, πόλεις τῆς λίανης τῆς Γεννησαρέτ, κτισμένη εἰς τὴν θρησκευτικὴν περιφέρειαν αὐτῆς. Ἰπὸ τὴν ἐπιτακτικὴν ἀγαπήτῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν (πρὸς Ματθ. 9, 1). Ἐκεῖ ἐγνώρισεν τοὺς κεραιοσφόρους μαθητὰς του καὶ τὴν ἐπιστάτην σὺγκάθῃ καὶ τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Φαρισαῖον.
4. Πρὸς Ματθ. 4, 15 - 16. Ἡδ. 9, 1-8.

ται θλας τὰς φυλάς, πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον προσδιορίζει τὴν περιοχὴν ἐκείνην, ὁ προφήτης, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς: «Ἡ χώρα τοῦ Νεφθαλεμ, ἡ ὅποια ἐκτείνεται κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἡ Γαλιλαία εἰς τὴν ὅποια κατοικοῦν πολλοὶ ἔθνη, ὁ λαός, πού κάθετα εἰς τὸ σκοτάδι, εἶδε μεγάλο φῶς», ὀνομάζων σκότος ἐδῶ ὄχι τὸ αἰσθητὸν, ἀλλὰ τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀσέθειαν, διὸ καὶ προσέθεσεν: «Καὶ εἰς ἐκείνους πού κάθονται εἰς τὴν χώραν καὶ τὴν σκιάν τοῦ θανάτου, ἀνέτειλε δι' αὐτοὺς φῶς». Διὰ τὴν ἀντιληφθῆς, λοιπόν, ὅτι οὔτε φῶς οὔτε σκότος αἰσθητὸν ἔννοεῖ, ὅταν ὁμιλῇ διὰ τὸ φῶς, δὲν τὸ εἶπεν ἀπλῶς φῶς, ἀλλὰ «μέγα φῶς», τὸ ὅποιον εἰς ἄλλην περίπτωσιν τὸ ὀνομάζει «ἀληθινὸν φῶς». Ἡ Ἐξηγῶν δὲ τὸ σκότος, τὸ ὀνόμασεν «σκιάν θανάτου». Ἐν συνεχείᾳ, βεβαιῶναι ὅτι δὲν τὸ ἦσαν, ἀφοῦ τὸ ἀνεκλήθησαν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἐφάνη εἰς αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἀφανοῦ, λέγει: «Ἀνέτειλε δι' αὐτοὺς φῶς», δηλαδὴ, τὸ ἴδιον τὸ φῶς ἀφ' ἑαυτοῦ ἀνέτειλε καὶ ἔλαμψεν, χωρὶς νὰ τρέξουν πρῶτοι αὐτοὶ πρὸς τὸ φῶς. Διότι, πραγματικά, ἡ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἀπελπιστικὴ ἀφοῦ δὲν ἐβάδιζαν εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ ἐκάθητο εἰς τὸ σκότος, πράγμα τὸ ὅποιον ἦτο ἀπόδειξις ὅτι δὲν ἤλπιζαν νὰ ἐλευθερωθῶν. Ἐποῦς, λοιπόν, δὲν ἀγνώριζαν πού πρέπει νὰ θαύσασιν, ἔτσι, ἀφοῦ κατελήθησαν ἀπὸ τὸ σκότος, ἐκάθητο, χωρὶς νὰ ἠμποροῦν πλέον νὰ σταθῶν.

«Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ὁ Ἰησοῦς νὰ κηρύττει καὶ νὰ λέγῃ Μετανοεῖτε, διότι ἐπληρώσεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Ἀπὸ τότε, Πότε; Ἀφ' οὗτου ἐφωλακίσθη ὁ Ἰωάννης. Καὶ διατί δὲν ἐκήρυξεν ἀπ' ἀρχῆς εἰς αὐτούς; Τί δὲ ἐ-

5. Ἠβελ. σημαίνει 4 τῆς παροῦσης.

Ἡ παράθεσις αὐτῆ, τοῦ Μαρκίου ἐκ τοῦ Ἰωάννου δὲν σημαίνει οὐτε πρὸς τὸ ἐργάσθαι πρὸς αὐτοὺς οὔτε πρὸς τὸν ὄν, φαίνεται ὅτι ἐλήθη ἀπὸ κάποιων ἑλληνικῶν μεταφρασῶν. Ἡ ἰσοπέδισις εἰς τὸ κείμενον ἔχει εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἐκείνου τῆς ἰσοπέδισις ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ ἔχει ὁμοίαν περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῶν κατακτητῶν, ἀπὸ ἑκτοντος προεργασίαν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιφανῶν ἡμῶν...
6. Ματθ. 4, 16. Ἠσ. 9, 2.
7. Ἰωάν. 1, 9.
8. Ματθ. 4, 17.

χρειάζετο ὁ Ἰωάννης ἐν γένει, ἀφοῦ τὰ ἔργα τοῦ διεκλήρουσαν αὐτόν; 1749 Διὰ τὴν μάθησιν καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὴν ἀξίαν του, ὅτι, δηλαδὴ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς εἶχε προφήτας, (πρᾶγμα τὸ ὅποιον καὶ ὁ Ζαχαρίας ἔλεγεν: «Καὶ σὺ παιδίον θὰ ἀναδειχθῆς καὶ θὰ ὀνομασθῆς προφήτης τοῦ Ὑψίστου») καὶ διὰ τὴν μὴ ἀφήσῃ καμμίαν δικαιολογίαν εἰς τοὺς ἀναισχύντους Ἰουδαίους. Αὐτὸ τὸ ἔθεσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ἔλεγεν: «Ἦλθεν ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος οὔτε ἔστρωγεν οὔτε ἔπιπε καὶ εἶπεν: Ἐχεὶ δαμοῦνιον. Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τρώγει καὶ πίνει καὶ λέγουσιν: Νά, ἔνος ἄνθρωπος φαγᾶς καὶ οἰνοπότης, φίλος τῶν τελωνῶν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ¹⁰ ἐθαυμάσθη ἡ θεία σοφία ὡς δικαία καὶ ὡς ἐργασθεῖσα σοφῶς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ὄχι ἀπὸ θλῶος, ὅπως θὰ ἔσπευαν, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τῶν πραγματικῶν συνετοῦς καὶ πνεύμα σοφίας ἐχόντας ἀνθρώπους»¹¹. Ἐξ ἄλλου, ἦτο ἀνάγκη νὰ λεχθῶν ἀπὸ ἄλλον τὰ σχετικά μὲ αὐτόν Β καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν ἴδιον. Διότι, ἐάν ὕστερα ἀπὸ τόσον πολλὰς καὶ τόσον σπουδαίας μαρτυρίας καὶ ἀποδείξεις ἔλεγον: «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθινή»¹², ἔάν, χωρὶς νὰ ἔχη προηγηθῆ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ἐνεφανίσθητο πρῶτος ὁ ἴδιος καὶ εἶδε μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τί δὲν θὰ ἔλεγον; Δι' αὐτὸ οὔτε ἐκήρυξε πρὸ τῆς βράσεως τοῦ Ἰωάννου, οὔτε ἐθαυματούργησεν, μέχρις οὗτου ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν ἐκεῖνος, ὥστε νὰ μὴ δημιοργῆται σχίσμα ἐτοῖ εἰς τὸν λαόν. Ἐπίσης διὰ τὸν ἴδιον λόγον δὲν ἀπέτλεσε κανένα θαῦμα καὶ ὁ Ἰωάννης, ὥστε νὰ παραδώσῃ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ πλῆθος εἰς τὸν Ἰησοῦν, διότι τὰ θαῦματα θὰ προσβίβκων τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἐκεῖνον. Ἐάν ἔμας, μολοντοῖ τόσα ἔγινον καὶ προτοῦ νὰ φυλακισθῆ ὁ Ἰωάννης C καὶ μετὰ τὴν φυλακίσιν του, οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου διεκέντην δυσμενῶς πρὸς αὐτόν, καὶ πολλοὶ ἐθεώρουν ὅτι ὄχι αὐτός, ἀλλὰ ὁ Ἰωάννης ἦτο ὁ Χριστός,

9. Λουκ. 1, 76.

10. Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ τὸ χωρίον τίθεται εἰς ἐξέλιξιν ἐπιποτικῆν μεταφρασῶν πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν.

11. Ματθ. 11, 19-20.

12. Ἰωάν. 8, 13.

ἐάν δὲν ἐγένετο τίποτε ἀπὸ αὐτά, τί δὲν θά ἤμπορουσε νὰ συμβῆ;

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος σημειώνει ὅτι «ἀπὸ τότε ἤρχισεν» νὰ κηρύσῃ. Καί, ὅταν ἤρχισεν τὸ κήρυγμα, ὅτι ἐκήρυττεν ἐκεῖνος, τὸ ἴδιον καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐδίδασκεν¹³, καὶ δὲν ἀναφέρει τίποτε ἀκόμη διὰ τὸν αὐτὸν τοῦ τὸ κήρυγμα, τὸ ὅποιον ἐκήρυττεν. Διότι ἦτο ἀρκετὸν διὰ τότε τὸ νὰ παραδεχθοῦν καὶ αὐτὰ, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀκόμη τὴν ἀμφόβουσαν γνώσιν δι' αὐτόν.

Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἀρχίζῃ δὲν λέγει τίποτε τὸ φορτικὸν καὶ τὸ θαρρὸν, ὅπως ὁ Ἰωάννης, ἀναφέρων τὴν αἰτίην καὶ τὸ κοπιόμενον δένδρον, τὸ φυτῆρι καὶ τὸ ἀλάτι καὶ τὸ ἀσθεστον πῦρ, ἀλλὰ ἐμφανίζει κατ' ἀρχάς τὰ ἀγαθὰ, εὐαγγελιζόμενος εἰς τοὺς ἀκροατὰς τοῦ τοῦ οὐρανούς καὶ τὴν ἀδράνιον βασιλείαν.

Ἐνῶ δὲ περιπάτετε κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελφοὺς, τὸν Σίμωνα, ὁ ὅποιος ἐλέγετο Πέτρος, καὶ τὸν Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν του, νὰ ρίπτουν τὸ δίχτυον εἰς τὴν θάλασσαν, διότι ἦσαν ψαράδες. Ἐ καὶ λέγει εἰς αὐτούς: Ἀκολουθήσατέ με καὶ θὰ οὖς κάνω ψαράδες ἀνθρώπων. Αὐτοὶ δὲ ἀμέσως ἀφῆσαν τὰ δίχτυά των καὶ τὸν ἠκολούθησαν¹⁴. Βέβαια, ὁ Ἰωάννης λέγει ὅτι διαφορετικὰ προσεκήλησαν αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Κύριον. Ὅθεν, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ παραπάνω προσκλησις εἶναι δευτέρη. Αὐτὸ δὲ ἤμπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεως. Ἐκεῖ, λοιπόν, λέγει ὅτι προσεκήλησαν προτὸ ἀκόμη νὰ κλεισθῆ εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης¹⁵, ἐνῶ ἐβῶ μετὰ τὴν φυλάκισίν του. Ἐπίσης, ἐκεῖ ὁ Ἀνδρέας καλεῖ τὸν Πέτρον¹⁶, ἐβῶ, ὅμως, καὶ τοὺς δύο τοὺς καλεῖ ὁ Χριστός. **1440** Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης λέγει ὅτι, ὅταν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Σίμωνα, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ, θὰ ὀνομασθῆς Κηφᾶς, τὸ ὅποιον σημαίνει Πέτρος¹⁷, ἐνῶ ὁ Ματθαῖος λέγει ὅτι ἔφερον ἤδη τὸ ὄνομα αὐτό. Ὅταν εἶδεν, λέγει «τὸν Σίμωνα, ὁ ὅποιος ἐλέγετο

13. Πρὸς Ματθ. 2, 3 καὶ 4, 11.

14. Ματθ. 4, 18—20.

15. Πρὸς Ἰωάν. 1, 35—36.

16. Πρὸς Ἰωάν. 1, 40—42.

17. Ἰωάν. 1, 42.

Πέτρος¹⁸. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου ἐκλήθησαν, καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντιληφθῆ αὐτὸ καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὀπήκουσαν ἐδῶ εἰς τὴν πρόσκλησιν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα. Διότι φαίνεται ὅτι εἶχαν προπαρευθῆ ἀρκετὰ. Ἐπίσης, εἰς τὸν Ἰωάννην, φαίνεται ὅτι ὁ Ἀνδρέας ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὅποιαν διέμενον ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἤκουε πολλὰ ἀπὸ αὐτόν¹⁹, ἐνῶ ἐβῶ, μόλις ἤκουσαν εἶνα ἀπλὸν λόγον, ἀμέσως τὸν ἠκολούθησαν²⁰. Ἐ βέβαια, ἦτο φυσικὸν νὰ τὸν ἀκολουθήσαν κατ' ἀρχάς καὶ νὰ τὸν ἀφήσαν πάλιν, ὅταν εἶδαν τὸν Ἰωάννην νὰ φυλακίζεται καὶ τὸν Ἰησοῦν νὰ φεύγῃ, καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἐργασίαν των. Ἔτσι, λοιπόν, τοὺς εὗρηκε νὰ ψαρεύουν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ὅτε, ὅταν ἤβλεπεν κατ' ἀρχάς νὰ φύγουν, τοὺς ἐμπόδισεν, ὅτε, ὅμως, τοὺς ἀφῆσε νὰ φύγουν ἐριστικά. Ἀλλὰ, ἀφοῦ ὑπεχώρησεν, ὅταν ἀπεμακρύνθησαν, ἤρχεται πάλιν διὰ νὰ τοὺς ξαναπροκλήσῃ. Αὐτὸς εἶναι ὁ καλλίτερος τρόπος τῆς ἀλείψιας.

Κύτταξε, ὅμως, τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑπακοὴν αὐτῶν. Διότι, ἂν καὶ εὗρισκοντο εἰς τὸ μέσον τῆς ἐργασίας των, (γνωρίζετε, βέβαια, πόσον ἀπαιτητικὴ εἶναι ἡ ἀλείψια); ὅταν ἤκουσαν τὴν προτροπὴν τοῦ Κυρίου δὲν ἀνέβαλον, οὐτε καὶ τὸ μετέθεσαν δι' ἀργότερα, οὐτε εἶπαν Ἀφοῦ γυρίσωμεν εἰς τὸ σπίτι, Ὁ εὖς συνενοηθῶμεν με τοὺς γονεῖς μας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα τὸν ἠκολούθησαν, ὅπως ὁ Ἐλισσαῖος ἠκολούθησε τὸν προφήτην Ἠλίου. Πραγματικὰ, αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν ὑπακοὴν ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Χριστός, ὥστε νὰ μὴ ἀναθάλλωμεν οὐτε δι' ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα, καὶ ὅταν ἀκόμη μᾶς πιέξῃ ἡ μεγαλυτέρα ἀνάγκη. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιον ἄλλον, ὁ ὅποιος τὸν ἐπλησίασε καὶ τοῦ ἐζήτησε νὰ ὑπάγῃ διὰ νὰ θάμῃ τὸν πατέρα του, δὲν τὸν ἀφῆσεν οὐτε αὐτὸ νὰ κἀν²¹, δεικνύων ὅτι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα πρέπει νὰ προτιμῶμεν νὰ εἴμεθα μαθηταὶ αὐτοῦ. Ἐάν δὲ λέγῃς, ὅτι τὸν ἠκολούθησαν, ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη ἡ ὀπάσασις, καὶ πάλιν τοὺς θαυμάζω δι' αὐτὸ, διότι, ἂν καὶ δὲν εἶδαν ἀκό-

18. Ματθ. 4, 18.

19. Πρὸς Ἰωάν. 1, 30.

20. Πρὸς Ματθ. 4, 20.

21. Ματθ. 8, 21—22.

μη κανένα θαύμα, έφτασαν εις τόπον μεγάλην ε-
παγγελίαν και έθεσαν τά πάντα εις δευτερεύουσαν μοί-
ραν διά τών ακολούθησούν. **Π**ραγματικά, έπίστευ-
σαν ότι μέ τούς λόγους, μέ τούς οποίους ηλιεύθησαν, θα
ημπορούσαν να άλιεύσουν και άλλους.

Και εις αυτούς μέν αυτήν την υπόθεσιν έδωσαν, ενώ
εις τόν Ιάκωβον και τόν Ιωάννην δέν ειπε κάτι παρό-
μοιον, διότι ή ύπακοή τών προηγηθέντων ειχε προτοι-
μάσει πλέον αυτούς. Έξ άλλου, πολλά είχαν ακούσει
και προηγουμένως, εν τούτοις, πρῶτος δέ πῶς άκαιο-
ύσεται μέ άκριθείας και τήν πείραν αυτών. Τους άρρηκε
να ράπτουν τά δίκτυά των, τόσον μεγάλη ήτο ή πείρα
των, ώστε, επειδή δέν ημπορούσαν να αγοράσουν άλλα,
διάρθαναν τά σχισμένα δίκτυα. Ε-δέν ήτο, θέσια, τότε
και μικρά απόδειξις τής άρετής, τό να υποφέρει κανείς
μέ εύκολίαν τήν πείραν, τό να τρέφεται μέ δικαία έσοδα,
τό να έχη τόν πατέρα του μαζί του και να τόν περιποιή-
ται.²²

Αφού, λοιπόν, τούς έκανε μαθητάς του, ήρτισε τότε
να θαματούργη ένώπῳ των και μέ θα κάνει πιστο-
ποιεί τά θα έλεγε περί αυτού. **δ** Ιωάννης **δ** Βαπτιστής.
1 **1** Εούχνησθε δέ διαρκῶς εις τάς συναγωγάς και μέ
τήν πράξιν του, αὐτήν τούς έδίδασκειν ότι δέν είναι κα-
νένας αντίθετος και πλάτος, αλλά ότι ήλθε κατόκιν κα-
νῆς συμφωνίας πρός τόν Πατέρα του. Συχνάζων δέ εις
τάς συναγωγάς, δέν έσηροῦτε μόνον, αλλά και πολλά
θαύματα έπέτελει.²³

Πραγματικά, εις κάθε περίπτωση κατά τήν όποιαν
αμφισβείνει κάτι τό νέον και τό παράδοxon και εισάγεται
κάποιος νέος τρόπος ζωής, **δ** Θεός συνθίξει να κάνει
θαύματα, προσφέρων ένγυμνάσιον τής δυνάμεός του πρός
έκείνους πῶς πρόκειται να βεγθῶν τούς νόμους του.
Έτσι, λοιπόν, όταν έπρόκειτο να δημιουργήση τόν άν-
θρώπων, έδημιούργησε άλυσ τόν κόσμον και τότε τοῦ έ-
δωσαν ένέκῳ τόν νόμον πρῶτον εις τόν παράδεισον. Και
όταν έπρόκειτο να νομοθετήση εις τόν Νῶε, πάλιν μεγά-
λα θαύματα έκανε. **β** δια τῶν όποιων άνεκαίνιζε τήν κτί-
σιν, και τήν φοβεράν έκείνην θάλασσαν τήν έκανε να

22. Ηβλ. Ματθ. 4, 21-22.

23. Ηβλ. Ματθ. 4, 23-25.

κοριαρχή επί τής γῆς επί ένα έτος και μέ όλα αυτά
μέσω εις τόσην ζάλην διάσπασε τόν δίκαιον έκείνου. **Α**λ-
λά και εις τόν Αθραάμ πολλά θαύματα προσέφερεν, **δ**
πως είναι ή νίκη εις τόν πόλεμον, ή πληγή κατά τοῦ φθι-
μῶ και ή απαλλαγή από τοῦ κινδύνου. **Μ**α, και όταν
έπρόκειτο να θεοπίση τούς νόμους εις τούς Ιουδαίους,
έβριζε πρώτα τά θαύματα έκείνη και μέγιστα σημεῖα
και τότε έδωσε τόν νόμον.²⁴

Έτσι, λοιπόν, και έδω, επειδή σκοπεύει να δώση
έναν νέον ύψηλόν τρόπον ζωής και να ειση εις αυτούς θα
ποτέ δέν ήκουσαν μέχρι τώρα επιθεωρῶναι τά λεγόμε-
να μέ τήν έπίτελσιν των θαυμάτων. Έπειδή, δηλαδή,
ή κηρυττομένη θασιλεία δέν φαίνεται. **σ** από τά φαινό-
μενα καθιστά φανεράν τήν αφοή. **Κ**αι κώταξε τήν απλό-
τητα του Εὐαγγελιστοῦ, **δ** όποιός δέν μέσ δηγείται χω-
ριστά κάθε περίπτωση των θεραπευομένων, αλλά μέ τήν
θλαχυλογίαν του παραλείπει αναρίθμητα θαύματα. **Κ**αι
τοῦ έφερων λέγει, «όλους θασι έπισσαν από διαφο-
μῆς άσθενείας και όλους θασι έσασσίζοντο από άσθε-
νείας, θασις ήσαν δαιμονιζόμενοι και αληνιαζόμενοι
και παραλυτικοί και τούς έθεράπευσεν».²⁵

Αλλά γεννάται τό ακόλουθον πρόβλημα. **Δ**ιά ποιόν
λόγον από κανένα εκ των θεραπευθέντων δέν έζητησε
τήν πίστιν, διότι δέν ειπε, «τι άργότερα φαίνεται να λέ-
γη, «Πιστεύετε ότι ημπορώ να τό κάνω αυτό;» **δ** Διότι
δέν ειχε δώσει άκομή άπόδειξιν τής δυνάμεός του. **Ε**ξ
άλλου και τό γεγονός ότι προσήρχοντο μόνον των και έ-
φερον άσθενείς κοντά εις τόν Χριστόν, δέν άποδεικνύει
τυχαίαν πίστιν. **Δ**ιότι τούς έφερον από μακριά, πράγμα
τό όποιον δέν θα έκαναν, εάν δέν έπίστευον πολύ οι ίδιοι.

Ας τόν ακολουθήσωμεν, λοιπόν, και ήμεῖς, διότι **α**
σφαλῶς, έχομεν πολλά ψυχικά νοσήματα και αυτά κατά
πρώτον θέλει να θεραπεύση. **Δ**ιότι **δ**ι' αὐτόν θεραπεύει
έκείνος, δια να απομακρῶνη αὐτά από τήν ιδίαν μας
ψυχήν. **Α**ς τόν πληρώσωμεν, λοιπόν, **ε** χωρίς να ζητού-
μεν τίποτε τό θιστικόν, αλλά τήν άφαισιν των αμαρτιών.
Διότι και τώρα προσφέρει, εάν βεξώμεν προθυμίαν. **Τ**ο

24. Ματθ. 4, 34.

25. Ματθ. 9, 35.

τε, θέβαια, ἢ φήμη αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν Συρίαν²⁶, ἐνῶ τῶρα ἐξηπλώθη εἰς τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, ὅταν ἤκουσαν ὅτι θεράπευσε δαιμονιζομένους, ἔτρεχαν πρὸς αὐτόν, οὐ, λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἔλαθε πολλοὺς περισσότεραν καὶ μεγαλυτέραν πείραν τῆς βυνάμεώς του, δὲν σηκῶνεσαι καὶ δὲν τρέχεις; Ἐπίσης, ἐκεῖνοι ἀφρον καὶ πατριῶτα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, **18** οὐ δὲ δὲν ἀνέχεσαι οὐτε τὸ σπῆτι σου νὰ ἀφήσης διὰ νὰ ἔλθῃς πλησίον του καὶ νὰ ἀποκτήσης πολλὴ μεγαλυτέρα; Μᾶλλον δὲ, οὐτε αὐτὸ ζητῶ ἀπὸ ἐσένα, ἀλλὰ νὰ ἀφήσης τὴν πονηρὰν συνήθειαν μόνον καὶ θὰ ἡμπορέσης νὰ σωθῆς, ἔστω καὶ ἐν παραμείνῃς εἰς τὸ σπῆτι καὶ διατηρῆς τὰ ὑπάρχοντά σου.

Τώρα, ὅμως, ἐάν μὲν ἔχωμεν κάποιο σωματικὸν πάθημα, κάνομεν τὰ πάντα καὶ καταφεύγομεν εἰς τὸ κάθε τι, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τῆς ἀσθενείας, ἐνῶ, ὅταν ἡ ψυχὴ μας ἐδρίσκειται εἰς κακὴν κατάστασιν, ἀναβάλλομεν καὶ θραβύνομεν νὰ κάνωμεν κάτι. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν θεραπευόμεθα καὶ ἀπὸ τὰ σαρκικὰ παθήματα, ἐπειδὴ θεωροῦμεν τὰ ἀνογκαῖα πάρεργα καὶ τὰ πάρεργα ἀνογκαῖα. **B** καὶ, ἐνῶ ἀφήνομεν τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, ἐπιθυμοῦμεν νὰ καθαρῶσωμεν τὰ ρυάκια. Διότι τὸ θεῖο, θέβαια, αἰτία τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν εἶναι ἡ κακία τῆς ψυχῆς τὸ ἀπέδειξε καὶ ὁ ἐπὶ τριάντα ὀκτὼ ἔτη παράλυτος²⁷ καὶ ὁ παράλυτος, ὁ ὁποῖος κατεβιβάσθη διὰ τῆς στέγης ἐνώπιον τοῦ Ἰησοῦ²⁸ καὶ ἡ περίπτωσις τοῦ Κἀν²⁹. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις ἡμπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὸ διαπιστώσῃ αὐτό. Ἄς ἀφανίσωμεν, λοιπόν, τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, καὶ τότε θὰ στερῶνται οἱ αἵματι τῶν ἀσθενειῶν. Διότι δὲν εἶναι μόνον ἡ παράλυσις ἀσθενεία, ἀλλὰ καὶ ἡ αἵμαρτία καὶ αὐτὴ μάλιστα εἶναι πῶς σοβαρὰ ἀσθενεία, ὅσον πῶς σπουδαία εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα.

Ἄς πλησιάσωμεν, λοιπόν, αὐτὸν καὶ τώρα, ὡς τὸν παρακαλέσωμεν νὰ σφίξῃ τὴν ψυχὴν μας, ἢ ὅποια εἶναι παράλυτος καὶ, ἀφοῦ ἀφήσωμεν καθὲ βιοτικὴν μέριμναν,

26. Ἠρβλ. Ματθ. 4, 24.

27. Ἠρβλ. Ἰωάν. 5, 1 ἔξ.

28. Ἠρβλ. Λουκ. 5, 17 ἔξ.

29. Ἠρβλ. Περ. 4, 8 ἔξ.

C ὡς φροντίζομεν μόνον διὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα. Ἐάν δὲ κατέχης τὰ πνευματικὰ, τότε νὰ φροντίζῃς καὶ διὰ τὰ γήινα. Οὕτε, πάλιν, νὰ ἀδιαφορῆς, ἐπειδὴ δὲν αἰσθάνεσαι πόνον, ὅταν αἵμαρτάνῃς, ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ στενάξῃς περισσότερο, ἐπειδὴ δὲν νοιάζεσαι τὴν ὀδύνην τῶν αἵμαρτημάτων. Διότι αὐτὸ δὲν συμβαίνει, ἐπειδὴ δὲν διακάνει ἡ αἵμαρτία, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἀναίσθητος ἡ αἵμαρτανούσα ψυχὴ. Σκέψου, ὅμως, ὅτι ὅσοι αἰσθάνονται τὰ ἴδικα τῶν αἵμαρτημάτων, στενάζουν χειρότερα ἀπὸ τοὺς φονευομένους καὶ τοὺς καιόμενους, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τῆν πονηρὰν συνείδησιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἔκαναν, ἐάν δὲν ἠσθάνοντο μεγάλον πόνον εἰς τὴν ψυχὴν των.

D Ἐκεῖνο, λοιπόν, ποῦ εἶναι τὸ καλλίτερον εἶναι νὰ μὴ αἵμαρτανῶμεν καθόλου, ὕστερα δὲ ἀπ' αὐτό, τὸ νὰ αἰσθανώμεθα τὴν αἵμαρτίαν καὶ νὰ διορθωνώμεθα. Διότι, ἐάν δὲν ἔχωμεν αὐτό, πῶς θὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεόν καὶ θὰ ζητήσωμεν ἄφεσιν τῶν αἵμαρτημάτων ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν βίδωμεν καμμίαν ἠμάρτιαν εἰς αὐτά; Πραγματικὰ, ὅταν ἐσύ, ποῦ ἡμάρτησες, δὲν θέλῃς οὐτε αὐτὸ νὰ μάθῃς, ὅτι, ὀφθαλμῶς ἡμάρτησες, διὰ ποῖα αἵμαρτηματα θὰ παρακαλέσῃς τὸν Θεόν; Δι' ἐκεῖνα ποῦ δὲν γνωρίζεις; Καὶ πῶς θὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας; Πέε, λοιπόν, τὰ αἵμαρτημάτά σου ξεχωριστά, διὰ νὰ μάθῃς τί σοῦ συγχαροῦνται καὶ ἔτσι νὰ καταστῇς εὐγνώμιον πρὸς τὸν εὐεργέτην.

E Σὺ, ὅμως, ἐάν τυχὸν ἐξοργίσῃς κάποιον ἄνθρωπον παρακαλεῖς τοὺς φίλους, τοὺς γείτονας, τοὺς θυρωροὺς καὶ χρήματα ἐξοθεύεις καὶ πολλὰς ἡμέρας χάνεις, προσερχόμενος καὶ παρακαλῶν, καὶ, ἐάν σὲ διώξῃ ὁ ἐξοργισθεὶς μιά καὶ δύο ἢ πολλὰς φορές, δὲν σταματᾷς, ἀλλὰ, ἀφοῦ σὲ κυριεύσῃ ἡ ἀγωνία, παρακαλεῖς περισσότερο, ὅταν, ὅμως, ὀργίζεται ὁ Θεὸς τῶν ὀλων, **19** χαρμώμεθα καὶ ἀδιαφοροῦμεν καὶ μεθύομεν καὶ ἐκτελοῦμεν βλασφῆμίας συνήθειαι πράξεις μας. Καὶ πότε θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ τὸν κάνωμεν νὰ μᾶς εὐστολαγχισθῇ; Πῶς δὲν θὰ τὸν ἐξοργίσωμεν περισσότερο μὲ τὴν συμπεριφορὰν μας αὐτὴν; Διότι τὸ νὰ μὴ αἰσθανώμεθα λύπη, ἐπειδὴ αἵμαρτανῶμεν, τὸν κάνει νὰ ἀγανακτῇ καὶ νὰ ἐξοργίζεται περισσότερο, ἀπὸ ὅτι τὸν κάνει τὸ γεγονός μόνον εἶναι αἵμαρτανῶμεν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἀξίζει νὰ θουλι-

ζωμεν εις την γην και να μη βλέπωμεν τον ήλιον ουτε να αναπνεύωμεν καθόλου, διότι, ενώ έχομεν τόσον διαλλακτικόν Κύριον, τόν εξοργίζομεν και, αφού τόν εξοργίζωμεν, δέν μετανοούμεν δι' αυτό, μολοντί, θέσθαι, Β αυτός ουτε και όταν εξοργίζεται τό κάνει, επειδή μάς μισεί και μάς αποστρέφεται, αλλά τό κάνει μήπως έτσι μάς επαναφέρει κοντά του. Διότι, εάν, ενώ υβρίζετο, σέ εührγέτε συνεχώς, τότε θα τόν περιεφρόνης περισσότερον. Διά να μη συμβή αυτό, λοιπόν, σέ αποστρέφεται επ' όλίγον χρόνον, διά να σέ έχη έπειτα διαρκώς κοντά του.

Όστε, άς λάθωμεν θάρρος με την φιλανθρωπίαν του αύτην και άς επιδειξώμεν μετάνοιαν με ένδιαφέρον, προτού να φθάση η ημέρα εκείνη, ή οποία δέν μάς αφήνει να κερδίσωμεν έξ αυτής. Τώρα, τό πάν εξαρτάται από ήμάς, ενώ τότε ο Κριτής είναι κύριος της αποφάσεως. « Άς προφθάσωμεν λοιπόν τό πρόσωπον αυτού με την εξομολόγησιν,»⁹⁰ άς κλαύσωμεν, άς θρηνησωμεν. Πραγματικά, C όταν ήμπορέσωμεν να καταπραυνώμεν τόν δικαστήν και μάς συγχωρήση τά άμαρτήματά μας πρό της ημέρας της κρίσεως, τότε δέν χρειάζεται να εισέλθωμεν εις τό δικαστήριον. Όπως, πάλιν, εάν δέν γίνη αυτό, θα μάς ακούση δημοσίως ένώπιον όλης της οικουμένης, χωρίς να μάς μένη καμία έλπις συγχωρήσεως. Διότι κανένας από εκείνους, που δέν έλαθον συγχώρησιν τών άμαρτιών των εδώ εις την γην, όταν θα φθάση εκεί, θα ήμπορέση να άποφύγη την εύθύνην δι' αυτά. Άλλά όπως ακριβώς οι φυλακισμένοι οδηγούνται εις τό δικαστήριον με τάς δαυίδας, έτσι και όλαι αι ψυχαί, όταν ύπάγουν εκεί, οδηγούνται πρό του φοβερού θήματος περιβαλλόμενοι από τάς ποικίλας σείρας τών άμαρτημάτων. Πραγματικά, η παρούσα ζωή δέν διαφέρει καθόλου από μίαν φυλακήν. D Άλλά όπως ακριβώς, όταν εισέλθωμεν εις τό κτίριον της φυλακής, βλέπομεν τούς πάντας να είναι δεμένοι με δαυίδας, έτσι και τώρα, εάν εξέλθωμεν από την έξωτερικήν μεγαλοπρέπειαν και ελεγχώσωμεν εις την ζωήν έκαστου, θα ίδωμεν την ψυχήν τού καθενός να είναι δεμένη με δεσμά χειρότερα από τόν σίδηρον.

Και μάλιστα, εάν εισέλθης εις τάς ψυχάς τών πλου-

σίων, θα ίδης καλλίτερα. Διότι δσον περισσότερα πλούτη έχουσι, τόσον πιο πολύ είναι δεμένοι. Όπως, δηλαδή, όταν ίδης τόν δέσμιον να είναι δεμένος και εις τούς ώμους και εις τά χέρια και πολλές φορές και εις τά πόδια, δι' αυτό τόν λυτῆσαι περισσότερον, έτσι και τόν πλούσιον, όταν τόν ίδης να περιβάλλεται από αναριθμητά πλούτη, να μη τόν νομίσης ότι δι' αυτά είναι πλουσιος. E αλλά δι' αυτά ακριβώς να τόν θεωρήσῃ ότι είναι άθλιος. Διότι μαζί με τά δεσμά αυτά έχει και δεσμοφυλακα σκληρόν, δηλαδή τόν ποιηρόν έρωτα διά τά χρήματα, ο οποίος δέν τόν αφήνει να δραπετεύσῃ από τό δεσμητήριον αυτό, αλλά του κατασκευάζει αναριθμητά δεσμά και φυλακας και θύρας και μοχλούς και, αφού τόν ρίψη εις την πλέον σθεΐαν φυλακήν, τόν πείθη να εύχαριστήται με τά δεσμά αυτά. **192** ώστε να μη εύρη ούτε ελαχίστην έλπίδα άπαλλαγής από τά κακά που τόν περιβάλλουν. Και άν ελεγχώσης με τόν νοϋν σου εις την ψυχήν εκείνου, θα την ίδης ότι δεμένη μόνον, αλλά και θύσασμένη και ρυπαράν και γεμάτην από φθίρας. Διότι δέν είναι καθόλου ανώτεροι από αυτά οι άπολαύσεις της ήδονής, αλλά είναι και θελυρότεροι και περισσότερον μαζί με την ψυχήν καταστρέφουν και τό σωμα αύτών και αναριθμήτους πληγάς προκαλοϋν και εις τά δύο.

Όθεν, δι' όλα αυτά, άς παρακαλέσωμεν τόν Λυτρωτήν τών ψυχών μας, ώστε και τά δεσμά να σπάση και τόν σκληρόν αυτόν φυλακα να απομακρύνῃ και, αφού μάς άπαλλάξῃ από τό φορτίον τών σιδηρών εκείνων δαυίδων, Β να καταστήσῃ την ψυχήν μας πιο έλαφράν και από τό πτερόν. Ένώ δε παρακαλούμεν αυτόν, άς προσφέρωμεν και δι' εξαρτάται από ήμάς, δηλαδή, ζήλον, διάθεσιν και άγαθήν προθυμίαν. Διότι έτσι θα ήμπορέσωμεν εις όλίγον χρόνον να άπαλλαγώμεν από τά κακά που μάς κατέχουν, να αντιληφθώμεν εις ποίαν κατάστασιν εύρισκόμεθα προηγουμένως και να άποκτήσωμεν την προσήκουσαν ελευθερίαν, την όποιαν εΐθε όλοι μας να επιτύχωμεν με την χάριν και την φιλανθρωπίαν του Κυρίου ήμών Ιησού Χριστού, εις τόν όποιον άνήκει η δόξα και τό κράτος εις τούς αιώνας τών αιώνων. Αμήν.

90. Ήσάμ 94, 2.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ'
(Μαθ. ε', 1 - 16)

Ες ὅταν δὲ εἶδε τὰ πλῆθη, ἀνέ-
θηκεν εἰς τὸ βρος. Καί, ὅταν ἐκ-
θησεν, ἤλθαν κοντά του οἱ μαθηταὶ
του. Καί, ἀφοβ ἦνοιξε τὸ στόμα του,

1. Μία συνέπεια τῆς θεοματυργίης καὶ διδασκτικῆς ἐφέσεως τοῦ Κυ-
ρίου, ὅπως ἐρευνῆται ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιπέδῳ. (πρὸς Μαθ. 4,
23 - 29), ἦτο ἐπὶ πολλοὶ ὄχλοι τῶν ἰεροσολιτῶν ἐκ διαφόρων μερῶν. Οἱ
ὄχλοι αὗτοι ἀπεκρίθησαν ἀπὸ ἀποκαθήσειν πρὸς διδασκαλίαν.

2. Δὲν ἠγωνιστάται τὸ θέμα τοῦ βρος. Ἄλλ' ὅπως φαίνεται καὶ
ἐν τῷ Μαθ. 14, 23 καὶ 15, 29, πρόκειται μὲλλον διὰ κάποιο ἔθνος
ἀκούειν τῆς λέμενης τῆς Γαλιλαίας. Ἡ σφοδρὴ τοῦ πλήθους ἦτο τόσο με-
γάλη, ὅστε ἡ ἀκτὴ τῆς λίμνης δὲν ἦτο πλέον κατάλληλος τόπος διὰ τὴν γίνῃ
ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ἰατρικὴ ἀντήλησις εἰς κάποιο ἔθνος πλησίον τῆς λίμνης.

3. Ἡ ἀνάγκη αὐτῆ ἦτο διὰ τὴν ἀναστήσειν. Ἄλλ' αὐτὴ ἦτο καὶ ἡ
συνέπεια τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἀνεκτιμήτου λόγου (πρὸς Μαθ. 14,
2, 24, 3, 25, 53 καὶ Λουκ. 4, 20) ὁ Μωϋσῆς δὲν εἶπε καμμίαν ἐπίδειξιν
περὶ τοῦ χρόνου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπερνήθη ἡ ἐπὶ τοῦ βρος ἐπιπέδῳ. Ἄλλ'
εἶναι προφανὲς ἐκφραζόμενον τὴν βραχὴ καὶ ἐπὶ ποσότητι τῆν ἐπιπέδῳ εἰς
τὴν ἀρχὴν τῆς ἰατρικῆς ἐφέσεως τοῦ Κυρίου. Περὶ αὐτοῦ ἔχοντες ἴδιο ἀπο-
κρίσει. Πρὸ τούτου ἔχοντες τὸν ὄχλον, οἱ ὅποιοι εἶναι ἦτο ἔνασιν νὰ ἀποκρίσιν
προτὶ καὶ βραχὴ ἐπὶ τὴν κρίσειν ὁ Κύριος καὶ προτὶ νὰ ἀποκρίσιν ἡ γῆν
αὐτοῦ καὶ ἔχοντες τὴν Σαρὴν, Παρζάν, Ἰουδαίαν καὶ Λαζαρεῖν, ἡ διδασ-
καλία εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ βρος ἐπιπέδῳ εἶναι ἀναγκαίως. Ἄλλ' ἀφορᾷ
μαθητῶν προσημαίνοντων πάλιν, οἱ ὅποιοι ἔχοντες προσημαίνοντες ἰσχυρῶς διδασ-
καλίαν.

4. Ἐπειδὴ δὲν πρόκειται διὰ τὴν τίσεσιν προσημαίνοντων μόνον
(Μαθ. 4, 18 - 22), ὅσοι ἠμποροῦν νὰ γίνῃ λόγος διὰ τοῦ βρος ἐπιπέδῳ,
ἀλλὰ ὁ βρος ἔχει γενικωτέρην ἰσορροπίαν καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπολυτῶ-
στικὴν ἀπὸ τῆς περιβολῆς ταύτης τὴν ἴσους διὰ τὸ ὄχι ἔχοντες ἐπὶ
αὐτοῦ.

5. Ἡ φράσις αὐτὴ σημαίνει ἐπὶ ἀπερνήσειν νὰ ἐπιπέδῳ καὶ ἀναλείπειν
τῆν προσημάνειν αὐτοῦ.

τούς ἐδιδάσκεν καὶ ἔλεγεν.

Κύτταζε τὴν ταπεινότητα καὶ τὴν ἀπλότητα τοῦ Κυ-
ρίου. Διότι δὲν περιέφερε τὰ πλῆθη μαζί του, ὁ ὅτιος ἐπῆγαι-
νεν παντοῦ, ἐπισκεπτόμενος πόλεις καὶ χωριά, ὅταν δὲ
συνεκεντρώθησαν πολλοὶ ἄνθρωποι, κάθεται εἰς κάποιο
χωρίον. Καί, δὲν κάθεται εἰς τὴν πόλιν καὶ μάλιστα εἰς τὸ
μέσον τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ εἰς τὸ βρος καὶ τὴν ἐρημίαν, δι-
δάσκων καὶ ἡμῶς νὰ μὴ κἀνωμεν τίποτε πρὸς ἐπίδειξιν
καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τοὺς θαυρούς τῆς πόλεως, ὅταν
μάλιστα πρέπει νὰ φιλοσοφῶμεν καὶ νὰ ἐπιπέδῳ
διὰ ἀναγκαίως καὶ σπουδαίως πράγματα.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ἀνήλθεν εἰς τὸ βρος καὶ ἐκάθησεν,
ἐπῆγαν κοντά του οἱ μαθηταὶ του. Εἶδες τὴν πρόοδον αὐ-
τῶν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ πῶς ἀμέσως ἔγινον καλλίτεροι;
Πραγματικῶς, οἱ μὲν πολλοὶ ἄνθρωποι ἦσαν θεοταῖ τῶν
θαυμάτων μόνον, ἐνῶ αὐτοὶ εἶχαν τὴν ἐπιπέδῳ καὶ ἀ-
κούσων κατὰ μέγα καὶ ὑψηλὸν ἐπὶ πλῆθος, ἔπραγμα τὸ
ὅποιον ἀδήγησε τὸν Κύριον εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν
ἔκοιεν νὰ ἀρχίσῃ νὰ λέγῃ τοὺς λόγους αὐτοῦ. Διότι δὲν
ἐθερπάσει σώματα μόνον, ἀλλὰ διώρθωνεν καὶ τὰς ψυ-
χάς, καὶ πάλιν ὅμως ἀπὸ τῆς φροντίδας τῶν ψυχῶν με-
τέβαιναν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν σωμάτων, ἀπ' ἑνὸς μὲν
ποικίλλων τὴν ὠφέλειαν, ἀπ' ἑτέρου δὲ ἀναμειγνύων τὴν

6. Ὁ ἰσχυρὸς θεοταῖ τὴν διδασκαλίαν ἐπὶ ἄλλοις σπουδαίως
τῶν θεοταῖ. Δι' αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν προηγουμένην ἐπιπέδῳ τῆς
ἐφέσεως τοῦ Κυρίου (Μαθ. 4, 23 - 25) ἀναφέρει πρῶτον τὴν διδασκαλίαν.
Ἄλλὰ καὶ ἔπειτα παρέχει λεπτομερείας περὶ αὐτοῦ καὶ ἔπειτα ἐπιπέδῳ
περὶ τὴν ἐπιπέδῳ.

7. Ἀφορᾷ ἀπόδειξις διετυπώθησιν ὅτι πρὸς τὴν ἀκτὴν ἀρμήτων τῶν
μαθητῶν, οἱ ὅποιοι διαφόροι ἔχον ἀρμήτων ἀπὸ διαφόρων εἰς ἐπὶ ἡ
ὅσοι ἡ ἐπίπεδῳ καὶ τὸν ἀρμήτων. Ἄλλως, ὅσοι οἱ ὑποκειμενικαὶ
σημαίνοντες εἰς τὸν αἰχμῶν 7 - 9 ἔχοντες ἐπὶ μακαριστῶν, παρουσιάζον-
τες ἐν περιπέδῳ τὸ ἰσορροπικὸν τοῦ χριστιανικοῦ χαρακτήρος. Ἐπειτα, ἐκκα-
λοῦται ἡ ἀκαθάρτης: εἰς τὴν ἀκαθάρτησιν ἡ ἀκαθάρτης τῶν χαρακτήρων τῶν
τῶν ἐπιπέδῳ μακαριστῶν. Καὶ εἶναι πιθανόν ἐπὶ αὐτῆ ἀκαθάρτησιν
μακαριστῶν. Εἶναι, ὅσοι, πολλοὶ μακαριστῶν τὸ νὰ ἀκαθάρτης κατὰ τὴν ἰσορροπικὴν
χαρακτήρα, ἀλλὰ εἶναι μακαριστῶν τὸ νὰ ἀκαθάρτης κατὰ τὴν ἀκαθάρτη-
σιν τοῦ αἰχμῶν. Οἱ ἐπιπέδῳ μακαριστῶν δὲν περιτρέποντες ὅσοι διαφόροι
καθάρτης ἀκαθάρτησιν, ἀλλὰ ὅσοι διαφόροι ἀκαθάρτης, τὸ ὅποιο πρέπει
νὰ σπουδαίως εἰς ἐπὶ καὶ τὸ αὐτὸ αἰχμῶν.

8. Μαθ. 5, 1 - 2.

διδασκαλίαν διὰ τοῦ λόγου μὲ τὴν ἀπόδειξιν τῶν ἔργων, καὶ ἀκόμη, ἀποφράττων τὰ ἀραιώχοντα στόματα τῶν αἰρετικῶν, μὲ τὴν φροντίδα τοῦ δι' ἀμφοτέρωτα τὰ συστατικά τοῦ ἀνθρώπου. **Β** **23** δεικνύων δι' ὁ ἴδιος ἦτο ὁ δημιουργὸς ὀλοκλήρου τοῦ ζώου, ἠθλασθὴ τοῦ ἀνθρώπου*. Δι' αὐτὸ καὶ μεγάλο ἐνδιαφέρον ἐδείκνυε καὶ διὰ τὸ σῶμα καὶ διὰ τὴν ψυχὴν, ἄλλοτε ἰδὲν ἐκείνο, ἄλλοτε δὲ ἐκείνην θεραπεύων, πράγμα τὸ ὅποιον καὶ τότε ἔκρινεν.

* Ἀφοῦ ἠνοιξεν, λέγει, ἐτὸ στόμα αὐτοῦ τοὺς ἐδίδασκεν». καὶ διὰ ποῖον λόγον προσέθεσε τὸ «ἀφοῦ ἠνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ». Διὰ τὴν μάθησιν ὅτι καὶ χωρὶς τῆς ὁμιλίας ἐδίδασκεν καὶ ὄχι μόνον ὅταν ὤμιλει, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν ὀμιλῶν, ἄλλοτε δὲ ἀφῆνων φωνὴν διὰ μέσου τῶν ἔργων του. Ὅταν δὲ ἀκούσῃς ὅτι «ἐδίδασκεν αὐτοὺς», μὴ νομίζῃς ὅτι ὀμιλεῖ πρὸς τοὺς μαθητὰς του μόνον, ἀλλὰ διὰ μέσου ἐκείνων ἀπευθύνεται πρὸς ἅλους. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, τὸ πλήθος ἦτο ἀκατάβευτον **Β** καὶ, ἀκόμη, ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολὺ ὕλοφρονος, δι' αὐτὰ, ἀφοῦ συνεκρότησε τὸν ὄμιλον τῶν ἀποστόλων, ὀμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς καὶ, συγχρότως, διὰ μέσου αὐτῶν ἀπευθύνεται πρὸς ἅλους τοὺς ἄλλους, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἄξιοι τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, καὶ ἔτσι ἐφροντίζε νὰ μὴ καταστῇ φορτικὴ ἡ διδασκαλία τῆς ἀληθοῦς πίστεως. Αὐτὰ, θέβαια, καὶ ὁ Λουκᾶς τὸ δημηγόρησε, ὅταν ἔλεγεν ὅτι ἔστρεψε τὸν λόγον πρὸς τοὺς μαθητὰς του⁹ καὶ ὁ Ματθαῖος δὲ, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς δηλών, ἔλεγεν «Καὶ ἐπήγαν κοντὰ του οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ... τοὺς ἐδίδασκεν». Ἔτσι, λοιπόν, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπρόκειτο νὰ προσέχουν μὲ μεγαλύτεραν προθυμίαν, παρὰ ἂν ἀπευθύνετο πρὸς ἅλους¹¹.

* Ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει, λοιπόν, καὶ ποῖα θεμέλια τοποθετεῖ τῆς νέας πολιτείας¹², τὴν ὅποιαν διδίδει εἰς ἡμᾶς; **C** Ἄς ἀκούσωμεν μὲ προσοχὴν τὰ λεγόμενα, διότι ἐλέγησαν μὲν πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ ἀγράφισαν καὶ δι' ἅλους τοὺς μεταγενεστέρους. Δι' αὐτὸ, ἄλλως τε, ἀπευ-

9. Είναι προφανές ότι ἐντολὴν τρέφεται ἀνατρεῖ τὴν Μοναχίαν, καὶ τὸν ὅποιον πολλὰ φοβᾶται μὲν, τότε εἰς ὑποτακτικῶς ἀνάγκην λόγον κατὰ τὴν μετέφραστον ἑλληνὸν ὀμιλίαν.

10. Πρὸς Λουκ. 8, 20.

11. Πρὸς Λουκ. καὶ πρὸς τὸν 1 τῆς παραβολῆς.

12. Ἀρχίζει, τὸ νῦν τὸν 2 καὶ τὸν 3 τῆς ἐπιτομῆς.

θύνεται μὲν πρὸς τοὺς μαθητὰς του τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὅποιαν ὀμιλεῖ, χωρὶς θύμωσιν νὰ περιορίζῃ εἰς ἐκείνους τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ κατὰ τὸν τρόπον γενικὸν διατυπώνει ἅλους τοὺς μακαρισμοὺς. Διότι δὲν εἶπεν ὅτι θὰ εἶσθε μακάριοι ἐσεῖς, ἂν γίνετε ταπεινοί, ἀλλὰ «Μακάριοι οἱ ταπεινοφρονες». Βέβαια, ἂν καὶ πρὸς ἐκείνους ὀμιλεῖ, ἐν τούτοις ἡ ἐντολὴ ἔμελλε νὰ γίνῃ κοινὸν πρόσταγμα πρὸς ἅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπευθυνόμενον. Πραγματικῶς, ὅταν λέγῃ «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ εἰμὶ μαζὶ σας ἄσας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου»¹³, δὲν ὀμιλεῖ πρὸς ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ διὰ μέσου αὐτῶν πρὸς τὴν οἰκουμένην ὀλοκλήρην. **D** Καὶ ὅταν τοὺς μακαρίζῃ, ἐπειδὴ δίκωνται, ἐξορίζονται καὶ ὑποφέρουν τὰ ἀνίατα κακά, ὄχι μόνον δι' ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ δι' ἅλους αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι ἐπιτελοῦν τὰ ἴδια κατορθώματα, πλέκει τὸν στέφανον τῆς νίκης.

* Ἀλλὰ διὰ τὴν γίνῃ αὐτὸ σαφέστερον καὶ διὰ τὴν ἀντιληφθῆς ὅτι καὶ εἰς ἐσὲ ἀναφέρονται τὰ λεγόμενα, καὶ ἐν γένει πρὸς ὀλοκλήρην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἂν θέβαια, θέλη κανεὶς νὰ προσέξῃ εἰς αὐτὰ, ἀκούσει μὲ ποῖον τρόπον ἀρχίζει τοὺς θαυμασίους αὐτοὺς λόγους; «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, διότι εἶναι ἰδικὴ τῶν ἡ θρασιλεία τῶν οὐρανῶν». **T** Ἡ σημαίνει ἡ φράσις «οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»; **O** Ἡ ταπεινοὶ καὶ συντετριμμένοι κατὰ τὴν διάνοιαν. Διότι πνεῦμα ἐδῶ ἀνώμασε τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάθεσιν. **E** Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ὑπάρχουν πολλοὶ ταπεινοὶ ὄχι μὲ τὴν θέλησιν των, ἀλλὰ πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ ἄφησεν αὐτοὺς, (διότι αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἄξιον ἐγκωμίου), μακαρίζει πρώτους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν θέλησιν των ταπεινῶν καὶ καταστῆλουν τοὺς εαυτοὺς των. Καὶ διατὶ δὲν εἶπεν οἱ ταπεινοὶ, ἀλλὰ εἶπεν οἱ πτωχοὶ; Ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ πρῶτον. Διότι ἐδῶ ἐννοεῖ αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι φοβοῦνται καὶ τρέμουσιν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, **I** **23** διὰ τοὺς ὅποιους, ἐπειδὴ τοὺς ἠγάπα πολὺ ὁ Θεός, ἔλεγε διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαίου «Εἰς ποῖον ἄλλον θὰ ρίψω εὐσπλαγχνικὸν τὸ βλέμμα μου, παρὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος εἶναι ταπεινὸς καὶ ἥσυχος καὶ τρέμει τοὺς λόγους μου;»¹⁴.

13. Ματθ. 24, 20.

14. Ἡσ. 66, 2.

Βέβαια, υπάρχουν πολλοί τρόποι ταπεινοφροσύνης. Και άλλος μὲν είναι ταπεινός συμμετρώς, άλλος δὲ υπερβολικά. Αὐτὴν τὴν τελευταίαν ταπεινοφροσύνην ἐπαινεί καὶ ὁ μακάριος προφήτης, τονίζων ὅχι τὴν ἀπλὴν καταστολὴν τῆς διανοίας μας, ἀλλὰ τὴν μεγάλην ταπεινώσιν, μὲ ὅσα λέγει: «Κατάλληλος θυσία διὰ τὸν Θεὸν εἶναι τὸ συντετριμμένον πνεῦμα, διότι ὁ Θεὸς δὲν θά περριφρονῆσῃ τὴν συντετριμμένην καὶ τὴν ταπεινωμένην καρδίαν»¹⁵. **Β** Καὶ οἱ Τρεῖς Παῖδες αὐτὴν προσφέρουν εἰς τὸν Θεὸν ἀντὶ ἄλλης θυσίας, λέγοντες: «Ἀλλὰ εἶθε νὰ γίνωμεν δεκτοὶ μὲ ψυχὴν συντετριμμένην καὶ πνεῦμα ταπεινοφροσύνης»¹⁶. Καὶ ὁ Κύριος τῶρα αὐτὴν μακαρίζει. Διότι, πραγματικά, τὰ μεγαλύτερα τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα ἐβλάψαν τὴν οἰκουμένην ὀλοκλήρον, προήλθαν ἀπὸ τὸν ἐγωισμόν. (Ἐπειδὴ καὶ ὁ διάβολος, ἐνῶ προηγουμένως δὲν ἦτο τοιοῦτος, ἐγινε διάβολος ἀπὸ ἐγωισμόν, πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν: «Διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανωθῇ καὶ πέσῃ εἰς τὴν αὐτὴν καταδικήν, πού ἔπεσε καὶ ὁ διάβολος»¹⁷). Καὶ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἀφοῦ περιέπεσε εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν παρακινήθεις ἀπὸ τὸν διάβολον μὲ τὰς ἐλπίδας αὐτάς, παρεξέτραπη καὶ ἔγινε θνητός, καὶ ἐνῶ ἤλπιε νὰ γίνῃ Θεός, ἔχασε καὶ ὅ,τι εἶχε. **Γ** Πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Θεός, ὀνειδίζων αὐτὸν καὶ διακωμῶδων τὴν ἀνοησίαν του, ἔλεγεν: «Νῦν, ὁ Ἀδὰμ ἐγίνε ὁμοῖος μὲ ἐμέ»¹⁸, καὶ ὁ καθένας δὲ ἔπειτα ἐξ αἰτίας τοῦ ἐγωισμοῦ ἐξώκειλεν εἰς τὴν ἀσέβειαν, ἐπειδὴ ἐφροντάσθη ἰσοθεῖον).

Ἐπειδὴ, λοιπόν, ὁ ἐγωισμός ἐστὶν ἡ ἀκρόπολις τῶν κακῶν καὶ ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ κάθε πονηρίας, κατασκευάζων τὸ κατάλληλον φάρμακον διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν, σὺν κάποιο ἰσχυρῶν καὶ σταθερῶν θεμέλιον, αὐτὸν τὸν νόμον ἔθεσε πρῶτον. Διότι, ἐταν ὑπάρχῃ ὡς θάσις ἡ ταπεινοφροσύνη, τότε ὁ οἰκοδόμος τοποθετεῖ τὰ πάντα ἐπάνω εἰς αὐτὴν μὲ ἀσφάλειαν, ἐνῶ ἐταν δὲν ὑπάρχῃ αὐτή, καὶ ἂν ἀκόμη φθάσῃ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ διὰ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς του, τὰ πάντα χάνει πολὺ εὐκόλως καὶ κα-

15. Ψαλμ. 50, 19.

16. Ἄν. 8, Προσευχὴ στ. 15.

17. Α' Τιμοθ. 3, 6.

18. Γεν. 3, 22.

ταλῆγει εἰς κακὸν τέλος. Εἴτε νηστεῖαν εἴτε προσευχὴν εἴτε ἐλεημοσύνην εἴτε ἐγκράτειαν **Δ** εἴτε ὁποιοδήποτε ἄλλο ἀγαθὸν θά συγκεντρώσῃ, χωρὶς τὴν ταπεινοφροσύνην, διαρρέουν καὶ χάνονται τὰ πάντα. Αὐτό, βέβαια, συνέβη καὶ εἰς τὸν Φαρισαῖον¹⁹. Διότι, ἂν καὶ ἔφθασεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν, ἀφοῦ ἔχασε τὰ πάντα, ἔπεσεν, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν.

Πραγματικά, ὅσως ἀκριβῶς ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ἡ πηγὴ κάθε κακίας, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς εὐσεβείας ἐν γένει. Δι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχίζει, διὰ νὰ ἐρριζώσῃ τελείως τὴν ἀλαζονείαν ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκραστῶν του. Καὶ ποῖαν σέβειν ἔχει αὐτὸ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἀπορεῖ κάποιος, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ταπεινοὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως; **Ε** Βέβαια, δὲν εἶχαν καμμίαν ἀφορμὴν ὑπερηφάνειας, ἀφοῦ ἦσαν ψικράδες καὶ πτωχοὶ καὶ ἀσημαντοὶ καὶ ἀμόρφωτοι. Ἀλλὰ καὶ ἐάν δὲν ἔβλεπον αὐτὰ πρὸς τοὺς μαθητάς, τὰ ἔλεγεν πρὸς τοὺς παρισταμένους τοῦλάχιστον τότε καὶ πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ὑποδεχθοῦν αὐτοὺς ὕστερα ἀπὸ αὐτά, ὥστε νὰ μὴ τοὺς περιφρονῶν ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Κυρίως ὁμοῦ ἀπευθύνετο καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς. Πραγματικά, ἐάν τότε δὲν ἐχρειάζοντο τὴν ταπεινώσιν, ἀργότερον, ὅμως, τοὺς ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ἀφέλεια, πού προσφέρει αὐτῇ, ὕστερα, δηλαδὴ, ἀπὸ τὰ σημεῖα, τὰ θαύματα, **197** τὴν τιμὴν, πού θά τοὺς δίδεν ἡ οἰκουμένη, καὶ τὴν παρρησίαν των ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Διότι οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ ἐξουσία, οὔτε ἡ ἰδία ἡ θσασίαια ἦτο ἱκανὴ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ὑπερφανευθοῦν τοσόν, ὅσον ἐκεῖνα πού συνέθισαν εἰς αὐτούς. Ἐξ ἄλλου, καὶ πρὸ τῶν θαυμάτων ἦτο φυσικὸν νὰ ὑπερφανευθοῦν αὐτοὶ καὶ νὰ πάθουν κάτι τὸ ἀνθρώπινον, ἐλέποντες τὸ πλῆθος καὶ τὴν συγκέντρωσιν γύρω ἀπὸ τὸν διδάσκαλον. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀκριβῶς καὶ συγκρατεῖ τὸ φρόνημα αὐτῶν.

Καὶ δὲν παρουσιάζει τὰ λεγόμενα μὲ τὴν μορφήν τῶν παραινέσεων καὶ τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν μορφήν τοῦ μακαρισμοῦ, καθιστῶν, ἔτσι, πὸ ἐλαφρῶν τὸν λόγον καὶ ἀνοίγων εἰς ἄλους τὸ στάδιον τῆς διδασκαλίας. **Β**

19. Η' 22. Αποκ. 18, 9 εἰ.

Πραγματικά, δὲν εἶπεν ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλὰ ὅλοι ἔ-
σοι ἐκτελοῦν αὐτὰ εἶναι μακάριοι. Ὡστε, εἴτε εἶσαι δο-
λὸς εἴτε πτωχὸς εἴτε πένθος εἴτε ξένος εἴτε ἰδιώτης, δὲν
ὑπάρχει τίποτε πού νά σέ ἐμποδίξῃ νά γίνῃς μακάριος,
ἀρκεῖ νά πραγματώσῃς τὴν ἀρετὴν αὐτήν.

Ἄφοῦ, λοιπόν, ἤρχισεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ οὗτου μάλιστα
ἔπρεπεν, προχωρεῖ εἰς ἄλλην ἐντολήν, ἢ ὅποια φαίνεται
ἀντίθετος πρὸς τὴν γνώμην ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης.
Ἐνῶ δηλαδή, ὅλοι νομίζουν ἀέλιος πρὸς μίμῃσιν αὐτοὺς
πού εἶναι χαρούμενοι, καὶ ἀλλίους τοὺς εὐρισκόμενους
εἰς λύπην, πτωχεῖαν καὶ πένθος, ὁ Κύριος μακαρίζει τοὺς
δευτέρους ἀντὶ τῶν πρώτων ὁμιλιῶν ὡς ἑξῆς: «Μακάριοι
εἶναι ἐκεῖνοι πού πενθοῦν». Ἔστω καὶ ἂν ὅλοι τοὺς ἔλεει-
νολογοῦν. Ὡς αὐτὸ, θέβαια, ἔκανε προηγουμένως τὰ
θεύματα, ὥστε, ὅταν θά θέτῃ παρομοίους νόμους, νά εἴ-
ναι ἀξιόπιστος. Καὶ ἐδῶ, ὅμως, δὲν ἔμακάρισεν ἀπλῶς
τοὺς πενθοῦντας, ἀλλὰ ἐκείνους πού πενθοῦν διὰ τὰ ἁ-
μαρτηματὰ των, δεδομένου ὅτι τὸ νά πενθῇ καλεῖται διὰ
κάποιον θυστικὸν πράγμα εἶναι τελείως ἀπηγορευμένον.
Αὐτὸ, λοιπόν, καὶ ὁ Παῦλος ἐβίβασκεν, ὅταν ἔλεγεν δεῖ:
«Ἡ μὲν κοσμικὴ λύπη ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸν θάνατον,
ἐνῶ ἡ λύπη πού εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,
ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μετάνοιαν, ἢ ὅποια ὁδηγεῖ εἰς
τὴν σωτηρίαν, διὰ τὴν ὅποιαν κανεὶς δὲν μετανοεῖ»²⁰.

Αὐτοῦς, λοιπόν, μακαρίζει καὶ ἐδῶ ὁ Κύριος, οἱ ὁ-
ποιοὶ ἀισθάνονται αὐτὴν τὴν λύπην. Ὡ καὶ δὲν ἔθεον
ἀπλῶς τοὺς λυπούμενους, ἀλλὰ τοὺς λυπούμενους ὑ-
περβολικά. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν οἱ λυπούμενοι, ἀλλὰ «οἱ
πενθοῦντες». Πραγματικά, καὶ ἡ ἐντολὴ αὕτη εἶναι δι-
δάσκαλος κάθε φιλοσοφίας. Διότι, ἐάν οἱ πενθοῦντες τὰ
παθιά των ἢ τὴν σύζυγον ἢ κάποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς
συγγενεῖς πού ἀπέθαναν, δὲν ἐπιθυμοῦν κατὰ τὸν καιρὸν
τῆς ὀδύνης των οὐτε τὰ χρῆματα οὐτε τὰ σώματα, οὐτε
κατέχονται ἀπὸ τὸν πόθον τῆς δόξης, οὐτε ἐξοργίζονται,
ὅταν τοὺς ὀβριζοῦν, οὐτε κυριεύονται ἀπὸ τὰς μαγίας,
οὐτε κανένα ἄλλο πάθος τοὺς πολιορκεῖ, ἀλλὰ κατέχον-
ται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὸ πένθος μόνον. Ἐποὶ περισσό-
τερον οἱ πενθοῦντες τὰ ἁμαρτηματὰ των, διὰ τὰ ὅποια

20. Β' Κορινθ. 7, 10.

ἀξίζει νά πενθῇ κανεὶς, θά ἐπιδείξουν μεγαλύτεραν φι-
λοσοφίαν ἀπὸ τοὺς πρώτους. Καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἔπαθλον
αὐτῶν; «Διότι αὐτοὶ θά παρηγορηθοῦν»²¹. λέγει. Πές
μου, ὅμως, πού θά παρηγορηθοῦν; Καὶ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν
καὶ ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐπειδὴ, θέβαια, ἡ ἐντολὴ ἦτο
πᾶρα πολὺ φορτικὴ καὶ θαρεῖα, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον τὴν ἔ-
κανε πολὺ πῖο ἐλαφρὰν, αὐτὸ ὑπεσχέθη νά δώσῃ. ~~Ἐπειδὴ~~

Ὡστε, ἐάν θέλῃς νά παρηγορηθῇς, νά πενθῇς. Καὶ νά
μὴ νομίσης ὅτι τὸ λεχθέν ἀποτελεῖ ἀνίμμημα. Διότι, ὅταν
ὁ Θεὸς παρηγορῇ καὶ ἂν ἀκόμη ἀμέτρητα κακὰ σέ εὐ-
ρουν, θά ἀποδειχθῇς ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα. Πραγματικά,
ὁ Θεὸς πάντοτε δίδει τὰς ἀμοιβὰς πολὺ μεγαλύτερας
ἀπὸ τοὺς κόπους, πράγμα τὸ ὅποιον καὶ ἐδῶ ἔκανε, μὲ
τὸ νά ὀνομάσῃ μακαρίους τοὺς πενθοῦντας, ὅχι σύμφω-
να μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ πένθους, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδι-
κὴν τοῦ φιλοανθρώπου. Διότι οἱ πενθοῦντες πενθοῦν τὰ
ἁμαρτηματὰ των. Καὶ εἰς αὐτοὺς εἶναι ἀρκετὸν νά τό-
χουν συγχωρήσεως καὶ νά γίνῃ δεκτὴ ἡ ὀπολογία των.

Β' Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ φιλόανθρωπος, δὲν
περιορίζει τὴν ἀμοιβήν, οὐτε εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν
τιμωρίας οὐτε εἰς τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων,
ἀλλὰ τοὺς κάνει καὶ μακαρίους καὶ μεγάλην τοὺς δίδει
παρηγορίαν. Μᾶς προτρέπει δὲ νά μὴ πενθοῦμεν μόνον
διὰ τὰ ἰδικὰ μας ἁμαρτηματὰ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ξένα.
Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἦσαν αἱ ψυχὰι τῶν ἁγίων, ὅπως εἶναι
ἡ ψυχὴ τοῦ Μωυσαῖου, τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Δαυὶδ. Διότι
πολλὰς φορές αὐτοὶ ἐπένθησαν δι' ἀλλότρια κακὰ.

«Μακάριοι εἶναι οἱ πρῶτοι»²² διότι αὐτοὶ θά κληρονο-
μήσουν τὴν γῆν»²³.

Πές μου, ποῖαν γῆν; Μερικοὶ νομίζουν ὅτι πρόκειται
διὰ νοητὴν γῆν. Ἄλλὰ δὲν εἶναι σωστὸν αὐτὸ, διότι εἰς
κανένα σημεῖον τῆς Γραφῆς δὲν εὐρίσκουμεν νοητὴν γῆν.
C' Ἀλλὰ, τότε τί σημαίνει τὸ λεχθέν; Αἰσθητὸν ἔπαθλον
καθορίζει, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος διότι ὅταν εἶπεν
«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου», προσέθεσεν

21. Ματθ. 5, 4.

22. Πρῶτοι εἶναι ὀνομάζονται ὅσοι στερηθήσαντες τὰ ἑπιθυμητὰ καὶ
πρὸς τὰς πλῆξιν καὶ ἀντιμεταστήσαν μὲ ἠσυχίαν τὰς ὕβρεις καὶ
κροσέλιας τῶν ἀσεβητικῶν, ἐχθρῶν, εἰ γὰρ οἱ ἠσυχνηταί.

23. Ματθ. 5, 5.

δτι έτσι «θά γίνῃς μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς»²⁴. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπεν εἰς τὸν ἁποστόλῃ «Σήμερα θά εἶσαι μαζί μου εἰς τὸν Παράδεισον»²⁵. Διότι δὲν προτρέπει μόνον μὲ θάσιν τὰ μελλοντικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια διὰ τοὺς στερουμένους πνευματικότητος ἐκ τῶν ἀκροατῶν, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν πρὶν ἀπὸ τὰ μελλοντικά τὰ ἐπίγεια. Δι' αὐτῶ, λοιπόν, καὶ παρακάτω ἔλεγεν· «Δείξε τὴν συμπαιλωτικὴν σου διάθεσιν πρὸς τὸν ἀντίδικόν σου»²⁶. Καὶ ἐν συνεχείᾳ καθορίζει τὸ ἔπαθλον τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῆς καὶ λέγει· «Διὰ τὴν μὴ σὲ παραδώσῃ ὁ ἀντίδικός σου εἰς τὸν δικαστὴν καὶ ὁ δικαστὴς εἰς τὸν δεσμοφύλακα»²⁷. Ὁ βλέπεις ἀπὸ ποῦ ἐφόβησεν; Ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν ἐμπροσθέν μας. Καὶ πάλιν· «Εκεῖνος δὲ ποῦ θά εἴπῃ περιφρονητικῶς τὸν ἀδελφόν του ἀνόητε, πρέπει νὰ δικασθῇ εἰς τὸ σφύτατον δικαστήριον»²⁸. Καὶ ὁ Παῦλος, ὁμῶς, ὀρίζων αἰσθητὰ ἔπαθλα, πολλὰς φορές προτρέπει μὲ θάσιν τὰ παρόντα πράγματα. Ὅπως, ἐστὶν ὁμιλῆ περὶ παρθενίας. Πραγματικῶς, χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε ἐκεῖ ἀκόμη περὶ τοῦ οὐρανοῦ, συμβουλεύει ἀπὸ τὰ παρόντα, λέγων· «Διὰ τὰς δυσκολίας τῆς παρουσίας ζωῆς»²⁹ καὶ «ἐγὼ ἐνδιαφέρωμαι δι' ἐσᾶς»³⁰ καὶ «θέλω νὰ εἴσῃτε ἐλεύθεροι ἀπὸ φροντίδας»³¹.

Ἔτσι καὶ ὁ Χριστός, λοιπόν, ἀνέμειξε τὰ αἰσθητὰ εἰς τὰ πνευματικά. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη δτι ὁ πρὸς χάριν ὄλα τὰ ἰδικὰ του πράγματα, Ἐπόσχεται τὸ ἀντίθετον, λέγων δτι αὐτὸς πρὸ πάντων εἶναι ποὺ κατέχει τὰ πάντα μὲ ἀσφάλειαν, ὁ μὴ θρασύς, ὁ μὴ ἀλαζών. Διότι ὁ ἀλαζών πολλὰς φορές θά χάσῃ καὶ τὰ πατρικὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν ἴδιαν τὴν ψυχὴν του. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην ἔλεγε συνεχῶς ὁ προφήτης **1649** δτι «οἱ πρᾶοι θά κληρονομήσουν τὴν γῆν»³², ὁραίνει τὸν λόγον μὲ θάσιν τὰς γνωστὰς εἰς αὐτοὺς ἐν-

24. Ἰερεε. 6, 2. Ἠεβ. 90, 13.

25. Λουκ. 23, 43.

26. Ματθ. 6, 25.

27. Ματθ. 6, 25.

28. Ματθ. 6, 32.

29. Α' Κορινθ. 7, 26.

30. Α' Κορινθ. 7, 28.

31. Α' Κορινθ. 7, 32.

32. Ψαλμ. 36, 11.

νοίας, ὥστε νὰ μὴ ἀκούουν συνεχῶς νέας ἰδέας. Λέγει δὲ αὐτὰ, χωρὶς νὰ περιορίσῃ τὰς ἀμοιβὰς εἰς τὴν παρουσίαν ζωῆν, ἀλλὰ μαζί μὲ αὐτὰ παρέχει καὶ τὰ οὐράνια. Πραγματικῶς, ἐστὶν λέγει κατὰ τὸ πνευματικόν, δὲν καταργεῖ τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς, καὶ ἐστὶν, πάλιν, ὑπόσχεται κατὰ τὰ πράγματα τοῦ παρόντος, δὲν περιορίζει ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ὑπόσχεσιν. Διότι λέγει· «Ζητεῖτε πρῶτα τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τότε ὄλα αὐτὰ θά σᾶς χορηγηθοῦν»³³. Καὶ πάλιν· «Καὶ καθένος ποὺ ἀφῆσε σπύτια ἢ ἀδελφούς, Ἐθὰ πάρῃ ἑκατόν φορές περισσότερα εἰς τὴν παρουσίαν ζωῆν καὶ εἰς τὸ μέλλον θά κληρονομήσῃ αἰῶνιον ζωῆν»³⁴.

«Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ πεινοῦν καὶ διμῶν³⁵ τὴν δικαιοσύνην»³⁶.

Ποῖαν δικαιοσύνην; Ἡ ἐνοεῖ τὴν ἀρετὴν ἐν γένει, ἢ τὴν μερικὴν αὐτὴν ἀρετὴν, ἢ ὅποια εἶναι ἀντίθετος τῆς πλεονεξίας. Ἐπειδὴ, λοιπόν, σκοπεῖ νὰ νομοθετήσῃ περὶ τῆς ἐλεημοσύνης, δεικνύων τὸ πῶς πρέπει νὰ ἐλεῶμεν, δηλαδὴ, ὄχι ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς πλεονεξίας, δι' αὐτὸ μακαρίζει τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν δικαιοσύνην.

Καὶ πρόσεξε μὲ πόσην ὑπερβολῇ θέτει αὐτὸ. Διότι δὲν εἶπεν Μακάριοι οἱ ποθοῦντες τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ πεινοῦν καὶ διμῶν τὴν δικαιοσύνην», ὥστε ὄχι ἀπλῶς νὰ τὴν ἐπιδιώκωμεν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐπιθυμοῦμεν μὲ κάθε δυνατὴν ἐπιθυμίαν. Ὁ Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι γνώρισμα τῆς πλεονεξίας καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν τόσοον τὰ τρόφιμα καὶ τὰ ποτὰ, ὅσον ἐπιδιώκωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ νὰ ἔχωμεν περισσότερα, δι' αὐτὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν διέταξε νὰ τὴν μεταθέσωμεν εἰς τὸ νὰ μὴ ἐπιθυμοῦμεν.

33. Ματθ. 6, 33.

34. Ματθ. 19, 29.

35. Εἶναι ἄλλοι παρατηρήσεις εἰς μακαρίζεται: ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα τῆς δικαιοσύνης καὶ ὄχι ἡ κατοχὴ αὐτῆς. Τὸ νὰ πιστεύῃ κανεὶς δτι κατέχει τὴν δικαιοσύνην, ὅπως καὶ ὁ φοροῦστος τῆς παραβολῆς, εἶναι καταστρεφτικόν. Ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς δτι στερεῖται αὐτῆς, δὲν εἶναι ἀσφαλές. Πρέπει νὰ κηρύσσεται: δτι δὲν ἔχει αὐτὴν καὶ νὰ κατέχεται ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ διμῶν ἐπιθυμίαν νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, δὲν εἶναι ὄχι παρασιτῶν ἐπιθυμία, τότε ἀσφαλῶς θά καταβῆται κάθε προσπάθειαν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆν.

36. Ματθ. 5, 6.

Ἐν συνεχείᾳ, πάλιν, καθορίζει αἰσθητὸν ἔπαθλον, λέγων «Διότι αὐτοὶ θὰ χορτάσων»³⁷. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ὑπάρχει ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ πλεονεξία καθιστᾷ πολλοὺς εὐπόρους, λέγει ὅτι τὸ ἀντίθετον, ἀκριθῶς, συμβαίνει. Διότι αὐτὸ τὸ ἐπιτυχάνει ἡ δικαιοσύνη. Συνεπῶς, ὅταν ἐνεργῆς μὲ δικαιοσύνην, νὰ μὴ φοβῆσαι τὴν πείναν, οὐτε νὰ τρέμῃς τὴν πείναν. Διότι οἱ ἄρπαγες εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ τὰ χάουσι ὅλα γενικῶς. Ἡ δὲ πείνα, πάλιν, ὁ ποθῶν τὴν δικαιοσύνην, κατέγει τὰ πάντα μὲ ἀσφάλεια.

Ἐάν, ὁμῶς, ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν ἐπιθυμοῦν τὰ ἀλλότρια ἀγαθὰ, θὰ ἀπολαύσουν τόσην μεγάλην εὐπορίαν, πολλὴ περισσότερα θὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖνοι, ποὺ προσφέρουν τὰ ἱδικά των.

«Μακάριοι εἶναι οἱ ἐλεήμονες»³⁸.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νομίζω ὅτι δὲν ἔννοεῖ μόνον τοὺς ἐλεοῦντας μὲ χρήματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐλεοῦντας διὰ τῶν ἔργων, διότι ὁ τρόπος τῆς ἐλεημοσύνης εἶναι ποικίλος καὶ ἡ ἐντολὴ αὐτὴ ἔχει μεγάλο πλάτος. Καὶ ποῖον εἶναι, λοιπόν, τὸ ἔπαθλον αὐτῆς; «Διότι αὐτοὶ θὰ ἐλεηθῶν»³⁹. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ἡ ἀνταμοιβὴ εἶναι ἴση πρὸς τὴν προσφοράν, Ἐὰλλ' εἶναι πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὸ κατ'ὄρθωμα. Διότι οὗτοι ἐλεοῦν ὡς ἄνθρωποι, ἐνῶ ἐλεοῦνται ἀπὸ τῶν Θεῶν τῶν ὁλῶν. Δὲν εἶναι θεὸς, ἀσφαλῶς, ὁμοῖον τὸ ἀνθρώπινον ἔλεος καὶ τὸ θεῖον, ἀλλ' ὅσοι διαφορά ὑπάρχει μεταξύ ποιηρίας καὶ ἀγαθότητος, τόσον ἀνώτερον εἶναι τὸ θεῖον ἔλεος τοῦ ἀνθρώπινου.

«Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν καθαρὰν καρδίαν, διότι αὐτοὶ θὰ ἴδωσι τὸν Θεόν»⁴⁰.

Νὰ καὶ πάλιν πνευματικὸν ἔπαθλον. Καθαροὺς δὲ ἐν προκειμένῳ ὀνομάζει, ἢ τοὺς ἔχοντας ἐν γένει τὴν καθολικὴν ἀρετὴν καὶ δὲν καταλογίζουσι κανένα ἀμάρτημα εἰς ἕαρος των, ἢ 294 ἢ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μὲ ἐγκράτειαν, διότι τίποτε δὲν μᾶς εἶναι τόσο ἀπαραίτητον διὰ νὰ κατοπιζόμεν ἱκανοὶ νὰ ἴδωμεν τὸν Θεόν, ὅσον ἡ ἀρετὴ αὐτῆ. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν «Νὰ ἐπιδιώκετε εἰρήνην μὲ ὅλους καὶ τὸν ἀγιασμόν, διότι χωρὶς αὐτῶν κανεὶς δὲν

37. Ματθ. 5, 6.
38. Ματθ. 5, 7.
39. Ματθ. 5, 8.
40. Ματθ. 5, 8.

θὰ ἴῃ τὸν Κύριον»⁴¹. Θεάν τοῦ Θεοῦ ἔννοεῖ ἐδῶ, ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἴῃ τὸν Θεόν ἐπειδὴ, δηλαδὴ, πολλοὶ εἶναι ἐλεήμονες καὶ δὲν κλέπτουν, οὔτε κατέχονται ὑπὸ τῆς πλεονεξίας, ἀλλὰ διαπράττουν ποιεῖας καὶ ἄλλας ἀσελγείας, διὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὰ τὰ προηγούμενα προσέθεσε καὶ αὐτὰ. Αὐτὸ, ἀκριθῶς, ἐθεσάωσε διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους, ὅτι, δηλαδὴ, ὅχι μόνον ἔκαναν μεγάλας ἐλεημοσύνας, ἀλλὰ διέθεταν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς. Ἡ Διότι, ἀφοῦ ὁμύλησε διὰ τὴν γενναῖοτητα αὐτῶν εἰς τὰ χρήματα, λέγει, ὅτι διέθεσαν καὶ «τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὸν Κύριον καὶ εἰς ἡμᾶς»⁴².

«Μακάριοι εἶναι οἱ εἰρηνοποιοί»⁴³.

Ἐδῶ, δὲν καταργεῖ μόνον τὰς ἀμοιβαίας διαφωνίας καὶ τὰς ἔχθρας, ἀλλὰ καὶ κάτι παραπάνω ἐπιζητεῖ, τὸ νὰ ἐπασφάραμεν εἰς ὁμοῖον καὶ ἄλλους, ποὺ εὐρίσκονται εἰς διχόνοιαν. Καὶ πάλιν πνευματικὴν ἀμοιβὴν προσθέτει. Ποία εἶναι αὐτή, λοιπόν; «Διότι θὰ ὀνομασθῶν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»⁴⁴. Διότι αὐτὸ ὑπῆρξε καὶ τὸ ἔργον τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ, νὰ συνενώσει, δηλαδὴ, τὰ διαχωρισμένα καὶ νὰ συμφιλίωση τὰ ἐόρισκόμενα εἰς πόλεμον.

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι εἰς κάθε περίπτωσιν εἶναι καλὸν ἡ εἰρήνη, προσέθεσε «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ καταδιώκονται χάριν τῆς δικαιοσύνης»⁴⁵. Ὁ δηλαδὴ, χάριν τῆς ἀρετῆς, διὰ τὴν προσοσίαν τῶν ἄλλων, διὰ τὴν εὐσέβειαν ἐν γένει. Διότι συνήθως ὀνομάζει δικαιοσύνην ὅλην τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς.

«Μακάριοι θὰ εἰσθε, ὅταν θὰ σὰς ὀβρίσουν καὶ θὰ σὰς καταδιώξουν καὶ θὰ εἰποῦν ἐναντίον σας κάθε κακὸν πρᾶγμα, λέγοντες ψέμματα ἐξ αἰτίας μου. Νὰ χαίρετε τότε καὶ νὰ ἀγάλλεσθε»⁴⁶. Δηλαδὴ, εἴτε μέγους

41. Ἄρρ. 13.11
42. Β' Κορινθ. 8, 3.
43. Ματθ. 5, 9.
44. Ματθ. 5, 9.
45. Ματθ. 5, 10.
46. Ματθ. 5, 11.

σας ονομάσουν είτε πλάνους είτε διαφθορείς είτε δειδή-
ποτε άλλα, να είσθε, λέγει, μακάριοι. Ποια έντολαί ήμ-
πορούν να θεωρηθούν υπό παράξενου από αυτές, όταν
εκείνα, που διά τούσ άλλους αποτελούν πράγματα που
πρέπει να αποφεύγουν, αυτά τὰ ίδια ακριβώς λέγει ότι
πρέπει να είναι ποθητά, έννοα, τὸ να είναι κανείς πτω-
χός, τὸ να πενήθῃ, τὸ να καταδικάζεται και τὸ να κακολο-
γῆται; Καί ὁμοίως, τὰ εἰπεν αὐτὰ και ἔπεισεν ὄχι δύο και
δέκα και εἴκοσι και ἑκατόν και χίλιους ἀνθρώπους, ἀλ-
λά τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρην. Ἡ Και ὅταν ἴκουον τὰ
δύσκολα αὐτὰ και φορέα, παραγγέλματα που ἦσαν ἀν-
τίθετα πρὸς τὰς συνήθειας τῶν πολλῶν, οἱ ἀνθρώποι ἐ-
δοκίμαζαν κατάπληξιν. Διότι τὸσον μεγάλη ἦτο ἡ δύνα-
μις τοῦ ὁμιλοῦντος. Ἄλλ' ὁμοίως, δια να μὴ νομίσησθε
τὸ να κακολογούνται ἀπλῶς τοὺς κάνει μακαρίους, ἐ-
θεσε δύο περιορισμούς, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅταν αἱ κακολογί-
αι προέρχονται ἐξ αἰτίας του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅταν τὸ πε-
ριεχόμενον αὐτῶν εἶναι ψευδές. Διότι, ὅταν δὲν ὑπάρ-
χουν τὰ δύο αὐτὰ γνωρίσματα, τότε ὄχι μόνον δὲν εἶναι
μακάριος ὁ κακολογούμενος, ἀλλὰ ἀντιθέτως, εἶναι ἄ-
θλιος. "Ἐπειτα, πρόσθετε πάλιν τὸ ἔπαθλον" «Διότι ἡ ἀν-
ταμοιότης σας θὰ εἶναι μεγάλη εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁴⁷.

Σὺ, λοιπόν, ὄν και δὲν ἀκούης εἰς κάθε μακαρισμὸν
να διορίζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μὴ λυπήσῃαι.
Ἐ Διότι, και ὄν ὀνομάζῃ διαφορετικά τὰς ἀμοιβάς, ὅλους
εἰς τὴν βασιλείαν τοὺς εἰσάγει. Πραγματικά, ὅταν εἶπῃ
«θὰ παρηγορηθῶν οἱ πενήθοντες» και «θὰ ἐλεηθῶν οἱ
ἐλεοῦντες» και «θὰ ἴδων τὸν Θεὸν οἱ ἔχοντες καθαρὰν
καρδίαν» και «θὰ ὀνομασθῶν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ οἱ εἰρηνο-
ποιοί», **191** τίποτε ἄλλο δὲν κάνει, παρὰ ὑπαινίσσεται
τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅσοι θὰ ἀπολαύσουν τὰ
ἀνωτέρα, θὰ ἀπακτήσουν ἐκεῖνην, ὅπως ὁποῖοτε. Συνεπῶς,
να μὴ ἔχησ τὴν γνώμην ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶ-
ναι ἔπαθλον μόνον τῶν ταπεινοφρόνων⁴⁸, ἀλλὰ και αὐ-
τῶν που πεινοῦν διά τὴν δικαιοσύνην, και τῶν πρᾶων και
ὄλων τῶν ἄλλων ἐν γένει. Δι' αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς ἔθεσε
και τὸν μακαρισμὸν, δια να μὴ περιμένης τίποτε τὸ ἀ-

47. Mat. 5, 12.
48. Πρᾶ. Ματ. 5, 8.

σθητόν. Διότι δὲν θὰ ἦτο μακάριος ἐκεῖνος, που θὰ ἡμεί-
θετο μετὰ τὰ πράγματα που καταστρέφονται εἰς τὴν παρού-
σαν ζωὴν και χάνονται γρηγορώτερα και ἀπὸ τὴν σκίαν.

"Ὅταν δὲ εἶπεν «Διότι ἡ ἀνταμοιότης σας θὰ εἶναι με-
γάλη», προσέθεσε και ἄλλην παρηγορίαν, λέγων' «Διότι
ἔτσι κατεβίωξαν τοὺς προφῆτας, που ἔζησαν πρὶν ἀπὸ
σας»⁴⁹. Β' Ἐπειδὴ ἐκεῖνο ἐπρόκειτο να ἐλθῃ, δηλαδή ἡ θα-
σιλεία, και αὐτὴν ἠλιθίαν, τοὺς παρηγορεῖ μετὰ αὐτὸ, ἀπὸ
τὴν ὁμοιότητα πρὸς ἐκεῖνους που προηγουμένως ἐκακο-
πάθησαν. Διότι να μὴ νομίσητε, λέγει, ὅτι ὑποφέρατε αὐ-
τά, ἐπειδὴ λέγετε και νομοθετεῖτε τίποτε ἀντίθετα πρᾶ-
γματα, ἢ ὅτι πρόκειται να διαγῆτε ἀπὸ αὐτοῦ, ἐπειδὴ
εἰσθε διδάσκαλοι πονηρῶν δογμάτων. Διότι αἱ καταδι-
ώσεις και οἱ κίνδυνοι ὄν προέρχονται ἀπὸ τὴν πονηρίαν
τῶν λεγομένων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἀκροατῶν.
"Ὅθεν, δι' αὐτὸ δὲν σηματοῖζον ἐσας που ὑποφέρετε,
ἀλλὰ ἐκεῖνους, που σὰς κακοποιοῦν. Και αὐτὸ τὸ μαρ-
τυρεῖ τὸ παρεθὸν εἰς τὸ σύνολόν του. Διότι δὲν ἐκατη-
γόρουν τοὺς προφῆτας διὰ παρανομίαν και διὰ ἀπιστί-
αν C και ἄλλους μὲν ἐφόνευον διὰ λιθοβολισμόν, ἄλλους
δὲ ἐξώριζον και ἄλλους, πάλιν, τοὺς ὑπέβαλλον εἰς ἄλ-
λα ἀναρίθμητα θάσαν στήρια. Δι' αὐτὸ μὴ φοβείσθε,
διότι μετὰ τὴν ἴδιαν γνώμην ἐνεργοῦν και τώρα τὰ πάντα.

Εἶδες με ποῖον τρόπον ἀνεπτόρως τὸ φρόνημα αὐ-
τῶν μετὰ τὸ να τοὺς τοποθετήσῃ δίπλα εἰς τὸν Μωϋσῆ και
τὸν Ἠλίαν. "Ἐτσι και ὁ Παῦλος, ὅταν γράφῃ πρὸς τοὺς
Θεσσαλονικεῖς, λέγει' «Διότι ἐστὶς ἠκολουθήσατε τὸ πα-
ράδειγμα τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, που εἶναι εἰς τὴν
Ιουδαίαν. Διότι ἐπάθετε και ἐστὶς τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς ὁ-
μοεθνεῖς σας, καθὼς και ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Ἡ
οἱ ὅποιοι και τὸν Κύριον Ἰησοῦν ἐφόνευσαν και τοὺς
προφῆτας των και ἡμᾶς κατεβίωξαν και εἰς τὸν Θεὸν
δὲν εἶναι ἀρεστοὶ και εἶναι ἐναντίοι πρὸς ὅλους τοὺς ἄν-
θρώπους»⁵⁰.

Τὸ ἴδιον, λοιπόν, ἔκανε και ἐν προκειμένῳ ὁ Χρι-
στός. Και εἰς μὲν τοὺς ἄλλους μακαρισμὸς ἔλεγεν «Μα-

49. Mat. 5, 12.
50. Α' Θεσ. 2, 14 - 15.

καρ οί οί πτωχοί» και «οί ελεηόμενοι», ἐδῶ, ὁμως, δὲν ὁμιλεῖ ἀόριστα, ἀλλὰ στρέφει τὸν λόγον πρὸς αὐτοὺς και λέγει· «Μακάριοι θὰ εἶσθε, ὅταν θὰ σὰς ὀφείσουν και θὰ σὰς καταδιώξουν και θὰ εἰπουν ἐναντίον σας κάθε κακὸν πρᾶγμα», δεικνύων ὅτι αὐτὸ εἶναι γνώρισμα αὐτῶν κυρίως και πῶς πολὺ ἀπὸ ὅλους εἶναι γνώρισμα τῶν διδασκάλων αὐτοῦ.

Συγχρόνως δὲ ἐδῶ ὑπαινίσσεται και τὸ ἀξίωμα τὸ ἰδικόν του και τὴν ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν γεννησαντα Πατέρα. Ἐποῖ, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι διὰ τὸν Πατέρα, λέγει, ἔτσι και ἐσεῖς θὰ πάθετε αὐτὰ χάριν ἑμοῦ. Ὅταν δὲ λέγῃ «τοὺς προφήτας πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ σας», δεικνύει ὅτι και αὐτοὶ ἔγιναν ἤδη προφῆται. Ἐπειτα, διὰ τὴν ἀκαταστήθη φαίτερον ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων ὠφελεῖ αὐτοὺς και τοὺς καθιστᾷ λαμπρούς, δὲν εἶπεν ὅτι θὰ σὰς κακολογήσουν και θὰ σὰς καταδιώξουν, ἐγὼ ὁμως, θὰ τοὺς ἐμποδίσω. Διότι ἡ ἀσφάλεια αὐτῶν δὲν θέλει νὰ στηρίζεται εἰς τὸ νὰ μὴ κακολογῶνται, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ κακολογοῦνται, νὰ ὑποφέρουν μὲ γενναϊότητα και μὲ τὰ ἔργα των νὰ ἐλέγχουν τοὺς ἐπικριτὰς των, καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι πολὺ ἀνώτερον τοῦ πρώτου. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ πλήττεται κάποιος, χωρὶς νὰ παθαῖν τίποτε τὸ κακόν, εἶναι πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ πλήττεται καθόλου.

Ἐδῶ, λοιπόν, λέγει· «Διότι ἡ ἀνταμιωθὴ σας θὰ εἶναι μεγάλη εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁵¹. Ἐνῶ ὁ Λουκᾶς λέγει ὅτι ὁ Κύριος εἶπεν αὐτὸ πῶς ἔπαινον και μὲ μεγαλύτεραν παρηγορίαν. Διότι δὲν μακροχρῆζει μόνον τοὺς κακολογούμενους χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ και ταλαινίζει και ἐκείνους, πού ἐπαινοῦνται ἀπὸ ὅλους. «Ἀλλοιμονον εἰς ἐσᾶς», λέγει, «ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι λέγουν καλὰ λόγια δι' ἐσᾶς»⁵². Βέβαια, και τοὺς ἀποστόλους τοὺς ἐπαινοῦσαν, ἀλλ' ὅχι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ἐποῖ, αὐτὸ δὲν εἶπεν· Ὅταν λέγουν καλὰ λόγια δι' ἐσᾶς οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ «ὅλοι οἱ ἐπιδοῶνται». Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ ζῶντες ἐνάρετα νὰ ἐπαινοῦνται ἀπὸ ὅλους. Και πάλιν λέγει· «Ὅταν δυ-

51. Ματθ. 5, 13.
52. Λουκ. 6, 21.

σφημήσουν τὸ ὄνομά σας ὡς ποιητὸν... νὰ χαίρεσθε και νὰ σκιρτᾶτε ἀπὸ χαρᾶν»⁵³. Ὅχι μόνον, λοιπόν, διὰ τοὺς κινδύνους, πού θὰ ὀφίσταντο, ὀρίζει μεγάλην ἀνταμιωθὴν, ἀλλὰ και διὰ συκοφαντίας, πού θὰ ἤκουον. Διὸ και δὲν εἶπεν· Ὅταν σὰς καταδιώξουν και σὰς φουέσουν, ἀλλὰ «ὅταν σὰς ὀφείσουν και εἰπουν ἐναντίον σας κάθε κακὸν πρᾶγμα»⁵⁴. Πραγματικῶς, περισσότερον ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα στενοχωροῦν αἱ συκοφαντίαι. Διότι, ὅταν ἀντιμετωπίσης κινδύνους, εἶναι πολλὰ ὅτι ἐνθαρρύνονται τὸν κόπον. (ὅπως εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνθαρρύνονται ἀπὸ ὅλους, ὅτι πολλοὺς ἔχεις τοὺς χειροκροτοῦντας, τοὺς στεφανοῦντας και τοὺς ζητωκραυγάζοντας), ἐνῶ ἐδῶ, εἰς τὴν συκοφαντίαν, δὲν ὑπάρχει και αὐτὴ ἡ παρηγορία, διότι τὸ κατῆρωμα δὲν φαίνεται μεγάλο και περισσότερον ἀπὸ τοὺς κινδύνους στενοχωρεῖ τὸν αγωνιστήν. Εἶναι γεγονὸς ὅτι πολλοὶ ἐφθασάν μέχρις αὐτοκτονίας, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὴν συκοφημίαν.

Και διατί παραξενεύεται διὰ τοὺς ἄλλους; Ἀφοῦ τὸν ἀναίσχυντον, τὸν μαρὸν και ἀδίστακτον πρὸς ὅλα προδότην ἐκεῖνον αὐτὸ προπάντων τὸν ἔκανε νὰ σπείσῃ πρὸς τὸν ἀπαγορισμὸν. Και ὁ Ἰωῆ, ἐπίσης, ὁ ἀδάμας και σταθερώτερος ἀπὸ τὴν πέτραν, ὅταν μὲν ἔλασε τὰ πλοῦτη του και ὑπέφερε ἀθεράπευτα κακὰ και ἔλασε ξαφνικὰ τὰ παιδιὰ του και ἔβλεπεν ὅτι τὸ σῶμα του ἐγένετο ἀκουλίκιας⁵⁵ και ἀντιμετώπισε και τὴν ἐπίθεσιν τῆς συζύγου του, ὅτι μείνει τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν, ὅταν εἶδε τοὺς φίλους του νὰ τὸν ὀφρίζουν, νὰ τὸν κατηγοροῦν, νὰ ἔχουν κακὴν ἰδέαν δι' αὐτόν, νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ παθαίνει ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν του και ὅτι τιμωρεῖται διὰ τὴν κακίαν του, τότε ἐθουρήθη και ἐταράχθη ὁ γενναῖος και μεγάλος ἐκεῖνος ἄνθρωπος. Ἀλλὰ και ὁ Δαυὶδ, ἀφοῦ ἐληγομήνησεν ὅλα, ὅσα ἔπαθεν, ἐζήτηε ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν μόνον διὰ τὴν εἰς θάρος του κακολογίαν. «Ἀφῆσε αὐτὸν νὰ μὲ καταρασθῇ», λέγει, «διότι ὁ Κύριος τοῦ ἔδωκεν ἐντολήν πρὸς τοῦτο, διὰ νὰ ἴδῃ ὁ Κύριος τὴν ταπεινίωσιν, πού ὀφίσταμαι Ἐ και νὰ μὲ

53. Λουκ. 9, 22 - 23.
54. Ματθ. 5, 11.

ἀνταμίειν, διὰ τὴν τωρινὴν κακολογίαν αὐτῆν»⁵⁵. Καὶ ὁ Παῦλος, ὅμως, ἔχει μόνον τοὺς κινδυνεύοντας καὶ ἐκείνους ποὺ χάνουν τὰ ἀγαθὰ των, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἔπαινει. ὅταν λέγῃ: «Νὰ ἐνθουσιάσῃτε τὰς περασμένας ἡμέρας ὅταν, ἀφοῦ ἐφωτισήτε, ὑπομείνατε μεγάλον ἀγῶνα παθημάτων. **1 12-13** ἀφ' ἑνὸς μὲν διαπομπεῖσθε μετὰ ὀνειδι- σμῶν καὶ θλίψεως...»⁵⁶. Δι' αὐτῶν, λοιπόν, ὤρισεν καὶ με- γάλην ἀνταμοιβὴν ὁ Χριστός.

Ἐν συνεχείᾳ, διὰ τὴν μὴ λέγειν κανένας Ἐδὼ δὲν ἀπομακρύνεις τοὺς δίκαιους, οὔτε σφραγίζεις τὰ στόματα αὐτῶν, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δίδεις ἀνταμοιβήν; Δι' αὐτὸ ἀνέφερε τοὺς προφήτας, διὰ τὴν ἀποδείξιν ὅτι οὔτε τοὺς δίκαιους αὐτῶν ἀπεμακρύνει ὁ Θεός. Ἐάν ὅμως, καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις, ὅπου αἱ ἀμοιβαὶ ἦσαν ἀμεσοί, τοὺς ἐνε- θάρρυνε μὲ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, πολὺ περισσότερον τῶρα, ὅπου ἡ ἐλπίς αὐτῆ ἐγενετο ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλότε- ρα ἢ φιλοσοφία. Πρόσεξε, ἀκόμη, ὅτι αὐτὸ τὸ ἔθεσεν ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ἐντολάς. Βέβαια, αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανε τυχαίᾳ. Ἡ ἀλλάξ τὸ ἔκανε διὰ τὴν ἀδείξιν ὅτι δὲν εἶναι δυ- νατὸν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἐτοιμασθῆ καὶ δὲν ἔχει ἐφοδιασθῆ μετὰ τὰς ἀνάγκαις, τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ ἀγῶ- νος. Ὅθεν, προετοιμαζῶν μετὰ τὴν προηγουμένην ἐντολήν καὶ ἐπομένην, μὰς ὕφανε κάποιαν χρυσὴν σειράν ἐντο- λῶν. Πραγματικὰ, ὁ ταπεινὸς θὰ πενήσῃ, ὁπωσδήποτε, καὶ τὰ ἁμαρτήματά του, ὁ πενήθων θὰ εἶναι καὶ δίκαιος καὶ ἐλεήμων, ὁ ἐλεήμων θὰ εἶναι καὶ δίκαιος καὶ ταπει- νός καὶ καθαρὸς εἰς τὴν καρδίαν του, αὐτὸς δὲ θὰ εἶναι καὶ εἰρηνοποιός. Τώρα, ἐκεῖνος ποὺ κατάρθρωσεν ὅλα αὐ- τὰ θὰ εἶναι ἐτοιμὸς τὴν ἀντιμετώπιση καὶ κινδύνους καὶ δὲν θὰ ταραχθῆ, ὅταν θὰ κακολογηθῆ C καὶ θὰ ὕψιστα- ται ἀναριθμητὰ θείνα.

Ἀφοῦ, λοιπόν, τοὺς ἔβωσε τὰς συμβουλὰς ποὺ ἔπε- ρε, πάλιν τοὺς ἀνακουφίζει μετὰ τὰ ἐγκώμια. Ἐπειδὴ, δι- λαθῆ, αἱ ἐντολαὶ ἦσαν ὀφθαλμοὶ καὶ ἀνώτεροι τῶν ἐντο- λῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διὰ τὴν μὴ θορυβοῦνται καὶ ταράσσονται καὶ λέγουν Πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐκτε- λέσωμεν αὐτά; Ἄκουσε τί λέγει: Ἐσεῖς εἰσθε τὸ ὅλα-

55. 11' Θεσ2. 10, 11 - 12.
56. 12ε. 10, 32 - 33.

τι τῆς γῆς»⁵⁷, βεβαιῶν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ διδῇ τὰς ἐν- τολάς αὐτάς, διότι τὸ κήρυγμά των δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν των ζωὴν, λέγει, ἀλλὰ θὰ περιλάσῃ τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον. Πραγματικὰ, δὲν αὖς ἀπο- στέλλει εἰς δύο ἢ δέκα ἢ ἑκοσί πόλεις, οὔτε εἰς ἕνα ἔθ- νος, ὅπως τοὺς προφήτας. **D** ἀλλὰ αὖς ἀποστέλλει εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν οἰκουμένην ὁλόκλη- ρον, καὶ μάλιστα εὐρισκομένην εἰς κακὴν κατάστασιν. Διότι μετὰ τὸ νὰ εἴπῃ: Ἐσεῖς εἰσθε τὸ ὅλατι τῆς γῆς, ἔ- δειξεν ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἐν γενεῇ εἶχε μωρανθῆ καὶ σαπίσει ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς αὐτὰς τὰς ἀρετὰς ζητεῖ ἀπὸ αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι πρὸ πάντων εἶ- ναι ἀναγκαῖαι καὶ χρήσιμοι διὰ τὴν φροντίδα τῶν ἄλ- λων. Πραγματικὰ, ὁ πρῶτος, ὁ ἐπιεικής, ὁ ἐλεήμων καὶ ὁ δίκαιος δὲν περιορίζει τὴν ἀρετὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν του μόνον, ἀλλὰ ἐτοιμάζει τὰς καλὰς αὐτὰς πηγὰς νὰ τὰς δια- χυρῆται καὶ πρὸς ἀφέλειαν ἄλλων. Ἐπίσης, ὁ καθαρὸς κατὰ τὴν καρδίαν, ὁ εἰρηνοποιός E καὶ ὁ καταδικωμέ- νος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ρυθμίζου, πάλιν, τὴν ζωὴν των πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον. Μὴ νομίζετε, λοιπόν, λέγει, ὅτι ἀσιασθήσεται τυχοῖους ἀγῶνας, οὔτε ὅτι ὁ λόγος θὰ ἀναφέρεται εἰς τίποτε ἀσημῆτα πράγματα.

Ἐσεῖς εἰσθε τὸ ὅλατι τῆς γῆς. Τί λοιπόν; Ἐνά- φτειζαν αὐτοὶ τὰ σάπια; Ὅχι, βέβαια. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ρίψῃ ἄλατι καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἀρ- χικὴν των κατάστασιν τὰ σαπισμένα, πλέον. Δὲν ἔκαναν αὐτὸ, βέβαια, ἀλλὰ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνανεωθοῦν καὶ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν βυσσοβίαν ἐκείνην καὶ παραδο- θοῦν εἰς αὐτοὺς, **1 13-14** τότε τοὺς ἔρριπτον ἄλατι, διὰ τὴν τὰ κρατοῦν καὶ τὰ διατηροῦν εἰς τὴν ἀνθρώπινην ἐκεί- νην, εἰς τὴν ὅποιαν τὰ παρέλασθον ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι τὸ νὰ ἀπαλλαγῇ κανένας ἀπὸ τὴν οσπίλαν τῶν ἁμαρτι- ῶν ἦτο ἔργον τοῦ Χριστοῦ, τὸ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ, ὅμως, πάλιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἦτο ἔργον τοῦ ἐνδυναστεύοντος καὶ τοῦ κόπου αὐτῶν.

Βλέπετε πῶς οἰγὰ - οἰγὰ τοὺς ὑποδεικνύει ὅτι εἶναι ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς προφήτας; Διότι δὲν εἶναι διδά- σκαλοι τῆς Παλαιστίνης, ἀλλὰ τῆς γῆς ὁλοκληροῦ. Καὶ

57. Ματθ. 5, 13.

μάλιστα δὲν εἶναι ἀπλῶς διδάσκαλοι, ἀλλὰ καὶ φοβεροί. Καὶ ἐκεῖνο, ποῦ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, εἶναι ὅτι κατέστησαν ἀγαπητοὶ εἰς ἔθλους ὄχι κολακεύοντες καὶ θεραπεύοντες, ἀλλὰ καυτηριάζοντες, λέγει, ἐάν ἄρῃσα τοὺς ἄλλους καὶ ἀπειθῶμαι πρὸς ἑοῦς καὶ σὰς προσελκῶ πρὸς τόσον μεγάλους κινδύνους. Ἐ Διότι συλλογισθῆτε εἰς πάσας πόλεις καὶ λαοὺς καὶ ἔθνη σκοπεύω ἐν σὰς ἀποστολαίᾳ ὡς πνευματικούς ἡγέτας. Δι' αὐτὸ δὲν θέλω ἐν εἰσθε εἶσεῖς μόνον φρόνιμοι, ἀλλὰ νὰ κάνετε καὶ ἄλλους παρομοίους. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία τῶν ἄλλων, πρέπει νὰ εἶναι πολὺ συντοὶ καὶ νὰ ἔχουν μεγάλη ἀποθέματα ἀρετῆς, ὥστε νὰ μεταδίδουν τὴν ἀφέλειαν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἐάν, λοιπόν, δὲν γίνετε παρόμοιοι, τότε δὲν θὰ εἰσθε ἀρκετοὶ οὔτε διὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας.

Συνεπῶς, μὴ στενοχωρεῖσθε, διότι τάχα εἶναι θαρῆρα τὰ λεγόμενα. Διότι, ἐάν οἱ ἄλλοι μωρανθοῦν, Ἐ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπανέλθουν διὰ τῆς ἰδικῆς σας δράσεως, ἐνῶ εἰσεῖς, ἐάν πάθετε αὐτὸ, θὰ παρακούετε εἰς τὴν καταστροφήν καὶ ἄλλους μαζί σας. Ὡστε, ὅσον μεγαλύτεραι ὑποθέσεις σας ἀνατίθενται, τόσον μεγαλύτεραν ἐπιμέλειαν χρειάζεσθε. Διὸ καὶ λέγει ἡ Ἐάν δὲ τὸ ἄλατι χάσῃ τὴν ἄλμυραν τοῦ, πῶς θὰ γίνῃ πάλιν ἄλμυρον; Δὲν ἔχει πλέον καμμίαν ἄξιαν, παρά νὰ πεταχθῇ ἔξω καὶ νὰ καταπατήται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους¹⁸. Πραγματικά, οἱ ἄλλοι, ἔστω καὶ ἂν ἀμαρτήσου ἀναριθμήτους φορές, εἶναι δυνατόν νὰ συγχωρηθοῦν, ἐνῶ ὁ διδάσκαλος, ἐάν πάθῃ αὐτὸ, καθίσταται ἀναπολόγητος καὶ θὰ ὑποστῇ τὴν χειροτέρα τιμωρίαν. Διὰ νὰ μὴ δειλιάσουν, λοιπόν, νὰ ἐξέλθουν εἰς τὴν δημοσίαν δρᾶσιν. Ἐ όταν θὰ ἀκούσων (ὅτι θὰ εἶναι μακάριοι), ἐάν «τοὺς ὀφείσων καὶ τοὺς καταδιώξων καὶ εἰπὼν κάθε κακὸν πρᾶγμα εἰς ὄφρος των», τοὺς λέγει ὅτι, ἐάν δὲν εἶναι ἔτοιμοι δι' αὐτὰ, τότε ἀσκοπα τοὺς ἐξέλεξεν. Διότι δὲν πρέπει νὰ φοβοῦνται τὴν κακολογίαν, ἀλλὰ τὸ νὰ φαίνονται ὅτι σκοπρύνονται, διότι τότε θὰ μωρανθοῦν καὶ θὰ καταπατοῦνται. Ἐάν, ὅμως, ἐπιμένετε νὰ καυτηριάζετε αὐτοὺς, καὶ

¹⁸ Ματθ. 5, 14.

ὑστερα ἀκούετε ἐν σὰς κακολογοῦν, τότε νὰ χαίρεσθε. Πραγματικά, αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν ἔχει τὸ ἄλατι, τὸ νὰ δαγκῶν καὶ νὰ στενοχωρῇ τοὺς ἀδίαφορους.

Ὡστε, κατ' ἀνάγκην τὴν δρᾶσιν θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ κατηγορία, χωρὶς ὅμως νὰ σὰς θλάτῃ καθάλου, ἀλλ' ἀντιθέτως, μαρτυρεῖ τὴν σταθερότητά σας. Ἐ Ἐάν, ὅμως, φοβηθῆτε τὴν κατηγορίαν καὶ χαλωρῶσθε τὴν ὀρμητικότητα ποῦ σὰς ταιριάζει, θὰ πάθετε πολὺ χειρότερα, ὅψ' ἐνὸς μὲν κατηγοροῦμενοι, ἄψ' ἐτέρου δὲ περιφρονοῦμενοι ἀπὸ ἔθλους. Διότι αὐτὸ σημαίνει ὅτι «θὰ καταπατήσθε».

Ἐν συνεχείᾳ, τοὺς φέρει ἄλλο πιδ ὕψηλόν παράδειγμα ἡ Ἐσεῖς εἰσθε τὸ φῶς τοῦ κόσμου¹⁹. Πάλιν τοῦ κόσμου, λέγει, ὄχι ἐνὸς ἔθνους, οὔτε εἰκοσιν πόλεων, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ὅλης. **1955** Καὶ, μάλιστα, εἶναι φῶς νοητὸν καὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός πολὺ ἀνώτερον, ὅπως ἐκρίβως εἶναι καὶ ἄλατι πνευματικόν. Καὶ προηγουμένως τοὺς ὀνόμασεν ἄλατι καὶ ἔπειτα φῶς τοὺς ὀνομάζει, διὰ νὰ ἀντιληφθῆς ποῖον εἶναι τὸ κέρδος τῶν ἀσθητῶν λόγων καὶ τῆς σεμνῆς διδασκαλίας ἡ ἀφέλεια. Διότι συγκρατεῖ καὶ δὲν ἀφήνει νὰ καταπέση κανεὶς καὶ σὲ καθίσταει προσηπτικόν ὀδηγοῦσα πρὸς τὴν ἀρετὴν.

Ἐάν εἶναι δυνατόν νὰ κρυφθῇ πόλις, ἡ ὁποία εὐρίσκειται ἐπάνω εἰς ὄρος. Οὔτε ἀνάστων τὸν λύχνον καὶ τὸν τοποθετοῦν κάτω ἀπὸ τὸ μῶδιον²⁰.

Πάλιν, μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοὺς ὀδηγεῖ νὰ εἶναι προσεκτικοὶ εἰς τὴν ζωὴν των καὶ τοὺς διδάσκει νὰ κατέχωνται ἀπὸ ἀγωνίας, ὡς νὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ τὸ βλέμμα ἔθλων τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ἀγωνίζωνται μέσα εἰς τὸ θέατρον τῆς οἰκουμένης. Ἐ Διότι μὴ ἔλεπετε, λέγει, ὅτι τάχα καθήμεθα ἐδῶ καὶ εὐρίσκομεθα εἰς ἀκόμειρον περιοχὴν, θὰ γίνετε ὅμως τόσον περιθλεπτοί, ἀπὸ ἔθλους, ὡς νὰ εἰσθε πόλις εὐρίσκομένη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ θουνοῦ καὶ σάν λύχνος, ποῦ φέγγει εἰς τὸ σπιτί ἀπὸ τὸν λυχνοστάτην.

Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀμφιβάλλουν διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ; Ἐς ἀκούσων αὐτὰ καὶ ἀφοῦ καταπλαγοῦν διὰ τὴν δύναμιν τῆς προφητείας, ὡς

¹⁹ Ματθ. 5, 14.

²⁰ Ματθ. 5, 14 - 16. — Μῶδιον εἶναι μέτρον τῶν κερῶν.

προσκυνήσουν την ισχύν του. Διότι συλλογίσου πόσον μεγάλας ύποσχέσεις έδιδεν εις εκείνους, που δέν ησαν γνωστοί ουτε εις την πατρίδα των. "Οτι, δηλαδή, θα τους γνωρίση και η γη και η θάλασσα και ότι θα φθάσουν με την φήμην των εις τα πέρατα της οικουμένης, η μάλλον όχι με την φήμην των, αλλά και με την ενέργειαν της ευεργετικής των δράσεως. C Διότι δέν τους κατέστησε γνωστούς η φήμη, με τό να διαβίδη παντού την δρασίαν των, αλλά και η διά των έργων απόδειξις της δυνάμεώς των. Πραγματικά, εάν να είχαν αποκτήσει πτερά, γρηγορώτερα και από τών ήλιον περιήρχοντο την γην όλόκληρον και έσπερον τό φώς της ευσθεΐας.

Εις τό σημειον αυτό μου φαίνεται ότι τους προειμάζει να έχουν παρησίαν. Διότι με τό να είπη ότι "Δέν είναι δυνατόν να κρυφθή πόλις, η οποία εύρίσκεται επάνω εις όρος", φανερώνει την ιδιότην του δύναμιν. Πραγματικά, όπως ακριβώς εκείνη ητο αδύνατον να παραμείνη κρυφή, έτσι και τό κήρυγμα ητο αδύνατον να αποσιωπηθή και να μείνη κρυφόν. "Επειδή, δηλαδή, ανέφερε διωγμούς, κατηγορίας, επιθέσεις και πολέμους, διά να μη νομίσουν ότι όλα αυτά θα ήμπορούσαν να τους κάνουν να σιωπήσουν, δίδων θάρρος εις αυτούς, λέγει, ότι όχι μόνον δέν θα παραμείνουν σιωπηλοί, αλλά θα φωτίσουν και την οικουμένην όλόκληρον. D Και δι' αυτό ακριβώς θα καταστούν ένδοξοι και έπίσημοι. Οι λόγοι αυτοί, λοιπόν, αποδεικνύουν την δύναμιν του Κυρίου, ενώ με τά επόμενα απαιτεί παρησίαν από αυτούς, διηλών ως έξής: "Ούτε ανάπτουν τών λόγων και τών τοποθετιών κάτω από τόν μόδιον, αλλά επάνω εις τόν λυχνιστάτην και έτσι φέγγει εις όλους εκείνους, που εύρίσκονται μέσα εις τό σπίτι. "Ετσι ως λάμψη τό φώς σας έμπροσθεν τών ανθρώπων, διά να ίδουν τά καλά σας έργα και να δοξάσουν τόν Πατέρα σας που είναι εις τους ούρανοους".

"Εγώ μόν ήναφα τό φώς, λέγει, και ως αποτέλεσμα ιδιότην σας μέριμνα η προσπάθεια διά να παραμείνη άναμμένον. E όχι δι' εσάς τους ίδιους μόνον, αλλά και χάριν εκείνων οι οποίοι πρόκειται να απολαύσουν την

ακτινοβολίαν αυτού και να οδηγηθούν προς την αλήθειαν. Διότι δέν θα ήμπορούσαν οι συκοφαντίαι να σκιάσουν την ιδιότην σας λαμπρότητα, εάν εσείς ζήτε με προσοχήν και κατά τοιαύτον τρόπον, ως να πρόκειται να μεταβάλλετε όλόκληρον την οικουμένην. Συνεπώς, να βείξετε θίαν αντίστιον της χάριτος, την οποίαν έλάθατε, **¶ 1945** ώστε, όπως ακριβώς αυτή κηρύττεται παντού, έτσι και η αντίστια προς αυτήν ζωή να συμβαδίση μαζί της. "Εν συνεχεία, καθορίζει και δεύτερον κέρδος μαζί με την σωτηρίαν τών ανθρώπων, τό οποίον είναι ικανόν να τους γεμίση με αγαπίαν και να τους καταστήση πολύ προθύμους. Διότι δέν θα βιορθώσατε, λέγει, την οικουμένην μόνον, όταν ζήτε όρθά, αλλά θα προτοιμάσατε τους ανθρώπους να δοξάζουν τό όνομα του Θεού, όπως πάλιν, εάν ενεργήτε διαφορετικά, και τους ανθρώπους θα οδηγήσετε εις την καταστροφήν και θα τους κάνετε να θλασθημούν τό όνομα του Θεού.

Και πώς, άπορεί κάποιος, θα δοξασθή διά μέσου ήμων ο Θεός, B εάν πρόκειται να μάς συκοφαντούν οι άνθρωποι; Μά, δέν θα σάς συκοφαντούν όλοι. "Αλλά και εκείνοι, οι οποίοι θα τό κάνουν αυτό από μίσος, εσωτερικώς θα σάς θαυμάσουν και θα σάς επαινέσουν, όπως ακριβώς εκείνοι, οι οποίοι, ενώ κολακεύουν τους κακούς φανερά, νοερώς τους κατηγορούν. Τί λοιπόν; Μάς προτρέπεις να ζώμεν με ακοπήν την επίδειξιν και την φιλοδοξίαν; Παύσε! Δέν έννοώ αυτό. Διότι δέν σάς είπα: Φροντίζετε να προβάλλετε τά κατορθώματά σας, ουτε πάλιν σάς είπα! Να επδεικνύετε αυτά, αλλά: "Ετσι ως λάμψη τό φώς σας", δηλαδή, ως είναι μεγάλη η άρετή σας, άφθονον τό πύρ και: ανέκφραστον τό φώς. Πραγματικά, όταν η άρετή σας είναι τόσο μεγάλη, C τότε είναι αδύνατον να παραμείνη κρυφή, έστω και αν ο ασκών αυτήν προσπάθηση να την συσκιάση. Να έχετε ανεπίληπτον ζωήν και να μη τους δίδετε καμμίαν άλληνην άφορμήν διά να σάς κατηγορούν και δέν θα ήμπορίσουν να σάς σπιλώσουν και αν ακόμη είναι άναριθμητοί οι κατηγοροί σας.

Και πολύ ώραία είπεν "Τό φώς". Διότι τίποτε δέν καθιστά τόν άνθρωπον τόσο ένδοξον, όσον η άποκάλυψις της άρετής του, έστω και αν ο ίδιος προσπαθή με κάθε τρόπον να παραμείνη εις την άφάνειαν. Διότι, εάν

νά ἔχη περιβληθῆ τὸν ἴδιον τὸν ἥλιον, ἔτσι φαίνεται λαμπρότερος αὐτοῦ, ὄχι μόνον εἰς τὴν γῆν στέλλων τὴν ἀκτινοβολίαν του, ἀλλὰ καὶ ὑψηλότερα ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, τοὺς παρηγορεῖ περισσότερο. Διότι, ἂν καὶ στενωχῶρηθε, λέγει, **Δ** ἐπειδὴ σὰς συκοφαντοῦν, ἐν τούτοις θὰ ὑπάρξουν πολλοί, οἱ ὅποιοι ἐξ αἰτίας σας θὰ θαυμάσουν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τὰς δύο δὲ πλευρὰς, δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός θτι ὁ Θεὸς δοξάζεται ἐξ αἰτίας σας καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός θτι ἐσεῖς κατηγορεῖσθε χάριν τοῦ Θεοῦ, μεγάλη ἀμοιβὴ συγκεντρώνεται δι' ἐσάς.

Διὰ τὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν, ὅμως, τὰ κατηγορούμεθα, ἐπειδὴ ἠκούσαμεν θτι συνεπάγεται ἀμοιβὴν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ, δὲν ἔθεσεν ἀπλῶς τὴν περίπτωσιν, ἀλλὰ καθώρισε καὶ δύο περιορισμοὺς, θτι, δηλαδὴ, ὅταν ἡ κατηγορία εἶναι ψευδὴς καὶ ὅταν γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς μας πρὸς τὸν Θεόν. Ἀποδεικνύει δὲ θτι ὄχι μόνον τὸ νὰ κατηγοροῦνται, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ἐπαινοῦνται τοὺς διδὲι μεγάλο κέρδος, διότι ἡ δόξα μεταβαίνει εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι τοὺς ἀπλώνει καλὰς ἐλπίδας. Πραγματικὰ, λέγει, δὲν ἔχει τὴν δυνάμιν ἡ κατηγορία τῶν κακῶν, ὥστε νὰ τυφλώσῃ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους διὰ τὰ μὴ ἴδουν τὸ φῶς σας. **Ε** Διότι μόνον ὅταν μαρτυρήτε θὰ σὰς περιφρονήσουν καὶ ὄχι ὅταν συκοφαντήσθε, ἐπειδὴ πράττετε τὰ ὀρθά. Ἀσφαλῶς, τότε πολλοὶ θὰ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ σὰς θαυμάζουν, καὶ ὄχι μόνον ἐσάς, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας σας θὰ θαυμάζουν καὶ τὸν Πατέρα σας. Καὶ δὲν εἶπεν Τὸν Θεόν, ἀλλὰ «τὸν Πατέρα», ῥίπτων ἐκ τῶν προτέρων τὰ σπέρματα τῆς εὐγενείας, τὴν ὅποιον ἐπρόκειτο νὰ λάθουν. **Ι** **Β** **Γ** Ἐπειτα ἀποδεικνύων πάντοτε τὸ ὁμότιμον πρὸς τὸν Πατέρα ἔλεγεν ἄλιγον ἀνωτέρω* **Ν**ὰ μὴ ληψήσθε, ὅταν σὰς συκοφαντοῦν, ἀρκεῖ μόνον νὰ συκοφαντήσθε ἐξ αἰτίας μου⁶², ἐδῶ δὲ θέτε: τὸν Πατέρα⁶³.

* Ἀφοῦ, λοιπόν, ἐγκωρίσαμεν τὸ κέρδος ποὺ θὰ ἀποκρίσκαμεν ἀπὸ τὴν προθυμίαν αὐτῆν καὶ τὸν κίνδυνον ποὺ περικλείει ἡ ραθυμία, (διότι χειρότερον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἀπόλειαν εἶναι τὸ νὰ θλασφημῆται ὁ Κύριός

62. Πρὸς. Ματθ. 5, 11.
63. Πρὸς. Ματθ. 5, 10.

μας ἐξ αἰτίας μας), ὅς μὴ γινώμεθα αἰτία πτώσεως διὰ τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, παρέχοντες τὴν ζωὴν πρὸ λαμπρᾶν καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἂν κάποιοι θέλῃ νὰ μὰς κατηγορῇ, νὰ μὴ λυπούμεθα ἐπειδὴ μὰς κατηγοροῦν, ἀλλὰ ὅταν κατηγοροῦμεθα δικαίως, διότι ἐὰν ζῶμεν μέσα εἰς τὴν πονηρίαν, **Β** καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μὰς κατηγορῇ κανένας, θὰ εἴμεθα πρὸ ἀθλίου ἀπὸ δλους, ἐνθ' ἐὰν φρονιζώμεν διὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ οἰκουμένη ἀλόκληρος μὰς κατηγορῇ, τότε θὰ εἴμεθα οἱ πρὸ ἀξιοβλήτετοι ἀπὸ δλους καὶ θὰ προσελκύσωμεν δλους ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν τὴν σωτηρίαν, διότι δὲν θὰ προσέξουν τὴν κατηγορίαν τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν τῆς ζωῆς μας. Διότι, πραγματικὰ, ἡ ἀπόδειξις ποὺ γίνεται διὰ μέσου τῶν ἔργων εἶναι πρὸ λαμπρὰ ἀπὸ τὴν φωνὴν κάθε σάλπιγγος, καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ φῶς εἶναι πρὸ φωτεινὸς ὁ καθαρὸς ἔλιος, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀναριθμητοὶ οἱ συκοφάνται.

Συνεπῶς, ἐὰν ἔχωμεν δλας τὰς ἀνωτέρω ἀρετάς, τότε θὰ εἴμεθα καὶ πρᾶοι καὶ ταπεινοὶ καὶ ἐλεήμονες καὶ καθαροὶ καὶ εἰρηνοποιοὶ καὶ δὲν θὰ ἀνταποδίδωμεν τὰς ὕβρεις, ὅταν ὑβρίζωμεθα, **Γ** ἀλλὰ καὶ θὰ χαίρωμεν, διότι θὰ προσελκύσωμεν ἐκεῖνους ποὺ μὰς θλέπουν περισσότερο ἀπὸ ὅσων τοὺς προσελκύουν τὰ θαύματα, καὶ ἀκόμη, ἔλοι θὰ διατεθοῦν εὐνοϊκῶς, πρὸς ἡμᾶς, εἴτε εἶναι ἀγριοὶ ὡς ἄνθη, ἢ ὡς δαιμόνες ἢ ὡς διτθίπτερο ἄλλο. Ἐὰν, ὅμως, ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ποὺ θὰ μὰς κατηγοροῦν νὰ μὴ φοβήσθῃς καθόλου, ὅτε ὅταν ἴδῃς θτι οὐ ὑβρίζουν δημοσίᾳ, ἀλλὰ νὰ ἐξετάσῃς τὴν συνείδησιν αὐτῶν καὶ θὰ ἴδῃς θτι σὲ ἐπιδοκιμάζουν καὶ σὲ θαυμάζουν καὶ πολὺ σὲ ἐπαινοῦν.

Κύτταξε, λοιπόν, μὲ ποῖον τρόπον ἐπαινεῖ ὁ Ναθεουχοδονόσορ τοὺς τρεῖς παῖδας τοὺς ἐν τῇ καμίνῳ, μολοντί ἦτο ἔχθρὸς καὶ ἀντίπαλός των. Ἀλλὰ, ὅταν εἶδεν θτι ἴσταντο μὲ γενναϊότητα, τοὺς ἐπαινεῖ καὶ τοὺς στεφανώνει, **Δ** ὄχι διὰ κανέναν ἄλλον λόγον, παρὰ διὰ τὸ γεγονός θτι παρήκουσαν αὐτὸν καὶ ὑπήκουσαν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ⁶⁴. Πραγματικὰ, ὁ διάβολος, ὅταν ἀντιληφθῇ θτι δὲν κατορθώνει τίποτε, τότε πλέον ἀπομακρύνεται, ἐπειδὴ φοβεῖ-

64. Πρὸς. Δα. 3, 1 ἔξ.

τα μήπως γίνη αιτίος μεγαλύτερων στεφάνων δι' ἡμᾶς. Ὅταν, ὁμως ἀπομακρυνθῆ ἕκείνος, καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος εἶναι μισρὸς καὶ διεφθαρμένος, θὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀρετὴν, ἀφοῦ διαλυθῆ τὸ σκότος ἐκεῖνο. Μὰ καὶ ὅταν οἱ ἄνθρωποι κυριευθοῦν ἀπὸ παραλογισμῶν, θὰ σὲ ἐπαινέσῃ καὶ θὰ σὲ θαυμάσῃ περισσότερο ὁ Θεός.

Εἴ "ὦστε νὰ μὴ λυπησῶ, οὐτε νὰ χάνῃς τὸ θάρρος σου. Διότι καὶ οἱ ἀπόστολοι δι' ἄλλους μὲν ἦσαν ὁσμὴ θανάτου, δι' ἄλλους δὲ ὁσμὴ ζωῆς". Πραγματικά, ἐὰν ἐσὺ δὲν δίδῃς καμμίαν ἀφορμὴν πρὸς κατηγορίαν, ἔχεις ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅλας τὰς κατηγορίας καὶ μᾶλλον εἶσαι πῶ μακάριος. Νὰ ἀκτινοβολῆς, λοιπὸν, μὲ τὴν ζωὴν σου καὶ νὰ μὴ δίδῃς καμμίαν σημασίαν εἰς τοὺς κατηγοροῦς. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ὁπωσδήποτε δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ μὴ ἔχη πολλοὺς ἐχθροὺς ὅποιος φροντίζει διὰ τὴν ἀρετὴν. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε διὰ τὸν ἐνάρετον, διότι διὰ μέσου ὅλων αὐτῶν θὰ δοξασθῆ πολὺ περισσότερο.

108 Ἀφοῦ, λοιπὸν, σκεφθῶμεν αὐτὰ, ἄς φροντίζωμεν δι' ἕνα πρᾶγμα μόνον, δηλαδὴ νὰ ρυθμίζωμεν μὲ ἀκριβείαν τὴν ζωὴν μας διότι εἶπαι θὰ κατευθύνωμεν πρὸς τὴν ἐκεῖ ζωὴν τοὺς καθημένους εἰς τὸ σκότος. Διότι εἶναι τόσο μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ φωτός αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ λάμπη μόνον ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ νὰ ὀδηγῇ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτό. Πραγματικά, ὅταν θὰ μᾶς ἴδουσι νὰ καταφρονῶμεν ὅλα τὰ ἐπίγεια καὶ νὰ προετοιμαζώμεθα διὰ τὸ μέλλον, πότε, ἀντὶ ὁποιοῦδήποτε λόγου, θὰ πεισθοῦν εἰς τὰ ἔργα μας. Διότι ποῖος εἶναι τὸσον ἀνόητος, ὥστε νὰ μὴ λάθῃ σαφῆ ἀπόδειξιν τῶν μελλοντικῶν αγαθῶν, ὅταν ἴδῃ ἐκεῖνον, ποῦ μέχρι χθὲς καὶ παλαιότερα ἐπεδίετο εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ προσεπάθει νὰ ἀποκτήσῃ πλοῦτη, νὰ τὰ ἐγκαταλείψῃ ὅλα καὶ νὰ γίνετα ὑπόπτερος καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν πείναν, τὴν πτωχίαν, **Β** κάθε εἶδους σκλητραγωγίαν, τοὺς κινδύνους, τὸν θάνατον καὶ τὴν σφαγὴν καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ θεωρούμενα φοβερά; Ἐάν, ὁμως, ἐμπλέκαμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὰ παρόντα πράγματα καὶ προσκολλώμεθα εἰς αὐτὰ, τότε πὸς θὰ ἠμπορέσουν νὰ

πεισθοῦν ὅτι ἐτοιμαζόμεθα διὰ κάποιαν ἄλλην ἀποδημίαν;

Ποῖαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, λοιπὸν, Ἐάν δὲν ἰσχύσῃ εἰς ἡμᾶς τόσο ὁ φόδος τοῦ Θεοῦ, ὅσον ἰσχυσε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ἡ ἀνθρώπινη δόξα; Πραγματικά, μερικοὶ ἀπὸ ἐκείνους καὶ τὰ χρηματικά των ἐγκατέλειψαν καὶ τὸν θάνατον κατεφρόνησαν, διὰ νὰ ἐπιβεβῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δι' αὐτὸ καὶ αἱ ἐλπίδες των ἀπεδείχθησαν κεναί. Ποῖα ἀπολογία θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ, λοιπὸν, ὅταν, ἐνῶ μᾶς ἀναμένουν τὸσα ἀγαθὰ καὶ μᾶς ἀπεκαλύφθη τόσο σαθεῖα φιλοσοφία, δὲν κατορθώσωμεν νὰ πράξωμεν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ καταστρέψωμεν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἄλλους μαζί μας; Διότι δὲν προκαλεῖ τόσο μεγάλην θλάσῃν ὁ εἰδωλολάτρης ποῦ ἁμαρτάνει, ὅσον ὁ Χριστιανὸς ποῦ πράττει αὐτὰ. Καὶ πολὺ φυσικά. Διότι ἡ πίστις ἐκείνων εἶναι διεφθαρμένη, ἐνῶ ἡ ἰδικὴ μας, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, εἶναι σεβαστὴ καὶ ἐνδοξὴ καὶ εἰς τοὺς ἀσεθεῖς ἀκόμη. Δι' αὐτό, ὅταν θέλουσι νὰ μᾶς ὑβρίσουν ὑπερβολικά καὶ νὰ ἀσέβησιν τὴν κατηγορίαν, τὸ ἐξῆς προσθέτουσι ὡς ἐπιλογὴν "Ὁ Χριστιανός", πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἔλεγαν, ἂν δὲν εἶχαν μεγάλην ἰδέαν διὰ τὴν πίστιν μας. **Δ** Δὲν ἠκούεις πόσας ἐντολάς σπουδαίας ἔδωκεν ὁ Χριστός; Πότε, λοιπὸν, θὰ ἠμπαρέσῃς νὰ ἐφαρμοῖς μίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς ἐκείνας, ὅταν, ἀφοῦ ἀφήσῃς τὰ πάντα, περιέχεσαι νὰ συγκεντρώνης τόκου, νὰ εἰσπράττῃς δάνεια, νὰ συνάπτῃς συμβόλαια, νὰ ἀγοράζῃς ἀγέλας βοῶντων, νὰ κατασκευάζῃς ἀργυρὰ σκεύη καὶ νὰ προβαίνῃς εἰς ἀγορὰς οἰκιῶν καὶ ἀναριθμητῶν ἐπιπέλων; Καὶ μακάρι νὰ ἦτο αὐτὸ μόνον. Ὅταν, ὁμως, εἰς τὰ ἀκαίρα αὐτὰ ἐνδιαφέροντα προσθέτῃς καὶ τὴν ἀδικίαν, **Ε** μὲ τὸ νὰ σφαιρίζῃς τὰ χαράκια τῶν ἄλλων, νὰ ἀπάγῃς τὰ σπένδια των, νὰ πιέζῃς τοὺς πτωχοὺς, νὰ αὐξάνῃς τὴν πείναν, τότε πότε θὰ ἠμπαρέσῃς νὰ φθάσῃς εἰς τὰ πρόθυρα αὐτῆς βασιλείας;

Ἄλλὰ κάποτε — κάποτε δίδεις ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχοὺς. Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγὼ. Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ ὑπάρχει μεγάλη φθορά. Διότι κάνεις τὴν ἐλεημοσύνην ἢ μὲ ἐγαίσιμον ἢ μὲ κενοδοξίαν, **109** ὥστε νὰ μὴ ἠμπαρέσῃς νὰ κερδίσῃς οὐτε καὶ μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα σου. Μὰ τί ἠμπαρεῖ νὰ θεωρηθῆ πῶς ἄλλιον ἀπὸ αὐτό, ὅταν ναυαγῇς εὐ-

ρισκόμενος μέσα εις τὸ λιμάνι; Διὰ τὴν μὴ συμβαίῃ αὐτό, λοιπόν, όταν κάνης κάποιο καλόν, νὰ μὴ ζητῆς ἀπὸ ἑμένα τὴν χάριν, διὰ τὴν εἶχης τὸν Θεὸν ὀφειλέτην. Διότι λέγει: 'Νὰ δανείζετε ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἐλπίζετε νὰ τὰ πάρετε πάλιν⁶⁶. 'Ἐχεις χρεώστην⁶⁷. Διὰ τὴν ἀφῆσιν ἐκείνου, ἐγείρεις ἀπαιτήσεις ἀπὸ ἑμένα, ἕνα ἀνθρώπων πτωχόν καὶ ταλαίπωρον; Διότι μὴπως ἀγανακτεῖ ὁ χρεώστης, όταν τὰ ζητῆς; Μήπως εἶναι πτωχός; Μήπως δὲν θέλει νὰ καταθέσῃ τὰ χρήματα; Δὲν θέλεις τοὺς ἀνυπολόγιστους θησαυροὺς του; Δὲν θέλεις τὴν ἀπεριγράπτου μεγαλοδωριάν του; Β Πρὸς αὐτὸν νὰ στραφῆς, λοιπόν, καὶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τὰ ἀπαιτήσῃς. Διότι χαιρεται πολὺ, όταν τοῦ διατυπώσῃς ἀπαιτήσεις, διότι, όταν ἴδῃ ὅτι ζητοῦνται ἀπὸ ἄλλον, ὅσα αὐτὸς ὀφείλει, δὲν ἀντιτάσσεται ἀπέναντί σου, ὡς νὰ εἶχῃ προσβληθῆ καὶ ὄχι μόνον δὲν θά σοῦ τὰ ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ καὶ δίκαια θά σὲ κατηγορήσῃ. Πραγματικά, λέγει: Ποῖαν ἀγνωμοσύνην μοῦ κατηγορεῖς; Ποῖαν πέναν μοῦ καταλογίζεις, ὥστε, ἀφῶ παρέτρεξες ἑμένα, πηγαίνει πρὸς τοὺς ἄλλους; Εἰς ἄλλον ἐβάνεις καὶ ἀπὸ ἄλλον τὰ ἀπαιτεῖς; Διότι, μολοντὶ τὰ εἶλας ἀνθρώπου, ἐν τούτοις ὁ Θεὸς σὲ διέταξε νὰ τὰ δώσῃς, καὶ ὁ ἴδιος θέλει νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ὀφειλέτης καὶ ἔγγυθης, προσφέρων εἰς ἐσένα ἀναριθμήτους ἀφορμάς, ὥστε νὰ τὰ ζητῆς ἀπὸ αὐτὸν εἰς κάθε περίπτωσιν.

Συνεπῶς, μὴ ἀφῆσῃς τόσην ἀφθονίαν καὶ εὐπορίαν, **Κ** καὶ ζητῆς νὰ τὰ λάβῃς ἀπὸ ἑμένα, ποῦ δὲν ἔχω τίποτε. Διὰ τὴν, λοιπόν, ἐπιδεικνύεσαι εἰς ἑμένα, όταν ἐλεῆς τὸν πτωχόν; Μήπως σοῦ εἶπα ἐγὼ δώσω; Μήπως ἤκουσες ἑμένα, διὰ τὴν τὰ ἀπαιτήσῃς ἀπὸ ἑμένα; 'Ὁ Θεὸς εἶπεν: "Ὅποιος ἐλεεῖ τὸν πέννητα δανείζει τὸν Θεόν⁶⁸. Τὸν Θεὸν ἐβάνεις, πρὸς αὐτὸν νὰ ἀποστήσῃς. 'Αλλὰ δὲν σοῦ ἐξοφλεῖ τὰ πάντα τώρα. Καὶ αὐτὸ τὸ κάνει πρὸς τὸ συμφέρον σου. Διότι ὁ ὀφειλέτης εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ὥστε δὲν φροντίζει μόνον, ὅπως οἱ πολλοὶ, διὰ τὴν ἐπιστρέψῃ τὸ δανεισθὲν ποσόν, ἀλλὰ καὶ καὶ χρησιμοποιοῖ τὰ πάντα, ὥστε νὰ τοποθετήσῃ μὴ ἀσφάλειαν τὸ διδόμενον.

66. Πρὸς Λαοὺς, 6, 25.

67. Ἐπιστολὴ τὸν Θεόν.

68. Ματθ. 19, 17.

Δι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, ἕνα μέρος αὐτοῦ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τὸ καταβάλλει, **Δ** ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον τὸ ἀποταμεύει εἰς τὸν οὐρανόν.

'Αφῶ, λοιπόν, ἐμίσθωμεν αὐτὰ, ἄς εἰμεθα πολὺ ἐλεήμονες καὶ ἄς δεῖξωμεν μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τῶν χρημάτων καὶ διὰ τῶν πραγμάτων. Καὶ όταν ἴδωμεν κάποιον νὰ κακοποιῆται καὶ νὰ δέρεται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἠμποροῦμεν νὰ δώσωμεν χρήματα διὰ τὸν σώσωμεν, ἄς τὸ κάνωμεν. 'Ἐάν, πάλιν, μὲ τοὺς λόγους ἠμποροῦμεν νὰ τὸν βοηθῶμεν, ἄς μὴ διατάσωμεν. Διότι ὑπάρχει ἀμοιβὴ καὶ διὰ τὸν λόγον, μάλλον δὲ ὑπάρχει ἀμοιβὴ καὶ διὰ τοὺς στεναγμούς. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγεν ὁ μακάριος 'Ιωβ. «'Εγὼ δὲ ἐκλαυσα διὰ κάθε ἀδύνατον, ἐστέναξα δὲ, όταν εἶδα ἀνθρώπον εὐρισκόμενον εἰς ἀνάγκην⁶⁹. 'Ἐάν, λοιπόν, ὑπάρχῃ ἀμοιβὴ διὰ τὰ δάκρυα καὶ τοὺς στεναγμούς, σκέψου πόσον μεγαλύτερα γίνεται ἡ ἀνταπόδοσις, όταν προστεθοῦν καὶ οἱ λόγοι, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη. **Ε** Πραγματικά, καὶ ἡμεῖς εἰμεθα ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ. Καὶ, ὅμως, ὁ Μονογενὴς Υἱὸς μὰς συνεφίλασε, ἀφῶ ἔκανε τὸν ἑαυτὸν τοῦ μεσάζοντα καὶ ἐβέβη τὴν γῆρας πρὸς χάριν μας καὶ ὑπέστη τὸν θάνατον διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

'Ἄς φροντίσωμεν, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπαλλάσωμεν ἀπὸ πολλὰ κακὰ τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἀλλὰ ὄχι, ὅπως κάνομεν τώρα, όταν ἴδωμεν μερικοὺς νὰ συγκρούωνται καὶ νὰ συμπλέκονται μεταξύ των, νὰ ἰστιάμεθα καὶ νὰ χαιρώμεθα μὲ τὰς ἀσχημοσύνας τῶν ἄλλων **Ν** καὶ νὰ δημιουργώμεν θέατρον διαβολικόν. Καὶ τί ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ σκληρότερον αὐτοῦ; Βλέπεις ἀνθρώπους νὰ ὀβριζῶνται, νὰ πληγώνονται, νὰ σιχίζωνται τὰ ἐνδοματὰ των, νὰ αἰματώνουν τὸ πρόσωπόν των καὶ ὑπομένει νὰ τοὺς παρακολουθῆς μὲ ἡσυχίαν; Μήπως, ὅμως, εἶναι ἄρκτος ὁ συμπλεκόμενος; Μήπως εἶναι θηρίον; Μήπως εἶναι ὄφις; 'Ανθρώπου εἶναι, συγγενὴς σου ἀπὸ κάθε ἀποΐν, ἀβελφός σου εἶναι, μέλος ἰδικόν σου εἶναι. Μὴ παρακολουθῆς, ἀλλὰ διάλυσε τὴν συμπλοκὴν. Μὴ εὐχαριστεῖσαι, ἀλλὰ διόρθωσε. Μὴ παρακινεῖς τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἀσχημοσύνην, ἀλλὰ καὶ τοὺς συμπλεκόν-

69. 'Ιωβ 30, 25.

τας εμπόδιζε και χάριζε. Β Διότι είναι γνώρισμα των ανασχύντων και των όκηρτών και των καθαριμάτων και των άλλων δυνόντo να χαίρουν με τας συμφοράς αούτου του είδους. Βλέπεις κάποιον άνθρωπον να άσχημονη και δέν νομίζεις ότι και σού άσχημονείς; Και δέν μαιίνεις εις τό μέσον και δέν διασκορπίζεις την φάλαγγα του διαβόλου και δέν διαλόεις τά ανθρώπινα κακά; Διά να πληρωθώ και έγω, λέγει κάποιος, δι' αυτό και σού με προτρέπεις να τό κάνω αυτό; Βέβαια, δέν θα τό πάθης αυτό, αλλά και άν τό πάθης, αυτό ίσοδυναμει με μαρτύριον, διότι έπαθες χάριν του Θεού. Έάν, όμως, διατάξης να πληρωθής, σκέψαι ότι ο Κύριός σου δέν έδίστασε να υπομείνη σταυρόν προς χάριν σου.

Έκείνοι, βέβαια, είναι μεθυσμένοι και ζαλισμένοι, σ έπειδή τους έχει κυριεύσει και τους κατευθύνει ο θυμός, χρειάζονται δε κάποιον συνετόν διά να τους βοηθήση, και ο άδικόν και ο άδικούμενος, ο μόν τελευταίος διά να παύση να άδικήται, ο δε άλλος διά να παύση να άδική. Πλησίασε, λοιπόν, και άπλωσε τό χέρι σου, έσύ ο νηφάλιος προς τόν μεθυσμένον. Διότι υπάρχει και μέθη που προκαλεί ή άργη και είναι πολύ χειρότερα από την μέθη του οίνου. Δέν θλέπεις τούς ναυτικούς, οι όποιοι, όταν αντίληφθουν ότι μερικοί άνθρωποι έναούγησαν, άφου άπλώσουν τά πανιά των, με μεγάλη ταχύτητα φεύγουν, άσπε να ήμπορέσουν να γλυτώσουν από την τρικυμιάν τούς συναδέλφους των; Έάν, λοιπόν, οι όμότεχνοι επιδεικνύουν τόσην μεγάλην φροντίδα μεταξύ των, πόσον περισσότερο είναι δίκαιον να κάνουν τό ίδιον οι έχοντες την ίδίαν φύσιν; Διότι και εις την προκειμένην περίπτωσιν πρόκειται διά ναύαγιον πολύ μεγαλύτερον από εκείνο. Δ Διότι, πραγματικά, ο άνθρωπος ή έβλασφημησεν, όταν τόν ύβρισαν, και έλασεν όλα τά άγαθά, ή επιώρκησεν, από τό κράτος του θυμού, όποτε και πάλιν έπεσεν εις την γέννησιν, ή κτυπή κάποιον και προκαλεί τόν θάνατον, και όφίσταται πάλιν τό ίδιον ναύαγιον.

Πλησίασε, λοιπόν, και σταμάτησε τό κακόν και, ενώ θυβίζονται, φέρε τους εις την έπιφάνειαν, άφου κατέληθης εις τό ίδιον τό πέλαγος της παρατάλης, και, άφου διαλόσης τό θέατρον του διαβόλου και πάρης χωριστά τόν καθένα, συμβούλευσε τους διά να σήσης την φλόγα και κατασιγάσης τά κύματα. Έάν δε ή φωτιά γίνεται

μεγαλύτερα και ή κάμινος πιο θερμή, να μη φοηθής, διότι έχεις πολλούς που θα σε βοηθήσουν και θα άπλώσουν τά χέρια τους, Ε άν κάνης την άρχην μόνον, και πρό πάντων, βέβαια, τόν Θεόν της ειρήνης. Και εάν πρώτος διαταράξης την φλόγα, θα σε ακολουθήσουν πολλοί άλλοι και έσύ θα λάθης τόν μισθόν δι' όσα θα έπιτόχουν εκείνοι. Άκουσε τί συμβούλευσεν ο Χριστός τούς Ιουδαίους, οι όποιοι ήσαν χαμερπείς: "Αν, λέγει, ήθης τό υποζύγιον του έχθρου σου να πίπτη εις τόν δρόμον, **26** να μη τό προσπεράσης, αλλά να τό σιμώσης". Βέβαια, τό να σηκώνης τό πεσμένον υποζύγιον είναι πολύ πιο άσχημον από τό να ξεχωρίσης συμπλεκόμενους ανθρώπους και να τους συμφιλίωσης. Έάν, λοιπόν, πρέπει να βοηθής τόν δνον τών έχθρών σου, πολύ περισσότερο πρέπει να σηκώνης τας ψυχάς τών φίλων σου, και μάλιστα, όταν ή πτώσις είναι μεγαλύτερα, δεδομένου ότι αύται δέν πίπτουν εις την λάσπη, αλλά εις τό πυρ της γέννης, έπειδή δέν ήμπορούν να ανθέξουν τό φορτίον του θυμού. Σό, όμως, άν και θλέπης τόν αδελφόν σου να έχη γονατίσει από τό φορτίον και τόν διάβολόν σου να περισταται και να ανάττη την φωτιά, προσπερνάς με σκληρότητα και χωρίς οίκτον πράγμα τό όποιον δέν είναι ακίνδυνον να τό κάνης, ούτε και διά τά ζώα.

Β Και ο μόν Σαμαρείτης, όταν είδεν άγνωστόν του και καθόλου συγγενή του τραυματίαν, και έστάθη και εις τό ζών τόν άνέσασε και εις τό πανθοχείον τόν έφερε και ίστρον προσέλασε και ένα μέρος τών χρημάτων του έδωσε, ενώ τό υπόλοιπον του όπισοχέθηκε να τό δώση εις τό μέλλον! Ένώ έσύ, άν και τόν θλέπης να μη έχη έμπέσει εις τούς ληστές, αλλά εις την φάλαγγα τών βαιμόνων και εις την κυριαρχίαν του θυμού, όχι εις την έρημον, αλλά εις τό μέσον της άγοράς, χωρίς να πρόκειται να έξοδεύης χρήματα, ούτε να μισώσης κάποιον ζών διά την μεταφοράν, ούτε να τόν συνοδεύσης εις μακρινόν δρόμον, αλλά άπλάς να ειπής μερικά λόγια, διατάξεις και άποφεύγεις και προσπερνάς με σκληρότητα και χωρίς οίκτον; Και πώς έλπίζεις να έύρης τόν Θεόν

εόσπλαγχνικόν ἀπέναντί σου, όταν ζητήσῃς τὴν βοήθειάν σου;

Θά ὀμίλησα δὲ καὶ πρὸς ἐσάς, οἱ ὅποιοι ἀσχημονεῖτε δημοσίᾳ Ἐναντίον ἐκείνου πού σᾶς προσβάλλει καὶ σᾶς ἀδικεῖ. Πές μου, μεγαλύνεις τὰς πληγὰς καὶ λακτίσεις καὶ δαγκώνεις; Τί ἔγινες ἀγριόχοιρος καὶ θυὸς ἀγριός; Καὶ δὲν ἐντρέπῃσαι, ὅτε κοκκινίζεις, ὅταν γίνῃσαι θηρίον καὶ προδίδῃς τὴν εὐγένειάν σου; Διότι καὶ ὅταν εἶσαι πτωχός, εἶσαι, ὅμως, ἐλεόθερος, καὶ ἂν εἶσαι θιοκαλιστής, εἶσαι χριστιανός. Δι' αὐτὸ ἀκριθὸς ἐξ ἄλλου, ἐπεὶ εἶσαι πτωχός, πρέπει νὰ ἡσυχάζῃς. Διότι τὸ νὰ διαπληκτίζῃσαι εἶναι χαρακτηριστικόν τῶν πλουσίων καὶ ὄχι τῶν πτωχῶν. Τῶν πλουσίων, οἱ ὅποιοι ἔχουν πολλὰς ἀνάγκας πολέμων. Σὺ, ὅμως, ἐνῶ δὲν ἔχεις τὴν ἡδονὴν τοῦ πλοῦτου, τριγυρίζεις καὶ συγκεντρώνεις εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὰ κακὰ τοῦ πλοῦτου. Ὁ δηλαδὴ, τὰς ἔχθρας, τὰς φιλονικίας καὶ τὰς μάχας. Καὶ πνίγεις τὸν ἀδελφόν σου καὶ τὸν πιέζεις καὶ τὸν ρίπτεις κάτω δημοσίᾳ ἐνώπιον ὄλων. Καὶ δὲν νομίζεις ὅτι ἀσχημονεῖς περισσότερο, γιμώμενος τὰς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀδελφῶν σου, μᾶλλον δὲ γιμώμενος χειρότερος ἀπὸ ἐκείνα; Διότι εἰς ἐκείνα τὰ πάντα εἶναι κοινὰ καὶ ἴσῃ καὶ περιφέρονται μαζί, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν τίποτε τὸ κοινόν, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι ἀνάτατα καὶ μάχαι καὶ φιλονικία καὶ λοιδορία καὶ ἀντιπάθεια καὶ ὕβρεις συνεχῶς μετὰ σοῦ. Καὶ δὲν σεβόμεθα ὅτε τὸν οὐρανόν, εἰς τὸν ὅποιον προσεκλήθημεν ὄλοι μαζί, ὅτε τὴν γῆν, Ἐτὴν ὅποιαν ἔδωκε κοινὴν εἰς ὄλους μας, ὅτε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας, ἀλλὰ ὄλα χάνονται, ἀφοῦ τὰ παρασύρει ὁ θυμὸς καὶ ὁ ἔρωσ τῶν χρημάτων. Δὲν εἶδες ἐκείνον, ὁ ὅποιος ἐχρεώσατο τὰ δέκα χιλιάδες τάλαντα καὶ μετὰ τὸ χάρισμα τοῦ χρέους αὐτοῦ ἔπνιγε τὸν σύνβουλόν του δι' ἑκατὸν δηνάρια, * * * πόσα κακὰ ὑπέστη καὶ ὅτι παρεδόθη εἰς τὴν αἰώνιον κάλασιν; Δὲν φοβείσαι τὸ παράδειγμα; Δὲν φοβείσαι μήπως καὶ σοῦ πάθει τὰ ἴδια;

Διότι καὶ ἡμεῖς χρεωστούμεν εἰς τὸν Κύριόν μας πολλὰ καὶ μεγάλα χρεῖ, ἀλλ' ὅμως μᾶς ἀνέγεται καὶ μικροθυμεῖ καὶ δὲν μᾶς ἐπιτίθεται, ὅπως ἡμεῖς εἰς τοὺς

συνδούλους μας, ὅτε μᾶς πιέζει ὅτε μᾶς πνίγει. Μολοντί, ἐάν ἤθελε νὰ ἀπατήσῃ ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον μέρος ἀπὸ αὐτά, πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχαμεν καταστραφῇ.

Αὐτὰ σκεπτόμενοι, ἀγαπητοί, ἂς ταπεινωθῶμεν καὶ ἂς χρεωστούμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς ὀφειλέτας μας, διότι, ἂν φιλοσοφῶμεν, γίνονται ἀφορμὴ μεγάλης συγκινησεως δι' ἡμᾶς. Καὶ ἐνῶ δίδομεν ὀλίγα, θὰ λάθωμεν πολλὰ. Διὰ τὴν λοιπὴν ἀπαιτείε μὲ δὲν τὸ χρέος. Β' ἐνῶ ἔπρεπε, ὅταν ὁ ὀφειλέτης ἤθελε νὰ τὸ δώσῃ, νὰ τὸ χαρίσωμεν εἰς αὐτόν, διὰ νὰ λάθῃς τὰ πάντα ἀπὸ τὸν Θεόν; Τώρα ὅμως, κάνεις τὰ πάντα καὶ ἀσκαῖς θῆαι καὶ φιλονικεῖς, ὅστε νὰ μὴ λείψῃ τίποτε ἀπὸ τὰ ἴδικά σου. Καὶ νομίζεις ὅτι θλάπτεις τὸν πλησίον σου, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα πιέζεις τὸ ζῆθος ἐναντίον σου, αὐξάνων τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν γένησον. Ἐάν ὅμως φιλοσοφῆσῃς ὀλίγον ἐπὶ εἰς τὴν γῆν, τότε κάνεις τὰς εὐθύνας σου μικράς. Διότι ὁ Θεὸς δι' αὐτὸ θέλει νὰ ἀρχίσωμεν ἡμεῖς τὴν μεγαλοδωρίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ὅστε νὰ λάθῃ ἀφορμὴν καὶ νὰ μᾶς δώσῃ περισσότερα πρὸς ἀνταπόδοσιν. Δι' αὐτὸ ὅσους ὀφειλέτας ἔχεις, εἴτε χρημάτων εἴτε ἀμαρτημάτων, ἀφοῦ τοὺς ἀφήσῃς ὄλους ἐλευθέρους, νὰ ζητήσῃς ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν ἀνταπόδοσιν αὐτῆς τῆς μεγαλοφυχίας. C Διότι, δι' ὅσον χρόνον ἐκείνου σοῦ εἶναι ὀφειλέται, δὲν θὰ ἔχῃς τὸν Θεὸν ὀφειλέτην. Ἐάν, ὅμως, ἀφήσῃς ἐκείνους, θὰ ἡμπορέσῃς νὰ ἔχῃς τὸν Θεὸν χρεώστην καὶ νὰ ἀπαιτήσῃς μὲ μεγάλην μεγαλοδωρίαν τὴν ἀμοιβὴν σου διὰ τὴν εὐσέθειάν σου αὐτῆν. Διότι, ἐάν κάποιος ἀνθρώπος προσέλθῃ καὶ σὲ ἴδῃ νὰ κρατῆς τὸν ὑπεύθυνον καὶ σὲ προτρέψῃ, ἀφοῦ ἀφήσῃς ἐκείνον, νὰ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτόν ὅτι χρεωστῆται ἐκείνος, εἶναι φυσικόν νὰ μὴ θελήσῃ νὰ φωνῇ ἀγνώμων μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐπειδὴ μετέθεσε τὰς εὐθύνας εἰς τὸν ἑαυτοῦ τόν, πᾶς ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἀνταποδώσῃ πολλαπλάσια καὶ ἀπειροπλάσια. D ὅταν χάρις εἰς τὸ ἴδικόν του πρόσταγμα ἐκείνους, πού εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντί μας, χωρὶς νὰ τοὺς κατηγορήσωμεν, ὅτε ὀλίγον ὅτε πολὺ, τοὺς ἀφήνωμεν νὰ φύγουν καὶ τοὺς καθιστούμεν ἀνευθύνους;

Συνεπῶς, ἂς μὴ σκεπτόμεθα τὴν πρόσκαιρον ἡδονὴν, ἢ ὅποια δημιουργεῖται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀπαιτούμεν ἀπὸ τοὺς ὀφειλέτας μας τὸ χρέος, ἀλλ' ἂς συλλογίζόμεθα τὴν ζημίαν, τὴν ὅποιαν θὰ ὑποστῶμεν

εις τὸ μέλλον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀφοῦ θλάπτωμεν τοὺς ἑαυτοῦς μας εἰς τὰ ἀθάνατα σημεῖα. Ἄς γίνωμεν, λοιπόν, ἀνώτεροι ὄλων, ἵνα χαρίσωμεν εἰς τοὺς ὑπευθύνους ἀπέναντί μας καὶ χρήματα καὶ σφάλματα, ὥστε διὰ μέσου αὐτῶν νὰ κατοστήσωμεν ἐλαφρὰς τὰς εὐθύναις μας. Καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἠμπορέσωμεν νὰ κατορθώσωμεν μὲ τὴν μεγάλην ἀρετὴν μας, αὐτὸ, ἀφοῦ τὸ ἐπιτύχωμεν μὲ τὸ νὰ μὴ μνησικακώμεν κατὰ τὸν πλησίον μας, νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ. Ἐμὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλοφρονεσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ'

(Ματθ. ε', 17 - 26)

2013 «Μὴ νομίσατε ὅτι ἦλθα διὰ νὰ καταργήσω τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας»¹.

Ποῖος διετύπωσε αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν, ἢ ποῖος τὸν κατηγορήσε διὰ κάτι παρόμοιον, ὥστε νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν αὐτῇ; Διότι οὔτε ἀπὸ τὰ λεχθέντα δὲν ἔγενετο παρομοία ὁμιλία. Ἐπειδὴ, μὲ τὸ νὰ τοὺς προτρέπῃ νὰ εἶναι πρᾶσι, εἰρηνικοί, ἐλεήμονες, νὰ ἔχουν καθαρὰν καρδίαν καὶ νὰ ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης, δὲν ἀπεδείκνυε καμμίαν πρόθεσιν αὐτοῦ τοῦ εἰδους, ἀλλὰ καὶ ἐδημιούργει ἐξ ολοκλήρου ἀντίθετον γνῶμην. Διὰ τοῦτο οὔτε εἶπεν αὐτό: Βέβαιον, δὲν τὸ εἶπεν οὔτε τυχαῖα οὔτε ἄσκοπα. Β. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐσκόπευε νὰ θέσῃ νόμους πολὺ ὑψηλοτέρους τῶν παλαιῶν ἐντολῶν, λέγων «Ἐχετε ἀκούσει ὅτι ἐλέγθη εἰς τοὺς ἀρχαίους, Νὰ μὴ φονεύσῃς... ἐγὼ εἶπα ὅτι εἰς τοὺς ἀρχαίους, καὶ ἀκόμη νὰ χαράξῃ τὸν δρόμον κάποιας θείας οὐρανόου πολιτείας, διὰ νὰ μὴ ταραξῇ τὰς φωνὰς τῶν ἀκροατῶν ἢ νὰ διδάσκαλία καὶ τοὺς κἀνὴ νὰ μὴ βέχονται τὰ λεγόμενα, δι' αὐτὸ λαμβάνει ἐκ τῶν προτέρων τὴν προφύλαξιν αὐτῇ. Διότι μολοντί οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐφήρμοζαν τὸν νόμον, ἐν τούτοις εἶχαν μεγάλον ψυχικὸν σύνδεσμον μὲ αὐτὸν, καὶ, ἐν καὶ διὰ τῶν πράξεων των καθημερινῶς τὸν κατέλυον, ἤθελαν νὰ παραμένουν ἀμετακίνητοι τὰ γράμματα αὐτοῦ, χωρὶς κανέναν νὰ προσθέτῃ τίποτε εἰς αὐτά. C Ἡ μᾶλλον ἠλείχοντο νὰ γίνωται προσθήκαι εἰς τὸν νόμον ἀπὸ τοὺς ἀρχοντάς των, ὅχι ὅμως πρὸς τὸ καλλίτερον, ἀλλὰ πρὸς

1. Ματθ. ε', 17
2. Ματθ. ε', 21 - 22.

το χειρότερον. Πραγματικά, έτσι με τὰς ἰδικὰς των προσήκας παρέλουν τὴν τιμὴν πρὸς τοὺς γονεῖς, ὅπως τὴν ἄριζεν ὁ νόμος, καὶ πολλὰς ἄλλας ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τὰς κατήγγουν με τοὺς ἀκαίρους αὐτοῦς πλεονασμούς.

Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ὁ Χριστὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν συνέβαινε νὰ προέρχεται ἀπὸ ἱερατικὴν φυλὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅσα ἐσκόπευε νὰ διδάξῃ ἀπετέλουν κάποιαν προσθήκην εἰς τὸν νόμον, ἢ ὅποια δὲν ἠλάττωνεν, ἀλλὰ ἐπέτεινε τὴν ἀρετὴν, ἀντιληφθεὶς ἐκ τῶν προτέρων ὅτι τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα ἐπρόκειτο νὰ τοὺς προκαλέσουν ταραχὴν, προτοῦ νὰ θεοπίσῃ τοὺς ἀξίους θαυμασμοῦ νόμου του, θγάξει τὴν ὑποψίαν, ἢ ὅποια θὰ τοὺς ἤρχετο σιγὰ - σιγὰ εἰς τὸν νοῦν.

Δ Καὶ ποία ἦτο ἡ ὑποψία αὐτὴ ποὺ θὰ ἀντιστρατεύετο εἰς τὸ ἔργον του; Ἐνόμιζον ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν αὐτὰ διὰ νὰ καταργήσῃ τοὺς παλαιούς νόμους. Δι' αὐτὰ θεράπευει, λοιπὸν, τὴν ὑποψίαν αὐτὴν. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ κάνει μόνον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἐπίσης. Ἐπειδὴ, δηλαδή, τὸν ἐθεώρουν ἀπίστον, ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐτήρει τὸ Σάββατον, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ὑποψίαν των αὐτὴν καὶ ἐκεῖ πάλιν προβάλλει δικαιολογίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἄλλαι μὲν ἀρμόζουσι εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ὅπως διαν λέγῃ: «Ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι», ἄλλαι δὲ εἶναι πολὺ συγκαταβατικάι, ὅπως ὅταν ἀναφέρῃ τὸ πρόβατον, ποὺ χάνεται τὸ Σάββατον, καὶ ἀποδεικνύῃ ὅτι διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνου καταλύεται ὁ νόμος³, Ἐπίσης μνημονεὺς καὶ τὴν περιτομὴν, ἢ ὅποια κάνει τὸ ἴδιον πάλιν⁴. Δι' αὐτὰ, λοιπὸν, ἡμιλεῖ πολλάς φορές μετὰ πολλὰ ἀπλὰ λόγια, ὥστε νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι ἀπίστος. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀναστῆσας διὰ μόνου τοῦ λόγου του πολλοὺς νεκρούς, ὅταν ἐρώναζε τὸν Ἀδάμαρον νὰ ἀναστῆθῃ προσηχθῆ πρὸς τὸν Θεόν⁵. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ κατώτερος ἀπὸ

τὸν Πατέρα, **20-1** διαλύουν τὴν ὑπόνοιαν αὐτὴν, προσέθεσαν ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπε «διὰ τὸν λαὸν ποὺ παρευρίσκειται, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι ἐσὺ μὲ ἀπέστειλες»⁶.

Καὶ δὲν κάνει τὰ πάντα ὡς ἀπόλυτος Κύριος, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἰουδαίων, οὔτε ἐνεργεῖ τὰ πάντα, πάλιν, διὰ μέσου τῆς προσευχῆς, ὡς νὰ ἦτο ἀσθενὴς καὶ ἀδύνατος, ἀλλὰ ἀναμειγνύει αὐτὰ εἰς ἐκείνα καὶ ἐκείνα εἰς αὐτὰ. Μὰ καὶ αὐτὸ δὲν τὸ κάνει τυχαῖα, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάλογον σύναυσιν. Πραγματικά, τὰ μὲν μεγαλύτερα τὰ κάνει ὡς ἀπόλυτος Κύριος, ἐνῶ εἰς τὰ μικρότερα προσεύχεται πρὸς τὸν Θεόν. Ἐτσι, ὅταν συγχωρῇ ἁμαρτίαν, ὅταν ἀποκαλύπτῃ τὰ ἀπόρητα, ὅταν ἀνοίγῃ τὸν παράδεισον, ὅταν ἐκδιώκῃ τοὺς δαίμονας, **Β** ὅταν καθαρῶς τὸς λεπρούς, ὅταν δεσμεύῃ τὸν θάνατον καὶ ἀνιστῇ πολλοὺς νεκρούς, ἐνεργεῖ εἰς ἕνα αὐτὰ μετὰ ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Ἐνῶ, ὅταν σκεπεύῃ νὰ δημιουργήσῃ πολλοὺς ἄρτους ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, πράγμα τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ κατώτερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα θαύματα, στρέφεται πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ προσεύχεται, ἀποδεικνύων ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανε ἀπὸ ἀδυναμίας. Πραγματικά, ἐκεῖνος ποὺ ἠμπόρεσε νὰ πραγματοποιήσῃ μετὰ ἀπόλυτον ἐξουσίαν τὰ μεγαλύτερα, πῶς θὰ ἐχρειάζετο τὴν προσευχὴν εἰς τὰ μικρότερα;

Ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, κάνει αὐτὸ διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν ἀκαιογνωσίαν τῶν Ἰουδαίων. Συνεπῶς, νὰ σκέπτεται τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς λόγους, ὅταν τὸν ἀκούσῃ νὰ ἡμιλεῖ μετὰ ταπεινώσειν. Διότι ὑπάρχουν πολλὰ αἰτία καὶ τὸν παρομοίων λόγων καὶ τῶν ἀναλόγων πράξεων. Ὁ ὅπως εἶπὲ παραδειγματὶ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μετὰ τὸν Θεόν, διὰ νὰ παραδειγματίζῃ καὶ νὰ ὡρητῇ τοὺς πάντας, διὰ νὰ διδάσκῃ τὴν ταπεινοφροσύνην, ἐπίσης τὸ γεγονός, ὅτι ἔφερε τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, τὸ ὅτι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἀκούουν ἕνα μαζί οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τὸ ὅτι ἤθελε νὰ διδάξῃ νὰ μὴ λέγωμεν τίποτε τὸ ἐγωιστικὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας. Δι' αὐτὸ, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶπε πολλὰ ταπεινὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἄφησε νὰ ἡμιλήσουν οἱ ἄλλοι διὰ τὰ μεγάλα.

3. Ἰωάν. 6, 17.
4. Ἠρῶν. 12, 11 - 13.
5. Ἠρῶν. Ἰωάν. 7, 29 - 31.
6. Ἠρῶν. Ἰωάν. 11, 41.

7. Ἰωάν. 11, 42.

Ὁ ἴδιος, λοιπόν, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἔλεγε· «Προτὸν νὰ γεννηθῆ ὁ Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπάρχω», ἐνῶ ὁ μαθητὴς δὲν ὁμιλεῖ τοιοῦτοτρόπος. Δὲν ἀλλὰ λέγει· «Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν ὁ Λόγος» καὶ ὁ Λόγος ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος⁸. Ἐξ ἄλλου, ὁ ἴδιος πούθεν δὲν εἶπε καθαρὰ ὅτι αὐτὸς ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ διὰ τὰ ὄρατά καὶ ἀόρατά ἐνῶ ὁ μαθητὴς μὲ μεγάλην παρηρησίαν, χωρὶς κανένα δισταγμὸν, καὶ μίαν καὶ δύο καὶ πολλὰς φορές λέγει αὐτὸ, ὅταν γράφῃ· «Ὅλα ἐγένον δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἐγένε τίποτε⁹» καὶ «εἰς τὸν κόσμον ἦτο καὶ ὁ κόσμος ἐγένε δι' αὐτοῦ¹⁰». Καὶ διὰτι παραξενύεσται, ἐπειδὴ ἄλλοι εἶπαν μεγαλύτερα δι' αὐτὸν ἀπὸ ἧς εἶπεν ὁ ἴδιος, ὅταν, θέσθαι, πολλὰ πράγματα, ἐνῶ τὰ ἀπαδεικνύει διὰ τῶν ἔργων του, Ἐ δὲν τὰ διατύπωνε καθαρὰ διὰ τῶν λόγων;

Πραγματικά, τὸ ὅτι αὐτὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον τὸ ἀπέδειξε σαφῶς καὶ μὲ τὴν θεραπείαν τοῦ τυφλοῦ¹¹, ὅταν διώας ἔκανε λόγον διὰ τὴν κατ' ἀρχὰς δημιουργίαν, δὲν εἶπεν, ὅτι ἐγὼ τὸν ἐδημιούργησα, ἀλλὰ ὅτι «ὁ Δημιουργὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοὺς ἐδημιούργησεν ἄνδρα καὶ γυναῖκα¹²». Καὶ πάλιν, βτὶ ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ δι,τι ὑπάρχει εἰς αὐτὸν τὸ ἀπέδειξε μὲ τοὺς ἰχθύς, μὲ τὸν οἶνον, μὲ τοὺς ἄστρους, μὲ τὴν καταστολὴν τῆς τρικυμίας εἰς τὴν λίμνην, **20** μὲ τὸ φῶς πού ἐλαμψεν εἰς τὸν στυρόν καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα¹³. Πουθενά, δ-

8. Ἰωάν. 8, 58.

9. Μὲ τὸν ἔρον «Λόγος» ἀπαθεῖς ὁ Ἰωάννης τὸ θεόπερον πρῶτονον τῆς «Ἁγίας Τριάδος», τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τοῦ νεοπλατωνικοῦ καὶ τοῦ Στωϊκοῦ φιλοσόφου πρὸς τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ ἐθνικοῦ κόσμου τοῦ πατρός. Ὁ Ἰουδαῖος φίλον προσέθετε νὰ ἀποδοθῆ ὅτι αὐτὸς τὸ σῶμα τὸν θεῖον διέφερεν, αἱ ἀπορία εἶνε ἐν μέρει μὲν ἔργων ἢ ἀρθῶσι συνθέσει, ἐν μέρει δὲ νόμοις καὶ ἀρχαῖς καὶ ἰδέαι. Ἦταν, δηλαδή, κατὰ ἀντίστοιχον τοῦ πλατωνικοῦ «νοῦ», ὅστις κατατίεται πρὸς τὴν ἑσθίαν καὶ βολομῶνος. Ὁ ἔρος ἦτο παλὸ εὐκλεῖος εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, πρὸς τὸν ὅστις ἀπεκρίνετο τὸ ἔταρρον εὐαγγέλιον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἀνατῆ ἡ λέξις μὲ τὴν πρῶτην σημασίαν (πρὸς. Ψαλμ. 33, 6).

10. Ἰωάν. 1, 1.

11. Ἰωάν. 1, 2.

12. Ἰωάν. 1, 10.

13. Πρὸς. Ἰωάν. 9, 1-5.

14. Ματθ. 10, 4.

15. Ἐξὸ ἀνακρίεται εἰς τὰ ἀνάλογα γινωστὰ θαύματα.

μας, δὲν τὸ ἐδήλωσεν αὐτὸ καθαρὰ, ἀλλὰ οἱ μαθηταὶ τὸ ἐτόνιζαν συνεχῶς αὐτό, καὶ ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος.

Ἐάν, ὅμως, ἐκείνοι, οἱ ὅποιοι τὸν ἴκουον νὰ ὁμιλῆ νόκια καὶ ἡμέραν καὶ τὸν ἔλεπαν νὰ θαυματούργη, εἰς τοὺς ὅποιους ἰδιαίτερος ἐπέλυε πολλὰς ἀπορίας καὶ τοὺς ἔβασε τῶσον μεγάλην ἐνάμνη, ὥστε νὰ ἀνιστοῦν καὶ τοὺς νεκρούς, καὶ τοὺς κατήρτισε τῶσον, ὥστε νὰ ἀφῆσουν τὰ πάντα δι' αὐτὸν, δὲν ἠμπούρασαν, ὕστερα ἀπὸ τὴν τῶση ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσεβείαν, νὰ θαυτάσουν τὰ πάντα πρὸ τῆς χορηγίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, **Β** κατὰ ποίαν λογικὴν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς, ὁ ὅποιος ἐστερεῖτο συνέσεως καὶ ὑπελείπετο ἀπὸ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν καὶ κατὰ σύμπτωσιν παρίστατο εἰς τὰ πρακτόμενα ἢ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, δὲν θὰ ἐπίστευεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἀσχετος πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ σύμπαντος, ἐάν δὲν ἐδεικνύει τῶση συγκρατάθειαν εἰς διὰς τὰς ἐκδηλώσεις του; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὅταν κατέλυε τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου, δὲν εἰσήγαγε προηγουμένως τὴν ἀνάλογον νομοθεσίαν, ἀλλὰ ἐπειδεῖ πολλὰς καὶ διαφόρους ἀπολογίας. Ἐάν, ὅμως, ὅταν σκοπεύῃ μίαν ἐντολὴν νὰ καταργῆ, χρησιμοποῖ τῶσον μεγάλην ἐπιχειρηματολογίαν, διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ ζῆμίαν εἰς τοὺς ἀκρατοὺς του, πολὺ περισσότερον, ὅταν προσέβηεν εἰς ἀλόκληρον τὸν νόμον ἀλόκληρον διαφορετικὴν νομοθεσίαν, ἐχρηρίζετο μεγάλη προετοιμασία καὶ προσοχή, **Γ** ὥστε νὰ μὴ θυρωθῶν οἱ τότε ἀκρατοὶ του.

Δι' αὐτὸ, λοιπόν, δὲν φαίνεται νὰ ὁμιλῆ σαφῶς διὰ τὴν θεότητά του. Διότι, ἀφοῦ ἡ προσθήκη εἰς τὸν νόμον τοὺς προεκάλεε τῶση ταραχὴν, πολὺ περισσότερον θὰ τοὺς ἐτάρασσε, ἐάν ἀπεκάλυπτεν ὅτι ἦτο Θεὸς ὁ ἴδιος. Ὅθεν, πολλὰ πράγματα τὰ παρουσιάζει κατώτερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν του. Καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἐπιθεῖ σκοπεύει νὰ ἐπιφέρῃ προσθήκας εἰς τὸν νόμον, λαμβάνει πολλὰς προφυλάξεις. Πραγματικά, δὲν εἶπε μίαν μόνον φοράν ὅτι δὲν καταργῶ τὸν νόμον, ἀλλὰ τὸ ἐπανέλαβε διὰ δευτέραν φοράν καὶ προσέθεσε καὶ κατὰ ἄλλα σπουδαιότερον. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν «Νὰ μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθα νὰ καταργῶ τὸν νόμον», **Δ** προσέθεσεν

«Δέν ἦλθα νά καταργήσω, ἀλλά νά ἐκπληρώσω»¹⁶. Ἡ φράσις αὕτη δέν φράσσει μόνον τὴν ἀνεπισυντιαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλά κλείει ὀριστικά καὶ τὰ στέμματα τῶν αἰρετικῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὀπιστρῆζον ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη προέρχεται ἐκ τοῦ διαβόλου¹⁷. Διότι ἐάν ὁ Χριστός ἦλθε διὰ νά καταλύσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ διαβόλου, τότε διατί ὄχι μόνον δέν καταλύει τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀλλά καὶ τὴν συμπληρώνει; Διότι δέν εἶπεν μόνον ὅτι δέν τὴν καταργῶ, μολοντί αὐτὸ ἦτο ἀρκετόν, ἀλλά καὶ ὅτι τὴν συμπληρώνω, πράγμα τὸ ὅποιον ὄχι μόνον δέν τὸν παρουσιάζει ἀντίθετον πρὸς αὐτήν, ἀλλά καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἐφρόντιζε διὰ τὴν τελειοποίησιν αὐτῆς.

Καὶ κατὰ ποῖον τρόπον δέν τὴν κατήργησεν; ἔρωτᾷ κάποιος. Καὶ πῶς συνεπλήρωσεν ἢ τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας; Τοὺς μὲν προφήτας συνεπλήρωσε μὲ τὸ νά ἐπιθεωραῖω καὶ ἐπαληθεύω διὰ τῶν ἔργων ὅλα ὅσα εἶχαν προεῖπει δι' αὐτόν, Ἐ Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔλεγε κάθε φοράν «Διὰ νά ἐκπληρωθῇ τὸ λεχθέν ἀπὸ τὸν προφήτην»¹⁸, καὶ ὅταν ἐγεννήθη καὶ ὅταν τὰ παιδιὰ ἔμαλαν τὸν θαυμαστόν ὕμνον εἰς αὐτόν, καὶ ὅταν ἐκάθισεν εἰς τὸν θῶνον καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα γεγονότα τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ἔπραξεν, τὰ ὅποια ὄλα θὰ παρέμειναν ἀπραγματοποίητα, ἐάν δέν ἦρχετο ὁ Ἰησοῦς. **ΚΑΙ** Τὸν δὲ νόμον ὄχι μόνον μὲ ἕνα, ἀλλὰ καὶ μὲ δεύτερον καὶ τρίτον τρόπον τὸν ἐφῆρμοσεν. Κατὰ πρῶτον μὲν, διότι δέν παρέθη καμμίαν ἐντολὴν αὐτοῦ. Τὸ ὅτι δὲ ἐφῆρμοσε καθ' ὁλοκληρίαν τὸν νόμον, ἔκουσε τι λέγει ὁ ἴδιος εἰς τὸν Ἰωάννην «Διότι ἔτσι εἶναι πρέπον εἰς ἡμᾶς, νά ἐκτελέσωμεν κάθε ἐντολήν»¹⁹. Καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν «Ποῖος ἀπὸ σᾶς ἡμπορεῖ νά μὲ ἐλέγξῃ δι' ἁμαρτίαν»²⁰. Καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς του ἔλεγε πάλιν «Διότι ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου²¹ καὶ δέν εὐρίσκει τίποτε τὸ ἰδικόν του εἰς ἐμέ»²². Ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης ἀπὸ παλαιὰ ἔλε-

16. Ματθ. 5, 17.

17. Ἐρωσὶ τοῦ Ἰωαννικοῦ καὶ τοῦ Μαννατιῶος.

18. Ματθ. 1, 22.

19. Ματθ. 5, 19.

20. Ἰωάν. 8, 46.

21. Ὁ Σατανᾶς, ἐπὶ λέξῃ.

22. Ἰωάν. 14, 30.

γεν ὅτι «Δέν διέπραξε καμμίαν ἁμαρτίαν»²³. Ἐν πρώτοις, λοιπόν, ἐφῆρμοσε τὸν νόμον μὲ τὸν τρόπον αὐτόν.

Δεύτερος τρόπος ἐκπληρώσεως τοῦ νόμου εἶναι ὅτι καὶ εἰς ἡμᾶς ἔδωσε τὴν δυνατότητα νά πράττωμεν τὰ τοῦ νόμου. Ἐ Διότι τὸ ἅγιον θαυμασμοῦ εἶναι ὅτι ὄχι μόνον αὐτὸς τὸν ἐξεπλήρωσεν, ἀλλὰ τὸ ὅτι τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτὴν τὴν ἐχώρισε εἰς ἡμᾶς. Πράγμα τὸ ὅποιον, τὸν ἴδιον ὁ Παῦλος, ἔλεγεν «Διότι τὸ τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστός, διὰ νά δικαιοῦθῃ καθένας πού πιστεύει»²⁴. Καὶ ἔλεγεν, ἀκόμη, ὅτι ὁ Θεός «κατεδίκασε τὴν ἁμαρτίαν διὰ τῆς σαρκὸς τοῦ Υἱοῦ τοῦ, διὰ νά ἐκληρωθῇ ἡ ἀπαίτησις τοῦ νόμου εἰς ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ζωὴ δέν εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς σαρκὸς»²⁵. Καὶ πάλιν «Καταργούμεν, λοιπόν, τὸν νόμον διὰ τῆς πίστεως; Μὴ γένοιτο, ἀντιθέτως ἀνορθώνομεν τὸν νόμον»²⁶. Ἐπειδὴ, ὁ νόμος αὐτὸν τὸν σκοπὸν εἶχεν, τὸ νά καταστήσῃ τὸν ἀνθρώπον δίκαιον, ἀλλὰ δέν ἠδύνατο, ὅταν ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ εἰσήγαγε νέον τρόπον δικαιοσύνης, τὸν ἀπορρίπτουσα ἐκ τῆς πίστεως, ἔπαυσε τὴν ἐντολὴν τοῦ νόμου. Καὶ ὅτι δέν κατώρθωσε νά πραγματοποιήσῃ ὁ νόμος διὰ τῶν γραπτῶν ἐντολῶν του, αὐτὸ τὸ ἔφωρεν εἰς πέρας ὁ Ἰησοῦς διὰ τῆς πίστεως. **ΚΑΙ** Δι' αὐτὸ λέγει «Δέν ἦλθα νά καταργήσω τὸν νόμον, ἀλλά νά τὸν ἐκπληρώσω»²⁷.

Ἐάν, ὁμοίως, ἐξετάσῃ κανεὶς μὲ ἀκριβείαν τὰ γεγονότα θὰ ἀνεύρῃ καὶ ἄλλον τρίτον τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ἔγινεν ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ νόμου ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ποῖος εἶναι αὐτός, λοιπόν; Μά, εἶναι ἡ μέλλουσα νομοθεσία, τὴν ὅποιαν ἐπρόκειτο νά παραδώσῃ. Διότι τὰ λεγόμενα ὅτι αὐτοῦ δέν ἦσαν καταργήσις τῶν προηγουμένων διατάξεων, ἀλλὰ ἐπέκτασις καὶ συμπλήρωσις αὐτῶν. Διότι τὸ νά μὴ ὀργεῖσθε δέν εἶναι καταργήσις τῆς ἐντολῆς νά μὴ φονεύωμεν, ἀλλὰ συμπλήρωσις καὶ μεγαλύτερα εὐσφάλεια. Τὸ ἴδιον δύναται νά λεχθῇ καὶ δι' ὅλας τὰς ἄλλας περιπτώσεις.

23. Ἰω. 8, 9.

24. Ρωμ. 10, 4.

25. Ρωμ. 8, 3, 4.

26. Ἰωάν. 8, 31.

27. Ματθ. 5, 17.

Δι' αυτό, λοιπόν, αφού χωρίς όποιαν έρωσην εκ των προτέρων τά σπέρματα αυτών των εντολών, όταν πλέον έπρόκειτο να τον όποπευθούν ότι προσπαθεί να καταργήση την Παλαιάν Διαθήκη, από τό γεγονός ότι αντιπαράθετε τάς νέας εντολάς του προς τάς αντίστοιχούς τής Παλαιάς, χρησιμοποιεί αυτήν την προφύλαξιν. Η Βέβαια, αυτά τά είχαν ειπεί αληνιματοδώς με τά λεχθέντα ήδη. Διότι τό «μακάριοι οι πτωχοί είναι τό ίδιον προς τό μη δογίζεσθαι»²⁸ και τό «μακάριοι οι καθαροί κατά την καρδίαν»²⁹ προς τό ότι δέν πρέπει να κυττάωμεν ποτέ μιαν γυναίκα με πονηράν έπιθυμίαν»³⁰. Επίσης, τό «μη θησαυρίζετε διά τόν έσωτόν σας θησαυρούς εις την γην»³¹ συμφωνεί προς τό «μακάριοι οι έλεημονες». 'Αλλά και τό «να πανθήτε» και τό «να καταδιώκεσθε» και τό «να θβρίζεσθε», είναι Ισοδύναμον με τό «Να εισηργεσθε από την στενήν πύλην»³². Και τό «να πεινά και να διψά κανείς την δικαιοσύνην», δέν είναι τίποτε άλλο, ε παρά εκείνο τό όποιον ύστερα από τούς λόγους αυτούς λέγει, ότι «όσα θέλετε να σάς κάνουν οι άνθρωποι, κάνετε και εις τά ίδια εις αυτούς»³³. Και αφού έμακάρισε τόν «είρηνοποιόν», σχεδόν επανέλαθε τό ίδιον πάλιν, όταν έδωσεν εντολήν να αφήνωμεν τό δούρον μας και να τρέχωμεν διά να συμφιλιωώμεν με τόν δυσαρεστημένον συνάνθρωπόν μας και να είμεθα εόνόικοι προς τόν αντίδικόν μας³⁴.

'Αλλά εις τούς μακαρισμούς καθώρισε τά έπαθλα των ενσώτων, **28:17** ενφ' εδω' εξέθεσε τάς τιμωρίας των παρασπατών των εντολών του. Δι' αυτό εκεί μόν έλεγεν ότι «οι πρῶτοι θα κληρονομήσουν την γην»³⁵, εδω' δε ότι «όποιος θα είπη τόν αδελφόν του μαρόν, θα είναι ένοχος εις την γένειαν του πυρός»³⁶. Επίσης, έλεγεν εκεί ότι «οι έχοντες καθαράν καρδίαν θα ίδουν τόν Θεόν»³⁷, ενφ'

28. Πρβλ. Ματθ. 5, 21 εε.
29. Πρβλ. Ματθ. 5, 27, 28.
30. Ματθ. 5, 28.
31. Ματθ. 7, 12.
32. Ματθ. 7, 12.
33. Πρβλ. Ματθ. 6, 23 - 26.
34. Ματθ. 5, 5.
35. Ματθ. 5, 22.
36. Ματθ. 5, 8.

εδω' ότι έχει διαπράξει την μοιχείαν όποιος κυττάει γυναίκα με πονηράν έπιθυμίαν»³⁸. Και αφού εκεί ώνόμασε τούς είρηνοποιούς υίους του Θεού³⁹, εδω' τούς φοβίζει δι' άλλου τρόπου, όταν λέγη «Διά να μη σε παραδώση ό αντίδικος εις τόν δικαστήν»⁴⁰. Έτσι, αφού μακαρίζει προηγουμένως τούς πενθούντας και τούς δικωκομένους⁴¹, εις την συνέχειαν λέγει τό ίδιον άκριβώς, με τό να άπειλη με αιώνιαν κόλασιν τούς μη θαβίζοντας τόν δρόμον αυτών, διότι όσοι θαβίζουν τόν πλατύν δρόμον⁴², βλάγεται, εκεί καταλήγουν. 'Αλλά και τό «δέν ημπορείτε να δουλεύετε τόν Θεόν και τόν μαμωνά»⁴³, νομίζω ότι είναι Ισοδύναμον προς τό «μακάριοι οι έλεημονες»⁴⁴ και «μακάριοι οι πεινώντες... την δικαιοσύνην»⁴⁵.

'Αλλά, όπως είπα, επειδή σκοπεύει να όμιλήση καθαρώτερα δι' αυτά, και όχι μόνον καθαρώτερα, αλλά και να προσθήη περισσότερα εις τά λεχθέντα προηγουμένως, (διότι δέν ζητεί να είναι κανείς έλεημων μόνον, αλλά προτρέπει να είη και τόν χιτώνά του⁴⁶, ούτε πάλιν έπιθυμεί να είναι κάποιος άπλως πρῶτος, αλλά να στρέψη και την σιαγόνα εις όποιον θέλει να τόν κτυπήσῃ⁴⁷), εξαφανίζει έτσι την όφιστοιμένην άογκικός φαινομενικήν αντίθεσιν. Δι' αυτών άκριβώς τόν λόγον, όπως είπα προηγουμένως, δέν τό είπε μιαν φοράν αυτό, αλλά τό επανέλαθεν. Πραγματικά, αφού είπεν «Μη νομίσετε ότι ήλθα να καταλύσω...» προσέθεσεν «Δέν ήλθα να καταλύσω, αλλά να συμπληρώσω. Ο 'Αλήθεια σάς λέγω, έως ότου να παρέλθῃ ό ουρανός και ή γη, ούτε ένα γιώτα ή μια μικρή στιγμή δέν θα καταργηθῃ από τόν νόμον, μέχρις ότου να γίνουν όλα»⁴⁸. Αυτό δε που λέγει, σημαίνει τό έξης: Είναι αδύνατον να παραμείνη ανεκπλήρωτος ό νόμος, αλλά είναι ανάγκη να εκπληρωθῃ και τό τελευταίον.

37. Πρβλ. Ματθ. 5, 28.
38. Πρβλ. Ματθ. 5, 8.
39. Ματθ. 5, 25.
40. Πρβλ. Ματθ. 5, 4 και 11.
41. Πρβλ. Ματθ. 7, 12 - 14.
42. Ματθ. 6, 24.
43. Ματθ. 6, 7.
44. Ματθ. 6, 6.
45. Πρβλ. Ματθ. 5, 40.
46. Πρβλ. Ματθ. 5, 29.
47. Ματθ. 5, 17 - 18.

ον γράμμα αὐτοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἐτήρησε μὲ κάθε ἀκρίβεια αὐτόν.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ μᾶς ἀφήνει νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι καὶ ὁ κόσμος ὁλόκληρος μετασχηματίζεται. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε τυχαίᾳ, ἀλλὰ τὸ εἶπε διὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἀκροατὴν καὶ νὰ τοῦ δείξῃ ὅτι δικαίως εἰσπηγείται νέον τρόπον ζωῆς, ἀφοῦ, θέθει, πρόκειται ὁλόκληρος ἡ κτίσις νὰ μετασχηματισθῇ **D** καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος νὰ κληθῇ εἰς νέαν πατρίδα καὶ εἰς προετοιμασίαν ἀνωτέρας ζωῆς.

«Ἐκείνος, λοιπόν, ποῦ θὰ παρῶθῃ μίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς αὐτὰς τὰς ἐλαχίστας καὶ διδάξῃ τοὺς ἄλλους νὰ κάνουν τὸ ἴδιον, αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ ἐλαχίστος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁴⁸.

Ἀφοῦ, δηλαδὴ, ἀπήλλαξε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν πονηρὰν ὀψοφίαν καὶ ἀπεστῆμιεν ἐκείνους ποῦ ἤθελαν νὰ ἔχουν διαφορετικὴν γνώμην, τότε πλεον ἐκφοβίζει καὶ καθορίζει μεγάλην ἀπειλήν διὰ τὴν τήρησιν τῆς μελλοντικῆς νομοθεσίας. «Ὅτι, θέθει, δὲν τὸ εἶπεν αὐτὸ διὰ τοὺς νόμους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ ὕπερ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐσκόπευε νὰ νομοθετήσῃ, ἀκουσε τὰ ἀκόλουθα **E** «Διότι σὰς λέγω ὅτι, ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ὑπερβαίῃ τὴν ἀρετὴν τῶν γραμματέων καὶ τῶν φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσελθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁴⁹. «Ἐάν, ὁμως, διετύπωνε τὰς ἀπειλάς διὰ τοὺς παλαιούς νόμους, τότε διατί ἔλεγεν» «Ἐάν δὲν περισσεύσῃ»⁵⁰. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔκαναν τὰ ἴδια μὲ τοὺς γραμματεῖς καὶ τοὺς φαρισαίους, **2118** δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἀνώτεροι αὐτῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρετὴν. Ἀλλὰ ποῖον ἦτο τὸ περισσόν; Τὸ νὰ μὴ ὀργίζωνται, τὸ νὰ μὴ κυττάζουν γυναῖκα μὲ ἀκόλαστον βλέμμα.

Διὰ ποῖον λόγον, ὁμως, ὠνόμασε τὰς ἐντολάς αὐτὰς ἐλαχίστας⁵⁰, μολοντί εἶναι τόσοσιν σπουδαῖαι καὶ ὕψηλαι; Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἰσαγάγῃ τὴν νομοθεσίαν ὁ ἴδιος. «Ὅπως ἀκριβῶς, δηλαδὴ, ἐταπεινώσε τὸν ἑαυτόν

48. Ματθ. 5, 19.
49. Ματθ. 5, 20.
50. Πρὸς. Ματθ. 5, 19.

του καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὠμίλησε μὲ μετριοφροσύνην διὰ τὸ ἄτομόν του, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν νομοθεσίαν του, διδάσκων ἡμᾶς καὶ μὲ αὐτὸ νὰ εἴμεθα πάντοτε μετρίφρονες. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ὕπηρχε καὶ κάποια ὀψοφία ὅτι καινοτομεῖ, χρησιμοποιοῖ χαμηλὸν ὄψος εἰς τὸν λόγον του. Ὅταν, ὁμως, ἀκούσῃ ὅτι κάποιος θὰ ὀνομασθῇ ἐλαχίστος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, **B** νὰ μὴ σκέπτεται τίποτε ἄλλο, παρὰ γένειαν καὶ κόλασιν. Διότι βασιλεία συνήθιζει νὰ ὀνομάζῃ ὄχι μόνον τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην παρουσίαν του. Ἐπειδὴ, πῶς θὰ ἦτο λογικόν, ἐκείνος μὲν, ποῦ εἶπε τὸν ἀδελφόν του μαρὸν καὶ παρῶθῃ μίαν ἐντολήν, νὰ καταδικασθῇ εἰς τὴν γένειαν⁵¹, ἐνῶ ἐκείνος, ποῦ παρῶθῃ ὅλας τὰς ἐντολάς καὶ παρέσυρε καὶ ἄλλους εἰς τὴν παρανομίαν αὐτὴν, νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν βασιλείαν; Δὲν ἐνοεῖ αὐτὸ, λοιπόν, ἀλλὰ ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον τῆς κρίσεως θὰ εἶναι ἐλαχίστος, δηλαδὴ, παραπειταμένος, τελευταῖος. Ὁ δὲ τελευταῖος, ὀπωσθήποτε, τότε θὰ ριφθῇ εἰς τὴν γένειαν. Διότι, ἐπειδὴ ἦτο Θεὸς ἐγνωρίζεν ἕκ τῶν προτέρων τὴν ραθυμίαν τῶν πολλῶν καὶ ὅτι μερικοὶ θὰ ἐνόμιζαν ὅτι οἱ λόγοι του ἦσαν ὑπερφολικοὶ **C** καὶ συλλογίζομενοι τοὺς νόμους θὰ ἔλεγαν» Ἐάν, λοιπόν, ὀνομάσῃ κάποιος τὸν συνάνθρωπόν του μαρὸν, τιμωρεῖται; Ἐάν, πάλιν, κανεὶς κυττάξῃ μόνον μίαν γυναῖκα, γίνεται μοιχός; Δι' αὐτὸ λοιπόν, καταργῶν ἕκ τῶν προτέρων τὴν ἀδιαφορίαν αὐτὴν, διετύπωνε μεγάλην ἀπειλήν καὶ διὰ τοὺς δύο, δηλαδὴ, καὶ διὰ τοὺς παραβάτας τῶν ἐντολῶν του καὶ διὰ τοὺς παρασύροντας καὶ ἄλλους εἰς τὴν παράσασιν αὐτὴν.

Συνεπῶς, ἀφοῦ γνωρίζομεν τὴν ἀπειλήν, οὔτε οἱ Ἰδιοὶ νὰ παραβαίνωμεν τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, οὔτε νὰ παρωθῶμεν πρὸς τὴν ἀδιαφορίαν ἐκείνους, ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ τὰς ἐφαρμόζουν. «Ἐκείνος», λέγει, «ποῦ θὰ ἐφαρμόξῃ καὶ θὰ διδάσῃ τὰς ἐντολάς μου, θὰ ὀνομασθῇ μεγάλος»⁵².

Δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ εἴμεθα χρήσιμοι εἰς τοὺς ἑαυ-

51. Πρὸς. Ματθ. 5, 22.
52. Ματθ. 5, 19.

τούς μας μόνον, αλλά πρέπει να ωφελώμεν και τούς άλλους. **Δ**ιότι ο μισθός εκείνου που αρκείται εις την προσωπικήν του ἀρετήν δὲν εἶναι ἴσος πρὸς τὸν μισθὸν εκείνου που ἐκτὸς τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς καθιστᾷ και ἄλλων ἐνάρετον. Ὅπως ἀκριβῶς, δηλαδὴ, ἡ διδασκαλία, που δὲν ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν λεγομένων, καταδικάζει τὸν διδάσκον, «Διότι εὐὸ, λοιπόν», λέγει «πὸ διδάσκεις τὸν ἄλλον, δὲν διδάσκεις τὸν ἑαυτὸν σου»,⁵³ ἔτσι και ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν, χωρὶς τὴν καθοδήγησιν και ἄλλων πρὸς τὴν ἀρετήν, ἐλαττώνει τὴν ἀμοιβήν. Πρέπει, λοιπόν, και εἰς τὰ δύο νὰ εἶναι καιεὶς τέλειαι και, ἀφοῦ κατὰ πρῶτον ἐκπληρώσῃ ὁ ἴδιος τὰς ἐντολάς, τότε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν φροντίδα τῶν ἄλλων. Διότι δι' αὐτὸ και ὁ Ἰησοῦς ἔθεσε τὴν ποιήσῃν πρὸ τῆς διδασκαλίας, διὰ νὰ δείξῃ δι' ἔτσι πρὸ πάντων θὰ ἠμπορέσῃ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ διδακτικὸν ἔργον, και κατ' οὐδένα τρόπον διαφορητικῶς. Διότι θὰ ἀκούσῃ: «Ἰατρί, θεράπευσε τὸν ἑαυτὸν σου»⁵⁴. ἘΠραγματικῶς, ὅποιος δὲν ἠμπορέσῃ νὰ διδάξῃ τὸν ἑαυτὸν του και ἐπιχειρῇ νὰ διορθώσῃ τοὺς ἄλλους, αὐτὸς θὰ ἔχη πολλοὺς πού θὰ τὸν διακαμωθῶσιν. Μᾶλλον, ὅμως, οὐτε νὰ διδάξῃ θὰ κατορθώσῃ ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἐπειδὴ θὰ τοῦ ἀντιστρατεύωνται τὰ ἔργα του. Ἐάν, ὅμως, εἶναι ὀλοκληρωμένους ἄνθρωπος και ἀπὸ τὰς δύο ἀπόψεις⁵⁵, **20:13** «θὰ ὀνομασθῇ μέγας εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁵⁶.

«Διότι σὰς λέγω δι, ἐάν ἡ δικαιοσύνη σας δὲν ὑπερβαίῃ τὴν δικαιοσύνην τῶν γραμματέων και τῶν φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσελθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁵⁷, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δικαιοσύνην ὀνομάζει τὴν ἀρετὴν ἐν γενεῖ, ὅπως ἔλεγε και ὅταν ἔκανε λόγον διὰ τὸν Ἰῶβ: «Και ἦτο ἄνθρωπος ἀμειπτος, δικαίος»⁵⁸. Σύμφωνα με αὐτὴν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ὠ-

53. Ἰηου. 2, 21.

54. Λουκ. 1, 23.

55. Δηλαδή και ἐφαρμόζει τὰς ἐντολάς και τὰς διδάξεις και εἰς

ἄλλους.

56. Ματθ. 5, 19.

57. Ματθ. 5, 20.

58. Ἰεβ. 1, 1.

νόμασε και ὁ Παῦλος δικαίον, ἐκείνον, διὰ τὸν ὅποιον ἔλεγεν δι δὲν ἰσχύει ὁ νόμος. «Διότι ὁ νόμος δὲν προορίζεται διὰ τὸν δικαίον»⁵⁹, λέγει. Και εἰς πολλὰς δὲ ἄλλας περιπτώσεις θὰ συναντήσῃ καιεὶς τὴν λέξιν δικαιοσύνη νὰ χρησιμοποιήται πρὸς διήλωσιν τῆς καθόλου ἀρετῆς.

Σὺ, ὅμως, πρόσεξε τὴν πρόδοον τῆς χάριτος, ὅταν τοὺς νεοφωτιστοὺς μαθητὰς του Β βέλη νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Διότι ἐδῶ τοὺς γραμματέας και φαρισαίους δὲν τοὺς ἀνέφερε ἄλλως ὡς παρανόμους, ἀλλὰ με τὴν ἔννοιαν τῶν ἐνάρετων, καθ' ὅσον, ἐάν δὲν ἦσαν ἐνάρετοι, δὲν θὰ ἔλεγεν δι ἔχουν δικαιοσύνην, οὐτε θὰ συνέκρινε τὴν ἀνυπαρκτον δικαιοσύνην πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν.

Πρόσεξε, ἀκόμη, ἐδῶ με ποῖον τρόπον συνιστᾷ τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ἀφοῦ συγκρίνη αὐτὴν πρὸς τὴν Καινήν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει δι αὐτὴ εἶναι ὀμοφύλος και συγγενῆς πρὸς ἐκείνην, διότι και τὸ ἀνώτερον και τὸ κατώτερον εἶναι τοῦ ἴδιου γένους. Δὲν διαβάλλει, λοιπόν, τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιταθῇ αὐτῇ. Ἐάν, ὅμως, ἦτο πονηρὰ, δὲν θὰ ἐζήτει τὸ ἀνώτερον ἀπὸ αὐτῆν, οὐτε θὰ τὴν διορθῶσιν, ἀλλὰ θὰ τὴν ἀπέριπτεν τελείως. Καὶ διατε, ἀφοῦ εἶναι τοιαύτη, ἐρωτᾷ κάποιος, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ εἰσαγγῇ τοὺς ἀνθρώπους πού τὴν ἐφαρμόζουν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; Ἐ Τῶρα δὲν εἰσαγγῇ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ζοῦν μετὰ τὴν παρουσίαν του Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἀπέκτησαν μεγαλύτερα κατορθώματα, ἀλλὰ εἰσαγγῇ, ἀσφαλῶς, ὄλους ἐκείνους πού ἐζήσαν σύμφωνα με αὐτὴν. Πραγματικῶς, λέγει δι «πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν και τὴν Δύσιν και θὰ ἀσπασθοῦν εἰς τοὺς κόλπους του Ἀβραάμ, του Ἰσαάκ και του Ἰακώβ»⁶⁰. Και ὁ Λάζαρος, πού ἀπολαμβάνει τὰ μεγάλα ἔπαθλα, φαίνεται νὰ διατρέφεται εἰς τοὺς κόλπους του Ἀβραάμ⁶¹. Και ὅλοι ἐκείνοι οἱ ὅποιοι διεκρίθησαν ὀπερβολικῶς εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ἔ-

59. Α' Τιμοθ. 1, 9.

60. Ματθ. 23, 11.

61. Ἐβρ. Λουκ. 16, 28.

λαμψαν βλοι τους με την εφαρμογήν αυτής. **Δ** 'Αλλά και ο Χριστός, εάν η Παλαιά Διαθήκη ήτο κακή και ξένη προς αυτόν, δεν θα την εφηρμοζεν εις τὸ σύνολόν της, ὅταν ἤλθεν. Ἐάν, ὁμως, τὸ ἔκανεν αὐτὸ μόνον διὰ τὴν προσελκυσίαν τοῦ Ἰουδαίου καὶ ὄχι διὰ τὴν ναὶ δείξῃ ὅτι ἡ Παλαιά Διαθήκη εἶναι συγγενής καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν Καινὴν, τότε, ποῖον λόγον δὲν ἔτηρει καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰς συνθηκὰς τῶν εἰδωλοτρῶν, διὰ τὴν προσελκυσίαν καὶ τοὺς εἰδωλοτράτας;

Συνεπῶς, εἶναι φανερόν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὅτι, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι πονηρὰ ἡ Παλαιά Διαθήκη, δὲν εἰσάγει εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τοὺς τηροῦντας αὐτήν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι καιρὸς διὰ ὑψηλότερας ἐντολάς. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι εἶναι πῶς ἀτέλης ἀπὸ τὴν Καινὴν, δὲν ἀποδεικνύει ὅτε αὐτὸ ὅτι εἶναι πονηρὰ, ἐπειδὴ, σύμφωνον μὲν τὴν σκέψιν αὐτήν, θὰ πάθῃ τὸ ἴδιον ἀκριβῶς καὶ ἡ Καινὴ. **Ε** Διότι, πραγματικὰ, ἡ γνώσις, τὴν ὅποιαν προσφέρει αὐτῇ, ὅταν συγκριθῇ πρὸς τὴν μελλοντικὴν, ἀποδεικνύεται μερικὴ καὶ ἀτέλης καὶ θὰ καταργηθῇ, ὅταν ἔλθῃ ἐκείνη. «Διότι, ὅταν θὰ ἔλθῃ τὸ τέλειον», λέγει, «τότε τὸ μερικὸν θὰ καταργηθῇ»⁶³, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἔπαθεν ἀκριβῶς καὶ ἡ Παλαιά ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἄλλ' ὁμως, ἐνεκα τούτου δὲν κατηγοροῦμεν αὐτήν, μολοντί καὶ αὐτὴ παρασφωρεῖται, ὅταν ἐπιτύχῃ τὴν βασιλείαν. «Διότι τότε τὸ μερικὸν θὰ καταργηθῇ», λέγει. **ΣΤ** Ἄλλὰ ὅσοι τριζόμεν ὅτι εἶναι μεγάλη,

Ἄφοῦ, λοιπόν, τὰ ἔπαθλα εἶναι μεγαλύτερα καὶ πλουσιωτέρα ἢ δύναμις, τὴν ὅποιαν δίδει ὁ Πατήρ, κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν ἀπαιτεῖ καὶ μεγαλυτέρους ἀγῶνας. Πραγματικὰ, δὲν ὑπόχεται: πλέον γῆν ρέουσαν γάλα καὶ μέλι, οὔτε γῆρας ζώρῶν, οὔτε πολλὰ τέκνια, οὔτε σπῆν καὶ οἶνον, καὶ κοπάδια καὶ ἀγέλας, ἀλλὰ προσφέρει τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ, τὴν υἰοθεσίαν, τὴν ἀδελφότητα πρὸς τὸν Μονογενῆ Υἱόν, τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν κληρονομίαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ συνδοξασθῶμεν καὶ νὰ συμπασσιλεύσωμεν καὶ τὰ ἀναριθμητὰ ἐκείνη θραβεία. Τὸ ὅτι δὲ ἐλάθωμεν μεγαλυτέραν θρησκείαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἄκουσε τὸν Παῦλον νὰ λέ-

63. Α' Κορινθ. 13, 10.

γῆ. **Β** «Δὲν ὑπάρχει, συνεπῶς, τώρα καμμία καταδικη δι' ἐκείνους ποὺ ἀνήκουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἡ ζωὴ των δὲν εὐρίσκειται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Πνεύματος. Διότι ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος, ποὺ δίνει ζωὴν, μὲ ἡλευθέρωσεν ἀπὸ τὸν νόμον τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου»⁶⁴.

Ὡστε, ἀφοῦ ἠπέλιψε τοὺς παραβάτας τῶν ἐντολῶν τοῦ καὶ καθάρως μεγάλα θραβεία διὰ τοὺς ἐναρέτους καὶ, συγχρόνως, ἀπέδειξεν ὅτι δικαιολογημένα ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς τὴν ὑψηλότεραν ἀρετὴν, ἀρχίζει πλέον νὰ νομοθετῇ, ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ κατὰ σύγκρισιν πρὸς τοὺς νόμους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐπιθυμῶν νὰ ἀποδείξῃ δύο πράγματα δι' αὐτοῦ, ὅτι, δηλαδή, ἀφ' ἑνὸς μὲν νομοθετεῖ αὐτὰ χωρὶς νὰ καταπολεμῇ τὰς προηγουμένας ἐντολάς, ἀλλὰ συμφωνῶν ἀπολύτως πρὸς αὐτάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι πολὺ φυσικὰ καὶ πολὺ ἐπικαιρῶς προσθέτει τὰ δεύτερα εἰς τὰ πρῶτα.

Γ Ἄλλὰ, διὰ τὴν καταστῆ σαφέστερον αὐτὸ, ἄς ἀκούσωμεν μὲ προσοχὴν τοὺς ἴδιους τοὺς λόγους τοῦ νομοθέτου. Τί λέγει, λοιπόν, αὐτός; «Ἠκούσατε ὅτι ἐλέγη εἰς τοὺς ἀρχαίους: Δὲν θὰ φουεῖσθε»⁶⁵. Μολοντί ἦτο ὁ ἴδιος τοῦ ἔδωκε καὶ τὴν ἐντολὴν αὐτήν, ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ ἐκφράζει ἀπροσώπως. Διότι, εἴαν ἔλεγεν Ἠκούσατε ὅτι εἶπα εἰς τοὺς ἀρχαίους, τότε δύσκολον θὰ παρεδέγοντο τοὺς λόγους τοῦ καὶ εἰς ἑλοῦς τοὺς ἀκρατάς θὰ ἐφαίνετο ἀσεβής. Ἐάν, πάλιν, ἔλεγαν Ἠκούσατε ὅτι ἐλέγη εἰς τοὺς ἀρχαίους ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, καὶ προσέθετεν ἐν συνεχείᾳ: «Ἐγὼ δὲ σὰς λέγω»⁶⁶, ἀσφαλῶς ἡ ἀσέβεια θὰ ἐφαίνετο μεγαλυτέρα. Δι' αὐτὸ, λοιπόν, ἔθεσεν αὐτὸ ἀπροσδιόριστα, ἔλα μόνον ἐπιδιώκων νὰ ἀποδείξῃ μὲ ὅσα ἔλεγεν, ὅτι, δηλαδή, ἤλθεν εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν. **Δ** Διότι μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «ὅτι ἐλέγη εἰς τοὺς ἀρχαίους», ἀπέδεικνεν ὅτι ἐπέσασεν πολὺς χρόνος ἀφ' ὅτου ἔλαβον τὴν ἐντολὴν αὐτήν οἱ ἄνθρωποι. Τὸ ἔκανε δὲ αὐτὸ, διὰ τὴν ἐντροπίαν τὸν ἀκρατῆν, ὁ ὁποῖος ἐδίσταζε νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ἀνώτερα, καὶ νὰ

63. Ρωμ. 8, 1 - 2.

64. Μαρτ. 3, 21. Ἰερ. 20, 16.

65. Μαρτ. 8, 22.

τὸν ἀποσπᾶσιν ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἐντολάς, ὅπως λέγει ὁ διδάσκαλος πρὸς τὸν ἀδιάφορον μαθητὴν· Δὲν γνωρίζεις πόσον χρόνον ἐδασπᾶσθαι μελετᾶν τὰς συλλαβάς; Τὸ ἴδιον ὁποῶν καὶ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὸ ἄνωμα τῶν ἀρχαίων, τοὺς προσκαλεῖ πλέον πρὸς τὰ ὑψηλότερα διδασκαλία, ὡς καὶ ἔλεγεν· Ἔχετε ἀρκετὸν χρόνον ποὺ μελετᾶτε αὐτὰ καὶ εἶναι πλέον καρὸς νὰ ἐνδιαφερθῆτε διὰ τὰ ἀνώτερα ἀπὸ αὐτὰ· Ἐ Καλὸν εἶναι δὲ καὶ τὸ γεγονός· ὅτι δὲν συγχέει τὴν σειρὰν τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παλαιότεραν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν καὶ ὁ νόμος ἤρχισεν. Καὶ τοῦτο, πάλιν, ἀποδεικνύει τὴν συμφωνίαν πρὸς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

«Ἐγὼ, ὅμως, ὡς λέγω, ὅτι καθένας ποὺ ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγον, πρέπει νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὸ δικαστήριον»⁶⁶. Εἶδες ὠλοκληρωμένην ἐξουσίαν; Εἶδες ὕψος ποὺ ἀρμόζει εἰς τὸν νομοθέτην; Διότι ποῖος ἀπὸ τοὺς προφήτας ὠμίλησε ποτὲ μετὰ τὸν τρόπον αὐτῶν; Ποῖος ἀπὸ τοὺς δικαίους; Ποῖος ἀπὸ τοὺς πατριάρχας; Κανένας. Ἀλλὰ ἔλεγαν· «Τὸ ἐξῆς λέγει ὁ Κύριος»· **11** Μὰ, ὁ Υἱὸς δὲν ὀμιλεῖ ἔτσι. Διότι ἐκεῖνοι ἀνήγγελλον τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ἐνῶ αὐτὸς τοὺς λόγους τοῦ Πατρὸς του. «Ὅταν δὲ λέγω τοῦ Πατρὸς, ἐνωσὶ τοὺς ἰδικούς του. «Διότι τὰ ἰδικά μου», λέγει, «εἶναι ἰδικά σου, καὶ τὰ ἰδικά σου εἶναι ἰδικά μου»⁶⁷. Καὶ οἱ μὲν προφήται ἐνομοθετοῦν διὰ τοὺς δημοδούλους των, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ἐνομοθετεῖ διὰ τοὺς ἰδικούς του βούλους.

Ἄς ἐρωτήσωμεν, λοιπὸν, ἐκείνους ποὺ ἀπορρίπτουν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· Τὸ νὰ μὴ ὀργίζεται καὶ νὰ μὴ φωνεῖ κανεὶς εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸν νόμον, ἢ εἶναι μᾶλλον τελειοποιήσις καὶ ολοκληρώσις ἐκείνου; Εἶναι φανερόν· ὅτι αὐτὸ εἶναι συμπλήρωσις ἐκείνου, καὶ ἕνεκα τούτου ἀνώτερόν του. Διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν παρασύρεται εἰς τὴν ὀργήν, πολὺ περισσότερο θὰ ἀποφύγῃ τὸν φόνον. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ συγκρατεῖ τὸν θυμὸν του, ἢ πολὺ περισσότερο θὰ συγκρατῆται τὰ γέροντα του. Διότι εἰς τοῦ φόνου εἶναι ὁ θυμὸς. Συνεπῶς, ὁποῖος κόπτει τὴν σίζαν, πολὺ περισσότερο θὰ κόψῃ τοὺς κλάδους, μᾶλλον δὲ δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ θλαστήσῃ καθόλου.

66. Ματθ. 5, 22.
67. Ἰωάν. 17, 10.

«Ὅθεν, δὲν ἐνομοθετεῖ αὐτὰ διὰ νὰ καταργῆσιν τὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν προφυλάξῃ περισσότερο. Πραγματικὰ, τί ἐπέδωκεν ὁ νόμος καὶ διέτασεν αὐτά; Δὲν τὸ ἔκανε διὰ νὰ μὴ φωνεῖ κανένας τὸν πλησίον του; Λοιπὸν, ὁ μαχόμενος τὸν νόμον, θὰ ἔπρεπε νὰ διατάσῃ νὰ φωνεῖωμεν. Διότι τὸ νὰ φωνεῖωμεν εἶναι ἀντίθετον τοῦ νὰ μὴ φωνεῖωμεν. Ἐάν, ὅμως, δὲν ἐπιτρέπει ὅπως νὰ ὀργισώμεθα, τότε, ἔτι ἤθελεν ὁ νόμος, αὐτὸ περισσότερο στήριζει. Ἀσφαλῶς, δὲν θὰ ἀποφύγῃ ὁμοίως τὸν φόνον ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει νὰ μὴ φωνεῖ μὲ ἐκείνον ποὺ ἔχει ἐξαφανίσει καὶ τὴν ὀργήν, διότι ὁ τελευταῖος ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ τὸλμημα.

Ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐλέγξωμεν αὐτούς⁶⁸ καὶ ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς, ὡς ἀναφέρωμεν ὅλα ὅσα ὀπισθρίζουν. Τί εἶναι ἐκεῖνα, λοιπὸν, ποὺ διδάσκουν; Λέγουν ὅτι ὁ Θεὸς, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ θρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους, εἶναι κακός. Καὶ οἱ μὲν διαλλακτικώτεροι βῆσαν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν δέχονται αὐτὸ, ἀλλὰ λέγουν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, χωρὶς νὰ εἶναι ἀγαθός. Κάποιον ἄλλον δὲ Θεὸν ἀνύπαρκτον, ποὺ δὲν ἐδημιούργησε κανένα ἀπὸ τὰ θνητά, θεωροῦν ὡς Πατέρα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ μὲν μὴ ἀγαθὸς Θεὸς παραμένει εἰς τὰ ἰδικά του καὶ διατηρεῖ τὰ ἰδικά του, ἐνῶ ὁ ἀγαθὸς ἐπιθυμεῖ τὰ ξένα πράγματα· καὶ ἐσθνικά θέλει νὰ γίνῃ σωτὴρ ἐκείνων, ποὺ δὲν ὀφείλῃ εἰς δημιουργός. Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ὀμιλοῦν ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ πατοῦς τῶν τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου καὶ ἀποξενώνουν τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν του, μολοῦντι ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης φωνάζει ὅτι «ἦλθεν εἰς τοὺς ἰδικούς του»⁶⁹ καὶ ὅτι «ὁ κόσμος, δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθη»⁷⁰. Ἐν συνεχείᾳ, ἐξετάζοντες τὴν ἐντολήν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἢ ὅποια ὠμίει νὰ θγάζουν ὀφθαλμῶν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος⁷¹, ἀμείσως πα-

68. Ἀναφέρεται εἰς τοὺς κληρικούς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ κοίνας εἰς τοὺς Μοναχικούς.

69. Ἰωάν. 1, 11.

70. Ἰωάν. 1, 10.

71. Ματθ. 23, 24.

ρεμβαίνουν και λέγουν· Και πώς είναι δυνατόν να είναι αγαθός ο Θεός, ο οποίος λέγει αυτά;

Ε Τίθά ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτά, λοιπόν; Ὅτι ὁ νόμος αὐτός ἀποτελεῖ μέγιστον ἔργον φιλανθρωπίας. Διότι ὁ Θεός δὲν ἔθεσε τὸν νόμον αὐτὸν διὰ τὴν θυσίαν ὁ ἕνας τὸ αὐτὸ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀποφεύγωμεν νὰ πράξωμεν κάτι παρόμοιον, ἀπὸ φόβου μήπως πάθωμεν τὸ ἴδιον ἀπὸ ἄλλου. Ὅπως, δηλαδὴ, ἠπειλήσας μὲ καταστροφὴν τοὺς Ναυεΐτας⁷⁴, ἔειπεν διὰ τὸς ἀφανίσαι, (διότι, εἴν ἤθελε τὴν καταστροφὴν τῶν, ἔπρεπε νὰ σωθῆσιν), **¶ 1 ¶** ἀλλὰ διὰ τὸ παύσθαι τὴν ὄργην του, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς θελτίωσε μὲ τὸν φόβον, ἔτσι, καθώρισεν τιμωρίαν καὶ δι' ἐκείνους ποὺ ἐπιτίθενται ἐναντίον τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἄλλων, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θέλουν ἀπὸ ἀγαθῆν προαίρεσιν νὰ ἀποφεύγουν τὴν σκληρότητα, νὰ ἐμποδίσωσιν ἀπὸ τὸν φόβον νὰ λυμαινῶνται τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πλησίων των. Ἐάν, ὅμως, ἡ ἐντολὴ αὐτὴ εἶναι ἀποδείξεις τῆς σκληρότητος τοῦ Θεοῦ τότε παρόμοιον δειγμα εἶναι καὶ ἡ συλλήψις τοῦ φονέως καὶ ἡ παρεμποδίσις τοῦ μοιχοῦ.

Ἀλλὰ αἱ σκέψεις αὐταὶ προερχόμεναι ἀπὸ ἀνθρώπου ἀνοήτου, ποὺ κατέχονται ἀπὸ μεγάλην μανίαν. Ἐγώ, ὅμως, τὸσον ἀπέχω ἀπὸ τοῦ νὰ ὀνομάσω αὐτὰ ὠμοτητάς, ὥστε, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν, **¶** ὑποστηρίζω ὅτι τὰ ἀντίθετα πρὸς αὐτὰ εἶναι παράνομα. Σὺ, λοιπόν, ὅποστηρίζεις ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὠμός, ἐπειδὴ διέταξε νὰ θυγάζωμεν ὀφθαλμὸν ἀντι ὀφθαλμοῦ, ἐγώ, ἀντιθέτως, ἰσχυρίζομαι ὅτι, εἴν δὲν ὄριζεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν, τότε θὰ εἶδιεν εἰς τοὺς πολλοὺς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι αὐτὸ, τὸ ὅποιον ἐοῦ λέγεις. Ἄς ὑποθέσωμεν, λοιπόν, ὅτι κατηργήθη ἕξ ὀλοκλήρου ὁ νόμος καὶ ὅτι κανένας δὲν φοβεῖται τὴν τιμωρίαν, ποὺ ὄριζει αὐτός, ἀλλὰ εἶναι ἐλεύθεροι ὅλοι οἱ κακοὶ νὰ ἐπιδίδωνται χωρὶς φόβον εἰς τὴν κακοποιῶν των δράσιν, ὅπως, ἐπίσης, καὶ οἱ μοιχοὶ καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ κλέπται καὶ οἱ ἐπίορκοι καὶ οἱ πατροκτόνοι. Ἄρα γε δὲν θὰ εἶχαν γίνεαι τὰ πάντα ἄνω κάτω καὶ δὲν θὰ ἐγείμην αἱ πόλεις, αἱ ἀγοραὶ, τὰ σπείτια, ἡ Ἐρηά, ἡ θάλασσα καὶ ἡ οἰκουμένη ὀλοκλήρου

72. Ηρ21. Ἰωάν. 3,4.

ἀπὸ ἀναριθμητὰ κακουργήματα καὶ φόνους; Ὅπως, δηλοῦται, εἶναι φανερόν αὐτό, νομίζω. Διότι εἴν, μολονότι ὑπάρχουν νόμοι καὶ φόβος καὶ ἀπειλὴ, μόλις καὶ μετὰ θίας συγκρατοῦνται οἱ πονηραὶ διαθέσεις, εἴν κατηργητό καὶ αὐτὴ ἡ ἀσφάλεια, τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἠμπούδιζε νὰ προτιμοῦν τὴν κακίαν; Πόση διασφορά, ἐπίσης, δὲν θὰ ἐβασίλευεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον; Διότι δὲν εἶναι αὐτὸ μόνον ἀποδείξις σκληρότητος, τὸ νὰ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς κακοὺς νὰ κάνουν ὅτι θέλουν, ἀλλὰ καὶ ἄλλο, ὅχι μικρότερον τοῦ πρώτου, τὸ ἔτι, δηλαδὴ, ὁ μὲν ἀδικῶν δὲν παθαίνει τίποτε, ἐνῶ ὁ ἀδικουμένος, χωρὶς αἰτίαν καὶ σκοπὸν, ἀφηνεῖται χωρὶς προστασίαν. Διότι πῆς μου, σὲ παρακαλῶ Ἐάν κάποιος, ἀφοῦ συγκεντρώσῃ κακοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ κάθε σημεῖον τῆς γῆς καὶ τοὺς ὀπλίσῃ μὲ ἔλψη, **¶** ὁ δῶση ἐντολήν εἰς αὐτοὺς νὰ τριγυρίζουν ἀνά τὴν πόλιν καὶ νὰ σφάζουν ὅλους ἐκείνους ποὺ θὰ συναντοῦν, ἀρά γε ὑπάρχει τίποτε ἄλλο πῶς θηριώδες ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆν; Τί λοιπόν; Ἐάν κάποιος ἄλλος ἔθεσε καὶ ἔρωσεν εἰς τὴν φυλακὴν μὲ ὀρμὴν τοὺς ἐξοπλισθέντας ἀπὸ τὸν πρώτον καὶ συγχρόνως ἤρπασεν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀνόμων ἐκείνων ἄσους ἐπρόκειτο νὰ σφαγοῦν, ἀρά γε ὑπάρχει τίποτε τὸ πῶς φιλάνθρωπον ἀπὸ τὴν πράξιν αὐτῆν;

Αὐτὰ, λοιπόν, τὰ παραδείγματα νὰ τὰ μεταφέρῃς εἰς τὸν νόμον. Πραγματικὰ, ἐκείνος ποὺ διέταξεν νὰ θυγάζουν ὀφθαλμὸν ἀντι ὀφθαλμοῦ, ἔθεσε τὸν φόβον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κακῶν ὡς ἕνα ἰσχυρὸν δεσμόν, ὁμοιάζει δὲ μὲ ἐκεῖνον, ποὺ φυλακίζει τοὺς ἐξοπλισμένους μὲ ἔλψη ἄνδρας ἐκείνους. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὄριζει καμίαν τιμωρίαν βραχέδον μὲ τὴν ἀρεσίαν τοὺς ἐξοπλίζει, μμῆται δὲ ἐκεῖνον, ποὺ τοὺς ἔδωκε τὰ ἔλψη καὶ τοὺς ἐξάπεστειλε κατὰ τῆς πόλεως.

Βλέπεις ὅτι αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ ὅχι μόνον δὲν εἶναι σκληραὶ, ἀλλὰ περικλείουν καὶ μεγάλην φιλανθρωπίαν; Ἐάν, ὅμως, δι' αὐτὰς θεωρῆς τὸν νομοθέτην σκληρὸν καὶ φορτικόν, πῆς μου, ποῖον εἶναι πῶς ἐπίπνον καὶ θαρρῶ; **¶ 1 ¶** Τὸ νὰ μὴ φονεύωμεν ἢ τὸ μὴ ὀργιζώμεθα καθόλου; Ποῖος εἶναι πῶς σκληρός, αὐτός ποὺ τιμωρεῖ τὸν φόνον ἢ αὐτός ποὺ τιμωρεῖ καὶ τὴν ὄργην; Ὅ τιμωρῶν τὸν μοιχὸν μετὰ τὴν πράξιν, ἢ ὁ διατάσσων νὰ τιμωροῦμεθα καὶ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν μόνον, καὶ μάλιστα νὰ

ὀφιστάμεθα αἰώνιον τιμωρίαν; Βλέπετε ὅτι ὁ συλλογι-
σμός αὐτῶν κατέληξεν εἰς τὸ ἀντίθετον συμπέρασμα;
Καὶ ὁ μὲν Θεὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸν ὁποῖον θεω-
ροῦν σκληρόν, θά ἀποδειχθῆ ἡμέρας καὶ πρᾶος, ἐνῶ ὁ
Θεὸς τῆς Καινῆς, τὸν ὁποῖον παραδέχονται ὡς ἀγαθόν,
θά ἀποδειχθῆ φορτικός καὶ σκληρός, σύμφωνα μὲ τὴν
ἰδικὴν τῶν ἀνοσιῶν.

Ἡμεῖς, ὅμως, δεχόμεθα ὅτι ὁ νομοθέτης καὶ τῶν
δύο Διαθηκῶν εἶναι ἓνας καὶ ὁ αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐπρόθυμι-
σε τὰ πάντα πρὸς τὴν ὀφισταμένην ἀναγκαιότητα Β καὶ
προσηρμωσε τὴν διαφορὰν ἐκάστης νομοθεσίας πρὸς τὴν
διαφορὰν τῶν ἐποχῶν, πρὸς τὴν ὁποῖαν ἀπευθύνετο ἐκά-
στη Διαθήκη. Συνεπῶς, οὔτε ἐκείναι αἱ ἐντολαὶ ἦσαν
σκληραὶ, οὔτε αὐταὶ εἶναι ἐπαχθεῖς καὶ φορτικαί, ἀλλὰ
ἔδει προέρχονται ἀπὸ τὴν ἰδίαν φροντίδα τοῦ ἰδίου Θε-
ου. Τὸ ὅτι δὲ ὁ ἴδιος Θεὸς ἔδωκε καὶ τὴν Παλαιὰν Δια-
θήκην, ἀκούσε τί λέγει ὁ προφήτης ἢ μᾶλλον τί πρέπει
νά λέγῃ καὶ ἐκεῖνος καὶ αὐτός: «Θά κάνω μαζί σας διαθή-
κην, ὅχι σύμφωνα μὲ τὴν διαθήκην, τὴν ὁποῖαν συνήκα
μὲ τοὺς πατέρας σας»⁷³. Ἐάν, ὅμως, δὲν δέχεται αὐτὰ
ὁ ὁπαδὸς τῶν ἰδῶν Μανιχαίων, ὡς ἀκούση καὶ τὸν
Παῦλον ποὺ λέγει πάλιν τὸ ἴδιον: «Ὁ Ἄβραάμ εἶχε δύο
υἱοὺς ἓνα ἀπὸ τὴν δοῦλὴν καὶ ἓνα ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν. Αὐ-
ταὶ αἱ δύο γυναῖκες εἶναι αἱ δύο διαθήκαι»⁷⁴. C Ὅπως ἀ-
κριβῶς ἐκεῖ ἦσαν διαφορετικαὶ μὲν αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ
ἓνας ἀνδρας, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἔχομεν δύο διαθήκας, ἀλλὰ
ἓνα νομοθέτην.

Καὶ διὰ τὴν ἀντιλήφῃς ὅτι ἡ ἴδια ἡμερότης ὑπάρχει
εἰς τὸν νομοθέτην, ἐκεῖ μὲν λέγει: «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀ-
φθαλμοῦ»⁷⁵, ἐδῶ ὅμως: «ἐάν κάποιος σὲ κτυπήσῃ εἰς τὴν
δεξιὰν σιαγόνα, νὰ τοῦ στρέψῃς καὶ τὴν ἀριστεράν»⁷⁶.
Δηλαδή, ὅπως εἰς τὴν Παλαιὰν μὲ τὸν φόβον τοῦ πάθους
συνετίζει τὸν ἀδικούντα, τὸ ἴδιον κάνει καὶ εἰς τὴν Και-
νὴν. Καὶ πῶς, ἐρωτᾷ κάποιος, συνετίζει τὸν ἀδικούντα,
ἀφοῦ διατάσσει νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἀλ-

73. Ἰερ. 31, 31 - 39. Ἰσα. 55, 3.

74. Γαλ. 4, 22 καὶ 24.

75. Ἐξ. 21, 24.

76. Ματθ. 5, 39.

λὴν σιαγόνα; Καὶ τί σημαίνει αὐτό; Διότι δὲν ἔδωκεν
αὐτὴν τὴν ἐντολήν, διὰ νὰ καταργῆσθ τὸν φόβον, ἀλλὰ,
μὲ τὴν ἐντολήν νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν τὴν σιαγόνα,
τὸν ἔκανε νὰ εἶναι περίφοβος. D Πραγματικά, δὲν εἶπεν
ὅτι μένει ἀτιμώρητος ἐκεῖνος, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸν τιμωρή-
σῃς ἐσύ, καὶ ἄφ' ἑνὸς μὲν καὶ τὸν ἀδικούντα φοβίζει πε-
ρισσότερον, ἐάν ἐπιμείνῃ νὰ ἀδικῇ, ἄφ' ἑτέρου δὲ καὶ
τὸν ἀδικούμενον παρηγορεῖ. Ἀλλὰ αὐτὰ, ἡμπορεῖ νὰ εἴ-
πῃ καεῖς, τὰ εἶπα παρεμπιπτόντως δι' ἄλλας τὰς ἐντο-
λάς.

Τώρα, ὅμως, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαέλθωμεν εἰς τὸ
θέμα μας καὶ νὰ συνεχίσωμεν δι' ἐλέγχῃ προηγουμένως.

«Ὅποιος ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χω-
ρὶς λόγον, πρέπει νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὸ δικαστήριον»⁷⁷, λέ-
γει ὁ Ἰησοῦς. Βέβαια, δὲν ἀπηγόρευεν ὀλοκληρωτικὰ
τὴν ὀργὴν. Πρῶτον, μὲν, διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ἐνῶ
κάποιος εἶναι ἄνθρωπος, νὰ ἀπαλλαγῇ τελείως ἀπὸ τὰ
πάθη του, ἀλλὰ ἡμπορεῖ μὲν νὰ τὰ συγρᾷτῃ. Εἶναι, ὅ-
μως, ἀδιανόητον νὰ ἀπαλλαγῇ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ αὐτά.
Δεύτερον, διότι τὸ πάθος αὐτὸ εἶναι καὶ χρήσιμον, ἐάν
μάθωμεν νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν κατάλληλον
στιγμὴν. Κῦτταξε, λοιπόν, πόσα μεγάλα ἀγαθὰ προκά-
λεσεν ἡ ὀργὴ τοῦ Παύλου, ποὺ ἐξεδηλώθη τότε κατὰ
τῶν Κορινθίων. Πραγματικά, αὐτὴ ἀπήλλαξεν αὐτοὺς
ἀπὸ μεγάλης διαφθοράς. Ἀλλὰ καὶ τοὺς Γαλάτας, ὅ-
ταν εἶχαν παρεκτραπῆ, πάλιν μὲ τὴν ὀργὴν τοὺς ἐπανά-
φερον εἰς τὸ ὀρθόν, καὶ, ἐπίσης, ἄλλους περισσότερους
ἀπὸ αὐτούς.

Ποῖος εἶναι, ὅμως, ὁ κατάλληλος καιρὸς διὰ τὴν
ὀργὴν; *2:14 Ὅταν δὲν ὑπερασπίζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς
μας, ἀλλὰ προσπαθοῦμεν νὰ συγκρατήσωμεν ἄλλους,
ποὺ παρεκτρέπονται, καὶ τοὺς ἐπαναφέρωμεν ἀπὸ τὴν
ἀδιαφορίαν των. Ποῖος, πάλιν, εἶναι ὁ μὴ κατάλληλος
καιρὸς; Ὅταν ὀργιζώμεθα, διὰ νὰ λάθωμεν ἐκδίκησιν
διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, (πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Παῦ-
λος ἀπηγόρευει, ὅταν εἴπῃ: «Μὴ ἐκδικήσῃτε οἱ ἴδιοι,
ἀγαπητοί, ἀλλὰ δώσατε τόπον εἰς τὴν ὀργὴν»⁷⁸), καὶ

77. Ματθ. 5, 22.

78. Ρωμ. 12, 19.

δταν μαχώμεθα διά τὰ χρήματα. Διότι καὶ αὐτὸ τὸ ἀπιγούρευσι, δταν εἶπεν «Διατί νὰ μὴ ἀδικήσθε μάλλον; Διατί νὰ μὴ διεπαύσθε μάλλον;»⁷⁹. Ὅπως, λοιπόν, ἡ ὄργη αὐτῆ εἶναι περιττή, ἔτσι καὶ ἡ παραπάνω εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμος.

Ἄλλὰ οἱ πολλοὶ κάνουν τὸ ἀντίθετον, δηλαδὴ, γίνονται θηρία, **Β** δταν ἀδικοῦνται, ἐνῶ ἀδιαφοροῦν καὶ φέρονται μὲ μαλθακότητα, δταν ἄλλοι κάποιον ἄλλον νὰ ἀδικήται. Καὶ τὰ δύο, βίως, αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Εὐαγγελίου. Ὡστε, δὲν εἶναι παράνομον τὸ νὰ ὀργιζώμεθα, ἀλλὰ εἶναι παράνομον τὸ νὰ κάνωμεν αὐτὸ ἀκαίρως. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν «Ὀργιζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε»⁸⁰.

«Εκεῖνος δὲ ποῦ θὰ εἶπῃ τὸν ἀδελφὸν του Ρακά, αὐτὸς πρέπει νὰ παραπεμφθῆ εἰς τὸ Συνέδριον»⁸¹. Συνέδριον ἐδῶ ὀνομάζει τὸ δικαστήριον τῶν Ἑβραίων. Χρησιμοποιεῖ δὲ αὐτὸ τώρα, διὰ νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐξ ὀλοκλήρου πρωτοτυπεῖ καὶ καινοτομεῖ. Ἡ δὲ λέξις «Ρακά» δὲν περικλείει καμμίαν μεγάλην ὕβριν, ἀλλὰ μάλλον ἐκφράζει τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ὀμιλοῦντος. **Γ** Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς, δταν δίδωμεν ἐντολὴν ἢ εἰς τοὺς ὑπηρετάς, ἢ εἰς τοὺς κατωτέρους μας, λέγομεν Πήγαυε ἐσύ, νὰ εἴπῃς εἰς τὸν δεῖνα ἐσύ, ἔτσι καὶ οἱ ὀμιλοῦντες τὴν γλῶσσαν τῶν Σόρων, λέγουσιν «Ρακά», χρησιμοποιοῦντες αὐτὸ ἀντὶ τοῦ «σύ». Ἄλλὰ ὁ φιλόθερος Θεὸς καὶ τὰ ἐλάχιστα ἁμαρτήματα ξεριζώνει καὶ μᾶς προτρέπει νὰ συμπεριφερόμεθα μεταξὺ μας ὅπως πρέπει καὶ μὲ τὴν ἀνάλογον τιμὴν, ὥστε διὰ μέσου αὐτῶν νὰ ἀφανίσῃ καὶ τὰ μεγαλύτερα ἁμαρτήματα.

«Εκεῖνος πάλιν, ποῦ θὰ εἴπῃ τὸν ἀδελφὸν του, μαρέ, αὐτὸς πρέπει νὰ παραδοθῆ εἰς τὴν γένεσιν του πυρός»⁸². Εἰς πολλοὺς ἡ ἐντολὴ αὐτῆ ἐφάνη δύσκολος καὶ φορτικὴ, ἐάν πρόκειται διὰ μίαν ἀπλήν λέξιν νὰ τιμωρηθῶμεν τῶσιν σκληρά. Μερικοί, μάλιστα, ὑποστηρίζου

ὅτι αὐτὸ ἐλέγχῃ μὲ ἱκανὴν δόσιν ὑπερβολῆς. **Δ** Ἀλλὰ φοβοῦμαι, μήπως ἐδῶ ἐξαπατήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τοὺς λόγους καὶ ἐκεῖ ὑπομεινώμεν ἐμπράκτως τὴν θαυρτέρων τιμωρίαν.

Διότι, πὲς μου, διατί εἶναι φορτικὴ ἡ ἐντολή: Δὲν γνωρίζεις ὅτι αἱ περισσότεραι τιμωρίαι καὶ ἁμαρτίαι ἀπὸ τοὺς λόγους ξεκινοῦν;

Πραγματικὰ, αἱ βλασφημίαι μὲ τοὺς λόγους γίνονται, ἐπίσης καὶ αἱ ἀρνήσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱ λοιδορίαι καὶ αἱ ὕβρεις καὶ αἱ ἐπιπορκίαι καὶ αἱ ψευδομαρτυρίαι καὶ οἱ φόνοι. Συνεπῶς, νὰ μὴ κιντάρῃς ὅτι εἶναι ἀπλὸς λόγος, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζῃς, ἐάν δὲν περικλείῃ μεγάλον κίνδυνον. Ἡ δὲν γνωρίζεις ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐχθρας, **Β** δταν ἀνάπῃ ἡ ὄργη καὶ καίγεται ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ ἐλάχιστον φαίνεται μεγάλο καὶ τὸ ὀλίγον ὕβριστικόν, δίδει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ φορτικοῦ; Καὶ πολλὰς φορές τὰ μικρὰ αὐτὰ καὶ φόνους προσκάλεσαν καὶ πόλλαι ὀλοκλήρους κατέστρεψαν. Ὅπως, δηλαδὴ, δταν ὑπάρχη ἡ φιλία ὡς θάσις, καὶ τὰ θαρῆα φαίνονται εἰσαφρά; ἔτσι, καὶ δταν ἐπικρατῇ ἡ ἐχθρα, καὶ τὰ μικρὰ φαίνονται ἀθάσταντα. Καὶ ἀν λεχθῆ κάτι μὲ ἀπλότητα, θεωρεῖται ὅτι ἐλέγχῃ μὲ πονηρὰν σημασίαν.

☩ ☩ ☩ Καὶ ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν φωτιάν, ἐάν μὲν εἶναι μία μικρὰ σπῖθα, καὶ ἀν ἀκόμη ἄπειρα ξύλα ρίπτονται, δὲν τὰ καίει μὲ εὐκολίαν, ἐάν δμως ὑπάρχη μεγάλη καὶ ὀψηλὴ φλόγα, ὅχι μόνον τὰ ξύλα, ἀλλὰ καὶ τοὺς λίθους καὶ κάθε ἄλλην ἰλην καίει μὲ εὐκολίαν καὶ δι' ἐκείνων ποῦ σθῆνει, μὲ αὐτὰ ἀνάπτει περισσότερον. (Μερικοὶ μάλιστα ὑποστηρίζουσι ὅτι εἰς τὴν παρομοίαν φωτιάν ὅχι μόνον ξύλα καὶ σπουσιά καὶ δια τὰ καύσιμα ὕλικά, ἀλλὰ καὶ τὸ νερὸ ἐξακοντιζόμενον ἀνάπτει περισσότερον τὴν δύναμιν αὐτῆς). Ἔτσι, λοιπόν, καὶ εἰς τὴν ὄργην, ὅτιδήποτε καὶ ἀν εἴπῃ κανεὶς, ἀμέσως γίνετα τροφή εἰς τὴν πονηρὰν αὐτὴν φωτιάν. Ὅλα αὐτὰ περιορίζου ἐκ τῶν προτέρων ὁ Χριστός, **Β** τὸν μὲν ὀργιζόμενον χωρὶς λόγων τὸν παρέπεμπε εἰς τὸ δικαστήριον⁸³, (δι' αὐτὸ εἶπεν «Ὅποιος ὀργίζεται, πρέπει νὰ εἰ-

79. Α' Κορινθ. 6, 7.

80. Ψαλμ. 4, 5.

81. Ματθ. 5, 29.

82. Ματθ. 5, 22.

83. Ἡ λέξις τοῦ κειμένου τῆς Γραφῆς «ἐπίσει» ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐπισημὲν δικαστήριον τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὰς διαφόρας πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ ἀντιτίθεται πρὸς τὸν θρονὸν συνέδριου, τὸ ὅποιον εἶχε τὴν ἕβραν τὸν εἰς τὰ Ἱερουσόλαια.

αγθή εις τὸ δικαστήριον⁸⁴, τὸν δὲ λέγοντα «ρακά» τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸ Συνέδριον⁸⁵. Ἀλλὰ αὐτὰ δὲν εἶναι μεγάλα, διότι αἱ τιμωρίαι περιορίζονται ἐδῶ εἰς τὴν γῆν. Δι' αὐτὸ δι' ἐκείνων, ποῦ ἀποκαλεῖ τὸν ἄλλον μαρτὸν, προσέθεσε τὴν φωτιὰ τῆς γενένης⁸⁶, ἀναφέρων τῶρα διὰ πρώτην φοράν τὴν γενεάν⁸⁷. Ἀφοῦ, δηλαδή, προηγουμένως ἀμίλησεν ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τότε ἀνέφερεν αὐτὴν, ἀποδεικνύων ὅτι ἡ μὲν βασιλεία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰδικήν του φιλανθρωπίαν καὶ τὴν θέλησιν, ἐνῶ ἡ γενεὰ εἶναι προϊόν τῆς ἰδικῆς καὶ ἀδικαφίας.

Καὶ πρόσθε πῶς προχωρεῖ σιγά - σιγά εἰς τὰς τιμωρίας, σὺν τῇ ἀπολογίᾳ εἰς ἑσένα καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ ὅτι ὁ ἴδιος μὲν δὲν θέλει καθάλου νὰ διατυπώῃ ἀπειλάς αὐτοῦ τοῦ εἵβους, ἀλλὰ ἡμεῖς τὸν ἀναγκάζομεν εἰς τὰς παρομοίας ἀποφάσεις. Ὁ Πρόσθε, λοιπὸν. Εἶπα, λέγει: Νὰ μὴ ὀργίζῃσαι χωρὶς λόγον, διότι δὴ εἰσαχθῆς εἰς τὸ ἀπίδ δικαστήριον. Περιεφρόνησας αὐτὴν τὴν ἐντολήν; Κότταξ, τί ἐγέννησεν ἡ ὄργη. Σὲ ὠδήγησεν ἀμέσως εἰς τὴν ὕβριν, διότι ἀνόμιασας «ρακά» τὸν ἀδελφόν

84. Ματθ. 5, 22.

85. Συνέδριον ἢ ἴσο πλ ἀνάκτων δικαστήριον καὶ τὰ πολιτικῶν κοινούτων τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὰς ἡμέρας (5, 21) ἀναφέρεται καὶ ὡς γερουσία. Τὰ μέλη τοῦ ἴσου ἦσαν 71 καὶ ἀνήκου κυρίως εἰς τὴν τάξιν τῶν Σαδουκαίων. Πρόεδρος αὐτοῦ ἦτο ὁ ἐνάτος ἀρχιερεὺς. Εἰς περιπτώσει βασιλικῆς κριτικῆς, ἡ ἀπόφασις ἔπρεπε νὰ ἐπικυρωθῇ ἀπὸ τὸν Ρωμαῖον ἡγεμόνα, διὰ νὰ παρατηρῆ ἡ δικαιοσύνη.

86. Ἰβάννα πρόκειται διὰ μίαν κριτικὴν, ἣ ὅποια περιέβαλλε τὴν ἀρχαίαν Ἰερουσαλὴμ ἀπὸ νοτιοδυτικῆς εἰς τὰ ἄνω τῶν φυλῶν Ἰούδα καὶ Βενιαμίν. (Ἰσο. Ν, 18, 18). Ἐπὶ τῆς βασιλείας Σαλομῶντος, Ἀχάζ καὶ Μανασσῆ ὑβήθησαν ἐκεῖ εἰδικαὶ τῶν θεῶν θύλακας, εἰς τὰς ὅσας προσετέθησαν ἀνθρωπομορφίαι καὶ ἔτσι ἀπὸ τότε ἡ κριτικὴ αὐτῆ ἀπακράσθη ἀποφροκτικῶν μυθῶν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς εἶδος τοῦ δειλῆ, δηλαδή, τοῦ ἑρατοῦ. Ἄδου. Εἰς τὴν Κανὴν ἀπὸ τῆς ἀνακρίσεως μὲ τὴν συμβολικὴν αὐτῆς ἑσένας.

87. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ῥακά τιμωρίας μὲ τὴν φωνητικὴν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς προσακρίτου ἢ ἀποφαστικῆς ἀποφαστικῆς τιμωρίας, διότι αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀποφαστικῶν δικαστηρίων καὶ τοῦ συνεδρίου ἐξετάζοντο καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς ὄργης, ὅσοι ἡ γενεὰ ἦτο ὁ τόπος εἰς τὸν ὅποιον ἐπιτελοῦντο αἱ κρίσις. Ἡ κρίσις λαμβάνει καὶ τὸ συνέδριον καθορίζοντα εἰς ἀρχαίαι διὰ τὴν ὄργη καὶ τὸν λόγον «ρακά», διὰ νὰ ἐπιληθῆ ὅτι αὐτὰ ἀποκαλεῖ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον βαθμὸν τοῦ φόνου καὶ ἐπιφασσεται δι' αὐτὸ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος βαθμὸς τῆς ἐν ἄλλῃ τιμωρίας. Ἡ δὲ γενεὰ τοῦ πορῆς ἐπιφασσεται διὰ τὸν τρίτον βαθμὸν τοῦ φόνου, δηλαδή, τὴν ὕβριν μαρτ.

σου. Πάλιν, ὠρίαι ἄλλην τιμωρίαν τὸ συνέδριον. Ἄν ὁ μὴ περιφρόνησας καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολήν καὶ προχωρήσῃ εἰς τὰ χειρότερα, τότε πλέον δὲν σὲ ὑποβάλλω εἰς τὰς μετρίαις αὐτὰς τιμωρίας, ἀλλὰ θὰ σὲ ρίψω εἰς τὴν αἰώνιον τιμωρίαν τῆς γενένης, διὰ νὰ μὴ διαπράξῃς φόνον εἰς τὸ ἐξῆς. Διότι δὲν ὑπάρχει, πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει, τίποτε πῶς ἀφόρητον ἀπὸ τὴν ὕβριν, τὸ ὅποιον πρό πάντων νὰ ἠμπορῇ νὰ τραυματίσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν δὲ ἡ ὕβρις αὐτῆς εἶναι πῶς προσδλητικὴ, τότε διπλῆ γίνεται ἡ φωτιὰ.

Διότι δὲν πρέπει νὰ νομίζῃς ὅτι εἶναι ἀσημαντὸς ὕβρις τὸ νὰ ἀποκαλέσῃς κάποιον μαρτὸν. Πραγματικὰ, ὅταν ἐκεῖνο, μὲ τὸ ὅποιον ἐξαγωγίζομεν ἀπὸ τὰ ἄλογα ἔβρα καὶ διὰ τοῦ ὁποίου κυρίως ἐμῆθα ἄνθρωποι, δηλαδή, τὸν νοῦν καὶ τὴν σύνεσιν, ἀφαιρέσῃς ἀπὸ τὸν ἀδελφόν, τότε τοῦ ἐστέρησας κάθε εὐγένειαν. Συνεπῶς, ἂς μὴ προσηλώνομεν τὴν προσοχήν μας μόνον εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐμβάδωκαμεν εἰς τὰ ἴδια τὰ γεγονότα καὶ τὸ πάθος τῆς ὄργης, ἂς συλλογισθῶμεν πόσον τραυματίζει ἡ λέξις αὐτὴ καὶ εἰς ποῖον κακὸν ὁδηγεῖ. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος οὐ μόνον τοὺς μοιχοὺς καὶ τοὺς θηλυπρεπεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὕβριστάς ἐξεδίωκεν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν⁸⁸. Καὶ πολὺ σωστά. Διότι ὁ ὕβριστὴς καταστρέφει τὸ καλὸν τῆς ἀγάπης καὶ με ἀπειρα κακὰ περιβάλλει τὸν πλησίον του καὶ δημιουργεῖ συνεχῆς ἐχθρας καὶ διασπᾷ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ κάθε ἡμέραν ἐκδιώκει τὴν ἀγάπην εἰς τὸν Θεὸν εἰρηνίην, παρέχων μεγάλην εὐχέριαν εἰς τὰς κινήσεις τοῦ διαβόλου καὶ αἰδεῶν τὴν δύναμιν ἐκείνου.

Ὅθεν, καὶ ὁ Χριστὸς, διὰ νὰ κόψῃ τὰ νεῦρα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, εἰσήγαγεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν. **216** Πραγματικὰ, πολὺν λόγον κάνει διὰ τὴν ἀγάπην. Διότι ἡ μητέρα βλῶν τῶν ἀγαθῶν, τὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν καὶ αὐτῆ πού συγκρατεῖ ὅλα τὰ ἰδικὰ μας, αὐτὴ εἶναι πρό πάντων. Πολὺ φυσικὰ, λοιπὸν, μὲ μεγάλην σφοδρότητα κόπτει τὰς ρίζας καὶ κλείει τὰς πηγὰς τοῦ μίσους, πού λυμάνειται τὴν ἀγάπην. Συνεπῶς, νὰ μὴ θεωρῆς ὅτι τὰ λεγόμενα περιέχουσι μεγάλην δόσιν ὑπερφωλῆς, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀντελήφθῃς τὰ κατορθώματα πού ἐπιτυγχάνονται

88. Ἰερ. 17, 1. Ἰσο. 57, 10.

διά μέσου αὐτῶν, νὰ θαυμάσῃς τὴν ἡμερότητα τῶν νόμων αὐτῶν. Διότι τίποτε δὲν εἶναι πιὸ σπουδαῖον διὰ τὸν Θεόν, ὅσον τὸ νὰ εἰσέθῃς ἡμεῖς ἠνωμένοι καὶ συνδεδεμένοι μεταξύ μας. **Β** Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος καὶ διὰ μέσου τῶν μαθητῶν του, καὶ τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁμιλεῖ συχνὰ διὰ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καὶ εἶναι αὐστηρὸς ἐκδικητῆς καὶ τιμωρὸς ἐκείνων ποὺ περιφρονοῦν τὴν ἐντολὴν αὐτὴν. Διότι τίποτε δὲν εἰσάγει τόσον κάθε κοκίαν καὶ δὲν στερεώνει αὐτὴν, ὅσον ἡ ἀπουσία τῆς ἀγάπης. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἐπειδὴ θὰ πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, θὰ μωραισθῇ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν»⁸⁹. Ἔτσι, καὶ ὁ Κἄν ἐγένεν ἀδελφοκτόνος⁹⁰, ἔτσι καὶ ὁ Ἰσαῦ ἐμίση τὸν ἀδελφόν του⁹¹, ἔτσι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσήφ ἐμίσησαν αὐτὸν⁹², ἔτσι ἐπληθύνθησαν ὑπερβολικὰ τὰ διάφορα κακὰ, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη ἐγίνετο δι' αὐτὸ ἀκριβὴς καὶ ὁ Χριστὸς ἀφανίζει μὲ ἀκρίθειαν, ὅλα ἐκεῖνα ποὺ λυμάνονται τὴν ἀγάπην.

Γ Ἄλλὰ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς ὅσα ἐλέγθησαν, μὰ προσθέτει καὶ ἄλλα περισσότερα, διὰ τῶν ὁσίων ἀποδεικνύει πόσῃ σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὴν ἀγάπην. Ἀφοῦ, δηλαδὴ, ἠπειλήσε μὲ τὸ συνέδριον⁹³, τὸ κοινὸν δικαστήριον⁹⁴ καὶ μὲ τὴν γένησον⁹⁵, προσέθεσε καὶ πάλιν ἄλλα σύμφωνα πρὸς τὰ προηγουμένα⁹⁶, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς· «Ἐάν, ὅταν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἐνθυμήθῃς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, τότε ἀφῆσε τὸ δῶρόν σου ἐμπρὸς εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ πῆγαινε πρῶτα νὰ συμφιλιωθῇς μὲ τὸν ἀδελφόν σου, καὶ τότε ἔλα νὰ προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου»⁹⁷. «Ὡ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ! Ὡ τῆς μεγάλης του καὶ ὑπερβολικῆς του φιλοφροσύνης! **Δ** Περιφρονεῖ τὴν τιμὴν τοῦ τοῦ προσφέρου, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον, ἀποδεικνύων ὅτι δὲν διέτῳπσε τὰς προηγουμένας ἀπειλάς

89. Ματθ. 24, 12.

90. Πρῶλ. Γεν. 4, 8 κτ.

91. Πρῶλ. Γεν. 27, 41 κτ.

92. Πρῶλ. Γεν. 37, 3 κτ.

93. Πρῶλ. σμ. 89 τῆς παρῳσῆς.

94. Πρῶλ. σμ. 89 τῆς παρῳσῆς.

95. Πρῶλ. σμ. 88 τῆς παρῳσῆς.

96. Πρῶλ. Ματθ. 5, 21—22.

97. Ματθ. 5, 23—24.

ἀπὸ κάποιοι ἐχθρότητα, οὔτε ἠπειλήσε, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τεμώρῃσῃ, ἀλλὰ τὸ ἔκανεν αὐτὸ κινούμενος ἀπὸ μεγάλην φιλοστοργίαν. Πραγματικὰ, τί δύναται νὰ θεωρηθῇ πιὸ ἡμερον ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦ; Ἄς σταματήσῃ, λέγει, ἡ ἰδική μου λατρεία, διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἰδική σου ἀγάπη, διότι καὶ αὐτὸ εἶναι θυσία, δηλαδὴ, ἡ συμφιλίωσις μὲ τὸν ἀδελφόν. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν Μετὰ τὴν προσφορὰν τῆς θυσίας, ἢ πρὸ τῆς προσφορᾶς, ἀλλὰ, ἐνῶ τὸ δῶρον εὐρίσκεται πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἔχει ἀρχίσει ἡ θυσία, σὲ ἀποστέλλει νὰ συμφιλιωθῇς μὲ τὸν ἀδελφόν σου. Καὶ οὔτε, ἀφοῦ συγκεντρώσῃς τὰ πρὸς προσφορὰν δῶρα, οὔτε προτοῦ νὰ τὰ προσφέρῃς, ἀλλὰ, ἐνῶ ἡ θυσία εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον, ἔσθ' ἐπιτάσσει νὰ σπεύσῃς πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀδελφοῦ.

Διατί διατάσσει νὰ γίνῃ αὐτὸ καὶ πρὸς τοῖον σκοπόν; Νομίζω ὅτι διὰ μέσου αὐτῶν δύο πράγματα ὁκαινίσσεται καὶ διδάσκει. Κατὰ πρῶτον, ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τιμᾷ πολὺ τὴν ἀγάπην καὶ ὅτι τὴν θεωρεῖ ὡς τὴν μεγαλύτεραν θυσίαν καὶ, ἀκόμα, ὅτι χωρὶς αὐτὴν δὲν δέχεται οὔτε καὶ τὴν πραγματικὴν θυσίαν. Δεύτερον, δὲ νὰ θέσῃ ἀνυπερέβλητον κίνητρον πρὸς τὴν συμφιλίωσιν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔλασεν ἐντολὴν νὰ μὴ θυσιάσῃ προηγουμένως, μέχρις ὅτου συμφιλιωθῇ μὲ τὸν συνάνθρωπόν του, **21** **2** θὰ ἀποσθῇ νὰ τρέξῃ πρὸς τὸν ἠδικημένον καὶ νὰ καταλύσῃ τὴν ἔχθραν, ἀν ὄχι κινούμενος ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἀλλὰ, τοῦλάχιστον, διὰ νὰ μὴ παραμῆνῃ ἀνεκτέλεστος ἡ θυσία. Δι' αὐτὸ καὶ διέτῳπσε τὴν ἐντολὴν μὲ μεγάλην παραστατικότητα, διὰ νὰ φοβίῃ καὶ νὰ προτρέψῃ τὸν ἐνδιαφερόμενον. Πραγματικὰ, ἀφοῦ εἶπεν· «Ἀφῆσε τὸ δῶρόν σου», δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ἐκεῖ, ἀλλὰ προσέθεσεν· «Ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου», (διὰ νὰ τοῦ δημιουργήσῃ φρίκην καὶ ἀπὸ τὸν τόπον), «καὶ πῆγαινε». Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς· «Πῆγαινε», ἀλλὰ προσέθεσεν· «Πρῶτον, καὶ ὕστερα νὰ ἐλθῃς νὰ προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου»⁹⁸, καθιστῶν φανερόν διὰ μέσου ὧτων αὐτῶν, ὅτι ἡ τράπεζα⁹⁹ αὐτῆ δὲν δέχεται ἐκείνους ποὺ μισοῦνται μεταξύ τῶν.

98. Διὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἀλλογοιμῶν τοῦ Χρυσόστομου, θέον νὰ ἀναγνωθῇ τὸ Ματθ. 5, 23—24.

99. Ἐνοεῖ τὴν τράπεζαν τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Ἄς τὸ ἀκούσουν αὐτὸ οἱ θαπτισμένοι, ποῦ προσέρχονται ἔχοντες μίσος μέσα των. Β Ἄς τὸ ἀκούσουν καὶ οἱ ἀθέαπτοι, διότι καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀπευθύνεται ὁ λόγος, δεδομένου ὅτι καὶ αὐτοὶ προσφέρουν δῶρον καὶ θυσίαν, ἐνωθὶ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην. Τὸ ὅτι καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ θυσίαν, ἀκούσε τί λέγει ὁ Προφήτης: «Ἡ θυσία τῆς ἀνέσεως θά μὲ δαξάσῃ»¹⁰⁰. Καὶ πάλιν: «Θυσίασε εἰς τὸν Θεὸν θυσίαν ἀνέσεως»¹⁰¹. Καὶ ἀκόμη: «Ἡ ὑμῶσις τῶν χειρῶν μου διὰ προσευχὴν εἶναι ἔσπερινή θυσία»¹⁰². Συνεπῶς καὶ προσευχὴν ὅταν κἀκῆς με παρομοίαν διάθεσιν, εἶναι καλλίτερα νὰ διακόψῃς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ ὑπάγῃς νὰ συμφιλιώθῃς με τὸν ἀδελφόν σου, καὶ ὕστερα νὰ συνεχίσῃς τὴν προσευχὴν σου. Διότι δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔγινον τὰ πάντα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἐπραγματοποίησεν ὅλα ἐκεῖνα διὰ νὰ μᾶς συμφιλιώσῃ.

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀποστέλλει τὸν ἀδικήσαντα πρὸς τὸν ἠδικημένον. Ὁ ἐνωθὶ κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς προσευχῆς δηγνεί τὸν ἠδικημένον πρὸς τὸν ἀδικήσαντα καὶ τοὺς συμφιλιώνει. Πραγματικὰ εἰς τὴν προσευχὴν λέγει: Νὰ συγχωρῆτε τὰς ἀμαρτίας τῶν συνανθρώπων σας¹⁰³, ἐνῶ ἐξῆδ λέγει: Ἐάν ἔχη κατὶ ἐναντίον σου ὁ ἀδελφός σου, πήγανε πρὸς αὐτόν¹⁰⁴. Μᾶλλον, ὁμοίως νομίζω ὅτι καὶ ἐξῆδ τὸν ἠδικημένον ἀποστέλλει. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶπεν Νὰ συμφιλιώσῃς τὸν ἑαυτὸν σου με τὸν ἀδελφόν σου, ἀλλ' εἶπεν Νὰ συμφιλιώθῃς. Καὶ φάνετασ ὅτι ἡ ἐντολὴ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἀδικήσαντος, ἀλλὰ τὸ σὺνολον εἶναι ὑπὲρ τοῦ ἠδικημένου. Διότι, ἐάν, λέγει, συμφιλιώθῃς με ἐκεῖνον, ἐνεκα τῆς ἀγάπης πρὸς ἐκεῖνον, θὰ ἔχῃς καὶ ἐμὲ εὐσπλαγχνικόν, καὶ θὰ ἠμπορέσῃς νὰ προσφέρῃς τὴν θυσίαν με μεγάλην καρρησίαν. Δ Ἐάν, ὁμοίως, ἐξακολουθῇς νὰ διατηρῆς τὴν ὀργὴν ἀκόμη, τότε κατάλασε ὅτι καὶ ἐγὼ εὐχαριστίας διατάσσω νὰ περιφρονηθοῦν τὰ ἀναφερόμενα εἰς ἐμένα, διὰ νὰ γίνετε φίλοι ἐσεῖς. Καὶ αὐτὸ ἄς σοῦ καταπραῦ-

100. Φιλμ. 49, 26.

101. Εφ. 49, 14.

102. Φαλμ. 140, 3.

103. Πρ. 13, 12 καὶ 14.

104. Πρ. 13, 12—14.

νὴ τὴν ὀργὴν. Καὶ δὲν εἶπεν: Ὅταν ἔχῃς ὀκνητὴ μεγάλην ἀδικίαν, τότε νὰ συμφιλιώθῃς, ἀλλὰ, καὶ ἂν τὸ ἐλάχιστον ἔχη ἐναντίον σου. Ἐπίσης, δὲν προσέθεσεν: Ἐἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ἀλλὰ ἀπλῶς εἶπεν: Ἐάν ἔχη κατὶ ἐναντίον σου. Διότι, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ὀργὴ εἶναι δικαία, οὐτε τότε πρέπει νὰ μεγαλώνωμεν τὴν ἔχθραν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς δίκαια ὀργίζετο ἐναντίον μας, ἀλλ' ὁμοίως προσέφερε τὸν ἑαυτὸν τοῦ νὰ σαφῆ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὰ παραπτώματά μας ἐκεῖνα.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ Παῦλος, ὀδηγῶν ἡμᾶς με ἄλλον τρόπον πρὸς τὴν συμφιλίωσιν, ἔλεγεν: Ε Ὁ ἥλιος ἄς μὴ δύῃ, ἐνῶ ἀκόμη ἐξακολουθεῖ ἡ ὀργὴ σας¹⁰⁵. Ὁ πῶς λοιπὸν ἐξῆδ με τὸ παράδειγμα τῆς θυσίας ὁ Χριστὸς μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν συμφιλίωσιν, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος κάνει τὸ ἴδιον με τὸ παράδειγμα τῆς ἡμέρας. Διότι, πραγματικὰ, φοβεῖται τὴν νύκτα, μήπως εὕρῃ μόνον τὸν ἠδικημένον 21 9 καὶ τοῦ μεγαλώσῃ τὴν πληγὴν. Ἐνῶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας εἶναι πολλοὶ ἐκεῖ ποῦ ἀπορροφοῦν τὴν προσοχὴν καὶ παρασύρουν πρὸς ἄλλας ἐνεργείας. Τὴν νύκτα, ὁμοίως, ὅταν θὰ εὕρῃ μόνος καὶ θὰ σκέπτεται μόνος τοῦ τὴν κατάστασιν, τότε ἀγκοῦνται τὰ κύματα τῆς ὀργῆς καὶ μεγαλώνει ἡ ζάλη. Δι' αὐτὸ, λοιπὸν, καὶ ὁ Παῦλος, διὰ νὰ προφθάσῃ τὴν περίπτωσιν, ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν νύκτα συμφιλιωμένον, ὥστε, λόγῳ τῆς ἡρεμίας του, νὰ μὴ ἐδρόκη καμμίαν ἀφορμὴν ὁ διάβολος διὰ νὰ ἀνάψῃ τὴν κἀμινον τῆς ὀργῆς καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ πῶς σφοδράν. Καθ' ὁμοίον τρόπον καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἐπιτρέπει οὔτε τὴν ἐλαχίστην ἀναβολὴν, διὰ νὰ μὴ καταστῇ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πῶς ἀδιάφορος, ἀφοῦ τελεσθῇ ἡ θυσία, καὶ ἀναβάλλῃ τὴν συμφιλίωσιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Β Διότι γνωρίζει καλά ὅτι τὸ πάθος αὐτὸ χρειάζεται μεγάλην ταχύτητα.

Καὶ ὅπως ὁ σοφὸς ἱατρός δὲν προσφέρει μόνον τὰ προφυλακτικὰ φάρμακα ἀπὸ τὰς ἀσθενείας, ἀλλὰ καὶ τὰ θεραπευτικὰ, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς, διότι τὸ νὰ ἀπαγορεύῃ νὰ δνομάζωμεν κάποιον μαρὸν, εἶναι μέσον ποῦ προφυλάσσει ἀπὸ τὴν ἔχθραν, ἐνῶ τὸ νὰ διατάσῃ

105. Ἐφεσ. 4, 26.

νά συμφιλιωθῶμεν, εἶναι μέσον θεραπευτικῶν τῶν νοσημάτων, πού προήλθαν μετά τήν ἔχθραν. Καί πρόσθετε πόσον αὐστηρά ὑπάρχει τό καθένα. Εἰς τήν πρώτην περίπτωσιν ἠπέλησε μέ τιμωρίαν εἰς τήν γέννησι, ἐνῶ ἐδῶ δέν δέχεται τό δῶρον πρό τῆς συμφιλίωσης, ἀποδεικνύων ὅτι εἶναι πολῦ ὀργισμένος, καί διά μέσου ὄλων αὐτῶν ἀφανίζων καί τήν ρίζαν καί τόν καρπόν τοῦ πάθους. Καί κατά πρότον μὲν λέγει· Νά μή ὀργίζεσαι¹⁰⁶. Ἐπειτα δέ· Νά μή ὑβρίζῃς τόν συνάνθρωπόν σου¹⁰⁷. Ὡς Διότι τό καθένα ἀπό τὰ δύο αὐτά συντελεῖ εἰς τήν ἀξίωσιν τοῦ ἄλλου. Δηλαδή, ἀπό τήν ἔχθραν γεννᾶται ἡ ὕβρις, καί ἀπό τήν ὕβριν ἡ ἔχθρα. Δι' αὐτό ἀκριβῶς, ἄλλοτε μὲν τήν ρίζαν, ἄλλοτε δέ τόν καρπὸν θεραπεύει, ἐμποδίζων μὲν κατ' ἀρχάς νά φυτρώσῃ τό κακόν, ἀν δὲ μὴ θλασθῆσῃ καί φέρῃ καρπὸν πονηρὸν, κατακαίει περισσότερο αὐτὸν ἀπὸ πάσης πλευράς.

Ἐξ ἄλλου, δι' αὐτό, ἀν καί ἀνέφερε τό κοινὸν δικαστήριον καί τό συνέδριον καί τήν γέννησι καί ὀμίλησε διά τήν θυσίαν, πού προσφέρεται πρὸς αὐτὸν, προσθέτει, πάλιν, καί ἄλλα, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς· «Δεῖτε τὴν συμφιλιατικὴν σου διάθεσιν πρὸς τὸν ἀντιδικόν σου, ἐφ' ὅσον εἶσαι μαζί του εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸ δικαστήριον¹⁰⁸. Διὰ νά μή λέγῃς· Τί νά κάνω, λοιπόν, ἀν ἀδικούμαι; Τί ἀν διαρπαζόνται τὰ ἀγαθὰ μου καί σφύρομαι εἰς τὸ δικαστήριον; ἢ Ἀφῆρσε καί αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν καί τὴν πρόφασιν. Διότι διατάσσει, ὅστε καί ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς νά μὴ διατηρῆς τὴν ἔχθραν. Ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ ἡ ἐντολή ἦτο μεγάλη, συμβούλευει μέ θάσις τὰ παρόντα πράγματα, τὰ ὁποῖα συνήθως συγκρατοῦν περισσότερο τοὺς μὴ ἔχοντας πνευματικὴν καλλιέργειαν, ἀπὸ ὅσων τοὺς συγκρατοῦν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ.

Διατὶ ὑποστηρίζεις, λέγει, ὅτι εἶναι πιὸ δυνατός καί μὲ ἀδικεῖ; Ἀσφαλῶς, θά σὲ ἀδικήσῃ περισσότερο, ἐάν δέν συμφιλιωθῇς μαζί του καί ἀναγκασθῇς νά προσέλθῃς εἰς τὸ δικαστήριον. Διότι, ἐάν συμφιλιωθῇς, ἀφοῦ χάσῃς μερικὰ χρήματα, θά διατηρήσῃς τὴν ἐλευθερίαν

106. Πρὸς. Ματθ. 5, 22.

107. Πρὸς. Ματθ. 5, 22.

108. Ματθ. 5, 26.

σου, ἐάν, ὅμως, καταδικασθῇς ἀπὸ τὸ δικαστήριον, καί θά φυλακισθῇς καί θά πληρώσῃς τὴν μεγαλύτεραν ποινήν. Ἐάν δὲ ἀποφύγῃς τὴν δικαστικὴν μάχην, τότε θά καρπωθῇς δύο κατὰ, δηλαδή, καί δέν θά πάθῃς τίποτε τὸ δυσάρεστον, καί θά ἀνήκῃ εἰς ἐσένα τὸ καθόρθωμα πλέον καί ὄχι εἰς τὴν θείαν ἐκείνου. Ἐάν, ὅμως, δέν θέλῃς νά ὑπακούσῃς εἰς τὰ λεγόμενα, τότε δέν ἀδικεῖς τόσο ἐκεῖνον, ὅσον ἀδικεῖς τὸν ἑαυτὸν σου.

Κύτταξε, λοιπόν, μέ ποῖον τρόπον ἐνθαρρύνει αὐτὸν ἐν προκειμένῳ 22 109 Ἀφοῦ, δηλαδή, εἶπεν «Δεῖτε συμφιλιατικὴν διάθεσιν πρὸς τὸν ἀντιδικόν σου», προσέθεσε «γρήγορα». Μὰ, δέν ἠρέκασθῃ μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ ἐξηγήσεν ἄλλην ἐπίτασιν αὐτῆς τῆς ταχύτητος, ὅταν εἶπεν «Ἐφ' ὅσον εἶσαι μαζί του εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸ δικαστήριον», προτρέπων καί ἐνθαρρύνων αὐτὸν διά μέσου τούτων μὲ μεγάλην θερμῆν. Διότι τίποτε δέν ἀνατρέπει τόσο τὴν ζωὴν μας, ὅσον ἡ ἀναβολὴ καί ἡ θραδύτης περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Πραγματικὰ, αὐτὸ πολλάς φορές μᾶς ἔκανε νά ἀπολέσωμεν τὰ πάντα.

Ὅπως, λοιπόν, λέγει καί ὁ Παῦλος· Προτοῦ νά δόσῃ ὁ ἥλιος, παύσει τὴν ἔχθραν¹⁰⁹, καί παρπάνω ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς· Προτοῦ νά προσφερθῇ ἡ θυσία, νά συμφιλιωθῇς¹¹⁰. Ἐἴται καί ἐδῶ λέγει· «Γρήγορα, ἐφ' ὅσον εἶσαι μαζί του εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸ δικαστήριον», προτοῦ νά φθάσῃς εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ δικαστηρίου, προτοῦ νά παρουσιασθῇς εἰς τὸ ἔθιμα τῶν δικαστῶν καί εὐρεθῇς πλέον ὅπῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δικαστοῦ. Διότι, προτοῦ νά φθάσῃς εἰς τὴν εἴσοδον, εἶσαι κύριος τῶν πάντων. Ὅταν, ὅμως, περάσῃς τὰ πρόθυρα ἐκεῖνα, τότε δέν θά ἠμπορέσῃς νά τακτοποιήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου ὅπως θέλεις, ὅσον πολὺ καί ἀν προσπαθῆσῃς, διότι θά εὐρεθῇς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἄλλου.

Τὶ σημαίνει, ὅμως, τὸ ρῆμα «εὐνοεῖν»¹¹¹. Ἡ σημαίνει νά δέχεσαι μᾶλλον νά ἀδικήσῃ, ἢ νά δικάσῃ ἔτσι τὴν ὑπόθεσιν, ὡς νά κατέχῃς τὴν θέσιν τοῦ ἀντιδίκου σου, διὰ νά μὴ ἀδικήσῃς παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν φιλαυ-

109. Πρὸς. Ἑβρ. 4, 26.

110. Πρὸς. Ματθ. 5, 23-24.

111. Πρὸς. Ματθ. 5, 25.

τίαν, Ὡστόσο νά λάβῃς τήν ἀπόφασίν σου, ὡς νά σκέπτεσαι διά κάποιαν ἐξήν ὑπόθεσιν. Ἐάν, ὁμως, αὐτό εἶναι μεγάλο, νά μὴ καταπαύῃς, διότι δι' αὐτό ἀκριβῶς ἐνέφερον ἔλους ἐκείνους τοὺς μακαρισμοὺς, ὥστε, ἀφοῦ προελάνῃ καὶ προετοιμάσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκρατοῦ, νά τὴν καταστήσῃ καταλληλοτέραν διὰ τὴν παραδοχὴν ἁλοκλήρου τῆς νομοθεσίας αὐτῆς.

Ἄλλοι, πάλιν, ὑποστηρίζουν ὅτι ἐδῶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιδικίου ὑπονοεῖ τὸν διάβολον καὶ μᾶς προτρέπει νά μὴ ἔχωμεν τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ νά εἰμεθα εὐνοϊκοὶ πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νά ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτά, μετὰ τὸν θάνατον, καὶ μᾶς περιμένει ἡ ἀναπόφευκτος κόλασις. Ἐγώ, ὁμως, νομίζω ὅτι ὁμιλεῖ διὰ τοὺς ἐπιγίους δικαστὰς Δ καὶ τὸν δρόμον ποῦ ὁδηγεῖ πρὸς τὸ δικαστήριον καὶ τὴν ἀνθρώπινην φυλακὴν. Διότι, ἀφοῦ συνεβούλευσε μὲ θᾶσιν τὰ ὑψηλότερα καὶ τὰ μελλοντικά, ἤδη ἐκφραρίζει καὶ μὲ θᾶσιν τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς. Πράγμα τὸ ὅποιον κάνει καὶ ὁ Παῦλος, συμβουλευόμενος τὸν ἀκρατὴν καὶ μὲ τὰ μέλλοντα καὶ μὲ τὰ παρόντα. Ὁπως, ὅταν ἀποτρέπῃ ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ὑποδεικνῇ τὸν ἄρχοντα ἁπλοισμένων, ὁμιλῶν ὡς ἑξῆς: "Ἐάν, ὁμως, κάνης τὸ κακόν, τότε νά φοβῆσαι, διότι δὲν φέρεται τὸ μαχαίρι χωρὶς λόγου, ἀλλὰ διότι εἶναι ὄργανον τοῦ Θεοῦ"¹¹². Καί, πάλιν, ὅταν τὸν προτρέπῃ νά ὑποτάσσεται, δὲν ἐπικαλεῖται μόνον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπειλὴν καὶ τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἀρχοντος. «Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νά ὑποτάσσασθε οὐ μόνον ἕνεκα τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους συνειδήσεως»¹¹³.

Ἐ Βέβαια, ὅπως εἶπα παραπάνω, αὐτὰ συνερίζουν μᾶλλον τοὺς ὀλιγώτερον πνευματικούς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι πείθονται ἀπὸ ὅσα φαίνονται. καὶ ὅσα εἶναι χειροπιαστά. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέφερε μόνον τὴν γέενναν, ἀλλὰ καὶ τὸ δικαστήριον καὶ τὴν σύλληψιν καὶ τὴν φυλακὴν καὶ τὴν ἄλην ταλαιπωρίαν ἐκεῖ. **✠** Διὰ τὴν ἀφανίσιν μὲ ἄλα αὐτὰ τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ. Πραγματικά, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ὑβρίζεται, δὲν ὁδηγεῖται εἰς τὸ δι-

112. Ρωμ. 13, 4.

113. Ρωμ. 13, 5.

καστήριον καὶ δὲν ἐπεκτείνει τὴν ἔχθραν, ὡς εἶναι δυνατόν νά φονεύσῃ ποτέ; Ὄστε, ἀπὸ αὐτὰ εἶναι φανερόν, ὅτι εἰς τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον μας ἐμπερικλείεται καὶ τὸ ἰδικόν μας συμφέρον. Διότι ὅποιος εὐνοεῖ τὸν ἀντίδικόν του, θά ὠφελῆσῃ πολὺ περισσότερο τὸν ἑαυτὸν του, ἀφοῦ θά ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ δικαστήρια καὶ τὰς φυλακάς καὶ ἀπὸ τὴν ἐκεῖ ταλαιπωρίαν.

Ἄς συμμορφώμεθα, λοιπόν, πρὸς τὰ λεγόμενα χωρὶς ἀντιρρήσεις καὶ φιλονικίας, δεδομένου ὅτι οἱ ἔτιολοὶ αὐτὰ περικλείουν μέσα τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ὠφέλειαν καὶ προτρεῖ νά δοθῶν τὰ ἐπαθλα. Ἐάν δὲ εἰς τοὺς πολλοὺς φαίνονται αὐτὰ δύσκολα καὶ ὅτι ἀπαιτοῦν πολλὸν κόπον διὰ τὴν πραγματοποίησιν, Ἐσκέψου ὅτι κάνεις αὐτὰ διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τότε τὸ λυπηρὸν θά μεταβληθῇ εἰς γλυκὸ. Πραγματικά, ἔάν ἔχωμεν εἰς τὸ μυαλὸ μας διαρκῶς αὐτὴν τὴν σκέψιν, δὲν θά ἀισθανθῶμεν κανέναν θᾶρος, ἀλλὰ θά νοιώσωμεν μεγάλην ἡδονὴν ἀπὸ πάσης ἀπάμειας. Διότι ὁ κόπος δὲν θά μᾶς φανῇ πλέον κόπος, ἀλλὰ ὅσον περισσότερο θά μεγαλώνη, τόσο γλυκύτερος καὶ εὐχάριστος θά γίνεται.

Ὅταν, λοιπόν, ἐξακολουθῇ νά σὲ γοητεύῃ ἡ συνήθεια τῶν κακῶν καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, νά ἀντιτάσῃς εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν σκέψιν, ἡ ὅποια λέγει ὅτι θά λάθωμεν μεγάλην ἁμοιβήν, ἔάν περιφρονήσωμεν τὴν πρόσκαιρον ἡδονήν, Ὡ καὶ νά εἴπῃς πρὸς τὴν ψυχὴν σου: Λυπησῶ ὀπερβολικά, ἐπειδὴ σοῦ στερῶ τὴν ἡδονήν; Ἄλλὰ πρέπει νά χαίρεσαι, διότι μὲ τὴν συμπεριφορὰν μου αὐτὴν γίνομαι αἴτια νά ἀποκτήσῃς τὸν οὐρανίον. Δὲν τὸ κάνεις διὰ κάποιον ἄνθρωπον, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεόν. Συγκρατήσου, λοιπόν, ἐπ' ὀλίγον, καὶ θά εἶδῃς πόσον μεγάλο θά εἶναι τὸ κέρδος. Δεῖξε καρτερίαν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, καὶ θά ἀποκτήσῃς ἀνέκφραστον παρησῖαν. Ἄν, λοιπόν, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁμιλῶμεν, πρὸς αὐτὴν, καὶ δὲν σκεπτόμεθα μόνον τὸν κόπον ποῦ απαιτεῖ ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ σκεπτόμεθα καὶ τὸν στέφανον, ποῦ δίδει αὐτῇ, γρήγορα θά ἀπομακρύνωμεν τὴν ψυχὴν μας ἐξ ἁλοκλήρου ἀπὸ τὴν κακίαν.

Πραγματικά, ἔάν ὁ διάβολος, ὅταν παρουσιάζῃ τὸ μὲν εὐχάριστον πρόσκαιρον, Δ τὸ δὲ ὀδυνηρὸν αἰώνιον, κατορθῶν νά ὑπερισχῇ καὶ νά νικᾷ, ὅταν ἀπὸ ἡμᾶς γίνεται ἡ ἀντίθετος σκέψις καὶ θεωροῦμεν τὸ μὲν ἐπι-

πικρον πρόσκαρον, τὸ δὲ εὐχάριστον καὶ ὠφέλιμον αἰώνιον, ποῖαν δικαιολογίαν θά ἔχωμεν, ἔαν δὲν ἀσκῶμεν τὴν ἀρετὴν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐνθάρρυνσιν; Διότι μᾶς εἶναι ἀρκετὸν τὸ περιεχόμενον τῶν κόπων μας καὶ ἡ θεοῦ πεποιθήσις διὰ ὑπομένομεν ἕλας αὐτὰ διὰ τὸν Θεόν. Πραγματικά, ἔαν κάποιος πιστεύῃ διὰ ἀρετὴν ἀσφάλειαν ἔχει δι' ἑλπίν του τὴν ζωὴν, ἔαν ἔχη ὀφειλέτην του τὸν βασιλέα, σκέμῃ εἰς πόσον πλεονεκτικὴν θέσιν ἔθα εὐρίσκειται ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος κατέστησεν ὀφειλέτην του τὸν φιλόφρονον καὶ αἰώνιον Θεόν διὰ τὴν ἐπιτέλειαν καὶ μικρῶν καὶ μεγάλων κατορθωμάτων.

Συνεπῶς, μὴ μοῦ προσέβαλλε κόπους καὶ ἰδρώτας, διότι οὐκ μόνον μετὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων αγαθῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἄλλον τρόπον κατέστησεν εὐκόλῳ τὴν ἀρετὴν ὁ Θεός, δηλαδὴ, μετὰ τὸ νὰ μᾶς παρακολουθῇ παντοῦ καὶ νὰ μᾶς βοηθῇ εἰς κάθε περίπτωσιν. Καὶ ἔαν θελήσῃ νὰ δείξῃς μικρὰν προθυμίαν μόνον, ἕλας τὰ ἄλλα θὰ ἀκολουθήσῃ. Δι' αὐτὸ, ἔξ ἄλλου, θέλει νὰ κοπιᾷς καὶ σὺ ὀλίγον. **228** **1** διὰ νὰ ἀνήκη εἰς ἐσένα ἡ νίκη. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμῇ μὲν νὰ παρευρίσκηται ὁ υἱὸς του εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ νὰ φαίνεται, ὥστε εἰς αὐτὸν νὰ ἀποδοθῇ τὸ τρόπαιον, ἂν καὶ ὁ ἴδιος κἀνὴ τὰ πάντα, καθ' ἑαυτοῦ τρόπον ἐνεργεῖ καὶ ὁ Θεός εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ διαβόλου. Πραγματικά, ἕνα πρᾶγμα μόνον ἀπαιτᾷ ἀπὸ ἐσένα, νὰ δείξῃς γενήσιαν ἔχθραν πρὸς τὸν διάβολον. Καὶ ἂν τοῦ βώσης αὐτὸ τὸ στοιχεῖον, τότε διεάγει ὁ ἴδιος ἄλλο τὸν πόλεμον. Καὶ εἴτε σὲ καίει ἡ ὀργή, εἴτε ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, εἴτε ὅποιοδήποτε ἄλλο τυραννικὸν πάθος, ἔρχεται γρηγορὰ κοντὰ σου, **2** ἂν σὲ ἴδῃ μόνον ὠπλισμένον καὶ ἔτοιμον διὰ τὸν ἀγῶνα αὐτὸν, καὶ καθιστᾷ τὰ πάντα εὐκόλῳ καὶ σὲ ἀποδεικνύει πῶς δυνατὸν ἀπὸ τὴν φλόγα, ὅπως ἀκριβῶς τοὺς παῖδας ἐκεῖνους εἰς τὴν κάμινον τῆς Βαβυλώνας, διότι καὶ ἐκεῖνοι δὲν προσέφεραν τίποτε περισσώτερον ἀπὸ τὴν ἀγαθὴν διάθεσιν των.

Ὡστε, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἐκεῖ γέννησιν, ἀφοῦ ἐδῶ κατανηκίσωμεν κάθε κάμινον ἀτάκτου ἡδονῆς, ὡς προσπαθῶμεν κάθε ἡμέραν αὐτὰ νὰ θέλωμεν, δι' αὐτὰ νὰ φροντίζωμεν καὶ αὐτὰ νὰ πράττωμεν, προσελκύοντες τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τὴν πρόθεσιν μας νὰ πράττωμεν τὰ αγαθὰ,

ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τὰς πυκνὰς μας προσευχὰς πρὸς αὐτόν. Διότι ἔτσι καὶ τὰ θεωρούμενα ἀφόρητα τώρα, θὰ γίνων εὐκόλα καὶ ἑλαφρὰ καὶ ποθητὰ. Ἐφ' ἑσόν, θεοῦ εὐρισκόμεθα μετὰ εἰς τὰ πάθη, σ' νομίζομεν διὰ τὸ δρόμος τῆς ἀρετῆς εἶναι δύσκολος καὶ ἀνηφορικός, ἐνῶ ἡ κακία μᾶς φαίνεται ποθητὴ καὶ εὐχάριστος. Ὁταν, ὅμως, ἀπομακρυνθῶμεν ὀλίγον ἀπὸ τὰ πάθη μας, τότε ἡ κακία μᾶς φαίνεται θδελυρὰ καὶ ἀπαισιὰ, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ εὐκόλος, ἀπλή καὶ ποθητὴ¹¹⁴. Καὶ αὐτὰ εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τὰ γεγονότα νὰ τὰ ἀντιληφθῶμεν. Ἄκουσε, λοιπὸν, πῶς ὁ Παῦλος ἐντρέπεται δι' ἐκεῖνα καὶ μετὰ τὴν ἀπολλαγὴν ἀπὸ αὐτῶν, λέγων· «καὶ τί κέρδος εἶχατε τότε ἀπὸ τὰ ἔργα σας, διὰ τὰ ὅποια τώρα ἐντρέπεσθε;»¹¹⁵. Ἐνῶ διὰ τὴν ἀρετὴν λέγει διὰ καὶ μαζί με τοὺς κόπους εἶναι ἑλαφρὰ, μετὰ τὸ νὰ ὀνομάξῃ τὸν κόπον τῆς θλίψεως «στιγμιαῖον καὶ ἑλαφρὸν»¹¹⁶, «καὶ νὰ χαίρῃ μετὰ ἑσὺ ὑποφέρει»¹¹⁷, νὰ καυχήται διὰ τὰς θλίψεις του¹¹⁸ καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται ἐπειδὴ ἔφερε τὰ σημάδια τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ σῶμά του¹¹⁹.

Ὁ Συνεπῶς, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν συνήθειαν αὐτὴν, ὡς κανονίζωμεν κάθε ἡμέραν τὴν ζωὴν μας σύμφωνα μετὰ ἑσὺ ἐλέγησθαι, καὶ ἡσιμονούτες τὰ παλαιὰ, ὡς προχωροῦμεν πρὸς ἐκεῖνα ποῦ εἶναι ἐμπρός μας καὶ ὡς τρέχωμεν πρὸς τὸ θεῶσιον τῆς ἐπουρανίου κλήσεως μας¹²⁰, τὸ ὅποιον εἶθε νὰ λάβωμεν ὅλοι μας, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλοφροσύνην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

114. Πρὸς τὴν γνήθειν τοῦ Ἡουδῶν

«Τὴς δι' ἀρετῆς ἰσθμια ἑσὺ προσέφρασαν ἔθνην ἀθάνατον» μακρὸς δὲ καὶ ἔρως οἶμος ἐπ' αὐτὴν καὶ τραχὺς τὸ πρῶτον Ἠπὴν δ' εἰς ἄκρον ἰσθμια, σμῆλη δὲ ἔπαυσε πάλαι, χαλεπὴ παρ' ἐσθμια».

Ὁ Θεὸς ἔδωκεν μετὰ ἰσθμια νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀρετὴν. Ὁ εὐχάριστος ποῦ ὄνεται πρὸς αὐτὴν εἶναι κατ' ἀνάγκην μακρὸς, τραχὺς καὶ ἀνηφορικός. Ὅταν ἡμεῖς σπείρα εἰς τὴν νοσηρὴν, τότε γίνεται εὐκόλος, ἂν καὶ ἦτο δύσκολος. (Ἐργα καὶ ἡμέρας, σ' 288 ff.).

115. Ρωμ. 6, 21.

116. Β' Κορινθ. 4, 17.

117. Κολοσ. 1, 24.

118. Ρωμ. 5, 8.

119. Γαλ. 6, 17.

120. Πρὸς Ἐφίπ. 3, 13 - 14.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'
(Ματθ. ε', 27—37)

27-28 *Ἦκούσατε ὅτι ἐλέγχθη εἰς τοὺς ἀρχαίους· Ἡ δὲ μοιχεύσῃς. Ἄλλ' ἐγὼ σᾶς λέγω ὅτι καθένας τοῦ βλέπει γυναῖκα διὰ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἁμαρτίαν, ἤδη διέπραξε τὴν μοιχείαν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του¹.

*Ἀφοῦ λοιπὸν ἀλοκλήρωσε τὴν πρώτην ἐντολὴν καὶ τῆς ἔδωσε περιεχόμενον ποῦ ἔφθανε τὴν ὑψίστην φιλοσοφίαν, ἀκολουθῶν πλεὸν τὴν σειράν, προχωρεῖ εἰς τὴν δευτέραν, Β συμμορφούμενος εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρὸς τὸν νόμον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Καὶ ὅμως, δὲν εἶναι δευτέρα αὐτῆ ἡ ἐντολὴ, ἀλλὰ τρίτη, διότι δὲν εἶναι πρώτη τὸ «οὐ φονεύσεις», ἀλλὰ τὸ «Κύριος ὁ Θεὸς σου ἓνας εἶναι»². Δι' αὐτὸ ἀξίζει νὰ ἐρευνησῶμεν διατί δὲν ἤρχισεν ἀπὸ αὐτῆν τὴν ἐντολὴν.

Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν; Διότι, ἐὰν ἤρχιζεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἔπρεπε νὰ συμπληρώσῃ καὶ αὐτὴν καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Ἄλλα δὲν ἦτο καιρὸς ἀκόμη διὰ νὰ διδάξῃ κάτι παρόμοιον διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐξ ἄλλου, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνέπτυσε τὴν ἡθικὴν του διδασκαλίαν, ἐπειδὴ ἤθελε κατὰ πρότον νὰ πείσῃ τοὺς ἀκροατὰς του ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, μὲ θάυματα αὐτῆν καὶ τὰ θαύματά του. Διότι, ἐὰν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, προτοῦ νὰ διδάξῃ καὶ νὰ θαυματουργήσῃ, ἔλεγεν Ἰησοῦς ὅτι ἐλέγχθη εἰς τοὺς ἀρχαίους· Ἐγὼ εἶμαι Κύριος ὁ Θεὸς σου καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς ἔκτος ἀπὸ ἐμένα· Ὁ ἐγὼ, ὅμως, σᾶς λέγω νὰ προσκυνῆτε καὶ ἐμένα ὅπως ἐκείνους, τότε τοὺς ἔκανε νὰ τὸν θλάσῃν ὅλοι ὡς τρελ-

1. Ματθ. 5, 27—28.
2. Δευτερ. 6, 4.

λόν. Πραγματικὰ ἐφ' ὅσον καὶ μετὰ τὴν διδασκαλίαν του καὶ τὰ τόσα θαύματα, μολοντι ἀκόμη δὲν τὸ ἔλεγε καθαρὰ αὐτὸ, τὸν ἀνομιῶσαν δοκιμαζόμενον³, ἐὰν, προτοῦ νὰ γίνουσι ὅλα αὐτὰ, ἐπεχειρεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ κάτι τέτοιο, τί δὲν θὰ ἔλεγαν; Τί δὲν θὰ ἐσκέπτοντο; Ἐγὼ μὲ τὸ νὰ διαφυλάξῃ διὰ τὴν κατάλληλον στιγμήν τὴν σχετικὴν μὲ τὸ θέμα αὐτὸ διδασκαλίαν, ἔκανε εὐπρόσδεκτον τὸ δόγμα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀκριβῶς, τώρα μὲν παρέλειψε τὸ ζήτημα αὐτὸ, ἀφοῦ δὲ μὲ τὰ θαύματά του Β καὶ τὴν ἀρίστην διδασκαλίαν του προετοίμασεν αὐτὸ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, ὕστερα τὸ ἀπεκάλυψε καὶ διὰ τῶν λόγων του. Τώρα, λοιπόν, μὲ τὴν πραγματοποιοῦσιν τῶν θαυμάτων καὶ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας του ἀνοίγει σιγὰ - σιγὰ καὶ ἤρξατο τὸν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς θεότητός του. Διότι τὸ γεγονός ἐστὶ ἐνομοθέτει τὰς ἐντολάς αὐτὰς μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν καὶ τὰς συνεπλήρωσεν, ἀδήγει τὸν προσεκτικὸν καὶ συνετὸν ἀκροατὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ δόγματος αὐτοῦ. Ἐδοκίμαζαν ἐκκλησίαν, λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς, διότι δὲν τοὺς ἐδίδασκεν ὅπως οἱ γραμματεῖς⁴. Πραγματικὰ, ἀφοῦ ἤρχισεν ἀπὸ τὰ γενικότερα πᾶσιν ἡμῶν, ἐνωθὼ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, Β (διότι αὐτὰ πρὸ πάντων ἀκούου τὴν μεγαλύτεραν τιραυνίαν ἐπάνω μας καὶ εἶναι φυσικότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα), μὲ μεγάλην ἐξουσίαν καὶ ὁσον ἤρμαζεν εἰς νομοθέτην, διάρθωσε τοὺς σχετικούς πρὸς αὐτὰ νόμους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τοὺς διετύπωσε μὲ κάθε ἀκρίβειαν.

Δὲν εἶπεν, θέθαια, μόνον ὅτι τιμωρεῖται ὁ μοιχός, ἀλλ' ὅτι ἔκανε διὰ τὸν φονέα, 22-23 τὸ ἴδιον κάνει καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, δηλαδὴ, τιμωρεῖ καὶ τὸ σκόλαστον βλέμμα, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ εἰς τί συνίσταται ἡ ὑπεροχὴ ἐναντι τῶν γραμματέων. Δι' αὐτὸ λέγει· Καθένας ποῦ βλέπει γυναῖκα διὰ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἁμαρτίαν, ἤδη διέπραξε τὴν μοιχείαν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του⁵, δηλαδὴ, ὅποιος ἔχει ὡς ἔργον του νὰ περιεργάζεται τὰ ὄρατα σώματα, νὰ κυνηγᾷ τὰ ὄρατα

3. Πρὸλ. Ἰωάν. 8, 52 καὶ 10, 30.
4. Ματθ. 7, 29.
5. Ματθ. 5, 28.

πρόσωπα, να τρέφει την ψυχήν του με τὸ νὰ βλέπει καὶ νὰ προσηλώνῃ τὰ μάτια του εἰς ὠραίας μορφάς. Διότι δὲν ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς διὰ νὰ ἀπολλάξῃ τὸ σῶμα μόνον ἀπὸ τὰ πονηρὰ ἔργα, ἀλλὰ, πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνο, νὰ καθάρισιν τὴν ψυχήν. Ἐπειδὴ, ὁμως, εἰς τὴν καρδίαν μας βεχόμεθα τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δι' αὐτὴν αὐτὴν καθαρίζει πρῶτα.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, ἀπορεῖ κάποιος, νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν; Κυρίως, ἔάν τὸ θελήσωμεν, εἶναι δυνατόν καὶ αὐτὴ νὰ νεκρωθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ ἀνενέργητος. Ἐξ ἄλλου ἐδῶ δὲν καταργεῖ ἀπλῶς τὴν ἐπιθυμίαν ἐν γένει, ἀλλὰ τὴν ἐπιθυμίαν ποῦ γεννᾶται ἀπὸ τὴν παρατήρησιν. Διότι ἐκεῖνος, ποῦ ἐπιδιώκει νὰ παρατήρῃ τὰ ὠραία πρόσωπα, αὐτὸς πρὸ πάντων ἀνάπτει τὴν κάμνον τοῦ πάθους καὶ καθιστᾷ τὴν ψυχήν του ἀχμάλωτον καὶ προχωρεῖ γρήγορα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως. Δι' αὐτὸ, λοιπόν, δὲν εἶπεν Ὁποῖος ἐπιθυμῆσαι διὰ νὰ μοιχεύσῃ, ἀλλὰ «Καθένας ποῦ θέλει γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμῆσῃ πρὸς ἁμαρτίαν». Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀργήν, ἔθεσε καὶ κάποιον περιορισμὸν, ὅταν εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀργίζεται κανεὶς χωρὶς λόγον καὶ αἰτίαν, ἐνῶ ἐδῶ δὲν κάνει τὸ ἴδιον. Ἐὰν κατῆργησε τὴν ἐπιθυμίαν ἐξ ὀλοκλήρου. Μολοντί καὶ τὰ δύο εἶναι ἐμφυτα καὶ ἐπωφελῶς ὑπάρχουν μέσα μας αμφοτέρα, δηλαδὴ καὶ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία. Ἡ μὲν πρῶτη διὰ νὰ τιμωρῶμεν τοὺς πονηροὺς καὶ νὰ συνειζόμεν τοὺς παρεκτρεπομένους, ἡ δὲ δευτέρα διὰ νὰ ἀποκτῶμεν τέκνα καὶ νὰ διαγωνίζεταί το ἀνθρώπων γένος μετὰ τὴν διαδοχὴν τῶν γενεῶν.

Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἔθεσε κάποιον περιορισμὸν εἰς τὴν ἀπαγορευσιν τῆς ἐπιθυμίας; Ἐάν προσέξῃς, θὰ ἴδῃς ὅτι καὶ ἐδῶ ὑπάρχει μέγιστος περιορισμὸς. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς Ὁποῖος ἐπιθυμῆσῃ, Ὡς ἐπειδὴ εἶναι δυνατόν καὶ εἰς τὰ ὄρη νὰ εὐρισκεται κάποιος καὶ ἐν ταῦτοις νὰ τὸν κατέχη ἡ ἐπιθυμία, ἀλλὰ εἶπεν «Καθένας ποῦ θὰ κυττάξῃ γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμῆσῃ πρὸς ἁμαρτίαν», δηλαδὴ, ἐκεῖνος ποῦ προκαλεῖ τὴν ἐπιθυμίαν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ποῦ, χωρὶς νὰ τὸν ὑποχρεῶνῃ κανένας, εἰσάγει μέσα του τὸ θηρίον, ἐνῶ ἡ σκέψις του ἦτο ἡρεμῶς. Αὐτὸ, βέβαια, δὲν γίνεται ἐκ φύσεως, ἀλλὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἡθικῆς ραθυμίας. Αὐτὸ καὶ ἡ Πα-

λαϊὰ Διαθήκη διορθώνει ἀπὸ παλαιὰ, ὅταν λέγῃ «Μὴ ἐξετάξῃς τὴν ξένην ὁμορφίαν»⁶.

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανένας ὅτι συμβαίνει, λοιπόν, ἔάν ἐγὼ κυττάξω, χωρὶς νὰ με κυριεύῃ ἡ ἐπιθυμία; Τιμωρεῖ τὴν παρατήρησιν, διὰ νὰ μὴ καταλήξῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, βασίζόμενος εἰς τὴν ἀφοδίαν σου αὐτὴν. Τί λοιπόν, ἔάν, λέγεις κάποιος, Ἐἶδω καὶ ἐπιθυμήσω καὶ δὲν πράξω τίποτε τὸ πονηρὸν; Καὶ εἰς τὴν περιλήψει αὐτὴν συγκαταλέγεσαι εἰς τοὺς μοιχοὺς Ἀπεφάνθη ὁ νομοθέτης καὶ δὲν πρέπει πλέον νὰ ἔχωμεν ἀντιρρήσεις. Διότι, ἔάν παρατήρησῃς μίαν φοράν ἢ δύο ἢ τρεῖς μετὰ πονηρὰν διάθεσιν, πιθανὸν νὰ ἡμπορέσῃς νὰ συγκρατηθῆς. Ἐάν, ὁμως, τὸ κἄνῃς συνεχῶς αὐτὸ καὶ ἀνάπτῃς τὴν κάμνον, θὰ ὑποκύψῃς ὁπωσδήποτε, διότι δὲν εὐρίσκειαι ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Πραγματικὰ, ὅπως ἡμεῖς, ὅταν ἴδωμεν ἕνα παιδί νὰ κρατῇ μαχαίρι, ~~καὶ~~ καὶ δὲν τὸ ἴδωμεν νὰ ἔχη πληγωθῆν, ἐν ταῦτοις τὸ ἐπιπλήττομεν καὶ τὸ ἀπαγορευόμεν νὰ τὸ ξαναπίσῃ, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ θεὸς ἀπαγορεύει τὴν ἀκόλαστον παρατήρησιν πρὸ τῆς πράξεως, διὰ νὰ μὴ καταλήξῃ καὶ εἰς τὴν τράξιν. Διότι ὁποῖος ἀνάψει μίαν φοράν τὴν φλόγα, καὶ ὅταν ἀπουσιάζῃ ἡ γυναῖκα ποῦ ἔγινεν ἀντικείμενον παρατήρησεως, πλάθει συνεχῶς μετὰ τὴν φαντασίαν του εἰκόνας αἰσχυρῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ αὐτὰς συήθως προχωρεῖ εἰς τὸ ἔργον. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαγορεύει καὶ τὴν νεορὰν ἐπαφῆν.

Τί θὰ εἴπουν, ὁμως, ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν συνόικους τὰς παρθέτους; Ἀσφαλῶς σύμφωνα μετὰ τὸν νόμον αὐτὸν εἶναι ὑπεύθυνοι ἀναριθμήτων μοιχειῶν, ἐπειδὴ κάθε ἡμέραν παρατηροῦν αὐτὰς μετὰ πονηρὰν ἐπιθυμίαν. Ὡς δι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Ἰωβ ἔθεσεν ἐξ ἀρχῆς τὸν νόμον αὐτὸν⁷, ἀπομακρῶν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἑαυτὸν του. Διότι ὁ ἀγὼν εἶναι μεγαλύτερος μετὰ τὴν παρατήρησιν, ἔάν δὲν ἀπολαύσῃς τὴν ἐρωμένην. Καὶ δὲν δοκιμάζομεν τόσην ἡδονὴν ἀπὸ τὸ κύτταγμα, ὅσην ζημίαν ὑφιστάμεθα μετὰ τὴν ἀβδηρίαν τῆς ἐπιθυμίας, μετὰ τὸ νὰ λοχραιοποιῶμεν τὸν ἀνταγωνιστὴν, μετὰ τὸ νὰ προσφέραμεν ἄνεσιν εἰς τὸν διάβολον,

6. Σοφ. Σοφ. 9, 8.
7. Ἠρδ. Ἠρδ 31, 9.

χωρίς να εἰμεθα εἰς θέσιν νὰ τὸν ἀποκρούσωμεν, ὅταν τοῦ ἐπιτρέπωμεν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ὄθος τῆς ψυχῆς μας καὶ τοῦ παραχωροῦμεν τὸ μυαλό μας. Δι' αὐτὸ λέγει: **Γ** Νὰ μὴ μοιχεύσῃς μετὰ μάτια καὶ τότε δὲν θὰ μοιχεύσῃς καὶ μετὰ τὸν νοῦν σου. Διότι, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ εἴπῃ αὐτὸ, θὰ ἔλεγεν: "Ὅποιος θέλει γυναῖκα ἐν γένει. Τώρα ὅμως δὲν εἶπεν αὐτὸ, ἀλλὰ: «Καθένας ποῦ θέλει διὰ νὰ ἐπιθυμήσῃ», δηλαδή, αὐτὸς ποῦ θέλει διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὰ μάτια του.

Βέβαια, ὁ Θεὸς δὲν σοῦ ἐδημιούργησε τὰ μάτια, διὰ νὰ προκαλῆς διὰ μέσου αὐτῶν τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ διὰ νὰ θαυμάζῃς τὸν δημιουργόν, παρατηρῶν τὰ δημιουργήματά του. Διότι ὅπως εἶνα δυνατὸν νὰ ὀργίζεσαι χωρὶς λόγον, **Δ** ἔτσι εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρῆς ἀσκόπως, ὅταν τὸ κῆρυξ αὐτὸ μετὰ πονηρὰν ἐπιθυμίαν. Ἐάν, ὅμως, θέλῃς νὰ θέλῃς καὶ νὰ εὐχαριστήσῃς, κύτταζε τὴν γυναῖκα σου καὶ αὐτὴν νὰ ἐπιθυμῆς συνεχῶς. Αὐτὸ δὲν σοῦ τὸ ἀπαγορεύει κανένας νόμος. "Ὅταν, ὅμως, σκοπεύῃς νὰ περιεργάζεσαι τὰ ξένα κάλλη, τότε καὶ τὴν σύζυγόν σου ἀδικεῖς, ἐπειδὴ στρέφεις ἄλλοῦ τὰ μάτια σου, καὶ ἐκείνην ποῦ ἐκτίταξες ἀδικεῖς, ἐπειδὴ τὴν ἡγίως παρανόμως, διότι, καὶ ἐὰν δὲν ἡγίως μετὰ τὸ χεῖρ σου, τὴν ἐψηλάφησες μετὰ μάτια σου. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ πράξις αὐτὴ θεωρεῖται μοιχεία καὶ δὲν προκαλεῖ μικρὰν τιμωρίαν πρὸς τῆς τελικῆς κολάσεως. **Ε** Πραγματικὰ, ὅταν τὸ ἔσωτερικόν τοῦ ἀνθρώπου γεμίξῃ ἀπὸ φόβου καὶ ταραχῆν καὶ μεγάλην εἶναι ἡ ζάλη, θεωρεῖται ἡ λύπη καὶ δὲν θὰ εὐρίσκηται εἰς καθόλου καλλίτερον κατάστασιν ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς φυλακισμένους ὅποιος πάθει αὐτὸ τὸ πράγμα. Καὶ πολλὰς φορές ἐκείνη ποῦ ἔρωψε τὸ θέλος ἔφυγεν, ἀλλὰ ἐοῦ ἐπιλήγουσες σοβαρὰ τὸν ἑαυτὸν σου, ἐπειδὴ τὴν ἐκτίταξες μετὰ ἀκόλαστον βλέμμα.

ΣΤ Καὶ, ὅταν λέγῃς αὐτὰ, ἀπαλλάσσω ἀπὸ τὴν εὐθύνην τὰς σεμνὰς γυναῖκας. Διότι, ἐὰν κάποια γυναῖκα καλλοπίζεται καὶ προκαλεῖ τὰ βλέμματα τῶν ἀνδρῶν ποῦ τὴν συναντοῦν καθ' ὁδόν, αὐτὴ θὰ τιμωρηθῇ μετὰ τὴν αὐστηροτέραν τιμωρίαν, ἔστω καὶ ἂν δὲν πληγώσῃ αὐτὸν ποῦ συνήτησεν. Διότι ἀνέμειξε τὸ δηλητήριον καὶ κατασκευάσει τὸ κώνειον, ἔστω καὶ ἐὰν δὲν προσέφερε τὸ ποτήρι. "Ἢ μάλλον προσέφερε τὸ ποτήρι, ἔστω καὶ ἂν δὲν εὐρέθῃ κανένας νὰ τὸ πιῇ. Διατὶ, λοιπὸν, δὲν ἀπευ-

θύνεται καὶ πρὸς αὐτάς; ἀπορεῖ κάποιος. Διότι πάντοτε θέτει κοινὸς τοὺς νόμους καὶ διὰ τὰ δύο φύλα, καὶ ὅταν βῆ τὴν ἐντύπωσιν ἐπὶ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἀνδρας μόνον. Διότι, ὅταν βμιλῇ πρὸς τὴν κεφαλὴν, ἀπευθύνει τὴν ἴδιαν παραινέσιν καὶ πρὸς τὸ σῶμα ἀλόκληρον. **Β** Πραγματικὰ, τὸν ἀνδρα καὶ τὴν γυναῖκα τὴν θεωρεῖ ὡς ἓνα ἂν καὶ εἰς οὐδεμίαν περιπτώσιν δὲν χωρίζει τὸ γένος.

Ἐάν, ὅμως, θέλῃς νὰ ἀκούσῃς ἰδιαίτερος τὴν ἐπιπληξίν ποῦ ἀπευθύνεται πρὸς αὐτάς, ἀκούσε τὸν Ἰησοῦν ποῦ βμιλεῖ πρὸς αὐτάς καὶ διακωμῶδει τὰ ἐνδύματά των, τὸ βλέμμα των, τὸ ὄθειμά των, τοὺς συραμένους χιτῶνας, τὰ παίζοντα ἐπιθεικτικῶς πόδια των καὶ τοὺς στριφογυρίζοντας προκλητικῶς τραχήλους⁸. "Ἀκούσε μαζί με αὐτὸν καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος θέτει πολλοὺς νόμους εἰς αὐτάς, ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐνδυμασίαν των τὰ κοσμήματά των, **Γ** τὸ κτένιαμά των, τὴν σπατάλην των καὶ καταδικάζει μετὰ σφοδρότητα τὸ γένος αὐτὸ δι' ὅλας τὰς παρομοίας ἐκδηλώσεις του⁹. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς μετὰ τὰ ἀκόλουθα τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ἐδήλωσεν, κάπως ἀσαφῶς. Διότι ὅταν λέγῃ: "Νὰ ἐξαφανίσῃς καὶ νὰ ἀποκόψῃς ὅτι σὲ σκανδαλίζει"¹⁰, τὸ λέγει διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὀργὴν του πρὸς αὐτάς. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν: "Ἐάν δὲ ὁ δεξιός σου ὀφθαλμὸς σὲ σκανδαλίζῃ, θγάλε τον καὶ πέταξέ τον μακριὰ σου"¹¹. Διὰ τὰ μὴ λέγῃς: "Ὁ νὰ κάνω, λοιπὸν, ὅταν τὸ σκάνδαλον προέρχεται ἀπὸ κάποιον συγγενὴ μου ἢ ἀπὸ κάποιον γινωστὸν μου; Δι' αὐτὸ ὤρισεν αὐτὰ, ὅχι θέβαια ὀμνῶν διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος, μὴ θλασφημῆς, διότι τοῦθεν δὲν καταλογίζει τὰ κακὰ εἰς τὴν σάρκα, ἀλλὰ εἰς κάθε περίπτωσιν εἰς τὴν πονηρὰν διάθεσιν ἀποδίδει τὴν κατηγορίαν, **Δ** ἐπὶ ὅσον δὲν εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς ποῦ θέλει, ἀλλὰ ὁ νοῦς καὶ ἡ σκέψις. Πραγματικὰ, πολλὰς φορές, ὅταν ἔχωμεν στρέφει πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν τὴν προσοχὴν μας, τὰ μάτια μας δὲν βλέπουσι τοὺς παρῶντας. Συνεπῶς, δὲν ἀνήκει εἰς τὰ μάτια μας τὸ καθολικὸν κέντρον τῆς ἐνεργείας.

8. Ἠβρ. Ἡσ. 3, 16.

9. Ἠβρ. Α' Τιμῶν 2, 9—10.

10. Ἠβρ. Μαρτ. 5, 29—30.

11. Ἠεβ. 5, 29.

μας. Ἐπίσης, ἐάν ὠμίλει διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος, δὲν θὰ ἀνέφερε τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν, οὔτε τὸν δεξιὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο. Διότι ὅποιος σκανδαλίζεται ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ πάθῃ τὸ ἴδιον καὶ ἀπὸ τὸ ἀριστερόν.

Τότε διατὶ ἀνέφερε τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν καὶ ἓν συνεχὴ προσέθεσε καὶ τὴν δεξιὴν χεῖρα;¹² Διὰ τὴν ἀντιληφθῆς ὅτι δὲν κάνει λόγον διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀλλὰ διὰ τὰ πολὺ φιλικὰ μας πρόσωπα. Ἐάν, λέγει, ἀγαπᾶς κάποιον τόσο πολύ, ὥστε νὰ τὸν θεωρῆς ὡς τὸν δεξιὸν σου ὀφθαλμὸν, ἢ τὸν θεωρῆς τόσο χρήσιμον, ὥστε νὰ τὸν τοποθετῆς εἰς τὴν ἴδιαν θέσιν μετὰ τὸ δεξιόν σου χεῖρ καὶ σοῦ προξενεῖ ψυχικὴν ζημίαν, καὶ αὐτοῦς νὰ τοὺς ἀποκόπησιν ἀπὸ κοντὰ σου. Καὶ κόπηται τὴν ἔμφασιν τῶν λεγομένων. Δὲν εἶπεν Ἄπομακρόν σου, ἀλλὰ διὰ νὰ τόνισῃ τὸν καθολικὸν χωρισμὸν, «Βγάλε τον», λέγει, «καὶ πέταξέ τον μακριὰ σου». **12** Ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ ἀπότομα ἔβασε τὴν ἐντολήν, δεικνύει καὶ τὸ κέρδος καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρᾶς, δηλαδὴ, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ κακοῦ, συνεχίζων τὸν μεταφορικὸν τόνον, «διότι σὲ συμφέρει», λέγει, «νὰ χαθῆ ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη σου παρὰ νὰ ριφθῆ ὅλον τὸ σῶμα εἰς τὴν γέενναν»¹³. Ὅταν, λοιπόν, οὔτε τὸν ἑαυτὸν του διασώζῃ καὶ συγχρόνως καταστρέφῃ καὶ ἑσένα, ποίου εἰδους φιλανθρωπία εἶναι τὸ νὰ καταποντίζεσθε καὶ οἱ δύο, ἐνῶ εἶναι δυνατόν νὰ χωρισθῶν καὶ νὰ σωθῆ; ἔγω καὶ ὁ ἕνας; Διατὶ, λοιπόν, λέγει, ὁ Παῦλος ὅτι ἐπροτίμησε νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος ἀνάθεμα;¹⁴ Ὅχι διὰ νὰ μὴ κερδίσῃ τίποτε, ἀλλὰ διὰ νὰ σωθῶν οἱ ἄλλοι. Ἐδῶ, ὅμως, ἡ ζημία γίνεται καὶ εἰς τοὺς δύο. Διὸ καὶ δὲν εἶπεν «βγάλε τον» μόνον, ἀλλὰ καὶ «πέταξέ τον μακριὰ σου», ὥστε νὰ μὴ τὸν ἐνασχῆσθῃ πλέον, ἐάν ἐξακολουθῆσῃ νὰ παραμένῃ ὁ ἴδιος. Ἐὰν δὲν εἶται καὶ ἐκείνον θὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ μεγαλύτερον ἁμάρτημα καὶ τὸν ἑαυτὸν σου θὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν.

Διὰ τὴν ἀντιληφθῆς, ὅμως, καλλίτερα τὸ κέρδος ποῦ περικλείει ὁ νόμος αὐτός, ἐάν θέλῃς, ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι

ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτός ὁ νόμος καὶ ἄς ἐξετάσωμεν καὶ τὴν περίπτωσιν αὐτήν. Ἐάν, λοιπόν, ὑπῆρχε τὸ ἐνδεχόμενον ἐκλογῆς καὶ ἤτο ἀνάγκη ἢ νὰ πείσῃ εἰς κάποιον λάκκον καὶ νὰ χαθῆς ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν σου, ἢ νὰ σώσῃς τὸ ὑπόλοιπον σῶμα σου, ἀφοῦ τὸν θγάλῃς, ἀρὰ γε δὲν θὰ ἐδεχόσουν τὸ δεύτερον; Εἶναι φανερόν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς αὐτό. Διότι αὐτὸ δὲν θὰ προήρχετο ἀπὸ μίσος πρὸς τὸν ὀφθαλμὸν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸ ὑπόλοιπον σῶμα. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τοὺς ἀνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας. Πραγματικὰ, ἐάν ἐκείνος, ποῦ σὲ θλάπτει μετὰ τὴν φιλίαν του, C παραμένη ἀδιόρθωτος, ὅταν ἀποσκοπῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ἑσένα θὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ μεγαλύτερα ἐγκλήματα, ἀφοῦ, μαζὶ μετὰ τὰ ἰδικὰ του κακὰ δὲν θὰ εἶναι ὑπεύθυνος καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σου καταστροφὴν. Εἶδες πόσῃ προύτητα καὶ πόσῃ φροντίδᾳ περικλείει ὁ νόμος αὐτός; Καὶ πόσῃ φιλανθρωπίαν ἀποδεικνύει ἡ νομιζομένη ἀπὸ τοὺς πολλοὺς σκληρότης αὐτοῦ;

Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ, ὅσοι τρέχουν εἰς τὰ θέατρα καὶ διαπράττουν καθημερινὰ τὴν μοιχείαν. Διότι, ἐάν ὁ νόμος διατάσῃ νὰ ἀποκόπτεται ἐκείνον ποῦ ἔγινεν ἰδικός μας καὶ μᾶς προξενεῖ ζημίαν, D ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἔχουν ἐκείνοι ποῦ, χωρὶς νὰ τοὺς ἔχουν ἀκόμη κάνει φίλους, κάθε ἡμέραν τοὺς προσεκλύουν καὶ δημιουργοῦν ἀπειροὺς ἀφορμὰς καταστροφῆς διὰ τὸν ἑαυτὸν των;

Συνεπῶς, οὐ μόνον δὲν ἐπιτρέπει νὰ κυττάζωμεν μετὰ ἀκόλαστον θλέμμα, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἔδειξε τὴν θλάσῃν ποῦ προξενεῖ αὐτῇ ἡ πράξις, προχωρῶν ἐπεκτείνει τὸν νόμον μετὰ τὴν διατάσῃ νὰ ἀποκόπτεται καὶ νὰ ρίπταιμεν κάποιον μακριὰ τὸ πρόσωπον ποῦ μᾶς σκανδαλίζει. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγει ἐκείνος, ὁ ὁποῖος ἔχει θέσει ἀπειροὺς ἐντολάς περὶ ἀγάπης, διὰ τὴν ἀντιληφθῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὴν πρόνοιάν του καὶ διὰ ἀπὸ ἑσᾶς τὰς πλευρᾶς ἐπιζητεῖ τὸ ἰδικόν σου συμφέρον.

Ἐλέγθη ἀκόμη:¹⁵ Ἐκείνος ποῦ θὰ χωρίσῃ τὴν οὐζυ-

12. Πρὸς Ματθ. 5, 30.
13. Ματθ. 5, 30.
14. Πρὸς Ρωμ. 9, 3.

15. Οἱ λόγοι αὗτοι ἀποστέλλουν πιθανῶς περιλήψιν τῆς κρατοῦσης εἰς τοὺς γραμματεῖς ἐπιτηδεῖας περὶ τοῦ διαζυγίου καὶ ἐξαρωνίζου εἰς τὸ ἄσπερον. 21, 1-3. Ἡ διατάξις, ὅμως, αὐτῆ τοῦ ἀσπερονισμοῦ δὲν ἐγκαθιδρύει τὸ

γόν του, ὅς τῆς δώση γραπτῶν διαζύγιον¹⁶. Ἐγώ, ὁμοίως λέγω, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ θά διαζῆν τὴν γυναῖκα του, χωρὶς νὰ ὑπάρξη αἰτία μοιχείας¹⁷, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ γίνῃ αὐτὴ μοιχαλὶς. Ἐ Καὶ ἐκεῖνος, ποῦ θά νυμφευθῇ διεζευγμένην γυναῖκα¹⁸, γίνεται μοιχός¹⁹.

Δὲν προχωρεῖ προηγουμένως εἰς τὰ ἐπόμενα, μέχρις ὅτου ἐκαθαρίσῃ καλῶς τὸ θέμα ποῦ ἤρχισεν. Διότι, νὰ μᾶς παρουσιάξῃ καὶ ἄλλων τρόπων μοιχείας. Ποῖος εἶναι αὐτός; Ὑπῆρχε παλαιὸς νόμος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον, ὅποιος ἀφίσει τὴν γυναῖκα του, δι' ὁποιαδήποτε αἰτίαν, νὰ μὴ δυσκολεῖται νὰ τὴν ἐκδιώκῃ καὶ νὰ πάρῃ ἄλλην ἀντὶ ἐκείνης.

Ἡ βέβαια ὁ νόμος δὲν διάταξε νὰ γίνετα ἔτσι ἀπλὰ αὐτὸ, ἀλλὰ ὥρισε νὰ τῆς δίδῃ ἔγγραφον διαζύγιον, ὥστε νὰ μὴ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς αὐτὸν, ὥστε τὸ σχῆμα μόνον τοῦ γάμου νὰ παραμένῃ. Πραγματικὰ, εἰάν δὲν εἶδεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν, ἀλλ' ἦτο δυνατόν εἰς τὸν καθέναν νὰ ἐκδιώξῃ τὴν σύζυγόν του καὶ νὰ πάρῃ ἄλλην καὶ ἔν συνεχείᾳ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν πρώτην του γυναῖκα, τότε θά ἐπεκράτει μεγάλη συγχυ-

... διαζύγιον, ἀλλὰ διαπραγματεύεται τὸ σχετικὰ μὲ αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἢν ἐπιθέσῃ καὶ προτίθει εἰς καθάρτησός, εἰ ἔσται ἀποκοπὴν νὰ παριστῶν καὶ τὰ ἀποκαταστῶν τὴν καταχρηστικὴν αὐτῶν. Ὁ ποῦ τὸν δευτερονομίᾳ ἐπιτίθει λόγος δὲν εἶναι ἁπλῆ καὶ ἐπιλείπει εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀνδρὸς νὰ καθορίσῃ τὸ εἶς τῆς ἐξουσίας τοῦ «ἐπιτίθει». εἰς καὶ διαφορά ἐπιλείπει ἐπεκράτησαν μετὰ τὸν ραββίνον ὡς πρὸς τὸν λόγον τοῦ διαζύγιου, ἄλλοι μὲν ἐπιτίθει ὡς λόγος διαζύγιου τὴν γυναῖκα (τοῦ Ἰωαν. 10, 41), ἄλλοι δὲ τὴν φέρουσι καὶ γάμου (τοῦ Ἰωαν. 10, 42) καὶ ἄλλοι τέλος τὸ γάμου: εἰς αὐτῶν γυναῖκα ὑποσημαίνει ἕρποντα εἰς τὸν ὄψον περιουσιῶν (ραββίνον «ἀντικ»).
16. Ἡ γραπτὴν αὐτὸ διαζύγιον εἶδεται πρὸς τὸ σημεῖον τῆς γυναικὸς καὶ πρὸς ἀλλήλων συγγένους καὶ ἀγαπητῶν.
17. Ἡ λέξις τοῦ ἀποστολικοῦ κειμένου εἶναι: «μοιχός» καὶ ἔφημενος διαζύγιον, ἀπὸ ἐκείνου μὲν ὡς σημαίνουσα τὴν πρὸ τοῦ γάμου διακοπήν, ἡλικίαν, τὴν πορνείαν, ἀπὸ ἄλλου δὲ ὡς ἐπιλείπει τὴν μετὰ τὸν γάμον μοιχείαν. Πάντος ἡ δευτέρα ἐπιλείπει ὑποσημαίνει περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἔφημενους. Ὅταν ἀποῖ εἰς τὸ ἔμφυ τῆς αἰτίας τοῦ συζύγου, ἡ ἀδικία «μοιχός» ἀφίσει εἰς τὴν γυναικὴν τοῦ ἀποστολικοῦ, κατὰ τὴν ἑστίαν μόνον ὡς λόγος μοιχείας ἐπιτίθει εἰς κείνου νὰ ἀπέλθῃ τὴν σύζυγόν του, ἀλλ' ἔφ' ὅσον τῆς αὐτῆς δὲν ἐπιτίθει εἰς τὴν ἑστίαν τῆς γυναῖκα.
18. Μὲ τὴν ἐντολήν αὐτὴν καθιστᾷ σήμερον καὶ τὴν γυναῖκα, εἰς τὴν ὅταν ἀφίσει εἰς τὴν νυμφεῖν, θά ἀναστῆ τὸν συζύγον της καὶ θά παραμένῃ πιστὴ εἰς αὐτόν.
19. Ματθ. 5, 31 - 32.

σις, ἐπειδὴ διαρκῶς θά ἀντιλάσσαν τὰς γυναῖκας μεταξὺ των, ὅποτε τὸ πρῶμα θά ἦτο καθαρά μοιχεία δι' αὐτὸ τὸ γραπτὸν διαζύγιον δὲν προεκάλεσε μικρὰν παραγορίαν.

Ἄλλὰ αὐτὰ ἔγινον καὶ ἐξ αἰτίας κάποιου ἄλλου μεγαλύτερου κακοῦ. Ἐάν, δηλαδὴ ἠγάγαζε τὸν σύζυγον νὰ κρατᾷ τὴν γυναῖκα του εἰς τὸ σπίτι, ἔστα καὶ ἐν τῆν εἰμῶσι ἀσφαλῶς θά τὴν ἐσφαζεν αὐτός, διότι τέτοιο ἦτο τὸ ἔθος τῶν Ἰουδαίων. Β. Πραγματικὰ, αὐτοὶ ποῦ δὲν ἐνδιεφέροντο διὰ τὰ παθία των, ποῦ ἐφόνευον τοὺς προφήτας καὶ ἐγνον τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων των ὡς νὰ ἦτο νερό, πολὺ περισσότερο δὲν θά ἐλοποῦντο τὰς γυναῖκάς των. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπέτρεψε τὸ μικρότερον²⁰ διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸ μεγαλύτερον²¹. Τὸ εἶς ὁ νόμος αὐτός περὶ τοῦ διαζύγιου δὲν ὑπῆρχεν ἀπ' ἀρχῆς, ἀκουσε τὸν Ἰησοῦν νὰ λέγῃ: «Ὁ Μωϋσῆς ἐξ αἰτίας τῆς σκληροκαρδίας σας ἔγραψεν αὐτὰ²², διὰ νὰ μὴ τὰς σφάζετε, ἀλλὰ νὰ τὰς διώκετε ἀπὸ τὸ σπίτι σας. Ἐπειδὴ, ὁ Ἰησοῦς ἀπηγόρευεν ἐξ ολοκλήρου τὴν ἀργίαν, μὲ τὸ νὰ ἀπαγορεύῃ ὄχι μόνον τὸν φόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐλάχιστον θυμὸν, δι' αὐτὸ μὲ εὐκολίαν θεοπίζει καὶ τὸν νόμον αὐτόν. Δι' αὐτὸ καὶ ὑπενθυμίζει τοὺς λόγους τῶν πατέρων των C διὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ εἰς δὲν ὁμοίει ἀντίθετα πρὸς ἑαυτὸν, ἐκεῖνοι εἶπαν, ἀλλὰ συμφωνεῖ πρὸς αὐτοὺς καὶ εἰς τὰ ἐπιτείνει, χωρὶς νὰ τὰ καταργῇ, καὶ τὰ διορθῶναι, χωρὶς νὰ τὰ ἀχρηστεύῃ.

Πρότερον, εἰς συνεχῶς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἄνδρα: «Ἐκεῖνος», λέγει, «ποῦ θά διαζῆν τὴν γυναῖκα του... συντελεῖ εἰς τὸ νὰ γίνῃ μοιχαλὶς. Καὶ ἐκεῖνος, ποῦ θά νυμφευθῇ διεζευγμένην γυναῖκα γίνεται μοιχός²³. Διότι ὁ μὲν σύζυγος καὶ ἐν ἀκόμῃ δὲν πάρῃ ἄλλην γυναῖκα, αὐτὴν ἀκριβῶς ἡ ἐνέργειά του νὰ διαζῆν τὴν γυναῖκα του ἔκτανεν ἕνοχον ἐγκλήματος, ἐπειδὴ τὴν παραθήσει πρὸς τὴν μοιχείαν, ἐκεῖνος δὲ, ποῦ θά τὴν νυμφευθῇ, γίνεται μοιχός, ἐπειδὴ ἐπῆρε τὴν γυναῖκα τοῦ ἄλλου. Μὴ μοῦ προβάλλῃς, θέβαια, ὡς δικαιολογίαν τὸ γεγονός εἰς

20. Τὸ διαζύγιον.
21. Τὸν φόνον τῆς γυναῖκα.
22. Ματθ. 19, 8.
23. Ματθ. 5, 32.

τὴν ἐξεβίωξεν ὁ ἄλλος, διότι, ἂν καὶ ἐξεβιάσθη, ἐσακο-
λουθεῖ ἐν ταύτοις τὴν παραμένῃ γυναίκα τοῦ ἐκδιώξαν-
τος.

Ἐν συνεχείᾳ διὰ τὴν μὴ κάμῃ τὴν γυναίκα πρὸ αὐ-
θάδη, ἐπειδὴ ἔρριψεν ὅλον τὸ θάρρος εἰς τὸν ἄνδρα. Ὁ
τῆς ἀπέκλεισε καὶ τὰς θύρας ἐκείνου πρὸς μετὰ τὸ δια-
ζύγιον θὰ τὴν ἐδέχεται, ὅταν εἴπῃ «Καὶ ἐκεῖνος, πρὸς τὴν
καὶ εἶναι ἐγκρατῆς, ἔστω καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν τῆς,
ἀφοῦ τῆς ἀπαγορεύει νὰ εἰσελθῇ πρὸς ὁποιονδήποτε καὶ
δὲν τῆς ἐπιτρέπει νὰ δημιουργῇ ἀφορμὰς μικρομυθίας.
Διότι ἡ γυναίκα, ὅταν μὴθι εἶναι ὑποχρεωμένη, ἢ νὰ
διατηρῇ τὸν σύζυγον πρὸς ἀρχῆς τῆς ἔτιχεν, ἢ, εἰάν
ἐκδιώχθῃ ἀπὸ τοῦ σπιτοῦ ἐκεῖνο, δὲν θὰ ἔχη πλέον κανένα
ἄλλο καταφύγιον, τότε, καὶ χωρὶς νὰ τὴν θέλῃ, θὰ ἠναγ-
κάξεται νὰ ἀγαπᾷ τὸν σύζυγον τῆς. Ἐάν, ὅμως, δὲν λέ-
γῃ τίποτε εἰς αὐτὴν ἀπὸ αὐτῆς, μὴ παρασθενέουσα δι' αὐ-
τὸ, διότι ἡ γυνὴ εἶναι τὸ ἀσθενέστερον φύλον. Β Δι' αὐ-
τὸ, ἀφοῦ ἀφῆκεν αὐτὴν, μὴ τὴν ἀπειλὴν πρὸς διατυπώνει
ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν, διορθῶναι τὴν ραθυμίαν ἐκείνης.
Ὅπως ἀκριβῶς, ἠδηλαθῆ, ἐκεῖνος, πρὸς ἕνα κάποιον υἱὸν
ἀσωτον, ἀφήνει ἐκεῖνον καὶ ἐπιπλήττει ἐκεῖνους πρὸς τὸν
παρασύρουσιν εἰς τὴν ἀσωτίαν καὶ εἰς αὐτοὺς ἀπαγορευθε-
ει νὰ τὸν συναστρέφονται καὶ νὰ τὸν πλησιάζουν.

Ἐάν, θέσθαι, αὐτὸ σοφὸ φαίνεται φορτικόν, τότε ἐν-
θυμήσου, οὐ παρακαλῶ, ὅσα ἐλέγησαν προηγουμένας,
διὰ τὰ ὅποια ἐμακάρισε τοὺς ἀκρατεῖς τοῦ, καὶ θὰ ἴδῃς
ὅτι εἶναι δυνατόν καὶ εὐκόλῳ νὰ φαρμακοῦσθαι. Διότι πᾶς
εἶναι δυνατόν νὰ ἐκδιώξῃ τὴν γυναῖκα τοῦ ὁ
πρῶτος, ὁ εἰρηνοποιός, ὁ ταπεινόφρων καὶ ὁ ἐλεήμων.
Ἐκεῖνος, πρὸς συμφιλίωσιν τοὺς ἄλλους, πᾶς ἠμπορεῖ νὰ
ἐλθῇ εἰς διάστασιν πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ. Ὅχι μόνον
εἶναι, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλαν τρόπον κατέστησε τὸν νόμον
ἐλαφρύν. Διότι καὶ εἰς τὸν νόμον αὐτὸν ἀφήνει ἕνα τρό-
πον διεξόδου, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «Χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ αἰ-
τία τῆς μοιχείας», ἐπειδὴ καὶ πάλιν τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο
τὸ ἴδιον. Πραγματικὰ, εἰάν διέτασεν νὰ τὴν κρατᾷ εἰς τὸ
σπίτι τοῦ ὁ ἄνδρας, ἔστω καὶ ἂν ἤρchetο εἰς ἐπαφὴν μὲ
πολλοὺς ἄλλους ἄνδρας, πάλιν κατηύθυνε τὸ ζήτημα
πρὸς τὴν μοιχείαν.

Βλέπεις πᾶς συμφωνοῦν αὐτὰ πρὸς τὰ προηγουμέ-

να; Πραγματικὰ, ὅποιος δὲν κυττάζει γυναίκα μὲ ἀκό-
λαστα μάτια, ἂν δὲν θὰ πορευθῇ. Μὲ τὸ νὰ μὴ περιπέσῃ
δὲ εἰς τὴν πορνείαν, δὲν θὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν σύζυ-
γον νὰ διελευθῇ τὴν γυναίκα τοῦ. Δι' αὐτὸ, λοιπόν, μὲ
ἐλευθερίαν ἄσκει πείσιν καὶ τὸν περιχαρακῶναι μὲ τὸν
φόβον, ἀπειλῶν πολὺ τὸν ἄνδρα, εἰς περιπτώσιν πρὸς τὴν
ἐκδιώξῃ. Διότι αὐτὸν καθιστᾷ ὀφειθῆσαν τῆς μοιχεί-
ας ἐκείνης. Διὰ τὴν μὴ νομίσης, ὅμως, ὅταν ἀκούσης
«ὄγαλε τὸν ὀφθαλμὸν σου», ὅτι αὐτὸ λέγεται καὶ διὰ
τὴν γυναίκα, πολὺ ἐπικρατῶς προσέθεσε καὶ τὴν διορθῶ-
σιν αὐτὴν, μὲ τὸ νὰ ἐπιτρέψῃ δι' ἕνα μόνον λόγον²⁴, τὸ
διαζύγιον, νὰ χωρίσῃ αὐτὴν, καὶ ὄχι διὰ κανένα ἄλλον.

Ἐπίπῃ ἡκούσατε ὅτι ἐλέγηθῃ εἰς τοὺς παλαιούς προ-
γόνους σακ²⁵. Νὰ μὴ παραβαίνης τὸν ὄρκον σου, ἀλλὰ
νὰ ἐκπληρώσῃς τοὺς ὄρκους σου εἰς τὸν Κύριον. Ἐγώ,
ὅμως, σὰς λέγω²⁶ νὰ μὴ ὀρκίζεσθε καθόλου²⁷.

Ἐ Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἦλθεν ἀμέσως εἰς τὴν κλο-

²⁴ Ἀηλαθῆ, ἕνεκα τῆς μοιχείας.

²⁵ Ἡ λέξις ποὺ ἀκολουθεῖ ἀποτάλλου πειθῆος περιλήπην τῆς ἀπα-
νοίας ἐπισημαίνει τὸν γραμματικὸν χαρακτῆρα τῆς ἡθίσης, ἧως εἶναι τὰ ἡθῶς.
297. Ἄπει. 19, 12. Ἄπει. 20, 3. Ἄπει. 23, 22. 24.

²⁶ Ἡ ἰουδαία εἶπεν τὸν γάμον εἶναι μόνον αἱ ὄμοιαι πράξεις καὶ τὴν
ἐπισημαίνει καὶ ὅτι δὲν ἔστιν ἐπισημαίνει ὅτι αἱ ὄμοιαι εἶναι βα-
ρυντικαί. Ἐπίσης, εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνονται ὄμοιαι. Διότι εἶπεν
νὰ εἶναι ἀκρατεῖς ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὄμοια ἐπέστησαν εἰς χρῆσιν, διότι
πολλοὶ ποιοῦσι αἱ ἐπισημαίνει. Ἀλλὰ εἶναι πλέον, νὰ νομίζῃ κανεὶς
ὅτι τὸ ἄσθῆος εἶναι εἶναι ἀκρατεῖς, κατὰ μόνον ὅσον ἀναδύονται ἀπὸ ἐπισημαίνει.
Ἡ ἰουδαία ἀποκρίσθη καὶ πάλιν αὐτοῦ, νομίζοντας ὅτι καὶ ἡ θεοβολία
δὲν εἶναι ἀκρατεῖς, ἐκτός ἂν ὁ ὄρκος ἐπιθεῖται ἐπὶ εὐκαίᾳ μορφήν. (Ἠρβλ.
Ματθ. 23, 16. 22).

²⁷ Ματθ. 5, 33. 34. — Ἀπὸ μεγάλου ἐμνηστείας (Κηρυγματικῶν,
Ἰουδαίων, Ἰουδαίων, Ἰουδαίων καὶ Ἰουδαίων, ἐθεωροῦνται ὅτι διὰ
τῆς ἀνακτῆς πᾶσι ὁ Κύριος ἀπαγορεύει κατὰ τὸν ὄρκον ὄρκον εἰς τοὺς Χρι-
στουόλους. Ἀλλὰ ὁ ἰουδαϊσμός δὲν εἶναι ἐπισημαίνει νὰ ἐθεωροῦνται τὸς ὄρκους ὡς
ἀκρατεῖς. (Ἠρβλ. Ἀ' θεός, 3, 21). τὸ ἴδιον δὲν ἔστιν καὶ δι' ἄλλους συγ-
γραφεῖς τῆς ἰουδαίας ἀκρατεῖς. Ὡς τὴν ἀκρατεῖς τὸν ὄρκον ἀκρατεῖς
τὸν ὄρκον τοῦ θεοῦ καὶ εἶπεν τὴν ἀκρατεῖς. Ἰουδαίως, αἱ ὄμοιαι δὲ
ἐπισημαίνει ἐπισημαίνει ἀκρατεῖς. Εἰς τὸν παρόντα, εἶπεν, κόμισον, ἐπ' ὅσον τὸ
ἐπισημαίνει νὰ χρησιμοποιοῦνται ὄσον οὐκ εἶναι, καθίσταται καμῖον συγ-
γρᾶφον ἀκρατεῖς καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ὄρκου, εἰ' αὐτὸ καὶ ἐπισημαίνει αὐτὸ. Ἡ
ἰουδαία ὁ θεός εἶπεν κατὰ ἀκρατεῖς ἀναγορεύσει τὴν ἀκρατεῖς αὐτὴν. (Ἠρβλ.
Ἄπει. 1, 73, Ἠρβλ. 2, 20. Ἠρβλ. 3, 11, 14, 4, 3, 6, 13. 14, 7, 20. 21),
τὸ ἴδιον δὲ ἀκρατεῖς καὶ ὁ ἰουδαϊσμός, ὅταν ἀναγορεύσει εἰς τὸν θεὸν τὸς ἀκρα-
τεῖς ἐπισημαίνει ὄρκον. (Ἠρβλ. Ματθ. 23, 16).

πῆν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ψευδομαρτυρίας, ἀφοῦ παρέ-
λεψε τὴν ἐντολὴν αὐτῆν;²⁸ Διότι ὁ κλέπτης συνήθως ὀρ-
κίζεται, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν γνωρίζει οὔτε νὰ ὀρκίζεται
οὔτε νὰ ψεύδεται, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ προτιμήσῃ
νὰ κλέπτῃ. Συνεπῶς, μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν ἀπέκλεισε
καὶ ἐκείνην τὴν ἁμαρτίαν, διότι τὸ ψεῦδος προκύπτει ἀπὸ
τὴν κλοπὴν. Τί σημαίνει, ὅμως, ἡ φράσις «νὰ ἀποδώσῃς
τοὺς ὄρκους σου εἰς τὸν Κύριον»; Δηλαδή, νὰ λέγῃς τὴν
ἀλήθειαν, ὅταν ὀρκισθῇς. «Ἐγὼ, ὅμως, σὰς λέγω νὰ μὴ
ὀρκίζεσθε καθόλου».

Ἐν συνεχείᾳ, ὀδηγῶν αὐτοὺς πέραν τῆς ἀπαγορεύ-
σεως τοῦ ὄρκου δι' ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ,
λέγει· «(Νὰ μὴ ὀρκίζεσθε) οὔτε εἰς τὸν οὐρανόν, διότι
εἶναι θρόνος τοῦ Θεοῦ, οὔτε εἰς τὴν γῆν, διότι εἶναι ὑπο-
πόδιον τῶν ποδῶν του, οὔτε εἰς τὰ Ἱερουσόλυμα, ὅτι οἶ-
ον εἶναι ἡ πόλις τοῦ μεγάλου Βασιλέως»²⁹. Τοὺς ὁμιλεῖ μὲ
θάσις τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἀποδαικνύει ὅτι δὲν εἶναι
ἀντίθετος πρὸς τοὺς παλαιούς νόμους. Πραγματικὰ, εἶ-
χαν τὴν συνήθειαν νὰ ὀρκίζωνται ἐπικαλοῦμενοι τὰ ὡς
ἄνω πράγματα καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ Ἐδαγγελίου ἀπο-
δεικνύει τὸ ἔθιμον αὐτό³⁰. Σὺ, ὅμως, πρόσθε με ποῖαν
θάσις ἐξάγει τὰ στοιχεῖα αὐτά. Δηλαδή, ὄχι ἀπὸ τὴν
ἰδικὴν των φύσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν σχέσιν των μὲ τὸν Θεόν,
ἡ ὁποία σχέσις ἔχει λεχθῆ, θέσται, κατὰ συγκοτάθασιν.
Διότι, ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις τῆς εἰδωλοατρίαις,
διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἦσαν ἀφ' ἑαυ-
τῶν ἄξια τιμῆς, Ἐ δι' αὐτὸ ἀνέφερε καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῆν,
τὴν ὁποῖαν εἶπα καὶ ἡ ὁποία πάλιν διέβαινε εἰς τὴν δό-
ξαν τοῦ Θεοῦ. Πραγματικὰ, δὲν εἶπεν· Ἐπειδὴ ὁ οὐρανός
εἶναι πρὸς καὶ μεγάλος, οὔτε, ἐπειδὴ ἡ γῆ εἶναι χρή-
σιμος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ μὲν οὐρανός εἶναι θρόνος τοῦ Θε-
οῦ ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν του, ὀδηγῶν αὐτοὺς
ἀπὸ πάσης πλευρᾶς πρὸς τὸν Κύριον.

«Οὔτε εἰς τὸ κεφάλι σου», λέγει, «νὰ ὀρκίζεσαι,
διότι δὲν εἶσαι εἰς θέσιν νὰ κάνῃς μίαν τρίχα ἄσπρην ἢ
μαύρην»³¹. **22-23** Καί, πάλιν, ἐδῶ δὲν ἀπηγόρευσε τὸν

28. 11:21. 12:29. 30, 18 - 14.

29. Ματθ. 5, 34 - 36.

30. 11:41. Ματθ. 23, 10 - 33.

31. Ματθ. 5, 36.

ὄρκον εἰς τὸ κεφάλι, ἐπειδὴ θαυμάζει τὸν ἄνθρωπον
(διότι τότε καὶ αὐτός θὰ προσευκυνεῖτο), ἀλλὰ ἀποδίδει
τὴν δόξαν εἰς τὸν Θεόν καὶ ἀποδεικνύει ὅτι οὔτε αὐτοῦ
τοῦ πράγματος δὲν εἶσαι κύριος, δηλαδή, οὔτε τοῦ ὄρ-
κου εἰς τὸ κεφάλι σου. Διότι ἐάν τὸ καπὶ δὲν διδῇ τὸ
ἰδικόν ἀπόκτημα εἰς ἄλλον, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ
ἐγκαταλείψῃ ὁ Θεὸς τὸ ἰδικόν του ἔργον. Διότι, μοι-
νότη τὸ κεφάλι εἶναι ἰδικόν σου, ἐν τούτοις εἶναι κτήμα
ἄλλου. Καὶ τόσο ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶσαι κύριος αὐ-
τοῦ, ὅσον δὲν ἔμπορεῖς οὔτε τὸ ἐλάχιστον νὰ κάνῃς εἰς
αὐτό. Διότι δὲν εἶπεν· δὲν ἔμπορεῖς νὰ θγάλῃς μίαν τρί-
χα, ἀλλὰ ὅτι δὲν ἔμπορεῖς νὰ ἀλλάξῃς τὴν ποιότητα
αὐτῆς.

Β Τί θὰ γίνῃ, λοιπόν, ἐρωτᾷ κάποιος, ἐάν ἕνας ἀπαι-
τῇ τὸν ὄρκον καὶ ἡ ἀνάγκη εἶναι πιστικὴ; Ὁ φόβος τοῦ
Θεοῦ νὰ εἶναι πῶς δυνατός ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἐπειδὴ, ἐάν
σκοπεύῃς νὰ προσβάλλῃς παρομοίαις προφάσεις, τότε δὲν
θὰ φυλάξῃς καμμίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς. Ἄσφαλώς, καὶ
διὰ τὴν γυναῖκά σου θὰ εἴπῃς· Τί θὰ γίνῃ, ἐάν εἶναι ἐρι-
στικὴ καὶ πολυέροδος; Καὶ διὰ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμόν· Τί
θὰ κάνω, ἐάν ἀγαπᾷ καὶ φλέγωμαι δι' αὐτόν; Καὶ διὰ
τὸ ἀκόλαστον κύτταγμα· Τί λοιπόν, ἐάν δὲν ἔμπορῶ νὰ
μὴ κυττάζω; Καὶ διὰ τὴν ὄργην ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ
σου· Τί νὰ κάνω, ἐάν εἶμαι δεύθυμος καὶ δὲν ἔμπορῶ
νὰ συγκρατῶ τὴν γλῶσσάν μου; Καὶ ὅλας ἐν γενεῖ τὰς
ἐντολάς ἔτσι θὰ τὰ παραθῇς, μολονότι εἰς καμμίαν περι-
πτώσιν δὲν ἔμπορεῖς νὰ προσβάλλῃς τὴν ἴδιαν δικαιολο-
γίαν διὰ τοὺς ἀνθρώπινους νόμους, οὔτε νὰ εἴπῃς· Ὅτι
θὰ γίνῃ, ἐάν συμβῇ τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο; Ἀλλὰ, εἴτε τὸ
θέλεις εἶτε ὄχι, παραδέχεσαι ὅλους τοὺς νόμους ἐξ ἄλ-
λου, δὲν θὰ σὲ πιεσθῇ ποτὲ καμμία ἀνάγκη. Διότι ἐκεῖνος
ποῦ ἤκουσε τοὺς παραπάνω μακαρισμούς καὶ προετοι-
μάσῃ ἀπὸ κανένα καμμίαν ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ εἴδους,
ἐπειδὴ ἀπὸ ὅλους θὰ θεωρηθῇται ἄξιος θαυμασμοῦ καὶ
σεβασμοῦ.

«Ἄς εἶναι δὲ ὁ λόγος σὰς ναί, ἔταν πραγματικὰ εἶ-
ναι ναί· καὶ ὄχι, ἔταν πραγματικὰ εἶναι ὄχι· τὸ ἐπιπλέον
δὲ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὸν ποιητὸν»³². Ποῖον εἶναι, λοι-

32. Ματθ. 5, 37.

πόν, τό περισσόν τοῦ καί καί τοῦ ὄχι; Ὁ ὄρκος εἶναι, ὄχι ἡ ἐπιπορκία. Διότι ἡ ἐπιπορκία θεωρεῖται ἀπό ὅλους ὡς κακόν καί κανένας δέν ἔχει ἀνάγκη νά διδαχθῆ ὅτι προέρχεται ἀπό τόν ποιηρόν, καί δέν εἶναι περιττόν, ἀλλά ἀντίθετον τοῦ καί. Δ' Ἐνθ' τό περιττόν, εἶναι τό ἐπιπλέον καί ἐκείνο πού πλεονάζει, τό ὁποῖον ἀκριβῶς εἶναι ὁ ὄρκος. Τί λοιπόν, ἐρωτᾷ κάποιος, ἀπό τόν ποιηρόν προέρχεται ὁ ὄρκος; Καί, ἐάν προέρχεται ἀπό τόν ποιηρόν, τότε διατί ἦτο νόμος; Τό ἴδιον ἀκριβῶς θά εἴπῃς καί διά τήν γυναῖκα. Διατί τώρα θεωρεῖται μοιχεία ἐκεῖνο, πού προηγουμένως ἐπετρέπετο;

Ποῖαν ἀπάντησιν θά δώσωμεν εἰς αὐτά; Ὅτι οἱ τότε νόμοι ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τήν ἀδυναμίαν ἐκείνων πού τοὺς ἐδέχοντο. Διότι καί ἡ λατρεία μέ τήν κίνισσαν, ἦτο πολὺ ἀνάξια τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι ἀνάξιον τοῦ φιλοσόφου τό νά φελλίβῃ. Ἐθεωρήθη, λοιπόν, ὡς μοιχεία τώρα ἡ πράξις αὐτή Ε' καί ἐκ τοῦ ποιηροῦ ὁ ὄρκος, διότι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τήν ἀρετὴν προώδευσαν πλέον. Ἐάν, ὁμως, αὐτὰ ἦσαν ἀπό τὴν ἀρχὴν νόμοι τοῦ διαδόλου, ἀσφαλῶς, δέν ἐπέτυχαναν τόσα πολλά. Διότι, ἐάν δέν εἶχαν προηγηθῆ ἐκεῖνα, δέν θά ἐδέχοντο μέ εὐκολίαν τὰ τωρινά. Συνεπῶς, νά μὴ ζητήσῃ τὴν ἀρετὴν, πού ἐπιτυγχάνεται ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν τῶν ἐντολῶν, τώρα, ὅταν παρῆλθε πλέον ἡ χρησιμότης αὐτῶν. 230 ἄλλα τότε, ὅταν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τὰ ἐκάλει. Ἡ μᾶλλον, ἐάν τό ἐπιθυμῆς, νά τὴν ζητήσῃ καί τώρα. Διότι καί τώρα ἀποδεικνύεται ἡ ἀρετὴ αὐτῶν, δι' αὐτὸ πρὸ πάντων τὸ γεγονός, διὰ τὸ ὁποῖον καί κατηγοροῦνται ἀπὸ ἡμᾶς. Πραγματικῶς, τὸ ὅτι αὐτοὶ οἱ νόμοι μᾶς φαίνονται κατώτεροι τώρα, αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἐγκώμιον αὐτῶν. Διότι, ἐάν δέν μᾶς ἀνέτρεφαν καλὰ καί δέν μᾶς προητοίμαζαν καταλλήλως, διὰ νά δεχθῶμεν τοὺς ὑψηλοτέρους νόμους, ἀσφαλῶς, δέν θά μᾶς ἐφαίνοντο κατώτεροι. Δηλαδή, ὅπως ἀκριβῶς τὸ στήθος τῆς μητέρας, ὅταν ἐκπληρῶσιν τὴν ἀποστολήν του ἐν γένει καί παραπέμψῃ τὸ παιδί εἰς τελειότεραν τροφὰς, τότε πλέον φαίνεται ἐχρηστον, καί οἱ γονεῖς, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως τὸ ἐθεώρουσαν ἀναγκαῖον διὰ τὸ παιδί, τώρα τὸ διαβάλλουσι μέ πολλὰς κατηγορίας, πολλοὶ δὲ δέν περιορίζονται μόνον εἰς τοὺς λόγους. Β' ἀλλὰ τὸ ἐπαλείφουσι μέ μικρὰς οὐσίας, ὥστε, ὅταν δέν ἠμπορέσουσι οἱ λόγοι νά ἀφανί-

σουσι τὴν παράκαρον ἐπιθυμίαν τοῦ παιδιοῦ δι' αὐτό, νά στήσουσι τὸν πόθον τὰ γεγονότα.

Καθ' ὅμοιον τρόπον καί ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι αὐτοὶ οἱ νόμοι προέρχονται ἐκ τοῦ ποιηροῦ, ὄχι διὰ νά δείξῃ ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον, ἀλλὰ διὰ νά μᾶς ἀπομακρύνῃ ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὴν παλαιάν ἀτέλειαν. Καί πρὸς μὲν τοὺς μαθητάς του αὐτὰ λέγει. Ἐνθ' διὰ τοὺς ἀναισθητοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἐπέμεναν εἰς τὴν τήρησιν τῶν παλαιῶν νόμων, κατέστησε τὴν πόλιν των ἀκατοικητον, ἀφοῦ τὴν ἤλειψε, σὺν μέ κάποιῳ δηλητήριον, μέ τὸν φόβον τῆς ἀλχημαλωσίας. Ἐπειδὴ, ὁμως, οὔτε αὐτὸ δέν ἐστάθη ἀρκετόν διὰ νά τοὺς δαμάσῃ, Ε' ἀλλὰ καί πόλιν ἐπεθύμουν νά τὴν ἴδουσι, σπεύδοντες σὺν παιδία πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ στήθους, κατέστρεψε τελειῶς αὐτήν, ἀφοῦ τὴν ἤφάνισε καί ὠδήγησε τοὺς περισσοτέρους πολὺ μακριὰ τῆς³³, ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ κάνουν εἰς τὰ εὐδία, πού ἀπομονοῦναι τὰς δαμάλεις καί μέ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὰς κάνουν νά ληρομνησούσι τὴν παλαιάν συνθήκην τοῦ θηλασμοῦ.

Ἐάν, ὁμως, ἡ Παλαιὰ Διαθήκη προήρχετο ἀπὸ τὸν διάβολον, τότε δέν θά ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας, ἀλλ' ἀντίθετος θά ὠδήγει καί θά τοὺς ἔρριπεν εἰς αὐτήν, ἐπειδὴ αὐτὸ ἦθελεν ὁ διάβολος. Τώρα, ὁμως, ἐθέλωμεν ὅτι τὸ ἀντίθετον γίνεται ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην. Καί αὐτὸ ἀκριβῶς, δηλαδή ὁ ὄρκος, δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐνομοθετήθη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διὰ νά μὴ ὀρκίζονται εἰς τὰ εἰδωλά. Δ' ὅσα ὀρκίζεσθε, εἰς τὸν ἀληθινόν Θεόν³⁴. Πραγματικῶς, ὁ νόμος δέν ἐπέτυχε μικρὰ πράγματα, ἀλλὰ καί πολὺ μεγάλα. Διότι τὸ γεγονός ὅτι ἐστράφησαν πρὸς τὴν στερεάν τροφήν³⁵, ὀφείλεται εἰς τὴν φροντίδα τοῦ νόμου.

Τί λοιπόν; Δέν προέρχεται ἀπὸ τὸν ποιηρόν ὁ ὄρκος; ἐρωτᾷ κάποιος. Καί πολὺ μάλιστα ἀπὸ τόν ποιηρόν. Ἀλλὰ αὐτὸ συμβαίνει, τώρα, ὕστερα ἀπὸ τὴν τύχην

33. Ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τὸ 71 μ.Χ. καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ Τίτου καί τὴν ἐπακολούθησαν δακρυρὰν τῶν Ἰουδαίων.

34. Ἰερ. 4, 2.

35. Μεταφορικῶς ὁμιλεῖ ἐπὶ ὁ Χριστὸς καὶ ἐννοεῖ τὴν ἡλικιωμένην τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῆς Παλαιᾶς, ὅπως καί ὁ Παῦλος κολλᾷς ἔκταν.

εὐδαιμονίαν, ἐνῶ τότε δὲν συνέβαιναν αὐτὸ. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει τὸ ἴδιον πρῶγμα, ἄλλοτε μὲν νὰ εἶναι καλόν, ἄλλοτε δὲ κακόν; Ἐγὼ, ὅμως, ἐρωτῶ τὸ ἀντίθετον. Καὶ πῶς δὲν θὰ ἦτο καλόν καὶ ὄχι καλόν, ὅταν ὅλα τὰ γεγονότα, αἱ τέχναι, οἱ καρποὶ καὶ ἕλα τὰ ἕλλα ἐν γένει ἐπιθεσθαιῶνουν αὐτὸ τὸ πρῶγμα. Ἐκείναι, λοιπόν, εἶναι αὐτὸ συμβαίνει κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἰσικὴν μας φύσιν. Πραγματικὰ, τὸ νὰ βαστάξῃσαι ἀπὸ ἄλλους εἶναι μὲν καλόν διὰ τὴν ἡλικιὰν ἡλικίαν, ἐνῶ ἀργότερα εἶναι ὀλέθριον. Τὸ νὰ τρώγῃς μασημένην τροφήν κατὰ τὸ προοίμιον τῆς ζωῆς εἶναι ἀφελίμον, ἐνῶ μετὰ εἶναι γεμάτο ὀδύνην. Τὸ νὰ τρέφῃσαι μὲ γάλα καὶ νὰ τρέχῃς πρὸς τὴν θλίβν κατ' ἀνάγκην εἶναι χρήσιμον καὶ σωτήριον, ἐνῶ μετὰ εἶναι ὀλέθριον καὶ θανάσιμον. 29-30 Ἐπίβλεπε εἰς τὰ ἴδια πράγματα ἀναλόγως τῶν περιστάσεων φαίνονται κατὰ καὶ ὄχι κατὰ; Ἔτσι, καὶ τὸ νὰ φορῆς παιδικὰ ἐνδύματα, ὅταν εἶσαι μικρὸς εἶναι καλόν, ὅταν ὅμως γήνης ἄνδρας εἶναι αἰσχρὸν. Θέλεις καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα νὰ μάθῃς εἰς τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀνδρός δὲν ταιριάζουν εἰς τὸ παιδί; Δῶσε εἰς τὸ παιδί ἀνδρικὰ ἐνδύματα καὶ τότε θὰ προκαλέσῃ ἄφρονον γέλοιο, ἀλλὰ καὶ ὁ κίνδυνος θὰ εἶναι μεγάλος, διότι, ἐνῶ θὰ διαβίῃ, πολλὰς φορές θὰ πίπτῃ. Ἐπίτρεψε εἰς τὸ παιδί νὰ διαχειρίζεται τὰ πολιτικὰ πράγματα νὰ ἀσκή τὸ ἐμπόριον, νὰ σπεύρῃ, νὰ διανέμῃ καὶ πάλιν τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι γελιόν.

Ἐ Μὰ, διατί λέγεις μόνον αὐτὰ; Ἄφου ὁ φόνος, τοῦ ἀπὸ δλους γίνεται παραδεκτός ὡς ἐπιπόνησις τοῦ ποιητοῦ, ὁ φόνος λοιπόν, ὅταν ἐγινεν εἰς τὴν κατὰλληλον περιστάσειν, κατέστησε τὸν φονέα Φινεῆς³⁶ ἱκανὸν νὰ τιμηθῇ μὲ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης³⁷. Τὸ ὅτι δὲ ὁ φόνος εἶναι ἔργον τοῦ διαβόλου, ἄκουσε τί λέγει: «Ἐσεῖς θέλετε νὰ κάνετε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς σας. Ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἦτο ἀνθρωποκτόνος»³⁸. Ἀλλὰ ἔτι νῦν ἀνθρωποκτόνος ὁ Φινεῆς καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐτοῦ ἐβρωρήθη δι-

36. Φινεῆς: Υἱὸς τοῦ Ἐλεάζαρ, υἱὸς τοῦ Λαζάρου. (Πρξλ. Ἰστο. β. 24, 38). Διεδόθη τὸν πατέρα του εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν. Ἐρῶνενσαν ἕνα ἱερατικόν, ὁ ὅποιος εἶχεν ἡμιεσθῆν γυναῖκα ἀπὸ τῆς Ἰσραήλ καὶ ἐπαλέμωσαν ἐναντίον τοῦ λαοῦ Ἰσραήλ.

37. Πρξλ. Ἀριθμ. 21, 1 ἔξ.

38. Ἰωάν. 8, 41 καὶ 44.

καίαι³⁹, λέγει. Ἐπίσης, ὁ Ἄβραάμ ὄχι μόνον ἀνθρωποκτόνος, ἀλλὰ καὶ παιδοκτόνος ἐγίνεν, (πράγμα τὸ ὅποιον ἦτο πολὺ χειρότερον), καὶ ἐν τούτοις προώθευσε πολὺ περισσότερον. Καὶ ὁ Πέτρος, πάλιν, ἔκανε διπλὸν φόνον⁴⁰. Ὁ ἀλλ' ὅμως ἡ πράξις ἦτο πνευματικὴ.

Συνεπῶς, ὡς μὴ ἐξετάζωμεν τὰ πράγματα ἐπιφανειακῶς, ἀλλὰ ὡς ἐρευνῶμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ πάντα, καὶ τὴν περιστάσειν καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν διάθεσιν καὶ τὴν διαφορὰν τῶν προσώπων καὶ εἰς ἄλλα συνδέονται με αὐτὰ, (διότι διαφορετικὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν), καὶ ὡς φροντίζωμεν, ἐάν θέλωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν βασιλείαν, νὰ πράττωμεν κάτι ἀνώτερον ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἐπιτεύγματα, διότι δὲν εἶναι δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Πραγματικὰ, ἐν φθάσωμεν μόνον εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν παλαιῶν, τότε θὰ μεινωμεν ἔξω ἀπὸ τὰ πρόθυρα τῆς βασιλείας. Διότι «ἐάν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ὑπερβαίῃ τὴν ἀρετὴν τῶν γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων, Ἦ δὲν ἠμπορεῖτε νὰ εἰσελθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁴¹.

Μολοντί, ὅμως, ὑπάρχει τόσο μεγάλη ἀπειλή, ἐν τούτοις ὑπάρχουν μερικαί, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον δὲν ξεπερνῶν τὴν δικαιοσύνην ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ ὑστεροῦν αὐτῆς. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἀποφεύγουν τοὺς ὄρκους, ἀλλὰ καὶ ἐπισκοκοῦν. Ὅχι μόνον δὲν ἀποφεύγουν τὸ ἀκόλαστον κώταγμα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ποιηρὰν πράξιν ἐμπίπτουσι, καὶ ὅλας τὰς ἀπαγορεύσεις παραβαίνουσι χωρὶς φόβου, ἀναμένοντες ἕνα μόνον, δηλαδὴ τὴν ἡμέραν τῆς κολάσεως, καὶ πότε νὰ ὀποιοῦν τὴν μεγίστην τιμωρίαν διὰ τὰ παραπτώματά των, πράγμα τὸ ὅποιον θὰ πάθουν ἐκεῖνοι μόνον, οἱ ὁποῖοι ἀπέθαναν μέσσω εἰς τὴν ποιηρῖαν. Ἐ Διότι ἐκεῖνοι πρέπει νὰ ἀπελπίζονται καὶ νὰ μὴ περιμένουν τίποτε ἄλλο πλέον, παρὰ τὴν κολάσειν. Ἐνῶ, ὅσοι εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν, θὰ ἠμπορέσουν καὶ νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ νικήσουν καὶ νὰ στεφανωθοῦν εὐκόλως νικηταί.

Συνεπῶς, νὰ μὴ σὲ κυριεύσῃ ἡ ἀδιαφορία, ἄνθρωπε,

39. Ἐπὶ αὐτῶν 105, 81.

40. Πρξλ. Ματθ. 5, 1 ἔξ.

41. Ματθ. 5, 20.

οὔτε νὰ ἀφήσης τὴν καλὴν προθυμίαν, διότι τὰ ἐντελλόμενα δὲν εἶναι φορτικά. Ποῖος κόπος χρειάζεται, πές μου, διὰ νὰ ἀποφεύγῃς τὸν ὄρκον; Μήπως ἀπαιτεῖται διαπάνη χρημάτων; Μήπως Ἰσραῆτας καὶ τολκαπιωρίαι; Εἶναι ἀρκετὸν νὰ θελήσῃς μόνον καὶ τὸ πᾶν ἐπιτυχάνεται. Ἐάν δὲ μοῦ προβάλλῃς ὡς δικαιολογίαν τὴν συνήθειαν, **232** δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ὑποστηρίζω ὅτι τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι πῶς εὐκόλον. Διότι, ἐάν συνήθισῃς τὸν ἑαυτὸν σου εἰς κάτι ἄλλο, τότε ἐπέτυχες τὸ πᾶν. Σκέψου, θέβαια, ὅτι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων πολλοὶ ποῦ ἐτραυλλίζαν κατόρθωσαν νὰ διορθώσουν τὴν δυσκολευομένην εἰς τὴν ἄρθρῳσιν γλῶσσαν των μὲ τὴν μεγάλην μελέτην, ἐνῶ ἄλλοι, ποῦ μὲ ἀταξίαν ἀνεσήκωναν τοὺς ὄμιλους των καὶ ἐκινούνοτο συνεχῶς, ὅταν ὁμίλου, ἐπέτυχον νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν των αὐτῆν, μὲ τὸ νὰ θέσουν ἐπάνω των ἕνα ξίφος. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, δὲν πείθεσθε μὲ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς, ἀναγκάζομαι νὰ σὰς συμβουλευθῶ μὲ τὰ παραδείγματα τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὅταν ἔλεγεν Πηγαίνετε εἰς τὰς νήσους Χετταίμ⁴² καὶ ἀποστείλατε ἀνθρώπους εἰς τὴν Κη-δάρ⁴³ καὶ θὰ ἴδητε, ἐάν θὰ ἀλλάξουν τὰ ἔθνη αὐτὰ τοὺς θεοὺς των. Καὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι πραγματικοὶ θεοὶ⁴⁴. **B** Πολλὰς φορὰς, ἐπίσης, τοὺς ἀποστέλλει καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῷα, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς: «Πήγαυε, δκηνρέ, πρὸς τὸν μέρμηγκα καὶ μιμήσου τὴν ἐργαστικότητα αὐτοῦ»⁴⁵, καὶ «πήγαυε πρὸς τὴν μέλισσαν»⁴⁶.

Τὸ ἴδιον θὰ σοὺ εἶπω καὶ ἐγώ, λοιπὸν. Σκεφθῆτε τοὺς φιλοσόφους τῶν Ἑλλήνων καὶ τότε θὰ ἀντιληφθῆτε πόσον σκληρὰ ἀξίζει νὰ τιμωρηθῶμεν, ἐπειδὴ παρακούομεν εἰς τοὺς νόμους, ὅταν ἐκεῖνοι μὲν ἔχουν ὑπο-

42. Χετταίμ: Ἦτοι θυγατέρις ὁ Ἰσραῆτης τῆν Ἑλληνικὴν μεγαλόνησον Κίπρον, τῆς ἑποῖας οἱ πρῶτοι Ἰσραῆται κατήγοντο ἀπὸ τὴν Μελοπόννησον.

43. Κηδάρ: Πράττειται διὰ περιοχὴν κειμένην εἰς τὸ βορροδοτικὸν μέρος τῆς ἀραβικῆς ἡερσονου καὶ ἀνατολικῆς τῆς Παλαιστίνης, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγκαταστήθῃ ὁμώνυμος ἀραβικὴ φυλὴ, καταγεμένη ἀπὸ τὴν Ἰνδον τὸν ἄραβι καὶ πῶν τῶν Ἰσραῆλ ἡγάρ.

44. Πράξ., ἑρ. β', 10 - 11.

45. Περσ. μ., β', 8.

46. Περσ. μ., β', 8.

μείνει ἀνορθίμτους κόπους διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀπαιτούμενην εὐπρέπειαν, ἐνῶ ἐσεῖς οὔτε χάριν τοῦ οὐρανοῦ δὲν δεικνύετε τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον. Ἐάν, ὅμως, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐξακολουθῆς νὰ ὑποστηρίξῃς ὅτι ἡ συνήθεια εἶναι ἰσχυρὰ διὰ νὰ τὴν ἀποφύγουν καὶ οἱ πῶς προσεκτικοὶ ἀκόμη, συμφωνῶ, θέβαια, καὶ ἐγὼ μὲ αὐτό, **C** ἀλλὰ κατ' ἰμὴν τὴν συμφωνίαν σου λέγω καὶ ἐκεῖνο, ὅτι, δηλαδὴ, ὅπως εἶναι δύσκολον νὰ τὴν ἐξαπατήσῃς, ἔτσι εἶναι καὶ εὐκόλον διὰ νὰ διορθωθῇ. Ἄν, λοιπὸν, τοποθετήσῃς εἰς τὸ σπῆτι σου πολλοὺς φύλακας τοῦ ἑαυτοῦ σου, ὅπως τὸν ὑπηρετῆν, τὴν αἰχμὸν σου, τὸν φίλον σου, τότε εὐκόλα θὰ ἀποχωρισθῇς ἀπὸ τὴν πονηρὰν συνήθειαν παραθοῦμενος καὶ παροτρυνόμενος ἀπὸ ὄλους αὐτούς. Καὶ ἐάν τὸ ἐπιτύχῃς αὐτὸ μόνον ἐπὶ δέκα ἡμέρας, δὲν θὰ χρειασθῆς πλέον ἄλλον χρόνον, ἀλλὰ τὰ πάντα θὰ εὐρίσκωνται πλέον ἀποκλειστικά εἰς τὴν δικαιοδοσίαν σου, ἀφοῦ πάλιν ριζωθῶν μέσα σου μὲ τὴν σταθερότητα τῆς καλῆς συνήθειας. Ὅταν, λοιπὸν, θὰ ἀρχίσῃς νὰ διορθῶνς τὸ κακὸν αὐτὸ εἴτε μίαν εἴτε δύο φορὰς παραθῆς τὸν νόμον, εἴτε, ἀκόμη, τρεῖς ἢ εἴκοσι φορὰς, νὰ μὴ σὲ κυριεύσῃ ἡ ἀπελπισία, ἀλλὰ νὰ σπώνεσαι πάλιν καὶ νὰ ἀρχίσῃς μὲ τὴν ἴδιαν προθυμίαν καὶ, ὅπως εἶπα, θὰ τὸ ἐπιτύχῃς. Διότι ἡ ἐπορκία δὲν εἶναι κάποιο ἀσήμαντον κακόν. **D** Ἐάν ὁ ὄρκος προέρχεται ἐκ τοῦ πονηροῦ, τότε ἡ ἐπορκία πόσῃν τιμωρίαν θὰ φέρῃ;

Ἐξεφφράσατε τὸν ἔπαινον σας διὰ τὰ λεχθέντα; Ἄλλὰ ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ χειροκροτήματα, οὔτε ἀπὸ βορῶν, οὔτε ἀπὸ ζητωκραυγῶν. Ἐνα θέλω μόνον, νὰ ἐφαρμόζετε τὰ λεγόμενα, ἀφοῦ τὰ ἀκούετε μὲ ἡσυχίαν καὶ ἐπίγνωση. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἴδικόν μου χειροκροτήμα, αὐτὸ εἶναι ὁ ἔπαινός μου. Ἄν, ὅμως, ἔπαινῃς τὰ λεχθέντα, ἀλλὰ δὲν ἐκτελεῖς, ὅσα ἀκριβῶς ἔπαινεις, τότε ἡ κόλασις εἶναι μεγαλύτερα, μεγαλύτερα δὲ καὶ ἡ κατηγορία καὶ εἰς ἐμένα ἀνήκουν αἰσχὴν καὶ γέλοια. Διότι εἰ τι γίνεται ἐδῶ δὲν εἶναι θέατρον, οὔτε κάθεσθε καὶ θέλετε ἠθοποιεῖς τώρα, διὰ νὰ χειροκροτήτε μόνον. Ἐδῶ εἶναι πνευματικὸν σχολεῖον. Ἐδῶ καὶ μῖα εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐπιδίωξις, νὰ ἐφαρμόσετε, δηλαδὴ, τὰ λεχθέντα καὶ νὰ ἀποδείξετε τὴν ὑπακοήν σας διὰ τὰν ἔργων. Τότε θὰ ἔχωμεν ἐπιτύχει τὸ πᾶν, ὅπως τώρα σχε-

δὲν ἔχομεν ἀπογοητευθῆ πλεον. Πραγματικά, ἐνῶ καὶ εἰς θεοῦς ἔβλεπα ἰδιαίτερος δὲν παρέλειπα νὰ τὰ διδάσκω αὐτὰ καὶ εἰς εἰσὰς τὰ ἀνέπτυσσα εἰς κοινὰς συγκεντρώσει, **2323** ἐν τούτοις δὲν ἄλεπα νὰ ἔχη προέλθει κανένα καλὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ ἔλεπα ὅτι ἐξακολουθεῖτε νὰ παραμένετε προσκεκολλημένοι εἰς τὰς στοιχειώδης ἀληθείας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἱκανὸν νὰ κάνη πολὺ διατακτικὸν τὸν διδάσκαλόν σας. Κύτταξε, ἐξ ἄλλου, ὅτι καὶ ὁ Παῦλος δυσαναχατεῖ, ἐπειδὴ ἔγνων πολὺν χρόνον οἱ ἀκροαταὶ του εἰς τὰς στοιχειώδεις γνώσεις. «Πραγματικά», λέγει, «ἔπειτα ἀπὸ τόσον καιρὸν θὰ ἔπρεπε νὰ εἴσθε διδάσκαλοι, ἐν τούτοις ἔχετε πάλιν ἀνάγκη νὰ σὰς διδάξουν καὶ αὐτὰ τὰ ἀρχικά στοιχεῖα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ»⁴⁷.

Δι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ θρηνῶ καὶ δυόρομαι. Καὶ ἂν σὰς ἴδω νὰ ἐπιμένετε εἰς τὴν κατάστασιν αὐτῆν, θὰ σὰς ἀπαγορεύσω πλεον νὰ περᾶσετε τὰ ἱερά αὐτὰ πρόθυρα **B** καὶ νὰ συμμετέχετε εἰς τὰ ἀθάνατα μυστήρια, ὅπως ἀπαγορεύω εἰς τοὺς πόρους, τοὺς μοιχοὺς καὶ τοὺς κατηγορουμένους διὰ φόνον. Διότι εἴσα καλλίτερα μαζὶ μὲ δύο ἢ τρία άτομα, τὰ ὁποῖα φυλάσσουν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, νὰ προσφέρω τὴν σινηθὴ λατρείαν, παρὰ νὰ προσελκῶ πλήθος παρανόμων, ποὺ διαφθείρουν καὶ τοὺς ἄλλους. Συνεπῶς, κανένας πλούσιος, κανένας ἰσχυρὸς ἂς μὴ μοῦ ὑπερηφανεύεται ἐδῶ καὶ νὰ σηκῶη τὰ φρόδια του μὲ ἐγωισμόν.

Ἄλλα αὐτὰ τὰ θεωρῶ παραμύθια, σκιάν καὶ δνειρον. Διότι κανένας ἀπὸ τοὺς πλουσίους τῆς ἐδῶ ζωῆς δὲν θὰ σταθῆ ἔμπροσθέν μου διὰ νὰ μὲ προστατεύσῃ ἐκεῖ, ὅταν θὰ ἐγκαλοῦμαι καὶ θὰ κατηγοροῦμαι, ἐπειδὴ δὲν ὑπεστήριξα μὲ τὴν ἀνάλογον δυναμικότητα τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸ τὸ παράπτωμα κατεδίκασε καὶ τὸν θαυμασιον ἐκεῖνον ἱερέα, τὸν Ἡαὶ ἐννοῶ, **C** μολοντί ἡ ζωὴ του δὲν ἔβιδεν ἀφορμὴν κατηγορίας. Καὶ διως, ἐπειδὴ ἠδιαφόρησεν, ὅταν εἶδε νὰ καταπατοῦνται οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ, ἀκολούετο μαζὶ μὲ τὰ παιδιὰ του καὶ ὕψιστο τὴν θαρρείαν τιμωρίαν⁴⁸. Ἐάν λοιπὸν, ἐτιμωρήθῃ τόσον ἀσχηρὰ αὐτὸς ποὺ δὲν ἐβείξε τὴν πρέπουσαν ἀνδρείαν

47. Ἐβρ. 5, 12.

48. Ἐβρ. Α' Περικλ. 3, 1 ἔξ.

ἀπέναντι τῶν παιδιῶν του, μολοντί εὐρίσκοντο ἀκόμη ὑπὸ τὴν τυρανίαν τῆς φύσεως, ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἔχομεν ἡμεῖς τώρα, ποὺ κατελύθη ἡ κυριαρχία τῆς φύσεως, καὶ διαφθείρομεν τὰ πάντα μὲ τὴν κολακείαν;

Ἔστε, διὰ νὰ μὴ καταστρέψετε καὶ ἡμεῖς καὶ τὸν ἑαυτὸν σας μαζὶ, σὰς παρακαλῶ νὰ δεῖξετε ὑπακοὴν **D** καὶ, ἀφοῦ τοποθετήσατε πολλοὺς ἔξεταστὰς καὶ λογιστὰς εἰς τοὺς ἑαυτοὺς σας, νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν σινηθειαν τῶν ὄρκων, διὰ νὰ ἐπιτελέσατε καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν μὲ κάθε εὐκολίαν, ἀφοῦ προχωρήσατε περαιτέρω, καὶ ἀπολαύσατε τὰ μελλοντικά αγαθά, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτόχομεν ὄλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'
(Ματθ. ε', 38—48)

Ἄκούσατε ὅτι ἐλέχθη¹ ἐκεῖνος ποὺ ἐπλήρωσε κάποιον πρέπει νὰ ὄσση ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ ποὺ ἐβλάφη, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος². Ἐγὼ, ὅμως, σὰς λέγω ἂ μὴ προβάλετε ἀντίστασιν εἰς τὸν ποιηρὸν³, ἀλλ' ὅποιον⁴ σὲ ραπίση εἰς τὴν δεξιάν σου ὄνα, στρέψε εἰς

1. Ἡ παρῶσα περίπτωση τῆς διαρρηχῆς τοῦ χριστιανικοῦ ἰδεολογικοῦ ἔχει λαμβάνῃ ἀπὸ τὸν νόμον τῆς ταπεινότητος, ἡ ὁποία διακηρύσσεται εἰς: Ἰηρ. 21, 28 - 31, Δευτ. 24, 20, Δευτ. 19, 14 - 21. Ἀλλὰ τὰ πνεύμα τῆς δικαιοσύνης εἰν ἀπρηγορήσια ἐλιγότερον εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, (Ἰηρ. Αμὴν. 18, 14, Ματθ. 20, 22, 24 29), διότι ἡ ἐκείνητος ἐπεμύλοστο διὰ τὸν Θεόν, (Ἰηρ. Δευτ. 23, 24, Ματθ. 23, 1). Ἀλλὰ οἱ Ἰουδαῖοι πολλὰς φορές ἐνεθυόοντο τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ ὄλιγον ἐσκέπτοντο τοὺς νόμους τοῦ νόμου ἐπιβάλλοντες περιορισμοὺς, δὲν ὑπέστη ἀμφισβησίαν, ὅτι ἡ ἀπειλή αὐτῆ τῆς ταπεινότητος, κατὰ τὸν ἄρχειν οὐκ ἔσθη, ἦτο, ὅπως καὶ ὁ νόμος ὁ ἀπορῶν εἰς τὴν ἐκείνητος, περιοριστικὴ μὲλλον παρὰ συγκεκριτικὴ. Ἡ πρώτη κίνησις τοῦ ὑποθέτοντος ἢ ἀδικηθέντος εἶναι νὰ ἀποδῶσι πάλιν περιορισμοὺς. Ἡ ἐντολή αὐτῆ, λοιπὸν, περιρῶει τὴν ἐκείνητος εἰς τὴν ταπεινότητα. Καὶ ἐνὸς μὲν φαίνεται σαφῆς, εἰς τὰς ἀρχὰς συνετέλει εἰς καταπαράσιν, διότι ὁ ἐκείνητος ἴδιον νὰ τὴν χειροτέρας μεταχειριστοὺς παρ' ἑσὸν τὸ ἔσθῃ πάλιν.

2. Δι' ὅσον λέγει ἐντὶ ὁ Κύριος εἰν πρέπει νὰ ὑποθέσθῃμεν ὅτι καταδικάζει τοὺς νόμους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀναγκαῖοι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κοινωνίας. Ὁ Κύριος καταδικάζει ὄχι τὴν ποινικὴν καταδίκησιν τὸν ἐλάττων ἀρπαγῆς ἢ δίκης, ἀλλὰ τὸ πνεύμα τῆς ἐκείνητος. Ὁ νόμος τῆς δικαιοσύνης τὸν ὀφθαλμὸν δὲν εἶναι φιλοσοφία, ἀλλὰ ἄνετη.

3. Ὁ ποιηρὸς αὐτῆς, εἴτε εἶναι ὁ διδάσκαλος, εἴτε ὁ ποιηρὸς ἀνθρωπος, εἴτε τὸ κανὸν ἐν γένει ποὺ ἀδικησάτω, διὰ μέσου καθεῖνος ἀνθρώπου. Ἀντίσταται δὲ κανὸν εἰς τὸν ποιηρὸν, ἐπὶν ἀναπορεύσῃ θῆριν ἀντὶ ὄδου μὲ πάλιν.

4. Τὰ παρεχόμενα ἐν προκειμένῳ παραδείγματα διὰ τοῦ Κυρίου εἶναι μεταφορικὰ καὶ εἰν ἴδιον πινόμενα τῆς ἐκείνητος, ἀλλὰ ὑποθέτονται ποῖα πρέπει νὰ εἶναι ἢ ἐσωτερικῆς εὐθείας. Συνεπῶς, αὐτὰ δὲν εἶναι κανόνες ποὺ πρέπει νὰ τηρηθῶσι κατὰ γράμμα.

αὐτὸν καὶ τὴν ἄλλην. Καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ κἀνη δίκην μαζί σου καὶ νὰ σοὺ κάρη τὸ ὄποκαμίσον, ἀφῆσέ τὸ Β καὶ τὸ ἐπανωφῶριὸν σοῦ⁵.

Βλέπετε ὅτι δὲν ἔλεγε διὰ τὸν ὀφθαλμὸν τὰ προηγούμενα, ἐπὶν ἐνομοθέτει νὰ θγάζωμεν τὸν σκανδαλίζοντα ὀφθαλμὸν⁶, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνους ποὺ μᾶς θλάπτουν μὲ τὴν φιλίαν των καὶ μᾶς ρίπτουν εἰς τὸ θάρασρον τῆς ἀπωλείας; Πραγματικὰ, αὐτὰς ποὺ ὄμιλεῖ ἐδῶ μὲ τὴν ὑπερβολὴν καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ θγάζωμεν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἄλλου, ὁ ὅποιος προσπαθεῖ νὰ θγάγη τὸν ἰδικὸν μας, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐνομοθέτησι νὰ θγάζωμεν τὸν ὀφθαλμὸν μας; Ἐάν, τώρα, κάποιος κατηγορῆ τὸν παλαιὸν νόμον, ὁ ὅστις διέτασσε νὰ ἀμυνώμεθα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, μὸς φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ ἀπειρος ἀπὸ τὴν σοφίαν ποὺ ταιριάζει εἰς τὸν νομοθέτην καὶ ὅτι ἀγνοεῖ τὴν δύναμιν τῶν ἐποχῶν καὶ τὸ κέρδος τῆς συγκαταβάσεως. Διότι, ἐάν σκεφθῆ ποῖοι ἦσαν οἱ ἀκροαταὶ τῶν ἐντολῶν αὐτῶν, εἰς ποῖαν πνευματικὴν κατάστασιν εὗρισκοντο καὶ πῶς ἐδέχθησαν τὴν νομοθεσίαν αὐτὴν, τότε θὰ παραδεχθῆ ἀπολύτως τὴν σοφίαν τοῦ νομοθέτου καὶ θὰ ἀντιληφθῆ ὅτι ὁ ἴδιος νομοθέτης ἔθεσε καὶ ἐκεῖνους καὶ τοὺς παρόντας νόμους καὶ, ἀκόμη, ὅτι καθεὶν μία νομοθεσία ὀπῆρε πολὺ ὠφέλιμος καὶ ἐδόθη εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν. Πραγματικὰ, ἐάν ἐβιδεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰς ὕψηλὰς καὶ δύσκολους αὐτὰς ἐντολάς, ἀσφαλῶς, οὐτε αὐτὰς θὰ ἐδέχοντο, οὐτε ἐκείνας τὰς παλαιαίς. Ἢ Τώρα, ὅμως, ἀφοῦ ἔδωσε τὴν καθεὶν νομοθεσίαν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν, διώρθωσε τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον διὰ μέσου τῶν δύο Διαθηκῶν.

Ἐξ ἄλλου, ἔδωσε τὴν ἐντολήν αὐτὴν ὄχι διὰ νὰ θγάζωμεν ὁ ἕνας τὸ μάτι τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀπλώνωμεν τὰ χέρια μας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, διότι ἡ ἀπειλή νὰ πάθωμεν κατὰ, ἐμποδίζει τὴν ὄργην ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν θίσιονπραγίαν. Καὶ ἐτσι, ὅμως, ρίπτει σιγά - σιγά ἀφῆρα τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας, μὲ τὸ νὰ ὀρίξη

5. Ματθ. 5, 38 - 40.
6. Ἰηρ. Ματθ. 5, 28.

ὅτι ὁ καθὼν ἢ μπορεῖ νὰ ἀμύνεται, ἀνταποδίδων τὸ ἴδιον πάθημα. Μολοντόι, θέθαια, ἐκεῖνος ποῦ ἀρχίζει τὴν παρανομίαν αὐτὴν εἶναι ἄξιος μεγαλύτερας τιμωρίας, πρῶγμα τὸ ὅποιον ἀπαιτεῖ καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ἄλλὰ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀποδίδεται τὸ δίκαιον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς φιλανθρωπίας, καταδικάζει εἰς μικροτέραν τιμωρίαν ἐκεῖνον Ἐ τοῦ ἔπταισε περισσότερο, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι, καὶ ὅταν πάσχωμεν, πρέπει νὰ εἴμεθα πολὺ ἐπιεικεῖς.

Ἄφοῦ ἀνέφερε, λοιπόν, τὸν παλαιὸν νόμον καὶ τὸν ἀνέγνωσεν ἀλόκληρον, δεικνύει καὶ πάλιν ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἀδελφός ποῦ κάνει αὐτὰς τὰς ἐνεργείας, ἀλλὰ ὁ ποιητής. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν· «Ἐγὼ, ὅμως, οὐκ λέγω νὰ μὴ προβάλλετε ἀντίστασιν εἰς τὸν ποιητὴν». Δὲν εἶπεν· Νὰ μὴ προβάλλετε ἀντίστασιν εἰς τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ «εἰς τὸν ποιητὴν», ἀποδεικνύων ὅτι μὲ τὴν ὑποκίνησην αὐτοῦ ἀποταλμῶνται αὐτὰ ἅ ἡ πράξεις. Ἐτοί, χαλαρώνει καὶ παύει τὴν ὑπερβολικὴν ὀργὴν ἐναντίον τοῦ ἀδικήσαντος, μὲ τὸ νὰ μεταθέτῃ τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ εἰς ἄλλον.

¶ 25 Τί λοιπόν, Δὲν πρέπει νὰ ἀντιστεκόμεθα εἰς τὸν ποιητὴν; ἔρωτᾷ κάποιος. Πρέπει θέθαια, ἀλλὰ ἔχι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς διέταξεν, δηλαδὴ, μὲ τὸ νὰ προσφέρωμεν τὸν ἑαυτὸν μας εἰς τὸ πάθος, διότι μόνον ἔτσι θὰ ὑπερνικήσωμεν τὸ κακόν. Πραγματικά, ἡ φωτιὰ δὲν σβῆνει μὲ τὴν φωτιὰ, ἀλλὰ ἡ φωτιὰ σβῆνει μὲ τὸ νερὸ. Διὰ νὰ ἀντιληφθῆς, ὅμως, ὅτι καὶ εἰς τὸν παλαιὸν νόμον νικητὴς ἦτο ὁ παθὼν καὶ ὅτι αὐτὸς σφεραίνωται, ἔξετασε τὸ γεγονός καθ' ἑαυτὸ καὶ θὰ ἴδῃς, ὅτι μεγάλη εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ παθόντος. Διότι αὐτὸς ποῦ ἤρχισε τὴν ἀδικίαν, αὐτὸς θὰ εἶναι καὶ ἡ αἰτία τῆς τυφλώσεως καὶ τῶν δύο ὀφθαλμῶν, δηλαδὴ καὶ τοῦ πλησίον του καὶ τοῦ ἰδιοῦ του. Διὸ καὶ μισεῖται δίκαια ὅπο ἄλους καὶ ἀναρίθμητοι κατηγορίαι διατυπώνονται εἰς ἑῶνος του. Ἐνῶ ὁ ἀδικηθεὶς καὶ μετὰ τὴν ἀμυνὴν διὰ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἰσῶς δὲν θὰ ἔχῃ διαπράξει τίποτε τὸ φοβερόν. Δι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ συμπάσχουν μαζί του, ἐπειδὴ εἶναι καθαρὸς καὶ μετὰ τὴν διαπράξιν τοῦ πλημμελήματος αὐτοῦ.

Καὶ ἡ μὲν συμφορὰ εἶναι ἴση καὶ εἰς τοὺς δύο, ἐνῶ ἡ δόξα δὲν εἶναι ἡ ἴδια, οὔτε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ οὔτε ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ, λοιπόν, καὶ ἡ συμφορὰ

δὲν εἶναι ἡ ἀδικία. Πραγματικά, κατ' ἀρχὰς ἔλεγεν· Ὅποιος ὀργίζεται χωρὶς λόγον ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ὅποιος ὀνομάζει αὐτὸν μαρόν, θὰ καταδικασθῇ εἰς τὴν γένειαν τοῦ πυρός, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὅμως, ἀπαιτεῖ μεγαλύτεραν φιλασοφίαν, διότι δὲν διατάσσει τὸν πάσχοντα νὰ ἡγουιάξῃ μόνον, ἀλλὰ νὰ δεῖκνῃ καὶ τὴν ἄλλην σκαγῶν. Τὰ λέγει δὲ αὐτὰ ἔχι μόνον ἀναφορικῶς μὲ τὸ πάθημα αὐτὸ, Ἐ ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ἀνεξικακίαν δι' ἄλλας ἐν γένει τὰς εἰς ἑῶνος μας ἀδικίας. Ὅπως, δηλαδὴ, ὅταν λέγῃ ὅτι «ὅποιος ὀνομάζει τὸν ἀδελφόν του μαρόν εἶναι ἔνοχος εἰς τὴν γένειαν», δὲν ἠμιλεῖ μόνον διὰ τὴν λέξιν «μαρός», ἀλλὰ ἀναφέρεται εἰς κάθε εἶδος ὕβριν, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐδῶ δὲν θέτει νόμον διὰ νὰ φερώμεθα μὲ γενναίότητα, ὅταν μᾶς ραπίζουν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ παρασώμεθα ὅτιδῆποτε καὶ ἂν πάσχωμεν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖ ἐδίδαξε τὴν θαυρτέραν ὕβριν καὶ ἐδῶ ἀνέφερε τὸ κτύπημα ποῦ θεωρεῖται πῶς ταπεινωτικόν καὶ περικλείει μεγάλην προσβολήν, Ἐ δηλαδὴ, τὸ ράπισμα εἰς τὴν σκαγῶν.

Δίδει δὲ τὴν ἐντολήν αὐτὴν καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κτυπώμενου καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κτυπώμενου. Πραγματικά, καὶ ὁ ὅποσος τὴν προσβολὴν δὲν θὰ νομίμῃ ὅτι παθαίνει κάτι κακόν, ὅταν ἔχῃ συνηθίσει νὰ φιλοσοφῇ ἔτσι τὰ πράγματα, (διότι δὲν θὰ αἰσθανθῇ τὴν προσβολήν, ἐπειδὴ μάλλον θὰ ἀγωνίζεται παρὰ θὰ κτυπᾶται), ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδικῶν θὰ νοιώσῃ ἔντροπὴν καὶ δὲν θὰ δώσῃ πλέον δεῦτερον κτύπημα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι σκληρότερος καὶ ἀπὸ τὸ κάθε θηρίον, μὰ θὰ κατηγορηθῇ πολὺ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὸ πρῶτον ποῦ ἔδωσεν. Διότι τίποτε δὲν συγκρατεῖ τόσο τοὺς ἀδικούντας, ὅσον τὸ νὰ ὑποφέρουν μὲ ἐπιείκειαν τὰς ἀδικίας οἱ ἀδικούμενοι.

Καὶ δὲν τοὺς συγκρατεῖ μόνον τὴν ὁρμὴν νὰ συνεχίσουν, Ἐ ἀλλὰ τοὺς προετοιμάζει νὰ μετανοήσουν καὶ δι' ἄσα ἔπραξαν καὶ φεύγουν γεμάτοι ἀπὸ θαυμασμὸν διὰ τὴν ἀνεξικακίαν τῶν ἀδικουμένων, καὶ ἔτσι τοὺς καθιστᾷ πῶς οἰκτιροῦν καὶ ἔχι μόνον φίλους μας, ἀλλὰ δούλους μας τοὺς κάνει. Ὅπως, πάλιν, ἡ ἀντίστασις προ-

καλεῖ ἀκοιθῶς τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα. 2366 Δηλαδή, ἐντροπιάζει καὶ τοὺς δύο καὶ τοὺς κάνει χειρότερους καὶ ἀνάπτει μεγαλύτεραν τὴν φλόγα τῆς ὀργῆς. Πολλὰς φορές δὲ τοὺς ὀδηγεῖ καὶ εἰς τὸν θάνατον, ὅταν τὸ κακὸν προχωρήσῃ πολύ. Δι' αὐτὸ, ὄχι μόνον ὅταν ραπίξῃσαι, διέταξε νὰ μὴ ὀργίζῃσαι, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον ἐδῶσεν ἐντολὴν νὰ ἱκανοποιῆς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀδικούντος, διὰ νὰ μὴ δώσῃς τὴν ἐντολήν σου. Διότι ἔτσι, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀναίσχυντος, θὰ κατορθώσῃς νὰ τοῦ δώσῃς καιρίον κτύπημα, παρὰ ἂν τὸν ἐκτύπῃς μὲ τὸ χεῖρ σου, καὶ ἐνῶ εἶναι ἀκαίθεος θὰ τὸν καταστήσῃς πῶς ἐπεικῆ.

«Καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ κἀνῃ δίκην μαζί σου καὶ νὰ σοῦ πάρῃ τὸ ὑποκάμισον, ἀφῆσέ του καὶ τὸ ἐπανωφόριόν σου». Β Δὲν θέλει, ὁμως, εἰς τὰ κτυπήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ χυμῶματα νὰ ἔχωμεν τὴν ἀνεξικακίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Διὸ καὶ ἐδῶ χρησιμοποιεῖ τὴν ἰδίαν ὑπερβολὴν. Πραγματικά, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ διατάσσει νὰ ἰκῶμεν μὲ τὸ νὰ πάσχωμεν, ἔτσι καὶ ἐδῶ, μὲ τὸ νὰ χάνωμεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐπὶ ἐπιμένει ὁ πλεονέκτης. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντολήν αὐτὴν δὲν τὴν ἔβασεν ἔτσι ἀπλῆν, μὰ μὲ τὴν ἀνάλογον προσθήκην. Διότι δὲν εἶπεν Ἄν δώσῃς τὸ ἐπανωφόριόν σου εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὸ ζητεῖ, ἀλλὰ «εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ κἀνῃ δίκην μαζί σου», ἤλαθῆ, ἂν σὲ σύρῃ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ σοῦ προξενῇ ἐνοχλήσεις. Καὶ ὅπως, ὅταν εἶπεν νὰ μὴ ἀσμάζωμεν τὸν συνάνθρωπόν μας μωρόν, οὔτε νὰ ὀργιζώμεθα γωρὶς λόγον ἐναντίον του, ἀφοῦ ἐπρονώρησεν ἀπίτησε περισσότερα, μὲ τὸ νὰ διατάξῃ νὰ δίδωμεν καὶ τὴν δεξιάν σιαγόνα, ἔτσι καὶ ἐδῶ, C ἀφοῦ εἶπε νὰ φερώμεθα μὲ συμφιλωτικὴν διάθεσιν πρὸς τὸν ἀντίδικον, πόλιν ἐπιτείνει τὴν ἐντολήν. Δηλαδή, δὲν ὀρίζει νὰ δώσωμεν μόνον ὅσα θέλει νὰ πάρῃ ὁ ἀντίδικός μας, ἀλλὰ νὰ δειξώμεν καὶ μεγαλύτεραν μεγαλοδοξίαν.

Τὶ λοιπόν; Ὑμνος πρόκειται νὰ γυρῶ; ἔρωτᾷ κάποιος. Δὲν θὰ εἶμεθα ὑμνοὶ ἐὰν ὑπακούωμεν μὲ ἀκοίθεον εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἀλλὰ θὰ εἶμεθα ἐνδεδυμένοι πολὺ καλλίτερα ἀπὸ ἄλλους. Διότι, κατὰ πρῶτον, κανένας δὲν θὰ μᾶς ἐπιτίθετο, ἂν εἶχαμεν τὸ φρόνημα

αὐτό. Δεύτερον, ἂν ὄπῃρχε κανένας τόσοσ ἄγριος καὶ ἀνήμερος, ὥστε νὰ φθάσῃ μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, τότε, ἀσφαλῶς, θὰ φανοῦν πολλοὶ περισσότεροι, οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον μὲ ἐνδύματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν σάρκα των θὰ καλύψουν, ἂν ἦτο δυνατόν, ἐκεῖνον ποῦ ἔδειξε τόση φιλοσοφίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ἀνάγκη νὰ περιφέρεσαι γυμνὸς ἐξ αἰτίας τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ τοῦ εἶδους, B καὶ πάλιν οὐν θὰ ἦτο ἐντροπῆ αὐτό. Διότι καὶ ὁ Ἀδάμ⁹ εἰς τὸν παράδεισον ἦτο γυμνός, ἀλλὰ δὲν ἐνοιώθε ἐντροπῆν. Καὶ ὁ Ἡσαίας¹⁰ ἦτο γυμνός καὶ ἀνυπόδητος καὶ, ὁμως, ἦτο πῶς ἐνδοξὸς ἀπὸ ἄλλους τοῦ Ἰουδαίου. Καὶ ὁ Ἰωσήφ¹¹, ἐπίσης, ὅταν ἔμεινε γυμνός, τότε ἔλαμψε περισσότερον. Πραγματικά, δὲν εἶναι κακὸν νὰ παραμένῃ κανεὶς γυμνός ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, ἀλλὰ νὰ ἐνδύεται διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, ὅπως ἀκριβῶς τώρα ἡμεῖς μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα, αὐτὸ εἶναι αἰσχρὸν καὶ καταγέλαστον. Δι' αὐτὸ, θέβεται, καὶ ὁ Θεὸς ἐπαίνει τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν καὶ καταδικάζει τοὺς ἄλλους διὰ μέσου τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων.

Συνεπῶς, ἂς μὴ νομιζώμεν ὅτι αἱ ἐντολαὶ εἶναι ἀπραγματοποιήτοι. Ἐπίτοι, ἐκτός τοῦ ὅτι μᾶς συμφέρουν, εἶναι πολὺ εὐκαλοὶ, ἂν ἀγρυπνώμεν. Καὶ περικλείουν τόσοσ μεγαλύτεραν ὠφέλειαν, διότι ὄχι μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνους, ποῦ μᾶς ἀδικοῦν, τὰ μέγιστα ὠφελοῦν. Καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν εἶναι τοῦτο εἰς αὐτάς, ὅτι, ἤλαθῆ, ἐνῶ πείθουν ἡμᾶς νὰ ὑποφέρωμεν, συγχρόνως διδάσκουν νὰ φιλοσοφοῦν καὶ ἐκεῖνους ποῦ μᾶς ἀδικοῦν. 2377 Διότι, ὅταν ἐκεῖνος θεωρῆ κατῳρθωμα μεγάλο τὸ νὰ ἀρπάξῃ τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, καὶ ἐσὺ τοῦ ἀποδείξῃς ὅτι δι' ἐσὲ εἶναι μικρόν τὸ νὰ τοῦ δῆδῃς καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν σοῦ ζητεῖ, καὶ εἰσαγῃς ὡς ἀντιστάθμισμα, τῆς πτωχείας ἐκεῖνοῦ τὴν μεγαλοδοξίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν πλεονεξίαν του, σκόψου πόσον θὰ διδαχθῇ, ὄχι μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα αὐτά, παιδευόμενος νὰ καταφρονῇ τὴν κακίαν καὶ νὰ ἐπιθυμῇ τὴν ἀρετὴν. Διότι

9. Πρῶτ. Γεν. 2, 25.
10. Ησα. Ησα. 30, 3.
11. Πρῶτ. Γεν. 39, 1 εἰ.

ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ εἶμεθα χρήσιμοι μόνον εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πλησίον μας ἄλλους.

Ἄν, λοιπόν, δώσης καὶ δὲν διεξαχθῆ ἡ δίκη, τότε ἐπεβίωξες τὸ ἴδικόν σου συμπερὸν μόνον. Β Ἄν, ὅμως, δώσης καὶ κάτι ἐπὶ πλέον, τότε δὲ ἀφήσης αὐτόν, ἀφοῦ τὸν κἀνης καλλίτερον. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἄλκι¹² πρὸς ὁ Χριστὸς θέλει νὰ εἶναι αὐτοί. Διότι τὸ ἄλκι καὶ τὸν ἑαυτὸν καὶ τὰ ἄλλα σώματα, μὲ τὰ ὅποια ἐργεῖται εἰς ἐπιστῆν, συντηρεῖ, αὐτὸ εἶναι τὸ φῶς¹³. Διότι καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους φέγγει. Ἄφοῦ, λοιπόν, σὲ παρουσιάζει μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ, δίδως τὴν ἀφέλειάν σου καὶ εἰς τὸν καθήμενον εἰς τὸ σκότος, δίδασκε αὐτόν ὅτι οὐτε τὰ πρῶτα ἀγαθὰ σου ἔλαβες διὰ τῆς θείας καὶ νὰ τὸν πείσης ὅτι δὲν σὲ ἔβλαψεν. Πραγματικά, ἔτσι καὶ ἐσὺ θὰ ἀποδειχθῆς πιὸ σεβαστὸς καὶ σεμνός, ἐὰν ἀποδείξεις ὅτι τὰ ἐχάρισες καὶ δὲν ἐπέσες θύμα ἀρπαγῆς. Δηλαδή, μὲ τὴν ἐπιεικειάν σου μετάβαλε τὴν ἀμαρτίαν ἐκείνου εἰς ἴδικήν σου μεγαλοδοξίαν. Ἐάν, ὅμως, θεωρῆς μεγάλο αὐτό, σὲ περιμένει καὶ θὰ ἴδῃς καθαρά ὅτι δὲν ἔφθασες ἀκόμη εἰς τὴν τελειότητα. Διότι δὲν σταματᾷ ἐδῶ ὁ ἕτων τὸς νόμος διὰ τὴν ἀνεξικακίαν, ἀλλὰ προχωρεῖ πρὸ πέρα, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς¹⁴: «Καὶ ὅποιος σοῦ ἐπιβάλλει ἀγγαρεῖαν¹⁵ ἐνὸς μίλου¹⁶, πῆγαινε μαζὶ τοῦ δύο μίλια¹⁶. Εἶδες ὑπερβολὴν φιλοσοφίας; Μετὰ τὴν ἐντολήν νὰ δίδωμεν τὸ ὑποκόμισον καὶ τὸ ἐπανωφόριόν μας, δὲν πρέπει, λέγει, καὶ ἔτσι νὰ ἐμποδίσωμεν αὐτό, ἐὰν μὲ γυμνὸν τὸ σῶμά μας θέλῃ νὰ μᾶς ἐπιβάλλῃ εἰς ταλαιπωρίας καὶ κόπους. Διότι θέλει νὰ ἔχωμεν τὰ πάντα κοι-

12. Πρῶτ. Ματθ. 5, 13.

13. Πρῶτ. Ματθ. 5, 14.

14. Ἡ λέξις ἀγγαρεία, προερχομένη ἀπὸ τὸ ἑγγραφῆ, σημαίνει παρακλή καὶ φανερώσις τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ ἐχθροῦ ἡμετέρου ὁ δὲ δαυλεῖς τῆς πόλεως αὐτῆς κτήρας. Ἔργον αὐτοῦ ἦτο νὰ μετακινήσει ἀπὸ τὴν προαιετοῦσαν εἰς τὰς ἀρκαρίας καὶ ἀντιθέτως, πρὸς ἐκείλαιν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κράτους. Ἀετοὶ εἶχαν τὰ δικαιώματα νὰ αἰκρόνουν διὰ τῆς θείας ἀπὸ τοῦς σαρκοῦς, ὅπου κατέβαιναν, κἀκεῖ τι πρὸς τοὺς ἦτο ἀνομιματῶν διὰ τὴν ἐδοικτορίαν, ὅπου ἴδω, ἀγγαρεῖ, τρέφου κλπ. Ἐὰν αὐτοὺς τὸ ἐγγαρεῖον κατέστηεν νὰ σημαίη ἀναγκαστῶ κάποιον διὰ τῆς θείας εἰς ἐργασίαν ἢ ἀποκρίσιντα ἄνεγκαιον.

15. Μίλον ἔστι πρόκειται διὰ τὸ λατινικὸν μίλιον, τὸ ὅποσον εἶναι ἴσον πρὸς 4 στέδια ἢ 1478 μέτρα.

16. Ματθ. 5, 41.

νὰ, καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα, καὶ μὲ τοὺς πτωχοὺς καὶ μὲ τοὺς ἀρπαγὰς. Διότι τὸ τελευταῖον εἶναι ἀπόδειξις ἀνδρείας, ἐνῶ τὸ πρῶτον ἀπόδειξις φιλευθροπίας. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν Δ «Ὅποιος σοῦ ἐπιβάλλει ἀγγαρεῖαν ἐνὸς μίλου, πῆγαινε μαζὶ τοῦ δύο μίλια», ὁδηγῶν εἰς ὀψηλότερα, πάλιν, καὶ προτρέπων νὰ ἐπιδεικνῆς τὴν ἴδιαν μεγαλοδοξίαν. Πραγματικά, ἐάν, ὅσα ἔλεγεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας τοῦ ὁ Ἰησοῦς, ποῦ ἦσαν πολὺ κατώτερα ἀπὸ αὐτὰ ἐδῶ, ἦσαν ἄξια τῶσαν μακαρισμῶν, σκέψου ποῖα πύχη περιμένει ἐκείνους, ποῦ ἐφαρμόζουν αὐτὰ, καὶ εἰς ποῖαν τελειότητα φθάνουν αὐτοὶ πρὸς τῆς ἀπονομῆς τῶν ἐπάθλων, αφοῦ ἐπιτυγχάνουν τὴν τελειάν ἀπάθειαν μὲ τὸ εὐπαθεῖς ἀνθρώπινον σῶμα. Πραγματικά, ὅταν δὲν τοὺς στενοχωροῦν οὐτε αἱ ὕβρεις καὶ τὰ κτυπήματα, οὐτε ἡ ἀρπαγὴ τῶν χρημάτων, ἔοιτε ὅσοι ὅσοι ἐμπρός εἰς κανένα παρόμοιον πάθημα, ἀλλὰ καὶ ἀποκτοῦν μεγαλυτέραν δύναμιν μὲ τὸ πάθος, συλλογίσου πόσον ἰσχυρὰ γίνεται ἡ ψυχὴ αὐτῶν. Δι' αὐτὸ, λοιπόν, ὅτι εἶπε διὰ τὰ κτυπήματα καὶ τὰ χρήματα, τὸ ἴδιον καὶ ἐδῶ διέταξε νὰ κάωμεν. Διὰτὶ ἀναφέρω, λέγει, τὴν προσβολὴν καὶ τὰ χρήματα; Καὶ ἐν ἀκόμῃ ἐπιθυμῆ νὰ χρησιμοποίησῃ τὸ σῶμά σου διὰ τὴν ἐκτέλεσιν κοπιαστικῆς καὶ βαρείας ἐργασίας, καὶ αὐτὸ ἀδικῶς, ~~καὶ~~ πάλιν νὰ νικήσῃ καὶ νὰ ὑποσκελίσῃ τὴν ἀδικίαν ἐπιθυμίας ἐκείνου. Διότι αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει τὸ ρῆμα ἀγγαρεῖα, δηλαδή, τὸ νὰ σὲ σύρουσιν ἀδικῶς καὶ χωρὶς καμμίαν αἰτίαν καὶ νὰ σὲ θλάσωσιν. Ἄλλ' ὅμως νὰ εἶσαι προητοιμασμένος καὶ δι' αὐτὸ, ὥστε νὰ ὑποστήσῃς περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐκείνος θέλει.

Ἐἰς ἐκείνον ποῦ σοῦ ζητεῖ ἐλεημοσύνην, δίδε, καὶ μὴ περιφρονησῇς ἐκείνον ποῦ θέλει νὰ δανεισθῆ ἀπὸ ἐσέως¹⁷. Ἡ ἐντολὴ αὕτη εἶναι ἐυκολότερα ἀπὸ τὰς προηγουμένας. Ἀλλὰ μὴ σὲ παραξενεύει αὐτό. Διότι αὐτὸ συνηθίζει νὰ τὸ κἀνη συνέχεια, δηλαδή, νὰ ἀνωμυγνῆ τὰς μικρὰς ἐντολάς εἰς τὰς μεγάλας. Ἐάν, ὅμως, αὐτὰ εἶναι μικρὰ συγκριτικῶς πρὸς ἐκείνα, ὅς τὰ ἀκούσωσιν ἔσοι ἀρπάζουν τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων καὶ μοιράζουσι τὰ ἴδικά των εἰς τὰς πόρνους Β καὶ, ἔτσι, ἀνάπτουσι διπλῆ φωνιὰ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀφ' ἐνὸς μὲν μὲ τὰ δίκαια

17. Ματθ. 5, 42.

ἔσοθα, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν ἀδελφίαν διαπάνην. Ὅταν δὲ λέγῃ δάμενοι εἰς τὴν παροῦσαν ἐντολήν, δὲν ἐννοεῖ τὴν σύναψιν συμβολαίου, πρὸ καθορίζει καὶ τὸν τόκον, ἀλλὰ τὴν ἀπλὴν ἀποκομὴν τῶν χρημάτων. Εἰς ἀπλὴν δὲ περίπτωσιν ἐπιτελεῖ τὴν ἐντολήν, ὅταν λέγῃ νὰ διδάμεν εἰς ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἐλπίζομεν νὰ τὰ ξανακτάρομεν¹⁸.

Ἐκκοῦσατε ὅτι ἐλέγθη ἡ ἀγαπήσει τὸν πλησίον σου¹⁹ καὶ τὰ μισήσει τὸν ἑθρόν σου. Ἐγὼ ὁμοίως σὺ λέγω Ἄγαπάτε τοὺς ἑθρούς σας²⁰ καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ ἐκείνων, πού σὺς κατακαταχειρίζονται, εὐλογεῖτε ἐκείνους πού σὺς κατακατακαίονται, εὐεργετεῖτε ἐκείνους πού σὺς μισοῦν, διὰ νὰ γίνετε παιδιὰ τοῦ Πατέρα σας, πού εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Διότι ἀνατέλλει τὸν ἡλιὸν τοῦ διὰ τοὺς ποιηρούς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς C καὶ φέρεται διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους²¹.

Κύτταζε ὅτι τὴν κορωνίδα τῶν ἀγαθῶν τὴν ἔθεσε τελευταίαν. Διότι, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς διδάσκει, ὅχι μόνον νὰ συγκρατῆται κανεὶς, ὅταν ρωπίζεται, ἀλλὰ νὰ στρέφῃ καὶ τὴν δεξιάν του σταγόναι, ὅχι μόνον τὸ ἔπανω-

18. Πρβλ. Λουκ. 9, 34.

19. Ἡ φράσις ἐπισημαίνει τὸν πλησίον σου· ἐπιφέρει εἰς τὸ ἄσπερ. 19, 18. Ἐπει μὲν πλεονάζοντες τὸν ἑθρόν σου ἀνακρίεται σαφέως εἰς κάποιον κρατοῦσαν ἱρριχίαν τῶν γραμμάτων. Αἱ λέξεις καὶ μισήσεις τὸν ἑθρόν σου δὲν ἀπαιτοῦν ῥητῆς εἰς τὸν ἡμῶν. Ἡ ἐπισημασία, ὅμως, τῶν λέξεων τούτων ἐνοεῖται νὰ συναχθῇ ἀπὸ ἑλλας διατάξεις τῆς Παλαιᾶ Διαθήκης. Πρῶτος εἶναι τὰ γενεῖς ἄνω, 29, 8, 23, 19, ἡσάφ. 9, 1, 12. Ἡ δεύτερη ἐπισημασία μεταφῶν τῶν ἱερῶν, καὶ ἄλλων τῶν εὐδαιμονιστικῶν ἐνοεῖται, ὅ ἄσπερ ἐστὶ ἀγαθὸς τοῦ διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ μελοισμῶ ἐκ τῆς εὐδαιμονιστικῆς ἀσκητικῆς, ἢ το σπουδῶν νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὴν πίστιν διὰ τὴν ἐπισημασίαν τοῦ ὁλοῦς τοῦ ἱερῶν ἢ το ὑποκειμένου νὰ μισθῇ πάντας ὅσους ἔσαν ἑθροὶ τῶν ἑθρῶν καὶ ἐθροὶ σου. Καὶ ἀσπείρα ἡμῶν πορὸν νὰ ἀρχιστοῦν τὴν ἰδέαν διὰ τοὺς ἑθροὺς ἔσαν καὶ τοὺς μετὰ ἑθροὺς. Παρὰ ταῦτα καὶ οἱ ἱουδαῖοι ἐνόησαν τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ἀσπείρα τοῦ μισοῦς πρὸς τοὺς ἑθρούς (Πρβλ. Ἰωβ 31, 29, Ματθ. 17, 8, 24, 29, Ματθ. 7, 4 - 5, 24, 12 - 14, Ἡ Κρίσις, 21, 23). Βεβαιώσας τὴν ἐνοεῖται τὸν πλησίον, χωρὶς νὰ ὀρίσῃ νῆαν ἑνὸς ἑθροῦ. Διότι τὸ ἀσπείρα τῶν πλησίον σου καὶ ἑθροῦς τὰ πάντα, ἔσαν ἡ ἐνοεῖται τοῦ πλησίον, ἐκλήρωσθ ἑθροῦς.

20. Νῆς τὴν λέξιν ἑθρούς ἡμῶν νὰ θεωρηθῇ διὰ συμπλοκαρμῶν νῆται εἶναι αἱ κατηγορίαι τῶν ἐνοεῖται διακαμμένων, ἐκλήρωσθ, ὁ ἰδιωτικῶς, ὁ ἐθνοῦς καὶ ὁ ὀργανιστικῶς ἑθροῦς.

21. Ματθ. 5, 45 - 46.

φόριον νὰ διδῆς μαζί μὲ τὸ ὑποκάμισον, ἀλλὰ νὰ συνοδεύῃς εἰς δύο μίλια ἐκείνον πού σὺ ἠγγάρευσεν ἕνα, ὥστε νὰ δεχθῆς μὲ κάθε εὐκολίαν τὴν ἐντολήν πού εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ αὐτάς. Καὶ τί εἶναι τὸ ἀνώτερον ἀπὸ αὐτάς; ἐρωτᾷ κάποιος. Τὸ νὰ μὴ θεωρῆς ἑθρόν σου ἐκείνον πού κάνει ὅλα αὐτὰ εἰς ἔθρος σου. Ἡ μᾶλλον καὶ κάτι ἄλλο πολὺ ἀνώτερον καὶ ἀπὸ αὐτὸ. Διότι δὲν εἶπεν Ἡ μὴ μισήσεις ἀλλὰ «νὰ ἀγαπήσεις». Δὲν εἶπε νὰ μὴ ἀδικήσεις, ἀλλὰ «νὰ ἐνεργετήσεις».

Ἐάν, ὁμοίως, ἐξετάσῃ κανεὶς καὶ ὅσα ἐλέγθησαν ἀμέσως παραπάνω, ἰδοὺ ἴδη ὅτι καὶ εἰς αὐτὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλη προσθήκη πολὺ ἀνωτέρα αὐτῶν. Διότι δὲν ἔδωκεν ἐντολήν νὰ ἀγαπῶμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ προσευχόμεθα διὰ τοὺς ἑθρούς μας. Εἶδες πόσους βαθμοὺς ἀνήλθε καὶ πῶς μᾶς ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς; Πρόσεξε, λοιπὸν, ἀρχίζων τὴν ἀριθμῶσιν ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἐντολάς. Πρῶτος βαθμὸς εἶναι, νὰ μὴ κἀνῃ κανεὶς ἀρχὴν τῆς ἀδικίας. Δεύτερος, μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀδικίας ἀπὸ τὸν ἄλλον, νὰ ἀμύνεται μὲ τὰ ἴδια μέσα. Τρίτος, νὰ μὴ κἀνῃ εἰς τὸν ἀδικῶντα αὐτὸ πού ἐπαθεν, ἀλλὰ νὰ συγκρατῆσθαι τὴν ὄργην του. Τέταρτος, τὸ νὰ προσφέρῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲ τὴν θέλησίν του διὰ νὰ κακοποιηθῇ. Πέμπτος, τὸ νὰ δώσῃ περισσότερα ἀπὸ ὅσα θέλει ὁ ἀδικῶν. Ἑκτος, τὸ νὰ μὴ μισήσῃ ἐκείνον πού κάνει ὅλα αὐτὰ. Ἑβδομος, τὸ νὰ τὴν ἀσπείρῃ. Ὀγδοος, τὸ νὰ τὸν εὐεργετήσῃ. Ἐννάτος, τὸ νὰ παρακαλῇ καὶ τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ. Εἶδες ὅπως φιλοσοφίας; Δι' αὐτὰ, θέβασα, ὀρίζει καὶ αὐτὸ τὸ λαμπρὸν ἐπαθλόν. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ἡ ἐντολὴ ἦτο μεγάλη καὶ ἀσπείρει νεανικὴν ψυχὴν καὶ μεγάλην προθυμίαν, **25:29** δι' αὐτὸ καὶ ὀρίζει ὡς μισθὸν αὐτοῦ τέτοιον, πού διὰ καμμίαν ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἐντολάς δὲν ὄρισεν. Πραγματικῶς, ἐδῶ δὲν ἀναφέρει τὴν γῆν, ὅπως ἔκανε διὰ τοὺς πρώτους, οὔτε τὴν παρηγορίαν καὶ τὸ ἔλεον, ὅπως εἰς τοὺς πενήθοντας καὶ τοὺς ἐλεήθοντας, οὔτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ ἐκείνο πού εἶναι πῶς φρικτὸν ἀπὸ ὅλων, τὸ νὰ γίνωμεν ὁμοιοὶ μὲ τὸν Θεόν, ὅσον, θέβασα, εἶναι δυνατόν αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. «Διὰ νὰ γίνετε», λέγει, «οἱοὶ τοῦ Πατέρα σας, πού εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς».

Σὺ, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε ὅτι, οὔτε ἐδῶ, οὔτε εἰς τὰς ἄλλας ἐντολάς, δὲν ἀνομάζει τὸν Θεὸν Πατέρα του.

Ἄλλὰ ἐκεῖ ὅταν ὠμίλει διὰ τοὺς δροκούς, τὸν ὀνομάζει Θεὸν καὶ μέγαν βασιλέα, ἐδῶ δὲ Πατέρα αὐτῶν. Ἐὰν τὸ κάνει διὰ αὐτὸ, ἀπειθῆ κρατεῖ τοὺς λόγους διὰ τὸ θέμα αὐτὸ διὰ τὴν κατάλληλον περίστασιν.

Ἐν συνεχείᾳ ἐμφανίζων τὴν ὁμοίτητα τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεόν, λέγει «διότι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον τοῦ διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ θρέγει διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους». Διότι ὁ Θεὸς ὄχι μόνον δὲν μισεῖ, λέγει, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῆ τοὺς ὀφειστές του. Μολοντὴ βέβαια, εἰς καμίαν περίπτωσιν δὲν εἶναι ἴδια ἡ ἐνέργεια αὐτῆ, ὄχι μόνον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀξίας. Διότι ἐσὺ μὲν καταφρονῆσαι ἀπὸ οὐδόουλόν σου, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν δούλον τοῦ, ποῦ τὸν ἔχει ἀπεριόριστα εὐεργετήσει. Ἐσὺ μὲν λέξεις χαρίζεις, ὅταν προσεύχῃσαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐνῶ ὁ Θεὸς προσφέρει πράγματα πολὺ μεγάλα καὶ ἀξια θαυμασμοῦ, μὲ τὸ νὰ ἀνάπτη τὸν ἥλιον καὶ νὰ διδῆ τὰς θροάκας καθ' ἕνα τὸ ἔτος. Ἐὰν καὶ ὁμοίως, παρὰ τὰς διαφορὰς αὐτάς, δέχομαι ὅτι ἡ πράξις εἶναι ἴδια, ὅσον ἐπιτρέπεται αὐτὸ διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Συνεπῶς, νὰ μὴ μισῆς ὅποιον σὲ κακομεταχειρίζεται, ἀφοῦ γίνεται αἰτία νὰ ἀποκτήσῃς τόσον μεγάλη ἀγαθὰ καὶ σὲ ὀδηγῆ εἰς τόσην μεγάλην τιμὴν. Μὴ καταρῆσαι τὸν ὀφειστήν σου, διότι, ἔτσι, ὑπέστης μὲν τὸν πόνον τῆς ἀδικίας, ἀλλὰ θὰ χάσῃς τὸν καρπὸν. Θὰ ὑπέστης τὴν ζημίαν καὶ θὰ χάσῃς τὸν μισθόν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον εἶναι θεῖμα μεγάλης ἀνοησίας, ἀφοῦ ὑπεμείναι μὲν τὸ θραδύτερον, νὰ μὴ ὑποφέρωμεν τὸ ἐλαφρότερον αὐτοῦ.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ αὐτὸ, ἔρωτᾷ κάποιος. Ἀφοῦ εἶδες τὸν Θεὸν νὰ γίνεται ἄνθρωπος, νὰ ταπεινωθῆ τόσον πολὺ καὶ νὰ πάθῃ τόσον πολλὰ δι' ἐσέ. Ἐρωτᾷς ἀκόμη καὶ ἀμφιβάλλεις, διὰ τὸ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συγχωρῶμεν τὰς ἀδικίας τῶν συνανθρώπων μας; Δὲν ἀκούεις τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ, εὐρισκόμενος ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν «Πατέρα, συγχώρησέ τους, διότι δὲν ἔβρισαν τί κάνουν»²²; Δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ «Ὅτι ὁ ἀνελεῖθὼν εἰς τὸν οὐρανὸν Κύριος κεντρίσκει εἰς

22. Λουκ. 23, 34.

τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μεστύει δι' ἡμᾶς»²³; Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ἀνάληψιν τοῦ ἔστειλε τοὺς ἀποστόλους πρὸς τοὺς φονεύσαντας αὐτὸν Ἰουδαίους, διὰ νὰ τοὺς φέρουν ἀναίρηττα ἀγαθὰ, καὶ μάλιστα, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ὀπισθοῦν πολλὰ κακὰ ἀπὸ αὐτοῦ;

Ἄλλὰ, μήπως ἐσὺ ὑπέστης μεγάλας ἀδικίας; Τί παρῶμιον, ὁμοίως, κακὸν ἐπάθεσ πρὸς ἐκεῖνα ποῦ ὑπέστη ὁ Κύριος, ἔσταν ἐδέετο, ἐμαστιγώετο, ἐραπίζετο, ἐνεπίετο ἀπὸ τοὺς δούλους, ὑπέμεινε θάνατον, καὶ μάλιστα τὸν πῶ ἀτιμωτικὸν ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ θανάτου, ὅσοι ἀπὸ τὰς τόσας εὐεργεσίας ποῦ ἔκαμεν; Ἐάν, λοιπόν, σοῦ ἔγιναν μεγάλα ἀδικία, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ εὐεργετῆς περισσύτερον, ὥστε καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἐτοιμάσῃς λαμπρότερον στέφανον καὶ νὰ ἀκαλλάξῃς καὶ τὸν συνάνθρωπόν σου ἀπὸ τὴν ἐσχάτην ἀσθένειαν. Διότι καὶ οἱ λαοί, **240** ὅταν λακτίζωνται καὶ ὑβρίζωνται ἀπὸ τοὺς τρελλοὺς, τότε πρὸ πάντων τοὺς λυποῦνται καὶ προετοιμάζονται νὰ τοὺς θεραπεύσουν, ἐπειδὴ γνωρίζουν ὅτι ἡ ὕβρις προσέρχεται ἀπὸ τὴν σθερότητα τῆς νόσου. Καὶ ἐσὺ, λοιπόν, αὐτὴν τὴν γνώμην νὰ ἔχῃς διὰ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ ἔτσι νὰ μεταχειρίζῃσαι ἐκείνους ποῦ σὲ ἀδικοῦν, διότι ἐκεῖνοι εἶναι πῶ πολὺ ἀρρωστοὶ καὶ ὀφιστάνται μεγάλῃ θίαν. Ἀλλάξε, συνεπῶς, αὐτὸν ἀπὸ τὴν σθεράν αὐτὴν νόσον καὶ δώσέ του τὴν εὐκαρίαν· νὰ ἀφήσῃ τὴν ὀργὴν καὶ ἐλευθέρωσέ τον ἀπὸ τὸν φοβερὸν δαίμονα, δηλαδὴ τὸν θυμὸν. Διότι, ὅταν ἴδωμεν δαιμονισμένους, βακρῶζομεν, εἰ' αὐτὸ ὅς μὴ φροντίζωμεν νὰ δαιμονιζώμεν τοὺς ἄλλους. Αὐτὸ κάνομεν καὶ τώρα εἰς αὐτοὺς ποῦ ὀργίζονται. **241** Διότι οἱ θυμωμένοι ὁμοιάζον πρὸς τοὺς δαιμονισμένους, ἢ μάλλον εἶναι πῶ δυστυχισμένοι καὶ ἀπὸ ἐκείνους, διότι κινῶνται, ἔγοντες συναίσθησιν τῆς καταστάσεώς των. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ παραφροσύνη των εἶναι ἀσυχχῶρητος.

Συνεπῶς, νὰ μὴ τὸν ἐπιθορόνῃς, ὅταν τὸν κυριεύῃ τὸ πάθος αὐτὸ, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐλεῆς. Διότι, ὅταν ἴδωμεν κάποιον νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὴν χολῆν καὶ κατέχεται ἀπὸ

23. Φιλι. 3, 21.

σκοτοβίην και προσπαθεῖ με τὸν ἔμετον νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βασανιστικὸν αὐτὸ ὕγρον, τότε τοῦ ἀπλώνομεν τὸ χερί και τὸν στηρίζομεν, ἐνῶ ταρασσεί ἀπὸ σπασμοῦς, και δὲν ἀπομακρυνόμεθα, ἔστω και ἂν μολύνωμεν τὰ ἐνδύματά μας, ἀλλὰ ἓνα πράγμα μόνον ἐπιδιώκομεν, πῶς, δηλαδὴ, θὰ ἀπαλλάξωμεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν στενωγορίαν. Τὸ ἴδιον ἄς κάνωμεν, λοιπὸν, και εἰς αὐτοὺς, δηλαδὴ, νὰ τοὺς θασατζώωμεν, ὅταν κάνουν ἔμετον και ταρασσώνται, χωρὶς νὰ τοὺς ἐγκαταλείπωμεν προηγουμένως, μέχρις ὅτου θγάλουν διην τὴν πικρίαν. C Και τότε θὰ σοῦ χρωαστεῖ μεγάλην εὐγνωμοσύνην. Ὅταν ἡρεμήσῃ, τότε θὰ ἀντιληφθῇ καθαρά ἀπὸ ποῖαν μεγάλην ταραχὴν τὸν ἀπήλαξες. Και διὰτί ἀναφέρω τὴν εὐγνωμοσύνην ἐκείνου; Ἄφου ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς θὰ σὲ στεφανώσῃ ἐμέως και θὰ σὲ ἀμείψῃ με ἀναρίθμητα καλά, ἐπειδὴ ἠλευθέρωσες τὸν ἀδελφὸν σου ἀπὸ ἓνα θαρὸ νόσημα. Ἀλλὰ και ἐκείνος θὰ σὲ τιμήσῃ σὺν κύριον και διαρκῶς θὰ σέβεται τὴν ἐπιείκειάν σου.

Δὲν βλέπει τὰς γυναῖκας τοῦ γεννοῦν, πῶς δαγκώνουν τὰς εὐρισκομένας ἐκεῖ, χωρὶς νὰ ποιοῦν αὐταί; Ἡ μᾶλλον, ποιοῦν, θέβαια, ἀλλὰ ὑπομένουν με γενναιότητα και πάσχουν μαζί με αὐτάς ποῦ ἠρίσταται τοὺς πόνοους και τὰ δάκρυα τῆς γεννήσεως. D Αὐτάς νὰ μιμηθῆς και ἐσὺ και νὰ μὴ γίνεαι πῶ ἀδύνατος ἀπὸ τὰς γυναῖκας. Διότι, ὅταν γεννοῦν αἱ γυναῖκες αὐταί, (ἐπειδὴ εἶναι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην οἱ ἄνδρες πῶ δειλοὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας), τότε θὰ γνωρίσουν ἐσένα τὸν ἄνδρα.

Ἐάν, ὁμως, αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ σοῦ φαίνονται δύσκολοι, σκέψου ὅτι δι' αὐτὸ ἦλθε κοντά μας ὁ Χριστὸς, διὰ νὰ φυτεύσῃ διὰ αὐτὰ εἰς τὸ μυαλό μας, διὰ νὰ μᾶς καταστήσῃ ἀφελίμους και εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας και εἰς τοὺς φίλους μας. Δι' αὐτὸ και μᾶς προτρέπει νὰ φροντίζωμεν διὰ τὸν καθέναν ἐξ αὐτῶν. Δηλαδὴ, διὰ μὲν τοὺς ἀδελφοὺς μας μᾶς διδάσκει, ὅταν λέγῃ, «ἐάν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου», διὰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς, ὅταν νομοθετῇ νὰ ἀγαπῶμεν και νὰ προσευχώμεθα δι' αὐτοὺς. E Και δὲν μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν διαγωγήν αὐτὴν με τὸ παράδειγμα τοῦ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ και με τὸ ἀντίθετον παράδειγμα. Διότι, ἐάν ἀγαπήσῃτε, λέγει, «ἐκείνους ποῦ σὰς ἀγαποῦν, ποῖαν ἀμοιβὴν ἔχετε; 24 Ἡ Μήπως και

οἱ τελῶναι δὲν κάνουν τὸ ἴδιον; 24; Τὸ ἴδιον λέγει και ὁ Παῦλος: «Δὲν ἀντισταθῆκατε ἀκόμη μέχρι σημείου νὰ λάθητε τραύματα και νὰ χύσῃτε τὸ αἷμά σας ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῆς ἁμαρτίας» 25. Ἄν, λοιπὸν, ἐφαρμόζῃς αὐτά, τότε εὐρίσκειαι κοντά εἰς τὸν Θεόν, ἐάν, ὁμως, ἀδιαφορῆς, τότε κατατάσσει εἰς τὴν παράστασιν τῶν τελῶν. Εἶδες ὅτι δὲν εἶναι τὴν μεγάλη ἡ διαφορά μετὰ τῶν ἐντολῶν, ὅσον διαφέρουν οἱ ἄνθρωποι μετὰ τῶν; Συνεπῶς, ἄς μὴ σκεπτόμεθα αὐτὸ, ὅτι εἶναι δύσκολος ἡ ἐντολή, ἀλλὰ ἄς ἀντιληφθῶμεν τὸ ἔπαθλον και ἄς ἀντιληφθῶμεν με ποῖον γινόμεθα ὁμοιοί, ὅταν τηρήσωμεν τὰς ἐντολάς, και πρὸς ποῖον ἐξισωνόμεθα, ὅταν τὰς παραμελήσωμεν. Μᾶς προτρέπει νὰ συμφιλιωνώμεθα με τὸν ἀδελφὸν μας και νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείπωμεν προηγουμένως, παρά ὅταν ἐξαφανίσωμεν τελείως τὴν ἐχθραν. Ὅταν δὲ ὁμιλῇ δι' ἑλῶς, δὲν μᾶς υποβάλλει εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην, B ἀλλὰ ζητεῖ μόνον ὅτι ἐξερρατάι ἀπὸ ἡμᾶς και ἔτσι κάνει πῶ εὐκόλον τὴν τήρησιν τοῦ νόμου. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, εἶπεν ὅτι «ἔτσι ἐβίασαν τοὺς προφήτας ποῦ ἐξῆσαν πρὶν ἀπὸ ἐσᾶς» 26, διὰ νὰ μὴ αἰσθάνονται ἀπέχθειαν πρὸς αὐτοὺς, διατάσσει ἄχι μόνον νὰ τοὺς ἀνεχόνται, ὅταν κάνουν αὐτά, ἀλλὰ και νὰ τοὺς ἀγαποῦν.

Βλέπει με ποῖον τρόπον ἐξερριζώνει τελείως τὸν θυμὸν και ἀφανίζει τὴν ἐπιθυμίαν διὰ τὰ ὄρατα σώματα, διὰ τὰ χρήματα, διὰ τὴν δόξαν και διὰ τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς; Αὐτὸ, θέβαια, τὸ ἔκανεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας του, ἀλλὰ πῶλὸν περισσότερο τώρα τὸ καθώρισεν. Πραγματικῶς ὁ πτωχὸς και ὁ πρῶος και ὁ πενθὸν ἀφανίζει τὴν ὀργὴν. C Ὅποιος ἔχει καθαρὰν καρδίαν εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν πονηράν ἐπιθυμίαν. Ὅποιος δίκαιος και ὀδριζέται και κακολογεῖται περιφρονεῖ τελείως τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς και εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἐγωϊσμόν και κενοδοξίαν.

Ἄφου, λοιπὸν, ἠλευθέρωσες τὸν ἀκαρτήν ἀπὸ τὰ δεσμιὰ αὐτὰ και τὸν προσετοίμασες διὰ τοὺς ἀγῶνας, πάλιν κατ' ἄλλον τρόπον ἐξερριζώνει τὰ πάθη αὐτὰ και μάλιστα με μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν. Δηλαδὴ, ἀφου ἤρχειον

24. Matθ. 5, 48.
25. 1Κορ. 12, 4.
26. Matθ. 5, 12.

ἀπό τὴν ὄργην καὶ ἔκοψε τὰ νεύρα τοῦ πάθους αὐτοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ εἶπεν· Ὅποιος ὀργίζεται χωρὶς λόγων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὸν ἀποκαλεῖ μωρὸν καὶ θλάκα, νὰ τιμωρηθῆται. Καὶ ὁποιος προσφέρει τὸ δῶρόν του πρὸς τὸν Θεόν, νὰ μὴ πληρώσῃ προηγουμένως πρὸς τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέχρις ἔτου παύσῃ τὴν ἔχθραν πρὸς τὸν συνάνθρωπόν του. Καὶ ὁποιος ἔχει ἀντιδικόν, ἢς κἀνὴ φίλον τὸν ἔχθρόν του, προτοῦ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐπειτα, προχωρεῖ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ λέγει· Ὅποιος κυττάζει γυναῖκα μὲ ἀκόλαστον ἐλέμημα, νὰ τιμωρηθῆται ὡς μοιχὸς, Ὅποιος σκαιδαλίζεται ἀπὸ ἀκόλαστον γυναῖκα ἢ ἀνδρα ἢ ἀπὸ κάποιον ἄλλον φίλον του, ἢς τοὺς ἀπομακρόνῃ θλούς ἀπὸ κοντά του. Ὅποιος νόμιμα ἔχει σύζυγον, νὰ μὴ τὴν ἐκδιώκῃ ποτὲ καὶ ἢς μὴ στρέφεται πρὸς ἄλλην γυναῖκα.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ἔκοψε τὰς ρίζας τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας. Ἐ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ, περιορίζει τὸν ἔρωτα διὰ τὰ χρήματα, προτρέπων, νὰ μὴ ὀρκιζώμεθα, οὔτε νὰ ψευδῶμεθα οὔτε νὰ κρατῶμεν τὸ ὑποκάμισον, πού συμβαίνει νὰ φορῶμεν, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν καὶ τὸ ἐπανωφόριον μῶς, εἰς ὅποιον τὸ ζητεῖ, καὶ νὰ προσφέρωμεν ἐθελοντικῶς τὰς σωματικὰς ὀπηρεσίας μας, ἀφαιρῶν τὴν τελείαν τὸν πόθον διὰ τὰ χρήματα.

Τότε, ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, προσθέτει καὶ τὸν ποικίλον στέφανον αὐτῶν τῶν ἐντολῶν, ὅταν λέγῃ· «Νὰ προσεύχεσθε δι' ἐκείνους πού σὰς ἀδικοῦν», ἀναβιβάζων ἡμᾶς εἰς αὐτὴν τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τῆς φιλοσοφίας. Ὅπως, δηλαδή, ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι κανεὶς πρᾶος, εἶναι μεγαλύτερον νὰ ἀνέγεται νὰ ραπίζεται, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἐλεήμων, εἶναι ἀνώτερον τὸ νὰ ἀφήνῃ καὶ τὸ ἐπανωφόριον μᾶζι μὲ τὸ ὑποκάμισον, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι δίκαιος, τὸ νὰ ὑπομένῃ, ὅταν ἀδικηθῆται, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι εἰρηνοποιός, τὸ νὰ ἀκολουθῇ ὅταν ραπίζεται καὶ ἀγγαρευεῖται, ἔτσι ὑπερχει καὶ τὸ νὰ εὐλογῇ, ὅταν διώκεται, ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπομένῃ μόνον διωγμούς.

Βλέπεισ ὅτι σιγά - σιγά μᾶς ἀνυψῶναι εἰς αὐτὰς τὰς ἀψίδας τοῦ οὐρανοῦ; Συνεπῶς ποίας τιμωρίας θὰ εἴμεθα ἄλλοι, ὅταν προτρέπωμεθα νὰ προσπαθῶμεν νὰ ὁμοιάσωμεν μὲ τὸν Θεόν, καὶ ἴσως δὲν καταρθώνομεν νὰ γίνωμεν ὅμοιοι μὲ τοὺς τελῶνας; Διότι, ἐάν τὸ νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς ἔῃ γινώρισμα τῶν τε-

λωνῶν, τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ τῶν εἰδωλολάτρῶν ὅταν οὐτε αὐτὸ δὲν κάνωμεν, (πραγματικῶς, δὲν κάνομεν αὐτὸ, ὅταν φθονῶμεν τοὺς συνανθρώπους μας πού εὐδοκμοῦν), ποῖαν τιμωρίαν θὰ ἀποφύγωμεν, ἀφοῦ προτρέπωμεθα νὰ φανώμεν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς, καὶ ἀποδεικνυώμεθα κατώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτραι; Πῶς, λοιπόν, θὰ ἴδωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, πῶς μου; Πῶς θὰ φθάσωμεν εἰς τὰ ἱερά ἐκεῖνα πρόθυρα, ἐνῶ δὲν ὑπερβαίνει ἡ ἀρετὴ μας τὴν ἀρετὴν τῶν τελῶν; Διότι αὐτὸ ἤθελε νὰ εἴπῃ, ὅταν ἔλεγεν· «Μήπως καὶ οἱ τελῶναι δὲν κάνουν τὸ ἴδιον».

Ἐπίσης, καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ὅτι, δηλαδή, ἐνῶ εἰς κάθε περίπτωσιν ἀναφέρει μὲ ἀφθονίαν τὰ ἐπισθλα τῆς ἀρετῆς, (ὅπως εἶναι, ὅτι θὰ θλέπωμεν τὸν Θεόν, ὅτι θὰ κληρονομήσωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅτι θὰ γίνωμεν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι θὰ ὁμοιάσωμεν μὲ τὸν Θεόν, ὅτι θὰ ἐληθῶμεν, ὅτι θὰ παρηγορηθῶμεν καὶ θὰ λάβωμεν μεγάλην ἀμοιβήν), ἐν ταῦτοις, ὅπου ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὰς τιμωρίας, τὸ κάνει εἰς γαμηλὸν τόνον, ἀφοῦ εἰς τόσον πολλοὺς λόγους μόνον μίαν φορὰν ἀνέφερε τὸ ὄνομα τῆς γέννης. Καὶ εἰς ἄλλα δὲ σημεῖα μὲ ἦσιον ἕρος καὶ μὲ ἀποτρεπτικὸν μέλλον χαρακτηρῆται παρὰ μὲ ἀπειλητικὸν λόγον, προσκαθεῖ νὰ διορθῶσῃ τὸν ἀκρατήν, ὅταν λέγῃ· «Μήπως καὶ οἱ τελῶναι δὲν κάνουν τὸ ἴδιον;» καὶ «ἐάν τὸ ἀλάτι μωρανθῇ» καὶ «ἐλάχιστος θὰ ὀνομασθῇ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Εἰς μερικὰς δὲ περιπτώσεις ἀναφέρει τὸ ἁμάρτημα ἀντὶ τῆς κολάσεως, διὰ νὰ κἀνὴ τὸν ἀκρατήν νὰ ἀντιληθῇ τὸ θῆρος τῆς τιμωρίας, ἢ ὅπως ὅταν λέγῃ· «ἐμοίχευσεν αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του» καὶ ὅτι «ὁποιος ἐκδιώκει τὴν γυναῖκα του, τὴν παρῶθει πρὸς τὴν μοιχείαν», καὶ ἄκόμη ἐπὶ τὸ ἐπὶ πλεόν του καὶ καὶ τοῦ ὄχι προσέχεται ἀπὸ τὸν πονηρόν. Διότι, δι' ἐκείνους πού ἔχουν μακάθ, ἀπὲ τοῦ ὀνόματος τῆς κολάσεως, εἶναι ἀρκετόν, διὰ νὰ σαφρονισθοῦν, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας.

Δι' αὐτὰ, λοιπόν, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀφῆρι εἰς τὸ μέσον τοὺς εἰδωλολάτραις καὶ τοὺς τελῶνας, ὅστε μὲ τὸ ποῖον αὐτῶν νὰ προκαλέσῃ ἐντροπήν εἰς τὸν μαθητήν. Αὐτὸ ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν· «Διὰ νὰ μὴ λυπήσῃς ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ πού δὲν ἔχουν ἐπιπ-

δαι²⁷ και οι ειδωλολάτρες που δεν γνωρίζουν τον Θεόν²⁸. Και διά να αποδείξει ότι δεν απαιτεί τίποτε το υπέρρογον, Β' αλλά άλλον περισσότερο από το συνηθισμένον, λέγει: «Μήπως και οι ειδωλολάτρες δεν κάνουν το ίδιον»; Μά, δεν σταματά εις το σημείον αυτό τόν λόγον, αλλά τελειώνει με τὰ ἑπαθλα και τὰς καλὰς ἐλπίδας, λέγων: «Νά γίνετα τέλειοι, ὅπως και ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος»²⁹. Συνεχῶς ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῶν οὐρανῶν, διά νά διεγείρη τὸ φρόνημα αὐτῶν και διά μέσου τοῦ τόπου. Διότι ἀκόμη ἦσαν πνευματικῶς πῶ ἀσθενεῖς 24:43 και εἶχαν πῶ ὀλισθηρὴν διάθεσιν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ἀντιληφθῶμεν καλὰ ὅλα τὰ λεχθέντα, ἂς δεῖξωμεν και πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μας μεγάλην ἀγάπην και ἂς ἀφήσωμεν τὴν καταγέλαστον ἐκείνην συνήθειαν, τὴν ὅποιαν ἔχουν πῶ ἀνόητοι, νά περιμένουν, δηλαδή, νά τοὺς ὀμιλήσουν πρῶτοι αὐτοὶ που τοὺς συναντοῦν. Ὅταν δὲν μιμῶμεθα αὐτὰ, εἴμεθα ἄξιοι μεγάλου μακαρισμοῦ, ἐνῶ εἶναι γελοῖον, ὅταν ἐπιδιώκωμεν νά ἐφαρμόσωμεν αὐτὰ. Διατί, λοιπόν, δὲν τοὺ ὀμιλεῖς ἐσὺ πρῶτος; Ἐπειδὴ αὐτὸ περιμένει, λέγει. Μά, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπρεπε νά τρέξῃς νά τὸν χαρητίσῃς, διά νά πάρῃς ἐσὺ τὸ στεφάνι τῆς νίκης, Β' Ὅχι, λέγει. Ἐπειδὴ αὐτὸ ἐπεδίωξεν. Καί τί ἡμπορεῖ νά θεωρηθῇ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν αὐτῆν; Διότι, ἐπειδὴ, λέγει, αὐτὸ ἐφράντισεν, δηλαδή νά μὴ λάβῃ ἀμυστήν, δι' αὐτὸ δὲν θέλω νά ἀσχοληθῶ με τὴν ὀπόθεσιν αὐτῆν. Ἐάν, λοιπόν, σοὺ ἀπειθῶνῃ ἐκεῖνος πρῶτος τὸν λόγον, τότε, τίποτε δὲν κερδίζεις, ἔτσι και ἂν τοὺ ὀμιλήσῃς και ἐσὺ. Ἐνῶ ἐάν ἐσὺ πρῶτος σπεύσῃς νά τοὺ ὀμιλήσῃς, τότε, ἐξεμεταλλεύθῃς τὸν ἐγωῖσμόν ἐκείνου και ἀφθονον καρπὸν ἐτρύγισας ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν ἐκείνου.

Πραγματικὰ, κατὰ ποῖαν λογικὴν δὲν εἶναι ἀπόδειξις ἐσχάτης ἀνοησίας τὸ νά προδίδωμεν τὸ κέρδος, που ἐπρόκειτο νά ἀποκτήσωμεν διά μέσου τῶν ἀπλῶν λόγων, και, ἐνῶ κατηγοροῦμεν αὐτόν, νά περιπίπτωμεν εἰς τὸ ἴδιον κῆμαρτημα; Διότι ἐάν τὸν κατηγορῇς δι' αὐτὸ ὅτι, δηλαδή, περιμένει νά τοὺ ὀμιλήσῃ ὁ ἄλλος πρῶτα, C

27. Α' Θεοσ. 4, 19.
28. Α' Θεοσ. 4, 5.
29. Ματθ. 5, 48.

τότε διατί μιμῶσαι ἂς κατηγορεῖς και ἐκεῖνο, που εἶπες ὅτι εἶναι κακόν, προσπαθεῖς νά τὸ μιμηθῇς, σὺν νά ἦτο καλόι; Βλέπεις ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε πῶ ἀνόητον ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, που ζῆ μαζί με τὴν κακίαν;

Διὸ, σὺς παρακαλῶ, νά ἀποφύγωμεν τὸ κακόν και γελοῖον αὐτὸ ἔθιμον. Διότι πολλὰς φίλιας ἀνέτρεψε τὸ νόσημα αὐτὸ και πολλὰς ἐχθρας ἐδημιούργησεν. Διότι δι' αὐτοῦ ὑπερέχομεν ἡμεῖς ἀπὸ αὐτοῦς. Ἐάν, ὅμως, ἐνῶ προτρεπώμεθα νά ὑπομένωμεν, ὅταν ραπιζώμεθα, ὅταν ἀγγαρευώμεθα και ἀπαγομνωκώμεθα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας, ποῖαν συγγνώμην ἀξιζώμεν νά εὐρωμεν, ὅταν δι' ἕνα ἀπλὸν χαρητισμόν δεικνύωμεν τὴσὴν φιλονικίαν; Περιφρονώμεθα, λέγει, και ἐξευτελιζώμεθα, ὅταν χαρισώμεν εἰς αὐτόν τὴν προσβολὴν που μὰς ἔκανεν. Και διά νά μὴ σὲ περιφρονῇ ὁ ἄνθρωπος, Ὁ ἔρχεσαι εἰς σύγκρουσιν με τὸν Θεόν; Και διά νά μὴ σὲ καταφρονῇ ὁ μαινόμενος σύνδουλός σου, καταφρονεῖς τὸν Κύριον, που τόσον πῶ σὲ εὐεργέτησεν; Διότι ἐάν εἶναι ἄποπον νά καταφρονῇς τὸν ἰσότημόν σου ἄνθρωπον, εἶναι, ὀπωσθήποτε, πῶ ἀποπον νά καταφρονῇς ἐσὺ τὸν Θεόν που σε ἐδημιούργησεν.

Ἐτέρα ἀπὸ αὐτὰ, σκέψου και τοῦτο, ὅτι ὅταν σὲ καταφρονῇ, τότε γίνεται αἰτία νά λάβῃς μεγαλύτερον μισθόν, διότι αὐτὸ ὑπέμεινες χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἡκούσας και ἐπεισθῆς εἰς τοὺς νόμους του. Ἡ ὑπακοὴ δὲ αὐτῆ, ποῖαν τιμὴν δὲν ἀξίζει; Πῶσα διαδύματα δὲν τῆς πρέπουσιν; Ἐγὼ μακάρι νά ὀρίζομαι και νά περιφρονῶμαι χάριν τοῦ Θεοῦ, παρὰ νά τιμῶμαι ἀπὸ θλας τοὺς βασιλεῖς, Β' διότι τίποτε δὲν εἶναι ἴσον με τὴν δόξαν αὐτῆν.

Αὐτὴν τὴν δόξαν ἂς ἐπιδιώκωμεν, λοιπόν, ἔτσι, ὅπως ὁ Κύριος διέταξε, χωρὶς νά δίδωμεν καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλά νά ἐφαρμόζωμεν τὴν ἀκριβῆ φιλοσοφίαν εἰς ὅλα και ἔτσι νά ρυθμίζωμεν τὴν ζωὴν μας. 24:44 Διότι, πραγματικὰ, θά ἀποκτήσωμεν διά μέσου αὐτῆς τὰ ἀγαθὰ τῶν οὐρανῶν και τοὺς ἐκεῖ στεφάνους, θαδίζοντας ὡς ἄγγελος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, περιφερόμενοι εἰς τὴν γῆν, ὅπως αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, παραμένοντες ἔξοι πρὸς κάθε ἐπιθυμίαν και ταραχὴν. Μαζὶ δὲ με αὐτὰ θά ἀποκτήσωμεν και τὰ ἀπόρητα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια εἶπε δισι μας νά ἐπιτύχωμεν με

τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις, μαζὶ μετὰ τὸν ἀναρχον Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'

(Ματθ. στ', 1-15)

Β «Ἐφροσέχετε νὰ μὴ κάνετε τὴν ἐλεημοσύνην σας ἔμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ σὰς ἴδουν καὶ σὰς θαυμάσουν».¹

Τώρα πλέον ἐξορίζει τὸ πὸ τυρανικὸν πάθος, δηλαδή, τὴν λύσσαν καὶ τὴν μανίαν πρὸς τὴν κενοδοξίαν, ἢ ὅποια κυριεύει ἐκείνους ποὺ ἐκτελοῦν ἕνα ἐνάρετον ἔργον. Δὲν ἐλέγθη, θέβαια, τίποτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας διὰ τὸ πάθος αὐτό, ἐπειδὴ θὰ ἦτο περιττόν, προτοῦ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ πράττουν κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα, νὰ τοὺς διδάσκῃ τὸ πᾶς πρέπει νὰ πράττουν καὶ νὰ ἐφαρμόζουν αὐτά. Ὅταν, ὁμως, τοὺς εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς εὐσεβείας, τότε πλέον καταργεῖ καὶ τὸ κακὸν ποῦ τὴν παρακολουθεῖ. Πραγματικά, τὸ πάθος αὐτὸ δὲν γεννιέται χωρὶς λόγον, **Γ** ἀλλὰ, ὅταν ἐπιτύχωμεν μεγάλην πρόσδοον εἰς τὴν ἀρετὴν, τότε ἐμφανίζεται. Ἐπρεπε, λοιπὸν, νὰ φυτεύσῃ πρῶτα τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπειτὰ νὰ ἀφανίσῃ τὸ πάθος ἐκεῖνο ποῦ θλάπτει τὸν καρπὸν τῆς.

Καὶ κύτταξε ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν νηστειαν, τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι εἰς αὐτὰς τὰς ἀρετὰς κυρίως ἀρέσκαται νὰ εἰσέρχεται συνήθως τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας. Πραγματικά, ὁ φαρισαῖος μετὰ δάσιν αὐτὰς τὰς πράξεις ὑπερηφανεύετο καὶ ἔλεγεν «Ἠν-στεύω δύο φορές τὴν ἑβδομάδα, δίδω τὸ δέκατον ἀπὸ δια, θρα ἀποκτῶ».²

Δ Καὶ κατὰ τὴν ὄραν δὲ τῆς προσευχῆς τὸν κατεῖχεν ἡ κενοδοξία καὶ προσήχετο διὰ νὰ ἐπίδειχθῇ. Ἐπειδὴ, ὁμως, δὲν ἦτο παρὼν κανένας ἄλλος, ἔκανε ἐπίδειξιν πρὸς τὸν τελῶνην, ὅταν ἔλεγεν «Δὲν εἶμαι ὅπως οἱ ἄλ-

1. Ματθ. 6, 1.

2. Λοκ. 18, 12.

λοι άνθρωποι... ούτε όπως αὐτὸς ἐδῶ ὁ τελώνης».³
 Καὶ πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον ἤρχισεν ὁ Κύριος τὴν ἐντολὴν αὐτὴν, ὅταν νὰ ἔκανε λόγον διὰ κάποιο θηρίον, ποῦ δυσκόλα ἐντοπίζεται, καὶ εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐξαπατήσει τοὺς πολλοὺς ἀδιαφόρους. «Προσέχετε», λέγει, «τὴν ἐλεημοσύνην σας». Ἔτσι ὁμιλεῖ καὶ ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Φιλιππησίους: «Προσέχετε ἀπὸ τὰ σκυλιά».⁴ Διότι τὸ θηρίον εἰσέρχεται κρυφὰ καὶ χωρὶς θορύβου διασκορπίζει τὰ πάντα καὶ ἀνεπαίσθητος ἀφήνει κενὸν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ὠμίλησε πολλὸ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἀνατέλλει τὸν ἥλιον διὰ τοὺς ποιητοὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς προέτρεψε πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τοὺς ἔπεισε νὰ χαίρωνται διὰ τὴν ἀφθονίαν τῆς προσφορᾶς των, ἀφανίζει τὸ τέλος καὶ κάθε τι ποῦ θλάπτει τὴν ὠραίαν αὐτὴν ἑλπίαν. Διὸ λέγει: «Προσέχετε νὰ μὴ κάνετε τὴν ἐλεημοσύνην σας **2-4-55** ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Διότι ἐκεῖνη ἡ ἐλεημοσύνη, ποῦ ἐλέγχθη προηγουμένως, εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ἄφου εἶπεν: «Νὰ μὴ τὴν κάνετε ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους», προσέθεσεν: «Διὰ νὰ σὰς ἴδουν καὶ σὰς θαυμάσουν». Καὶ δίδει μὲν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δύο φορές εἶπεν τὸ ἴδιον πράγμα. Ἐάν, ὅμως, προσέξῃ κανεὶς μὲ ἀκρίθειαν, θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ἄλλην σημασίαν ἔχει ἡ μία φράσις καὶ ἄλλην ἡ ἄλλη καὶ ὅτι ἡ τελευταία προτροπὴ παρέχει μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ ἀνέκφραστον φροντίδα καὶ ἐνδιαφέρον. Διότι εἶναι δυνατόν, νὰ κάνῃ κανεὶς τὴν ἐλεημοσύνην ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ τὴν κάνῃ πρὸς ἐπίδειξιν, ὅπως εἶναι, πάλιν, δυνατόν, νὰ μὴ ἐλεῖ ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ ἐνεργῇ διὰ νὰ προκαλέσῃ τὸν θαυμασμόν των. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν τιμαρεῖ ἡ δρασεὺς ἀπλῶς τὴν πράξιν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τοῦ ἐλεοῦτος. **B** Διότι ἐάν δὲν ὑπῆρχεν αὐτῇ ἡ ἀκριβὴς διάκρισις εἰς τὴν ἐντολὴν, ἀσφαλῶς, πολλοὶ θὰ ἦσαν διατακτικοὶ εἰς τὴν προσφορὰν τῆς ἐλεημοσύνης, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ ἐλεοῦν, χωρὶς νὰ γίνωνται ἀντιληπτοί. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν δυσκολίαν αὐτὴν, ὀρίζει τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν ἀμοιβὴν δι

3. Λουκ. 18, 11.

4. Φιλιπ. 3, 3. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος ζητεῖ διὰ τὸν Ἑβραῖον.

ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ ἐλεοῦτος. Διὰ νὰ μὴ ἐρωτᾷς, λοιπὸν Καὶ τί θὰ πάθω, ἐάν μὲ ἴδῃ κανεὶς ἄλλος; Δὲν ἐξετάζω αὐτὸ, λέγει, ἀλλὰ τὴν διάθεσίν σου καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ ἐλεημοσύνη. Διότι τὴν ψυχὴν θέλει νὰ διαπλάσῃ καὶ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε νόσημα.

Ἄφου, λοιπὸν, ἀπηγόρευσε νὰ γίνεται ἡ ἐλεημοσύνη πρὸς ἐπίδειξιν **C** καὶ ἐφανέρωσε τὴν ζημίαν αὐτῆς τῆς ἐνεργείας, ἐάν, δηλαδὴ, γίνεται ἀσκοπα καὶ τυχαία, πάλιν ἐνθαρρύνει τὸ φρόνημα αὐτῶν, μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ τὸν Πατέρα καὶ τὸν οὐρανόν, ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἐκφοβίσῃ μὲ τὴν τιμωρίαν μόνον, ἀλλὰ νὰ τοὺς συνείσῃ καὶ μὲ τὴν ἀναφορὰν τοῦ Δημιουργοῦ. «Διότι δὲν θὰ ἔχετε», λέγει, «ἀνταμοιβὴν ἀπὸ τὸν Πατέρα σας, ποῦ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς».⁵ Δὲν ἐσταμάτησεν, ὅμως, ἐδῶ, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ περαιτέρω, ὥστε καὶ δι' ἄλλων μέσων νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ματαιοδοξίας.

Ὅπως, δηλαδὴ, παραπάνω ἀνέφερε τοὺς τελώνους καὶ τοὺς εἰδωλολάτρες, διὰ νὰ ἐντροπιάσῃ τοὺς μιμητὰς αὐτῶν ἀπὸ τὴν ποιότητά των, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀναφέρει τοὺς ὑποκριτὰς. «Ὅταν, λοιπὸν, κάνῃς ἐλεημοσύνην», **D** λέγει, «μὴ τὸ διακαλίψῃς ἐμπροσθέν σου, ὅπως κάνουν οἱ ὑποκριταί». Ὅχι, βέβαια, ὅτι ἐκεῖνοι εἶχαν σάλπιγγας, ἀλλὰ θέλει νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην μακρίαν αὐτῶν, χρησιμοποιοῦν μεταφορικῶς τὴν λέξιν αὐτὴν, διὰ νὰ τοὺς διακαμώδῃσῃ καὶ νὰ τοὺς γελοιοποιήσῃ. Καὶ σωστά τοὺς ὠνόμασεν ὑποκριτὰς. Διότι φαινομενικῶς ἡ πράξις των ἦτο ἐκδήλωσις ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ ἡ διάθεσις των ἦτο σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπος. Πραγματικὰ, δὲν κάνουν τὴν ἐλεημοσύνην διὰ νὰ ἐλεοῦν τοὺς συνανθρώπους των, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπακτοῦν δόξαν οἱ ἴδιοι, πράγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπόδειξις μεγάλῃς σκληρότητος, ἐνῶ ὁ ἄλλος πεθαίνει ἀπὸ τὴν πείναν, νὰ ἐπιδικώῃ κανεὶς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς φιλοδοξίας του καὶ νὰ μὴ ἀφαιρῇ τὴν συμφορὰν τοῦ ἄλλου. Συνεπῶς, ὅχι ἡ προσφορὰ τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ πῶς καὶ διατὶ πρέπει νὰ δίδεται αὐτὴ εἶναι τὸ πρόβλημα.

E Ἄφου, λοιπὸν, διακαμώδῃσεν ἀρκετὰ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπέτιμωσεν, ὥστε νὰ ἐντραπῇ ὁ ἀκρατής, διορθῶναι καὶ τὴν ψυχὴν ποῦ κατέχευται ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό.

5. Ματθ. 6, 1.

Καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε πῶς δὲν πρέπει νὰ γίνεταί ἡ ἐλεημοσύνη, τῶρα ὑποδεικνύει τὸ πῶς πρέπει νὰ γίνεταί. Πῶς πρέπει, λοιπὸν, νὰ ἐλεῶμεν; «Μὴ μὴ γνωρίζῃ», λέγει, «τὸ ἀριστερόν σου χερί τί κάνει τὸ δεξιόν σου» 2-4-4. Ἐδῶ, πάλιν, δὲν ἐννοεῖ τὰ χεῖρα, ἀλλὰ διμυλεῖ μὲ κάποιαν ὑπερβολήν. Ἐάν, δηλαδή, λέγει, ἦτο δυνατόν καὶ ὁ ἴδιος, νὰ μὴ γνωρίζῃ τὴν ἐλεημοσύνην, ποῦ κάνεις, τότε ἔπρεπε νὰ προσπαθῆσθαι νὰ τὸ ἐπιτύχῃς καὶ αὐτὸ, καὶ ἀκόμη νὰ διατηρηθῇ κρυφὴ καὶ ἀπὸ τὰ χεῖρα, ποῦ τὴν προσφέρουν. Ὅχι ὅπως λέγουσι μερικὸι οἱ πρέπει νὰ ἀποκρύπτωμεν τὴν ἐλεημοσύνην ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, μόνον, διὰ τὴν ἐδῶ διέταξε νὰ γίνεταί κρυφὰ ἀπὸ τοὺς.

Ἐπειτα, σκέψου πόσον μεγάλη εἶναι καὶ ἡ ἀμοιβή. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ἐξέθεσε τὴν τιμωρίαν ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν, ἀποκαλύπτει καὶ τὴν τιμὴν ἀπὸ τὴν μυστικὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐλεημοσύνης, προτρέπων αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς καὶ ὁδηγῶν πρὸς ὑψηλὰ διδάγματα. Διότι τοὺς κάνει νὰ πιστεύουσιν μὲ θεσιαιότητα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ ὅτι τὰ ἀναφερόμενα εἰς ἡμᾶς δὲν σταματοῦν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, ἀλλὰ θὰ μᾶς ὑποβῆθῃ ἐν συνεχείᾳ ἕνα φοβερὸν δικαστήριον B καὶ αἱ εὐθύναι δι' ἅσας τὰς πράξεις μας καὶ αἱ ἀνάλογοι τιμαὶ καὶ τιμωρία. Ἐπίσης, ὅτι τίποτε εἴτε μικρὸν εἴτε μεγάλο ἐάν κἀν κάνεις, δὲν θὰ παραμείνῃ κρυπτόν, ἔστω καὶ ἂν νομίζῃ ὅτι γίνεταί κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ὅλα αὐτὰ, θεῖα, ὑπαινίσσεται. ὅτε εἶπεν: «Ὁ Πατέρας σου, ποῦ θλέπει τί γίνεταί εἰς τὰ κρυφά, θὰ σὲ ἀνταμείβῃ εἰς τὰ φανερά», τοποθετῶν εἰς αὐτὸν πολλοὺς καὶ σεβαστοὺς θεατὰς τῆς πράξεώς σου καὶ προσφέρων ἀφθόνως ἐκεῖνο ποῦ ἐπιθυμεῖ. Διότι τί θέλεις; λέγει. Μήπως δὲν θέλεις νὰ ἔχῃς μερικὸς θεατὰς τῶν πράξεών σου; Ναι, λοιπὸν, ἔχεις ὄχι ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν τοῦ σύμπαντος. Ἐάν, ὁμως, θέλῃς νὰ σὲ θλέπουν καὶ οἱ ἀνθρώποι, δὲν σοῦ ἀπαγορεύει καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν, ἀλλὰ σοῦ τὴν ἱκανοποιεῖ καὶ μὲ μεγάλην ὑπερβολήν. C Διότι, ἐάν τῶρα κάνῃς ἐπιδειξίμην, θὰ ἠμωρέσῃς νὰ ἐπιδειχθῇς εἰς δέκα ἢ ἑκοσὶν ἢ καὶ ἑκατὸν ἀνθρώπους μόνον, ἐνῶ, ἐάν τῶρα προσπαθῇς νὰ παραμείνῃς

6. Ματθ. 6, 4.

7. Ματθ. 6, 4.

ἀφανῆς ἢ πράξις σου, τότε θὰ σὲ ἐπαινῆσθῃ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐνώπιον δλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Συνεπῶς, ἐάν θέλῃς νὰ ἴδουν οἱ ἀνθρώποι τὰ καταρθώματά σου, νὰ τὰ ἀποκρύπτῃς τελείως τῶρα, διὰ νὰ τὰ ἴδουν ὅλοι τότε μὲ μεγαλύτεραν τιμὴν, ὅταν ὁ Θεὸς θὰ τὰ φοσηρῶνῃ, θὰ τὰ ἐξυμῶνῃ καὶ θὰ τὰ ἐπαινῇ ἐνώπιον ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Τῶρα, θεῖα, θὰ σὲ κατηγορήσουν ὡς κενόδοξοι ὅσοι σὲ ἴδουν. Ὅσοι, ὁμως, θὰ σὲ ἴδουν νὰ στεφανώνεσαι, D ὄχι μόνον δὲν θὰ σὲ κατηγορήσουν, ἀλλὰ ὅλοι θὰ σὲ θαυμάσουν.

Ὅταν, λοιπὸν, εἶναι δυνατόν νὰ λάθῃς μισθὸν καὶ νὰ γίνῃς ἀντικείμενον μεγαλύτερου θαυμασμοῦ, ἐάν περιμένης ὀλίγον χρόνον, σκέψου πόσον μεγάλη ἀνοησία εἶναι νὰ τὰ χάσῃς καὶ τὰ δύο αὐτὰ καί, ἐνῶ ζητεῖς τὴν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ καλῆς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ ἐπιδείξῃς τὰ ἔργα σου, ἂν καὶ τὰ θλέπῃ ὁ Θεός. Ἐάν, λοιπὸν, ἔχῃς ἀνάγκην νὰ ἐπιδεικνύεσαι, πρέπει νὰ ἐπιδεικνύεσαι πρὸς τὸν Θεόν τῶν πάντων. Ὅταν μάλιστα ὁ Πατὴρ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν νὰ σὲ στεφανώσῃ ἢ νὰ σὲ τιμωρήσῃ. E Καὶ εἰς περίπτωσιν, ὁμως, ποῦ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡ τιμωρία, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃς αὐτὸ τὸ θέατρον καὶ νὰ τὸ ἀνταλλάξῃς μὲ τὸ θέατρον ποῦ ἐπιδοκίει τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν. Διότι ποῖος εἶναι τῶσαν ἄθλιος, ὡστε, ἐνῶ ὁ θεσιαιεὺς θιάζεται νὰ ἔλθῃ νὰ παρακολουθήσῃ τὰ καταρθώματά σου, ἀφήνῃ μὲν ἑκείνον καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς θεατὰς σου ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἐπείτας; Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, λοιπὸν, μᾶς προτρέπει ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐπιδεικνύμεθα, ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν ἀφάνειαν. 2-4-7 Διότι τὸ νὰ μὴ ἐπιδικῆς τὴν ἐπιδειξίμην καὶ τὸ νὰ ἐπιζητῆς τὴν ἀφάνειαν δὲν εἶναι τὸ ἴδιον.

«Καὶ ὅταν προσεύχεσθε, νὰ μὴ εἰσθε ὅπως οἱ ὑποκριταί. Διότι τοὺς ἀρέσει νὰ στέκωνται ὄρθιοι εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ εἰς τὰς γωνίας τῶν πλατειῶν καὶ νὰ προσευχῶνται. Ἀληθινά, ὡς λέγω, λαμβάνουν ἐδῶ ἐξ δλοκλήρου τὴν ἀμοιβὴν των. Σὺ, ὁμως, ὅταν πρόκειται νὰ προσευχῆς, πήγαινε εἰς τὸ πῶ ἀπόκρυτον δωμάτιόν σου καί, ἀφοῦ κλείσῃς τὴν θύραν, προσευχῆσαι εἰς τὸν πατέρα σου, ποῦ εἶναι ἀόρατος καὶ κρυμμένος.»

Πάλιν καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀνομάζει ὑποκριτὰς, καὶ πο-

8. Ματθ. 6, 5 - 8.

λύ σωστά. Διότι, ἐνῷ προσποιούνται ὅτι προσεύχονται πρὸς τὸν Θεόν, ξετάζουν καὶ προσέχουν τοὺς ἀνθρώπους, **Β** χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἐμφάνισιν βούλων, ἀλλὰ γελοίων ἀνθρώπων. Διότι, ὅποιος σκοπεύει νὰ παρακαλέσῃ, ἀφ' οὗ ἀφήσῃ τοὺς πάντας, πρὸς ἐκεῖνον μόνον προσέχει, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ αἰτήμα του. Ἄν, ὅμως, ἀφήσῃ αὐτὸν καὶ περιφέρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ γυρίσῃ τὰ ὦμά του πρὸς κάθε κατεύθυνσιν, τότε θὰ φύγῃς μὲ ἀδεια τὰ χέρια σου, ἐπεὶ αὐτὸ ἠθέλησεν ὁ βίος. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν ὅτι δὲν θὰ πύρουν ἀμοιβὴν οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ πού εἶδους, ἀλλὰ ὅτι λογιάζοντο, δηλαδή, ὅτι θὰ πύρουν μὲν ἀμοιβὴν, ἀλλὰ θὰ τὴν πάρουν ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν οἱ ἴδιοι. Δὲν τὸ θέλει, θέσθαι, αὐτὸ ὁ Θεός, ἀλλὰ αὐτὸς ἤθελε νὰ τοὺς δάσῃ τὴν ἰδικὴν του ἀμοιβὴν, ἐκείνοι, ὅμως, ἀφ' οὗ ζητοῦν ἀμοιβὴν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἴπτο δίκαιον νὰ τὴν λάβουν ἀπὸ ἐκείνοι, διὰ τὸν ὅποιον τίποτε δὲν ἔπραξαν. **Γ** Σὺ, ὅμως, πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπόσχεται ἀμοιβὴν καὶ δι' ὅσα ἀγαθὰ ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς.

Ἄφου, λοιπόν, κατηγορήσῃ ἐκείνους πού δὲν προσεύχονται ὅπως πρέπει καὶ ἀναφορικῶς μὲ τὸν τόπον τῆς προσευχῆς, καὶ ἀναφορικῶς μὲ τὴν διάθεσιν των, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι πολὺ γελοιοί, παρουσιάζει τὸν ἀριστον τρόπον τῆς προσευχῆς καὶ πάλιν δίδει τὴν ἀμοιβὴν, ὅταν εἶπεν· «Πήγαμε εἰς τὸ πῶ ἀπόμειρον δωματίων σου».

Τι λοιπόν; Δὲν πρέπει νὰ προσευχόμεθα εἰς τὴν ἐκκλησίαν; ἔρωτᾷ κάποιος. Καί, θέσθαι, πρέπει νὰ προσευχόμεθα, ἀλλὰ μὲ κατέλληλον διάθεσιν. **11** Διότι ὁ Θεὸς εἰς κάθε περίπτωσιν ξετάζει τὸν σκοπὸν τῶν πράξεων. Ἐπειδὴ, καὶ ἂν ἀκούη ἀποουρηθῆς εἰς τὸ πῶ κρυφόν δωματίον σου καὶ ἀπομονωθῆς, ὅταν προσεύχῃσαι μὲ σκοπὸν νὰ ἐπιδειχθῆς, τότε αἱ θύρα δὲν σοῦ προσφέρουν καμμίαν ὠφέλειαν. Κύτταζε, λοιπόν, μὲ ποῖον τρόπον ἔθεσε καὶ ἐδῶ τὸν ἀκριβῆ χαρακτήρισμόν τῆς ἐνεργείας των· «Διὰ τὰ φανούν εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Συνεπῶς, εἴτε κλείσῃς τὰς θύρας τοῦ δωματίου σου, τοῦτο ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς νὰ ἐπιτύχῃς προτοῦ νὰ κλείσῃς τὰς θύ-

9. Μκ:8. 6, 5.

ρας, δηλαδή, νὰ κλείσῃς τελείως καὶ τὰς θύρας τῆς διανοίας σου.

Θέσθαι, εἶναι καλὸν εἰς κάθε ἐνεργείαν μας νὰ εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν, ἀλλὰ πρὸ πάντων τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον κατὰ τὴν ὄραν τῆς προσευχῆς. Διότι, ἐάν καὶ χωρὶς τὸ πάθος αὐτὸ τὸ μισαδὸ μας πλανᾶται καὶ περιφέρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὅταν πηγαίνωμεν νὰ προσευχηθῶμεν ἔχοντες καὶ αὐτὴν τὴν νόσον, πότε θὰ ἀκούσωμεν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς μας; Ἐάν, ὅμως, ἡμεῖς, πού προσευχόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν, δὲν ἀκούωμεν τί λέγομεν, πῶς ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ μᾶς ἀκούσῃ ὁ Θεός;

Ε Καὶ ὅμως, ὑστερα ἀπὸ τάσων σπουδαῖα καὶ τόσων παλλὰ παραγγέλματα, ὑπάρχουν μερικοί, οἱ ὅποιοι τόσον ἀσημηνοῦν κατὰ τὴν ὄραν τῆς προσευχῆς, ὥστε, ἂν καὶ τὸ σῶμά τους δὲν φαίνεται, φανερόνουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς βίους μὲ τὴν φωνὴν των, φωνάζοντες χυδαῖα καὶ γελοιοποιοῦντες τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ μὲ τὴν ἔκφρασιν των καὶ μὲ τὴν φωνὴν των.

Δὲν ἔλπεεις ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀγοράν ὅτι, ἐάν κάποιος πληρώσῃ ἕνα ἄνθρωπον καὶ προβαίῃ εἰς αὐτὰς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ παρακαλῆ μὲ κραυγὰς, θὰ τρομάξῃ τὸν παρακαλούμενον. **12-13** ἐνῷ, ἐάν τὸν παρακαλέσῃ μὲ ἡσυχίαν καὶ μὲ τὰς ἀναλόγους κινήσεις, τότε συγκινεῖ περισσότερο τὸν δυνάμενον νὰ τοῦ κάη τὴν χάριν; Συνεπῶς, ἂν μὴ προσευχόμεθα μὲ τὴν στάσιν τοῦ σώματος καὶ μὲ κραυγὰς, ἀλλὰ μὲ τὴν προθυμίαν τῆς ψυχῆς μας. Ὅτε μὲ θόρυβον καὶ φωνὰς, διὰ νὰ ἐπιδειχθῶμεν, ὥστε νὰ τρομάζωμεν καὶ τοὺς πλησίον μας εὐρισκομένους, ἀλλὰ μὲ κάθε ἡσυχίαν καὶ μὲ πνευματικὴν συντριβὴν καὶ τὰ ἐσωτερικὰ δάκρυα.

Ἄλλὰ, μήπως αἰσθάνεσαι ἴσον εἰς τὴν ψυχὴν σου καὶ δὲν ἠμπορεῖς νὰ μὴ φωνάζῃς; Καὶ ὅμως, εἰς ἐκεῖνον πού ὑπερβολικὰ θλιβεται ταπεινάζει νὰ προσεύχεται καὶ νὰ παρακαλῆ ἔτσι, ὅπως εἶπα. Διότι καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐθλιβέτο καί, ὅμως, προσήχητο ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἤκουε, δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτόν· «Διατί μὲ φωνάζεις μὲ δυνατὴν φωνήν;» **10** **Β** Καὶ ἡ Ἄννα πάλιν, ἐνῷ ἡ φωνὴ τῆς δὲν ἠκούετο, **11** ἐπέτυχεν ὅσα ἠθέλησεν, ἐπεὶδὴ

10. Ἐξ:8. 14, 15.

11. Πρ:2. Α' Βασιλ. 1, 1 ἔξ.

έθόα ή καρδία της. Ὁ δὲ Ἄθελ ὄχι σιωπηρῶς, ἀλλὰ νεκρὸς προσήγετο, καὶ τὸ αἷμα τοῦ ἄφηνε πρὸ δυνατὴν φωνὴν καὶ ἀπὸ τῆν σάλπιγγα. Στένοσε, λοιπὸν, ἔτσι καὶ ἐσύ, ὅπως ὁ ἅγιος ἐκεῖνος. Δὲν σὲ ἐμποδίζω. «Σκίσε», ὅπως προέτρεψεν ὁ προφήτης, «τὴν καρδίαν σου καὶ ὄχι τὰ ἰμῶτά σου».¹⁹ Κάλεσε τὸν Θεὸν μέσα ἀπὸ τὴν καρδίαν σου. «Μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴν μου», λέγει, «ἐφώνησα πρὸς τὸν Κύριον».²⁰ Κλείσε τὴν φωνὴν σου κάτω ἀπὸ τὴν καρδίαν σου, κάνα τὴν προσευχὴν σου μυστήριον. Δὲν θέλεις ὅτι καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα δὲν ὑπάρχει καθόλου θέρους; Καὶ σύ, λοιπὸν, σὴν νὰ εἰσερχοῖαι εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὄχι τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ τὰ οὐράνια, δεῖξε μεγάλον σεβασμὸν. Διότι εἶσαι συγγορευτὴς τῶν ἀγγέλων, σύντροφος τῶν ἀρχαγγέλων καὶ ψάλλεις μετὰ Σεραραῆμ.

Ὅλα αὐτὰ τὰ πλήθη παρουσιάζουν μεγάλην εὐταξίαν καὶ ψάλλουν μετὰ μεγάλην φρίκην τὴν ἱερὰν ἐκείνην μελωδίαν καὶ τοὺς ἱεροὺς ὕμνους εἰς τὸν βασιλεῖα τοῦ συμπαντος Θεοῦ. Εἰς αὐτοὺς, λοιπὸν, ἀνάμειξε τὸν ἑαυτὸν σου, ὅταν προσεύχῃσαι, καὶ μιμησοῦ τὸν μυστικὸν αὐτῶν κόσμον. Διότι δὲν προσεύχῃσαι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, Ὡ ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ ἀκούει προτοῦ νὰ διμύλησῃ καὶ γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας σου. Ἄν, λοιπὸν, προσεύχῃσαι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ λάθῃς μεγάλην ἀμοιβήν. «Καὶ ὁ Πατέρας σου, ποῦ ἔλπει τί γίνεται εἰς τὰ κρυφά, θὰ σοῦ ἀποδώσῃ τὴν ἀνταμοιβήν σου εἰς τὰ φανερά».²¹ Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι θὰ σοῦ κάνῃ χάριν, ἀλλὰ ὅτι «θὰ σοῦ ἀποδώσῃ», διότι κατέστησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ χρωστικῶν ἰδικὸν σου καὶ ἀπὸ τὴν ἀπομιν αὐτὴν σὲ ἐτίμησε πολὺ. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ὁ ἴδιος εἶναι ἀόρατος, θέλει καὶ ἡ προσευχὴ σου νὰ εἶναι ἀνάλογος.

Ἐν συνεχείᾳ λέγει καὶ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς: «Ὅταν δὲ προσεύχῃσαι, νὰ μὴ λέγετε πολλὰ καὶ ἀσήματα, Ἐ ὅπως κάνουν οἱ ἔθνηκοι».²² Ὅταν ἔκανε λόγον διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, προέτρεψε μόνον νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ζημίαν ποῦ προξενεῖ ἡ κενοδοξία καὶ δὲν προσέθεσε τί-

19. Ἰωήλ 2, 18.
20. Ψαλμ. 129, 1.
21. Ματθ. 6, 6.
22. Μαρθ. 9, 7.

ποτα περισσότερον, οὔτε εἶπεν ἀπὸ ποῦ πρέπει νὰ κάνωμεν ἐλεημοσύνην. (δηλαδή, ἀπὸ τοὺς δικαίους κόπους καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς ἀρπαγῆς, οὔτε τῆς πλεονεξίας), διότι αὐτὸ τὸ παρεχόμενον ὄλοι ἀπολύτως. Ἐξ ἄλλου αὐτὸ τὸ ζήτημα τὸ ἐκαθάρσιος καὶ παραπάνω, ὅταν ἐμπακάρισε τοὺς πεινῶντας τὴν δικαιοσύνην. Εἰς τὸ θέμα τῆς προσευχῆς, ὅμως, προσθέτει καὶ κάτι ἐπὶ πλέον, τὸ νὰ μὴ φλυαροῦμεν.

22-24 Καὶ ὅπως ἐκεῖ τοὺς ὑποκριτὰς, ἔτσι καὶ ἐδῶ τοὺς ἔθνηκοὺς διακωμῶδει, ἐντροπιάζων εἰς κάθε περίπτωσιν τὸν ἀκροατὴν μετὰ τὴν εὐτέλειαν τῶν προσώπων πρὸς τὰ ὅποια κάνει τὴν παρομοίωσιν. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρὸ πάντων στενοχωρεῖ καὶ ὑποτιμᾷ, τὸ νὰ φαίνεται ὅτι ἐξομολογῶνται πρὸς τοὺς κατωτέρους πνευματικῶς ἀνθρώπους, δι' αὐτὸ διὰ μέσου αὐτοῦ τοῦ μέσου τοὺς συμβουλεύει, μετὰ τὸ νὰ ἀνομάξῃ τὴν φλυαρίαν «βαττολογία». Ὅπως συμβαίνει, ὅταν ζητῶμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐκεῖνα ποῦ δὲν πρέπει, δηλαδή, τὸ νὰ ἀποκτήσωμεν ἐξουσίαν καὶ δόξαν, νὰ κατανικήσωμεν τοὺς ἐχθροὺς μας, νὰ ἔχωμεν ἀφθονα χρήματα καὶ ἐν γένει ὅσα καθόλου δὲν μᾶς συμφέρουν. Ἐ «Διότι ὁ Πατέρας σας», λέγει, «γνωρίζει καλά ἐκεῖνα ποῦ ἔχετε ἀνάγκη».²³

Μαζὶ μετὰ αὐτὰ μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ μᾶς προτρέπει νὰ μὴ κάνωμεν μακρὰς προσευχὰς. Μακρὰς ὄχι ὡς πρὸς τὴν χρονικὴν διάρκειαν αὐτῶν, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸ μήκος τῶν λεγομένων. Διότι πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν, ζητοῦντες συνεχῶς τὰ ἴδια. «Νὰ ἐπιμένετε», λέγει, «εἰς τὴν προσευχὴν».²⁴ Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὅμως, μετὰ τὸ παράδειγμα ἐκεῖνο τῆς χήρας, ἡ ὁποία μετὰ τὰς συνεχεῖς τῆς παρακλήσεως συνεκίνησε τὸν ἀνηλεῆ καὶ σκληρὸν ἀρχιστά.²⁵ ὅπως καὶ μετὰ τὸ ἄλλο παράδειγμα τοῦ φίλου, ὁ ὁποῖος εἰς ἀκατάλληλον νυκτερινὴν ὥραν ἐπίηγε καὶ ἐσηκώσεν ἀπὸ τὸ κρεβάτι του τοῦ κοιμώμενον φίλον του καὶ ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν τοῦ ὅχι ἔνεκα τῆς φιλίας, ἀλλὰ ἔνεκα τῆς ἐπιμονῆς του, τίποτε ἄλλο δὲν ἐνομοθέτησε παρὰ τὸ νὰ προσευώμεθα ὅλοι μας συνεχῶς πρὸς αὐτὸν, Ἐ χωρὶς νὰ συνθέτωμεν προσευχὴν πολλῶν στί-

16. Ματθ. 6, 8.
17. Εβρ. 12, 12.
18. Μαρθ. Λουκ. 18, 1 ff.

χων, αλλά απλώς να καταφεύγουμε εις αὐτὸν καὶ νὰ ἐκθέταμεν τὸ ζήτημά μας. Ἀπὸ θεθείας ἡνῶσε, ὅταν εἶπεν «Νομίζον διὰ τὴν πολυλογίαν τοὺς θεοὺς εἰσακουσθεῖν». «Διότι ὁ Πατέρας σας»,¹⁹ λέγει, «γνωρίζει καλὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐχετε ἀνάγκην».²⁰

Καὶ ἐὰν γνωρίζῃ, λέγει κάποιος, ἐκεῖνα ποὺ χρειαζόμεθα, διατί χρειάζεται νὰ προσευχόμεθα; Δὲν χρειάζεται ἡ προσευχὴ διὰ νὰ διδάξῃ τὸν Θεόν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν προσελκύσῃ, νὰ σκειωθῆς μαζί του μὲ τὴν συνεχῆ προσευχὴν, νὰ ταπεινωθῆς, νὰ ἐνδουμηθῆς τὰ ἀμαρτήματά σου.

«Σεῖς, λοιπόν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς πρέπει νὰ προσεύχεσθε κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον Πατέρα μου, ποὺ εἶσαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς».²¹ Ἐκτίταξε διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς προσευχῆς ἐνεθάρρυνε τὸν ἀκροατὴν καὶ τοῦ ὑπειθῆμίαιεν ἕλας τὰς ἐδουργεσίας. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ὠνόμασε τὸν Θεὸν Πατέρα, μὲ τὴν μίαν αὐτὴν ὀνομασίαν, παρεδέχθη τὴν συγχώρησιν τῶν ἀμαρτημάτων, τὴν κατάργησιν τῆς κολάσεως, τὴν δικαιοσύνην, τὸν ἁγιασμόν, τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν υἰοθεσίαν, τὴν κληρονομίαν, τὴν ἀδελφότητα πρὸς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν καὶ τὴν χορηγίαν τοῦ Πνεύματος. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὀνομάσῃ καθεὶς τὸν Θεὸν Πατέρα, ἐὰν δὲν ἔχη γνωρίσει ὅλα αὐτὰ τὰ ἁγία. Συνεπῶς, ἀπὸ δύο ἀπόμευς ἐνισχύει τὸ φρόνημα αὐτῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπικαλουμένου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν ἐδουρηγημάτων, τὰ ὅποια ἀπέλασσον.

Ὅταν λέγῃ «ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ἔδεν τὸ λέγει διὰ νὰ περιορίσῃ τὸν Θεὸν ἐκεῖ μόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν προσευχόμενον ἀπὸ τὴν γῆν καὶ νὰ προσηλώσῃ τὴν προσχὴν τοῦ πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰς οὐρανοὺς κατοίκους.

Συγχρόνως, ἵδως διδάσκει νὰ κἀνωμεν κοινήν προσευχὴν δι' ἑλοὺς τοὺς ἀδελφοὺς μας, διότι δὲν λέγει Ὁ Πατέρας μου ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, **22** ἀλλὰ «Πατέρα μας», διὰ νὰ προσευχόμεθα διὰ τὸ κοινὸν ὄμμα τῶν Χριστιανῶν καὶ εἰς καμμίαν περίπτωσην νὰ μὴ ἀποσκοπῶμεν εἰς τὸ ἴδικόν μας μόνον συμφέρον, ἀλλὰ πάντοτε εἰς τὸ ἀμφέρον τοῦ πληθῶν μας. Μὲ τὴν ἀρχὴν

19. Ματθ. 6, 7.
20. Ματθ. 6, 8.
21. Ματθ. 6, 9.

αὐτὴν καταργεῖ τὴν ἔχθραν, καταστέλλει τὸν ἐγωισμόν, ἀφανίζει τὸν φθόνον, εἰσάγει τὴν μητέρα ἄλων τῶν ἀγαθῶν, τὴν ἀγάπην, ἐκδιώκει τὴν ἀναταραχὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἀποκαλύπτει μεγάλην τὴν ἰσχυρίαν τοῦ πτωχοῦ πρὸς τὸν βασιλέα, ἐὰν, θεθεῖα, συνδωμέθα πρὸς αὐτὸν μὲ τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαϊότερα. Πραγματικὰ, ποῖαν ζημίαν ἔχομεν ἀπὸ τὴν ἐπίγειον συγγένειαν, ὅταν κατὰ τὴν οὐράνιον εἴμεθα ὅλοι συνδεδεμένοι καὶ κατένας δὲν ἔχη τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸν ἄλλον, οὔτε ὁ πλούσιος ἀπὸ τὸν πτωχόν, ἢ οὔτε ὁ κύριος ἀπὸ τὸν δοῦλον, οὔτε ὁ ἄρχων ἀπὸ τὸν ἀρχόμενον, οὔτε ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὸν στρατιώτην, οὔτε ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τὸν ἐρῶσαν, οὔτε ὁ σοφὸς ἀπὸ τὸν ἀμόρφωτον; Διότι εἰς ἕλους ἔχασε τὴν ἴδιαν εὐγένειαν, ἀφοῦ κατεδέχθη νὰ ὀνομασθῇ Πατέρας ἄλων μὲ τὴν ἴδιαν ἔνοιαν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, μᾶς ὑπειθῆμίσε τὴν εὐγένειαν αὐτὴν, τὴν οὐράνιον δωρεάν, τὴν ἰσχυρίαν πρὸς τοὺς συναθρομένους μας, τὴν ἀγάπην καὶ μᾶς ἀπέσπασε ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἔστρεψε τὴν προσχὴν μας πρὸς τὸν οὐρανόν, ἃς ἴδωμεν τί μᾶς προτρέπει πλέον νὰ ζητῶμεν εἰς τὴν προσευχὴν μας.

Βέβαια, καὶ μόνον ἡ λέξις αὐτὴ ἴσο Ἰκανὴ νὰ προσφέρῃ κάθε διδασκαλίαν διὰ τὴν ἀρετὴν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ θὰ ὀνομάσῃ τὸν Θεὸν Πατέρα, καὶ μάλιστα κοινὸν Πατέρα, εἶναι δίκαιον νὰ ἐπιδείξῃ ἀνάλογον τρόπον ζωῆς, Ἐ ὥστε νὰ μὴ φοιῇ ἀνάξιος τῆς εὐγενείας αὐτῆς, καὶ νὰ βεῖξῃ προθυμίαν ἴσην πρὸς τὴν δωρεάν.

Ἄλλ' ἂμως, δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτὸ, ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλα, λέγων τὰ ἐξῆς: «Ὁ ἁγιασθὴ τὸ ὄνομά σου».²² Ἡ προσευχὴ αὐτὴ εἶναι ἀνταξία ἐκείνου ποὺ ὀνομάζει τὸν Θεὸν Πατέρα του, τὸ νὰ μὴ ζητῇ, δηλαδὴ, τίποτε πρὶν ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ νὰ θεωρῇ τὰ πάντα κατώτερα ἀπὸ τὴν δόξαν ἐκείνου, διότι τὸ «ἁγιασθῆτω» αὐτὸ σημαίνει, ἃς δοξασθῇ, δηλαδὴ.

Βέβαια, ἔχει ὁ Θεὸς τὴν δόξαν του ὠλοκληρωμένη καὶ παραμένουσαν πάντοτε ἀμετάβλητον. Προτρέπει, ἂμως, τὸν προσευχόμενον νὰ ἔχη τὴν προθυμίαν νὰ δοξάσῃ τὸν Θεόν καὶ μὲ τὴν ἰδικὴν του ζωὴν. Ἐ Αὐτὸ ἔλεγε καὶ παραπάνω: «Ὁ ἁγίασθῆτω τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ νὰ δο-

22. Ματθ. 6, 9.

ξάσουν τὸν Πατέρα σας, πού εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς.²³ Ἐξ ἄλλου, καὶ τὰ Σεραφεῖμ δοξολογοῦντα αὐτὸν ἔλεγον· «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος».²⁴ Ὅστε τὸ «ἁγιασθῆτω», σημαίνει ἄς δοξασθῆ. Καταξίωτέ μας, λέγει, δηλαδή, νὰ ζῶμεν τόσο καθαρά, ὥστε ἄλλοι νὰ σὲ δοξάζουν ἐξ αἰτίας μας. Αὐτό, πάλι, εἶναι ἀπόδειξις ἀλοκληρωμένης εὐσεβείας, τὸ νὰ ἔχομεν ἀνεπιληπτον ζωὴν ἐνωπιον β-λων, ὥστε, ὁ καθένας πού μᾶς βλέπει, νὰ δοξάζῃ τὸν Κύριόν μας διὰ τὴν ζωὴν μας αὐτῆν.

«Ἄς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου».²⁵ Καὶ τὸ αἴτημα αὐτό, πάλιν, εἶναι χαρακτηριστικὸν εὐγνώμονος υἱοῦ, Ἐ τὸ νὰ μὴ προσκολλᾶται εἰς τὰ αἰσθητά, οὔτε νὰ θεωρῇ τίποτε σπουδαῖον τὰ παρόντα ἀγαθὰ, ἀλλὰ νὰ σπεύδῃ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ νὰ ἐπιθυμῇ τὰ μελλοντικά ἀγαθὰ. Αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ ἀγαθὴν συνείδησιν καὶ ἀπὸ ψυχὴν πού εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα. Αὐτό, λοιπὸν, ἐπιθυμῆται καὶ ὁ Παῦλος κάθε ἡμέραν,²⁶ διὸ καὶ ἔλεγεν ὅτι «καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, οἱ ὅποιοι ἔχομεν τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος, στεναζόμεν καθὼς περιμένομεν τὴν υἰοθεσίαν, τὴν ἀπολιτρωσὴν τοῦ σώματός μας».²⁷ Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος κατέχεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα αὐτόν, οὔτε ἀπὸ τὰ καλὰ τοῦ κόσμου τούτου ἡμπορεῖ νὰ τὸν κυριεύσῃ ὁ ἐγωϊσμός, οὔτε ἀπὸ τὰ θάνατα νὰ συντριβῇ, ἀλλὰ, σάν νὰ κατοικῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἶναι ἀπηλλαγμένος καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἀνωμοτίας.

«Ἄς γίνῃ τὸ θέλημά σου, ὅπως εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν».²⁸ Εἶδες ἀρίστην ἀκολουθίαν; Προ-έτρεψε, θέθαια, νὰ ἐπιθυμῶμεν τὰ μέλλοντα καὶ νὰ σπεύδωμεν πρὸς τὴν ἀποδημίαν ἐκείνην. Δι' ἄσον χρόνον θ-μὸς δὲν γίνεται αὐτὸ καὶ ἐφ' ἄσον ἐορσικώμεθα εἰς τὴν γῆν, β ἄς φροντίζωμεν νὰ ὁμοιάζῃ ἡ ζωὴ μας μετὰ τὸν οὐρανόν. Πρέπει, λέγει, νὰ ἐπιθυμῶμεν τὸν οὐρανόν καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ, καὶ προτοῦ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν οὐρανόν, διέταξε νὰ μεταβάσωμεν τὴν γῆν εἰς οὐρανόν καὶ, ἐνῶ ἐορσικώμεθα εἰς αὐτὴν, σάν πολιταὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἔτσι νὰ πράττωμεν καὶ νὰ λέγωμεν τὰ πάντα, καθὼς καὶ νὰ παρακαλῶμεν δι' αὐτὸ τὸν Κύριον.

23. Ματθ. 5, 16.

24. Ἦσ. 8, 3.

25. Ματθ. 6, 10.

26. Ρωμ. 8, 28.

27. Ματθ. 6, 10.

Πραγματικά, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν τελειότητα τῶν οὐρανόων δυνάμεων ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι κατοικοῦμεν εἰς τὴν γῆν. Ἄλλὰ εἶναι δυνατὸν, καὶ ἐδῶ εὐρισκόμενος, νὰ πράττῃς τὰ πάντα, σάν νὰ ἔβθασες πλάν εἰς τὸν οὐρανόν. Αὐτὸ πού λέγει ἔχει τὴν ἑξῆς σημασίαν· Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ ἄλλο γίνονται μετὰ οὐλοῖαν καὶ οἱ ἄγγελοι δὲν ὑπακούουν εἰς τὰ μὲν καὶ παρακούουν εἰς τὰ βέ, ἀλλὰ συμμορφώνονται καὶ πείθονται εἰς ἄλλα, β («διότι ἔχουν τὴν δύναμιν», λέγει, «νὰ ἐκτελοῦν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ»²⁹), ἔτσι καταξίωσε καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ ἐκτελῶμεν τὸ θέλημά σου κατὰ τὸ ἡμῶν, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμόζωμεν τὰ πάντα, ὅπως εὐὸ θέλει. Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον μᾶς ἐδίδαξε νὰ εἰμεθα μετριόφρονες, μὲ τὸ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ;

Ἐπίσης, μᾶς διέταξε ὁ κάθε προσευχόμενος νὰ παρακαλῇ διὰ τὴν οἰκουμένην ἀδικήλων. Διότι δὲν εἶπεν Ἄς γίνῃ τὸ θέλημά σου εἰς ἐμένα ἢ εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ εἰς κάθε σημεῖον τῆς γῆς, ὥστε νὰ διαλυθῇ ἡ πλάνη καὶ νὰ φυτευθῇ ἡ ἀλήθεια, νὰ ἀφανισθῇ ὀλοκληρωτικά κάθε κακία καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ ἀρετὴ. β καὶ νὰ μὴ ὑπερέχῃ οὔτε ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ οὐρανός ἀπὸ τὴν γῆν. Διότι, ἐάν γίνῃ αὐτό, λέγει, τότε δὲν θὰ διαφέρουν καθόλου τὰ ἐπίγεια ἀπὸ τὰ οὐράνια, μολοντί φυσικῶς διαφέρουν, καὶ ἡ γῆ θὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἄλλους ἀγγέλους.

Τὸν ἄρτον μας τὸν ἐπιούσιον δὸς μας σημε-ρον».²⁹ Τί σημαίνει ἡ φράσις; «Τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον»; Τὸν καθημερινόν. Ἐπειδὴ, δηλαδή, εἶπε παραπάνω· «Ἄς γίνῃ τὸ θέλημά σου, ὅπως εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν», ἀλλὰ ἀπηθῶντο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἔφεραν σάρκα καὶ ὑπέκειντο εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως καὶ δὲν ἡμποροῦσαν νὰ ἔχουν τὴν ἴδιον ἀπάθειαν μετὰ τοὺς ἀγγέλους, δι' αὐτὸ οἱ μὲν ἐντολαὶ διατάσσει νὰ ἐφαρμόζονται καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἀπὸ ἡμᾶς, ὅπως τὰς ἐκτελοῦν οἱ ἄγγελοι. β ἀλλὰ, συγχρόνως, συγκατα-θαίνει καὶ πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεώς μας.

Ζητῶ, θέθαια, τελειότητα, λέγει, εἰς τὴν ζωὴν, ὅχι θ-μὸς καὶ ἀπάθειαν, διότι δὲν τὸ ἐπιτρέπει ἡ τυραννία

28. Ματθ. 108, 90.

29. Ματθ. 6, 11.

της φύσεως, επειδή χρειάζεται, όπωςδήποτε, την αναγκαίαν τροφήν. Σὺ, όμως, πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον καὶ εἰς τὰ ὀλίκα ζητήματα ὑπάρχει μεγάλη πνευματικότης. **2522** Διότι δὲν μᾶς εἶπεν νὰ προσευχώμεθα οὔτε διὰ χρεῖματα, οὔτε διὰ τὰς ἀπολαύσεις, οὔτε διὰ πολυτελῆ ἐνδύματα, οὔτε διὰ κάτι ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸν ἄρτον, καὶ μάλιστα διὰ τὸν καθημερινὸν ἄρτον, ὥστε νὰ μὴ μεριμνῶμεν διὰ τὴν ἀφρίον. Δι' αὐτὸ προσέθεσεν «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον», δηλαδὴ, τὸν καθημερινόν, καὶ δὲν ἠρέσθη εἰς αὐτὴν τὴν λέξιν μόνον, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο προσέθεσεν ὑστερὰ ἀπὸ αὐτὴν, ὅταν εἶπεν «Δὸς μᾶς σήμερον», ὥστε νὰ μὴ συντριβῶμεν πρὸς ἐσπεύς μᾶς μὲ τὴν φροντίδα διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Διότι, διατὶ ὄφισασα τὴν μέριμναν διὰ τὴν ἡμέραν ἐκέλευν, τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζεις, ἐάν θὰ ἀντικρύσῃς τὸ φῶς; Τὴν ἰδίαν ἐντολὴν ἔδωσε καὶ παρακάτω μὲ περισσότερα λόγια, ὅταν ἔλεγεν **B** «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν ἀφρίον».³⁰ Καὶ ἐπιθυμῶ ὁ Θεὸς νὰ εἰμεθα συνεχῶς ἔτοιμοι καὶ ὑπόπτεροι καὶ τόσοι μόνον νὰ ὑπαχωρῶμεν εἰς τὰς ἀδυναμίας τοῦ σώματος, ὅσον ἡ ἀνάγκη τῆς φύσεως ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς.

Ἐν συνεχείᾳ, επειδὴ συμβαίνει νὰ ἁμαρτάνομεν καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενείας³¹ ἀποδεικνύον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν μεγάλην τοῦ φιλοφροτικῆς, μᾶς προτρέπει νὰ προσεύγομεν εἰς τὸν Θεόν καὶ διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μᾶς καὶ νὰ λέγομεν τὰ ἑξῆς «Καὶ συγχώρησέ μᾶς τὰ ὅσα σοῦ χρωστούμεν λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν μᾶς, ὅπως καὶ ἡμεῖς συγχωρούμεν ἐκεῖνους ποὺ μᾶς ἠδικήσαν».³² Ἐἴθετ ἐπεροδικὴν φιλοφροτικῆς; Ὑστερὰ ἀπὸ τὴν συγχώρησιν τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν **C** καὶ τὸ ἀνέκφραστον μέγεθος τῆς δωρεᾶς, πάλιν κρίνει ἀξιῶς συγγνώμης τοὺς ἁμαρτάνοντας.

Τὸ ὅτι δὲ ἡ προσευχὴ αὐτὴ ταιριάζει εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ διδάσκουν καὶ οἱ νόμοι τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ προοίμιον αὐτῆς, διότι ὁ ἄπιστος δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὀνομάσῃ τὸν Θεὸν Πατέρα. Ἐάν, λοιπόν, ἀμφότρως εἰς τοὺς πιστοὺς αὐτὴ ἡ προσευχὴ, προσεύχονται δὲ αὐτοὶ, επειδὴ ἔχουν ἀνάγκη νὰ συχωρηθῶν τὰ ἁμαρτήμα-

30. Ματθ. 6, 34.

31. Τὸ βάπτισμα, δηλαδὴ.

32. Ματθ. 6, 12.

τά των, εἶναι φανερόν ὅτι τὸ κέρδος τῆς μετανοίας δὲν κατηργήθη μετὰ τὸ βάπτισμα. Διότι, ἐάν δὲν ἤθελε νὰ δεῖξῃ αὐτὸ, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐνομοθετεῖ νὰ προσευχώμεθα δι' αὐτὸ. Ὁ Κύριος, όμως, ποὺ ὑπενομιεῖ τὰ ἁμαρτήματα καὶ μᾶς προτρέπει νὰ ζητῶμεν συγχώρησιν καὶ μᾶς διδάσκει καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον θὰ ἐπιτύχῃ τὴν συγχώρησιν αὐτῆν, καθιστῶν ἔτσι εὐκόλον τὸν δρόμον τῆς συγχώρησεως, **D** εἶναι φανερόν ὅτι ἐλοήγαγε τὸν νόμον αὐτὸν τῆς προσευχῆς, επειδὴ γνωρίζει καὶ ὑποδεικνύει ὅτι καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα εἶναι δυνατόν νὰ καθαρισθῶμεν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μᾶς, «Ἐτσι, μὲ τὴν ὑπόμνησιν τῶν ἁμαρτημάτων μᾶς, μᾶς πείθει νὰ εἰμεθα μετρίφρονες, ἐνῶ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συγχωρῶμεν τοὺς ἄλλους μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε μνησικακίαν καὶ ἴδιος, μὲ τὸ νὰ μᾶς ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ συχωρῇ καὶ τὰς ἰδικὰς μᾶς ἁμαρτίας, διὰ τὴν ἰδικὴν μᾶς συγχώρησιν πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀφ' ἑνὸς μὲν μᾶς δίδει χρηστάς ἐλπίδας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μᾶς διδάσκει νὰ φιλοσοφῶμεν ἐπάνω εἰς τὴν ἀνέκφραστον φιλοφροτικῆν τοῦ Θεοῦ.

Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον ἀξίζει νὰ παρατηρήσωμεν εἶναι τὸ ἑξῆς: Ὅτι, δηλαδὴ, ἐνῶ εἰς κάθε σημεῖον τῆς προσευχῆς ἐμνημόνευον ὀλοκλήρῳ τὴν ἀρετὴν **E** καὶ περιέλασεν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ μὴ μνησικακώμεν, (διότι καὶ τὸ νὰ ἀγισθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα ὀλοκληρωμένης ἐναρέτου ζωῆς· καὶ τὸ νὰ γίνῃται τὸ θέλημά του, σημαίνει τὸ ἴδιον ἀκριβῶς πάλιν καὶ τὸ νὰ δυναμῆται νὰ ὀνομάζωμεν τὸν Θεὸν Πατέρα, εἶναι ἀπόδειξις ἀμώμου τρόπου ζωῆς· εἰς ἄλλα αὐτὰ συμπεριέλασε καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἀφῆνωμεν τὴν ὀργὴν μᾶς ἐναντίον ἐκεῖνων ποὺ μᾶς ἔκαναν κάτι κακόν). **2523** ἐν ποταῖς, όμως, δὲν ἠρέσθη μόνον εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ, επειδὴ ἤθελε νὰ ἀποδείξῃ πῶσιν σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὸ θέμα αὐτὸ, ἀναφέρει καμμίαν ἄλλην ἐντολὴν, παρὰ μόνον αὐτὴν, ὁμιλῶν ὡς ἑξῆς «Διότι, ἐάν συχωρήσῃτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἁμαρτήματα ποὺ ἔκαναν εἰς ἑσάς, θὰ συχωρήσῃ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος καὶ τὰ ἰδικὰ σας ἁμαρτήματα».³³

Συνεπῶς, ἀπὸ ἡμᾶς θὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡμεῖς εἰμεθα κύριοι τῆς ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς, Πραγμα-

33. Ματθ. 6, 14.

τικά, διά να μή ἡμπορῇ κανένας ἀπό τοὺς ἀνασθητοὺς, νὰ κατηγορηθῇ, ὅταν δικάζεται διὰ κάτι μικρὸν ἢ μεγάλο παράπτωμα, ἐσένα τὸν ὑπεύθυνον καθιστᾷ κύριον τῆς ἀποφάσεως. **Β** Καὶ ὅπως ἐδικάσεσ ἐσὺ, λέγει, ἔτσι θὰ δικάζω καὶ ἐγώ. Καὶ ἐὰν συγχωρήσῃς τὸν οὐδουλὸν σου, θὰ εὐρῆς τὴν ἴδιαν χάριν καὶ ἀπὸ ἐμένα. Μολονότι, βέβαια, ἡ ἰδικὴ σου συγγνώμη δὲν εἶναι ἴση μετὰ τὴν ἰδικὴν του. Διότι οὐ μὲν συγχωρῆς, ἐπειδὴ ἔχεις ὑποχρέωσιν, ἐνῶ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν ἀνάγκην κανενός. Σὺ συγχωρεῖς τὸν οὐδουλὸν σου, ὁ δὲ Θεὸς συγχωρεῖ τὸν δουλὸν του. Σὺ συγχωρεῖς, ἐνῶ εἶσαι ὑπεύθυνος διὰ ἀναρτίβητα ἁμαρτήματα, ἐνῶ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, ἂν καὶ εἶναι ἀναμάρτητος. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἔτσι ἀποδεικνύει τὴν φιλανθρωπίαν του. Βέβαια, ἡμποροῦσε καὶ χωρὶς αὐτὸ νὰ σοῦ συγχωρήσῃ διὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ ἐπιθυμῆι καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ σε εὐεργετήσῃ, προσφέρων εἰς ἐσὲ ἀπειραρίβητος ἀφορμὰς ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς ἡμερότητος καὶ φιλανθρωπίας, ἀποδιώκων τὸ θηριώδες στοιχεῖον ποῦ ὑπάρχει μέσα σου, ἀποσβήνον τὸν θυμὸν καὶ συγκολλῶν ἐσὲ ολοκληρωτικὰ πρὸς τὸ ἰδικόν σου μέλος.

Γ Διότι τί θὰ ἡμποροῦσε νὰ εἴπῃς; Ὅτι ἄδικα ἔπαθες κατὰ κακὸν ἀπὸ τὸν πλησίον σου; Αὐτὰ εἶναι, βέβαια, τὰ ἁμαρτήματα. Διότι, ἐὰν ἐπάθαινες κατὰ δίκαια, τότε τὸ γεγονός δὲν θὰ ἀπετέλει ἁμάρτημα. Ἄλλὰ καὶ ἐσὺ προσέρχεσαι εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ λάθῃς συγχωρησὶν παρομοίων ἁμαρτημάτων καὶ πολὺ μεγαλύτερων. Ἄλλὰ καὶ πρὸ τῆς συγχωρήσεως δὲν ἔλασες μικρὰν δωρεάν, διδασκόμενος νὰ ἔχης ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ ἀσκοῦμενος εἰς τὴν ἡμερότητα. Καὶ μαζί με αὐτὰ μεγάλος μισθὸς θὰ ἀποταμιευθῇ δι' ἐσὲ ἐκεῖ, τὸ ὅτι, δηλαδὴ, δὲν θὰ σοῦ ζητηθῇ καμμία ἀπολογία διὰ τὰ ἁμαρτήματά σου.

Λοιπὸν, ποῖαν τιμωρίαν δὲν ἀξίζομεν νὰ ὑποστῶμεν, **Δ** ὅταν, ἐνῶ ἔχομεν τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰ χεῖρα μας, προσδίδωμεν τὴν σωτηρίαν μας; Κατὰ ποῖαν λογικὴν θὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν νὰ μᾶς εἰσκακοῦσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὰ ἄλλα αἰτήματά μας, ὅταν ἡμεῖς δὲν θέλωμεν νὰ ἐνδιαφερθῶμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς ἐκεῖνα ποῦ εἴμεθα κύριοι τῆς ὑποθέσεως;

«Καὶ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ πέσωμεν εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ γλύτωσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρὸν. Διότι ἰδικὴ σου εἶναι ἡ

βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν».³¹ Ἐδῶ μᾶς διδάσκει καθαρὰ τὴν ἰδικὴν μας εὐτέλειαν καὶ μᾶς κατασιγάζει τὴν ἔπαρσιν, καὶ μᾶς προτρέπει νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν τοὺς ἀγῶνας, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ τοὺς ἐπιζητοῦμεν. Διότι ἔτσι καὶ ἡ νίκη μας θὰ εἶναι λαμπροτέρα καὶ πῶ γελῶσα ἢ ἴττα τοῦ διαβόλου. **Ε** Δηλαδὴ, ὅταν προκληθῶμεν, πρέπει μὲ γενναϊότητα νὰ ἀγωνιζόμεθα, ἐνῶ, ὅταν δὲν προκαλούμεθα, πρέπει νὰ ἡσυχάζομεθα καὶ νὰ περιμένωμεν τὸν καιρὸν τῶν ἀγῶνων, ὥστε νὰ ἀποδείξωμεν καὶ τὴν ἀκενοδοξίαν μας καὶ τὴν γενναϊότητά μας. Ποιηρὸν δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὸν διάβολον, προστρέπων ἡμᾶς νὰ διεξάγωμεν διαρκῆ πόλεμον πρὸς αὐτόν **στστ** καὶ ὑποδεικνύων ὅτι ὁ διάβολος δὲν εἶναι τέτοιος ἄκ φύσεως κακῶν, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποῦ γίνονται κακοὶ ἀπὸ τὴν ἐλευθέρου θέλησιν τῶν. Κατ' ἐξοχίαν, ὅμως, ἐκεῖνος ὀνομάζεται ἔτσι, λόγῳ τῆς μεγάλης του κακίας καὶ ἐπειδὴ διεξάγει ἀνειρήνευτον πόλεμον ἐναντίον μας, χωρὶς νὰ ἔχη ὅποσῃ καμίαν δικαίαν ἀπὸ ἡμᾶς. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν Ἰλῦτωσέ μας ἀπὸ τοὺς πονηροὺς, ἀλλὰ «ἀπὸ τὸν πονηρὸν», διδάσκων ἡμᾶς νὰ μὴ ἐχθρευόμεθα εἰς οὐδεμίαν περιπτώσιν τοὺς πλησίον μας, δι' ὅσα κακὰ θὰ πάθωμεν τυχὸν ἀπὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτοῦ νὰ μετασθέντες τὸ μῖσος πρὸς ἐκεῖνον, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ αἰτιος ὅλων τῶν κακῶν.

Ἄφου, λοιπὸν, μᾶς κατέστησεν ἐναγωνίους μετὰ τὴν ὑπενθύμωσιν τοῦ ἐχθροῦ **στ** καὶ ἐξήφηνισε τελείως τὴν ραθυμίαν μας, πάλιν, ἐνθαρρύνει καὶ στηρίζει τὰς ψυχὰς, μὲ τὸ νὰ ἀνοφέρῃ τὸν βασιλεῖα, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὁποίου τασσοῦμεθα, καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἶναι πῶ δυνατός ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα. «Διότι ἰδικὴ σου εἶναι», λέγει, «ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα». Συνεπῶς, ἐὰν ἡ βασιλεία ἀνήκῃ εἰς αὐτόν, δὲν πρέπει νὰ φοβούμεθα κανένα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κανένας ποῦ νὰ ἀνθίσταται εἰς αὐτόν καὶ νὰ μοιράζεται μαζί του τὴν ἐξουσίαν. Διότι, ὅταν λέγῃ «ἰδικὴ σου εἶναι ἡ βασιλεία», ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ὁ ἰδικὸς μας πολέμιος εἶναι ὅποτεταγμένος εἰς αὐτόν, μολονότι δίδει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἀντιπάλου, ἐπειδὴ πρὸς τὸ παρὸν παραχωρεῖ αὐτὸ ὁ Θεός.

31. *Ματθ.* 6, 13.

Πραγματικά, και ὁ διάβολος ἀνήκει εἰς τοὺς θούλους τοῦ Θεοῦ, ὥστε και ἂν εὐρίσκειται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἡττησάμενων και τῶν καταδικασμένων. Καὶ δὲν θά ταλμῆται νὰ θλαθῆ κανένα ἀπὸ τοὺς ὁμοδόλους μας, Ἐάν προηγουμένως δὲν λάθῃ τὴν ἀδειαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ διατὶ λέγω τοὺς ὁμοδόλους; Ἀφοῦ οὐτε τοὺς χοίρους ἠμπόρεσε νὰ καταπολεμήσῃ, μέχρις οὗτου τοῦ τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Κύριος.³⁵ Ἐπίσης, οὐτε τὰ ποιμένα, οὐτε τὰς ἀγέλας τῶν βοῶν ἐβλαψε, μέχρις οὗτου ἐλάσθη τὴν ἀδειαν ἀπὸ τὸν Θεόν.³⁶ «Και ἡ δύναμις», λέγει, «Ὡστε, και ἂν ἀκόμη εἶσαι ὑπερβολικὰ ἀδύνατος, δικαιολογημένα θά ἔχης θάρος, ἀφοῦ ἔχεις τῶσον μεγάλον βασιλεῖα, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ πάντα με εὐκολίαν και διὰ μέσου ἑσού. «Και ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Λοιπὸν, δὲν σὲ ἀπαλλάσσει μόνον ἀπὸ τὰ κακὰ, ἀλλὰ ἠμπορεῖ νὰ σὲ κινή ἐνδοξον και λαμπρόν. Ὅπως, δηλαδὴ, ἡ δύναμις του εἶναι μεγάλη, ὁ ἔτσι και ἡ δόξα του εἶναι ἀνέκφραστος και τὰ πάντα χωρὶς πέρας και δὲν τελειώνουν ποθενά.

Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον προετοίμασε τὸν ἀθλητὴν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς και τοῦ ἔδωκε θάρος; Ἐν συνεχείᾳ, ὥπως εἶπα παραπάνω, ἐπειδὴ ἠθέλε νὰ δείξῃ ὅτι ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη τὴν μνησικακίαν πρό πάντων ἀποστρέφεται και μισοῖ και ὅτι περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὴν ἀντίθετον πρὸς τὴν κακίαν αὐτὴν ἀρετὴν ἀποδέχεται, και μετὰ τὸ τέλος τῆς προσευχῆς, πάλιν, ὑπευθύνουμε τὸ κατόρθωμα αὐτό, δὴγῶν τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς αὐτῆς και διὰ τῆς τιμωρίας και διὰ τῆς καθωρισμένης ἀμοιβῆς. «Διότι, ἔάν συγχαρῆτε», λέγει, «τοὺς ἀνθρώπους, ἔ θά σὲς συγχαρῆσῃ και ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος. Ἐάν, ὅμως, δὲν συγχαρῆτε τοὺς ἀνθρώπους, τότε οὐτε και ὁ Πατέρας θά σὲς συγχαρῆσῃ».³⁷ Δι' αὐτὸ ἀνέφερε και πάλιν τοὺς οὐρανούς και τὸν Πατέρα, ὥστε και αὐτὸ νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἀκροατὴν, ἔάν σκοπεύῃ, μολοῦντι κατόχεται ἀπὸ τέτοιον Πατέρα, νὰ μεταβλήθῃ εἰς θηρίον και, ἂν και ἐκλήθῃ εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ κατέχεται ἀπὸ γήϊον και ὀλιστικόν φρόνημα. Διότι δὲν πρέπει, θεσσα, νὰ

35. Πρὸς Ματθ. 8, 29 ἐξ.

36. Πρὸς τὸ ἐπίστολον πρὸς Ἰακώβ.

37. Ματθ. 6, 14-15.

γίνωμεν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος μόνον, ἀλλὰ και διὰ τῶν ἔργων. Τίποτε, ὅμως, δὲν ἐξομοκνεῖ τῶσον μὲ τὸν Θεόν, ὥσον τὸ νὰ προσφέρῃ κανεὶς τὴν συγγνώμην του εἰς τοὺς πονηροὺς και τοὺς ἀδικοῦντας, ὥπως και ὁ Ἰδίας ἐδίδαξε παραπάνω, ὅταν ἔλεγεν ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον διὰ τοὺς πονηροὺς και τοὺς ἀγαθοὺς.³⁸

Δι' αὐτὸ, λοιπὸν, εἰς κάθε αἴτημα τῆς προσευχῆς μας προτρέπει νὰ προσευχόμεθα δι' ἄλλους τοὺς συνανθρώπους μας, λέγων «Πατέρα μας» και «ἅς γίγῃ τὸ θέλημα σου ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὥπως γίνεται και εἰς τὸν οὐρανόν» και «δὸς μας τὸν ἄρτον μας» και «συγχωρῆσέ μας τὰ ἀμαρτήματά μας» και «μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ πέσωμεν εἰς πειρασμόν» και «γλύτωσέ μας, παρωθῶν ἡμᾶς νὰ χρησιμοποιοῦμεν πάντοτε τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν οὐτε ἴχνος ὀργῆς διὰ τὸν πλησίον μας. Ὅποιος τιμωρίας, λοιπὸν, δὲν εἶναι ἄξιοι ὅσοι, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ, ὄχι μόνον οἱ Ἰδιοὶ δὲν συγχαροῦν τοὺς συνανθρώπους των, ἀλλὰ παρακαλοῦν και τὸν Θεόν νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀμυναν κατὰ τῶν ἐχθρῶν και πράττουσιν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ὅτι, ὀρίζει ἡ ἐντολή αὐτῆ, και μάλιστα, ὅταν ὁ Θεὸς πράττει τὸ πᾶν και χρησιμοποιοῖ κάθε μέσον, ὥστε νὰ μὴ ἐργάζομεθα εἰς συγκρούσιν μεταξύ μας; Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ῥίζα ὅλων τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ ἀγάπη, ἀφοῦ ἀφανίζει τὰ πάθη τοῦ τὴν ἐλάπτουν, μᾶς ἐνώκει μεταξύ μας ἀπὸ πάσης πλευρᾶς. Διότι δὲν ὑπάρχει κανένας, πραγματικά, δὲν ὑπάρχει κανένας, εἴτε πατέρας, εἴτε μητέρα, εἴτε φίλος, εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος, πῶ νὰ μᾶς ἠγάπησε τῶσον, ὥσον μᾶς ἠγάπησεν ὁ δημιουργὸς μας Θεός. Καὶ ἡ ἀγάπη αὐτὴ ἀποδεικνύεται και ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τοῦ μᾶς κάνει καθημερινῶς και ἀπὸ τὰς ἐντολάς τοῦ μᾶς δίδει.

Ἐάν, ὅμως, μὸν λέγεις τὰς λύπας και τοὺς πένους Ἐ καὶ τὰ κακὰ τῆς ζωῆς, σκέψου, τότε, πόσας φορές τὴν ἡμέραν ἔρχεται εἰς συγκρούσιν μὲ τὸν Θεόν, παραβαίνων τὸ θέλημα του, και δὲν θά παρασενευθῆς πλέον, και ἂν ἀκόμη σὲ εὔρου περισσότερα κακὰ. Ἀλλὰ, ἔάν ἀκολούσῃς κάποιο ἀγαθόν, τότε, νὰ παρασενευθῆς και νὰ καταπλαγῆς. Τώρα, ὅμως, βλέπομεν μόνον τὰς συμφορὰς τοῦ μᾶς ἔρχονται, ἐνὶ δὲν σκεπτόμεθα καθόλου τὰς παραβάσεις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας

38. Πρὸς Ματθ. 6, 45.

καθημερινῶς διαπράττομεν. Δι' αὐτὸ καὶ ἀγανακτοῦμεν. Διότι, ἐὰν ὑπελογίζομεν μὲ ἀκρίθειαν τὰ ἁμαρτήματα μίᾳς ἡμέρας μόνου, τότε θὰ ἀντιλαμβανόμεθα, διὰ πάσα κακὰ εἴμεθα ὑπεύθυνοι. Καί, ἀφοῦ παραλείψω τὰ ἄλλα, **D** δηλαδὴ, τὰ ἰδιαίτερα ἁμαρτήματα τοῦ καθενός, θὰ ἀναφέρω τὰ σημερινά, μολοντί δὲν γνωρίζω, θέθαια, εἰς ποῖον ἁμάρτημα ἔπεσον ὁ καθένας ἀπὸ ἡμῶν.

Ἄλλ' ὅμως εἶναι τόσοσιν μεγάλη ἡ ἀφθονία τῶν ἁμαρτιῶν, ὥστε καὶ ἐκεῖνος, ποῦ δὲν τὰς γνωρίζει μὲ ἀκρίθειαν, νὰ ἤμπορῇ νὰ ἀναφέρῃ μερικὰς ἀπὸ αὐτάς. Λοιπὸν, ποῖος δὲν ἐραθύμισε κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς; Ποῖος δὲν ἀπεγοιητέωθ'; Ποῖος δὲν ἐκενοδόξησεν; Ποῖος δὲν ἐκακολόγησεν τὸν συνάνθρωπόν του καὶ δὲν ἐδέχθη πονηρὰν ἐπιθυμίαν; Δὲν ἐκύτταξε μὲ ἀκόλαστον βδέμμη; Δὲν ἐνεθυμήθη μὲ πάθος τὸν ἐχθρόν του καὶ δὲν ἐγάμισε τὴν καρδίαν του ἐγωισμῶν; Ἐάν, ὅμως, ἐνῶ εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τόσοσιν ὀλίγον χρόνον, **E** εἴμεθα ὑπεύθυνοι διὰ τόσα κακὰ, ποῖοι θὰ εἴμεθα, ὅταν φύγομεν ἀπὸ ἐδῶ; Ἐάν μετὰ εἰς τὸ λιμάνι ὑπάρχουν τόσα κύματα, ὅταν θὰ ἐξέλθωμεν εἰς τὸν εὐρύπουν τῶν κακῶν, δηλαδὴ τὴν ἀγοράν, καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ εἰς τὰς φροντίδας τοῦ σπιτιοῦ, ἀρὰ γε θὰ ἠμπορέσκαμεν τότε νὰ ἀναγνωρίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας; **2848** Καὶ ὅμως ὁ Θεὸς ὡς ἔβιασεν σύντομον, εὐκόλον καὶ ἀπληλαγμένον ἀπὸ κάθε κόπου ἔργον διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μας ἀπὸ τὰ τόσα ἁμαρτήματα. Πραγματικὰ, ποῖος κόπος ὑπάρχει διὰ νὰ συγχώρησιν αὐτὸν ποῦ σὲ ἔβλαψεν; Κόπος εἶναι νὰ μὴ συγχώρησιν, ἀλλὰ νὰ διατηρῆς τὴν ἐχθραν. Διότι, ὁπωδότησε, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ ἀνεῖν προσφέρει καὶ πολὺ εὐκόλος εἶναι δι' ὅποιον τὴν ἐπιθυμεί.

Πραγματικὰ, οὔτε πέλαιος χρειάζεται νὰ διαπλευσῆς, οὔτε νὰ πραγματοποιήσῃς μεγάλην ἀποδημίαν, οὔτε νὰ περάσῃς θουνοκορυφάς, οὔτε χρήματα νὰ ἐξοδεύσῃς, οὔτε τὸ σῶμα νὰ κουράσῃς. ἀλλὰ εἶναι ἀρκετὸν νὰ θελήσῃς μόνον καὶ ἴδω τὰ ἁμαρτήματά σου συγχωρῶνται. **B** Ἐάν, ὅμως, ὄχι μόνον ὁ ἴδιος δὲν συγχώρησιν τὸν ἀδελφόν σου, ἀλλὰ παρακαλῆς καὶ τὸν Θεὸν ἐναντίον του, ποῖαν, λοιπὸν, ἐλπίδα σωτηρίας θὰ ἔχῃς, ὅταν, ἐνῶ προσπαθεῖς νὰ προσελκύσῃς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν παρακαλεῖς, καὶ τότε τὸν ἐξοργίζεις, ἔχων μορφήν μὲν

ἱκέτου, ἀλλὰ ἐκθάλων κραυγὰς θηρίου, καὶ ἐξακοντίζεις, κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου τὰ θέλη τοῦ πονηροῦ; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔκανε λόγον διὰ τὴν προσευχήν, τίποτε δὲν ἐζήτησε τόσοσιν πολὺ, ὅσον τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς αὐτῆς, «Υψώνοντες», λέγει, ἐγέρια ἅγια, χωρὶς ὄργην καὶ ἀμφισβόλιον». **H** Ἐάν, λοιπὸν, ὅταν ἔχῃς ἀνάγκην ἐλέους, οὔτε καὶ τότε ἀφήνεις τὴν ὄργην σου, ἀλλὰ καὶ πολὺ τὴν ἐθυμῆσαι, καὶ μάλιστα, ὅταν γνωρίζῃς ὅτι ὄθεις τὸ εἶδος ἐναντίον σου, πότε θὰ ἠμπορέσῃς νὰ γίνῃς φιλόφρωνος καὶ νὰ ἀποθάλῃς τὸ καταστρεπτικὸν δηλητήριον τῆς πονηρίας αὐτῆς;

C Ἐάν, ὅμως, δὲν ἔχῃς ἀντιληφθῆ ἀκόμη τὸ μέγεθος τῆς ἀτοπίας αὐτῆς, σκέψου ὅτι αὐτὸ συμβαίνει μετὰ ξὺ ἀνθρώπων καὶ τότε θὰ ἴδῃς τὸ μέγεθος τῆς ὕβρεως. Ἐάν, δηλαδὴ, κάποιος ἐπιλοιάζε ἐσένα, ποῦ εἶσαι ἀπλὸς ἄνθρωπος, καὶ σὲ παρεκάλει νὰ τὸν ἐλεήσῃς, ἐν συνεχείᾳ, ὅμως, καὶ ἐνῶ εὐρίσκατο εἰς τὴν γῆν, ἔβλεπεν ἕνα ἐχθρόν του καὶ, ἀφοῦ ἄφηνα τὴν παράκλησιν του πρὸς ἐσένα, ἐκτύπα ἐκεῖνον, ἀρὰ γε δὲν θὰ ἐννοιωθῆς μεγαλυτέραν ὄργην δι' αὐτόν; Τὸ ἴδιο σκέψου ὅτι συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Θεόν. Διότι καὶ ἐσὺ, ἐνῶ παρακαλεῖς τὸν Θεόν, ἀφοῦ διακόψῃς τὴν προσευχήν, κτυπᾷς τὸν ἐχθρόν σου μὲ τὰ λόγια καὶ ὑβρίζεις τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ προσκαλῆς ἐκεῖνον, ποῦ ἐνομοθέτησε νὰ μὴ ἔχωμεν καθόλου ὄργην διὰ τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς, **D** καὶ νὰ ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐνεργήσῃ ἀντίθετα πρὸς τὰς ἰδικὰς του ἐντολάς. Δὲν σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ τιμωρία, διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι παραβαίνεις τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ παρακαλεῖς καὶ τὸν Θεὸν νὰ κἀνῃ τὸ ἴδιον; Μήπως, θέθαια, ἐλησμονήσῃς ὅσα ἐνομοθέτησεν; Μήπως εἶναι ἄνθρωπος αὐτὸς ποῦ κἀνει αὐτά; Εἶναι Θεός, ὁ ὁποῖος γνωρίζει κατὰ τὰ πάντα καὶ θέλει νὰ φυλάσσωνται μὲ κάθε ἀκρίθειαν οἱ νόμοι του, καὶ τόσοσιν ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ πράττῃ αὐτά, ποῦ ἐσὺ ἐπιθυμοῖς, ὥστε καὶ ἐσένα, ποῦ λέγεις αὐτά, σὲ ἀποστρέφεται καὶ σὲ μισεῖ, ἐπεὶ τὰ λέγεις μόνον, καὶ ἀπατεῖ νὰ ὑποστῆς τὴν μεγίστην τιμωρίαν. Κατὰ ποῖαν λογικὴν, λοιπὸν, ἔχεις τὴν ἀξίωσιν νὰ σοῦ δώσῃ ὁ Θεὸς ἐκεῖνα, **E** τὰ ὅποια σὲ προτρέπει νὰ ἀποφεύγῃς καὶ ἐσὺ μὲ μεγάλην προθυμίαν;

Ἄλλὰ ὑπάρχουν, θέθαια, καὶ μερικοὶ, οἱ ὁποῖοι ἔ-

89. **A'** Τιμὸς 2, 8.

χουν φθάσει εις τόσον παραλογισμόν, ὥστε νὰ μὴ προσεύχονται μόνον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν παιδῶν αὐτῶν καί, ἐάν ἦτο δυνατόν κατὰ κάποιον τρόπον, ἐπιθυμοῦν νὰ γευθοῦν τὴν σάρκα των, **237** ἢ μᾶλλον καὶ τὴν γεύονται. Μὴ μοῦ προσέλης ὡς δικαιολογίαν τὸ ὅτι δὲν ἐνέπηξες τὰ δόντια σου εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ ποῦ σὲ ἠδίκησεν. Διότι ἔκανες κάτι πῶς σκληρότερον, ὅσον, θέβηαι, ἐξαρτῶται ἀπὸ ἐοένα, μὲ τὸ νὰ παρακαλῆς νὰ ἐλθῇ ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ ἐναντίον σου, νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν καὶ νὰ καταστραφῇ οἰκογενειακῶς. Ἀπὸ ποῖα θέλη δὲν εἶναι πικρότερα; Δὲν σὲ ἐδίδαξεν αὐτὴν τὴν συμπεριφορὰν ὁ Χριστὸς, ὅτε σὲ πρόστρεψε νὰ αἰματώης ἔτσι τὸ στόμα σου. Διότι αἱ γλῶσσαι, ποῦ λέγουν αὐτὰ, εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὰ στόματα ἐκεῖνα, ποῦ εἶναι αἰματωμένα ἀπὸ ἀνθρωπίνους σαρκας. **B** Πῶς, λοιπόν, θὰ ἀσπασθῆς τὸν ἀδελφόν σου; Πῶς θὰ ἐγγίσῃς τὴν φύσιν; Πῶς θὰ γευθῆς τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, ὅταν τόσον δηλητηρίον ἔχης μέσα εἰς τὴν ψυχὴν σου; Διότι, ὅταν λέγῃς: Φόνευσεν αὐτόν, κατάστρεψε τὸ σπῆν του, ἀφάνισεν τὰ πάντα καὶ ἀναριθμητὰ ἄλλα κακὰ εὐχασίαι εἰς θάρος του, τότε δὲν διαφέρεις καθόλου ἀπὸ τὸν ἀνθρωποκτόνον ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὸ θηρίον, ποῦ τρώγει τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄς ἀφήσωμεν, λοιπόν, τὴν νόσον καὶ τὴν μανίαν αὐτὴν καὶ ἄς δεῖξωμεν πρὸς ἐκείνους ποῦ μᾶς ἐλύπησαν τὴν φιλικὴν διάθεσιν, τὴν ὁποίαν ὤρισεν ὁ Κύριος, διὰ νὰ ὁμοιωσώμεν πρὸς τὸν αἰγιόμον Πατέρα μας. Θὰ ἀφήσωμεν δὲ τὰ πάθη αὐτὰ, ἐάν ἐπιθυμῶμεν τὰ ἰδικὰ μας ἀμαρτήματα. Ἐάν ἐξετάσωμεν μὲ ἀκριβείαν διακὰ τὰ πλημμελήματά μας, ποῦ διαπράττομεν εἴτε εἰς τὸ σπῆν μας, **C** εἴτε ἐξω, εἴτε εἰς τὴν ἀγορὰν, εἴτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Πραγματικὰ, ἐάν διὰ κανένα ἄλλο ἀμάρτημα, πόντως, διὰ τὴν ἀδιαφορίαν, ποῦ δεῖκνύμεν ἐδῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰμεθα ἀξίαι νὰ ὑποστῶμεν τὴν βαυτερίαν κατὰ τὴν. Ἐνῶ, δηλαδή, ψάλλουν οἱ προφῆται, ὁμοῦν οἱ ἀπόστολοι καὶ μᾶς θυμῆ ὁ Θεός, ὁ νοῦς πλατῆται ἐκτός τῆς ἐκκλησίας καὶ μεταφέρομεν μέσα εἰς αὐτὴν τὸν θόρυβον τῶν θιστικῶν πραγμάτων, χάρις νὰ κάνωμεν τὴν ἡσυχίαν διὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ὅσον κάνουν οἱ θεοὶ τῶν θεάτρων, ὅσον διασβάζονται τὰ διατάγματα τοῦ

βασιλέως. Διότι ἐκεῖ, καθ' ἕν χρόνον διασβάζονται τὰ βασιλικὰ διατάγματα, καὶ οἱ ὑπάτοι καὶ οἱ ὑπαργοὶ καὶ ἡ βουλή καὶ ὁ λαὸς ἴστανται ὅλοι ὄρθιοι καὶ ἀκούουν μὲ ἡσυχίαν τὰ λεγόμενα. Καὶ ἂν κάποιος, ἐν μέσῳ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡσυχίας, εἰσελθῇ ἀπότομα καὶ φωνάξῃ δυνατὰ, θὰ ὑποστῇ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν, ἐπειδὴ προσέβαλε τὸν βασιλέα. **D** Ἐδῶ, ὅμως, ἐνῶ διασβάζονται τὰ σὸβρῆνα διατάγματα, ἐπικρατεῖ μεγάλος θόρυβος, μολοῦσι καὶ ὁ ἀποστολεὺς τῶν διαταγμάτων αὐτῶν εἶναι πολὺ ἀνώτερος τοῦ ἐπιγεῖου βασιλέως καὶ τὸ θέατρον εἶναι πῶς σεφαστόν, διότι δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀγγέλων. Ἐπίσης τὰ ἐπινίκια αὐτὰ, τὰ ὁποῖα εὐαγγελίζονται τὰ διατάγματα αὐτὰ, εἶναι πολὺ πῶς φρικτὰ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια.

Δι' αὐτὸ δχι μόνον οἱ ἀνθρώποι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγγελοὶ καὶ οἱ ἀρχαγγελοὶ καὶ τὰ πλῆθη τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς προτρέπομεθα νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν. «Εὐλογεῖτε», λέγει, «τὸν Κύριον ὅλα τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ». **E** Διότι δὲν εἶναι μικρὰ τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ υπερβαίνουν κάθε ἀνθρώπινον λόγον καὶ μυαλὸ καὶ σκέψιν. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ διακηρόσσουν καθημερινῶς οἱ προφῆται, ἀναγγέλλων διαφορετικὰ ὁ καθένας τὸ λαμπρὸν αὐτὸ τρόπιον. Ἔτσι ὁ ἕνας λέγει: «Ἀνῆλθες εἰς ὕψος, συνέλασθες ἀγχιμαλώτους καὶ ἐπῆρες δόξα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους», **238** καὶ ὁ Κύριος εἶναι ἰσχυρός καὶ δυνατός εἰς τὸν πόλεμον». **F** Ὁ δὲ ἄλλος λέγει: «Θὰ διαμοιράσῃ τὰ λάφυρα τῶν ἰσχυρῶν». **G** Ἐξ ἄλλου, δι' αὐτὸ ἤλθεν εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ κηρύξῃ εἰς τοὺς ἀγχιμαλώτους ἀπελευθερίων καὶ ἀνάβλεψιν εἰς τοὺς τυφλοὺς. **H** Καὶ ἄλλος ἐκεῖθεν τὴν κατὰ τοῦ θανάτου ἐπινίκιον κραυγὴν ἔλεγεν: «Ποῦ εἶναι, θάνατε, τὸ κεντρί σου;» ποῦ εἶναι, Ἄβη: ἡ νίκη σου;». **I** Ἄλλος πάλιν, εὐαγγελίζόμενος τὴν ἀπόλυτον εἰρήνην, ἔλεγεν: «Οἱ λαοὶ θὰ μεταβάλλουν τὰς φωνικὰς μαχαίρας των εἰς ἐργατικά ἄροτρα καὶ τὰ πολεμικὰ δόρατὰ των εἰς εἰρήν»

40. Ματθ. 102, 39

41. Ματθ. 67, 19.

42. Ψαλμ. 35, 3.

43. Ψ. 58, 12.

44. Ψαλ. Ψ. 61, 1. Λουκ. 4, 18.

45. Ψ. 19, 14.

46. Α' Κορινθ. 13, 50. Ψαλ. καὶ Β' Τιμῶν 2, 10.

νικά δρέπανα.⁴⁷ Καί ὁ μὲν φωνάζει πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, λέγων «Δοκίμασε μεγάλην χαρὰν, θυγατέρα τῆς Σιών, διότι, νῦν, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται εἰρηνικός καθήμενος ἐπάνω εἰς ἓνα ὑποζύγιον ζῶον καὶ μικρὸ πουλάρι».⁴⁸ Ἄλλος προφήτης δὲ διακηρύσσει καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, ἀμιλῶν ὡς ἑξῆς: **Β** «Θά ἐλθῇ ὁ Κύριος, τὸν ὅποιον ζητεῖτε ἅεις, καὶ ποῖος θὰ ἀνθέη τὴν ἡμέραν τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον»;⁴⁹ Σκιρτήσατε ὅπως τὰ μασχάρια, ποὺ σπάζουν τὰ δεσμά των.⁵⁰ Ἐπίσης, ἄλλος, κατεγόμενος ἀπὸ κατάπληξιν, ἔλεγεν «Αὐτός ἐστὶν ὁ Θεὸς μας. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκριθῇ ἄλλος Θεὸς μὲ αὐτόν».⁵¹

Καὶ ὁμοίως, ἐνῶ τόσα καὶ ἄλλα περισσότερα λέγονται ἐδῶ καὶ πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα φρίκην καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι ἐδρισκόμεθα εἰς τὴν γῆν, ἐν τούτοις δορυθαυόμεν, ἂν νὰ ἐδρισκώμεθα εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, δημιουργοῦμεν ταραχὴν, συζητοῦντες διὰ θέματα ποὺ δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ ἡμᾶς καὶ χάνομεν ἄσκησι τὸν καρπὸν τῆς συνάξεως.

Ὅταν, λοιπὸν, καὶ εἰς τὰ μικρὰ καὶ εἰς τὰ μεγάλα, καὶ εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ εἰς τὴν πράξιν, καὶ ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, εἴμεθα τόσοοι ράθυμοι καὶ, μαζί μὲ ἄλλα αὐτά, προσευχώμεθα καὶ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας, **Γ** ἀπὸ ποῦ θὰ ἐλπίζωμεν τὴν σωτηρίαν μας, ἀφοῦ εἰς τὰ τόσα πολλὰ ἁμαρτήματά μας προσθέτωμεν καὶ ἄλλο θαρύτερον ἀπὸ αὐτά, δηλαδή, τὴν παράνομον αὐτὴν προσευχὴν;

Εἶναι, λοιπὸν, δίκαιον νὰ παραξενευώμεθα, ἐὰν μᾶς συμβῇ κάτι ἀπροσδόκητον καὶ λυπηρὸν, ἐνῶ πρέπει νὰ παραξενευώμεθα, ὅταν δὲν μᾶς συμβαίνει; Διότι ἡ πρώτη περίπτωση εἶναι φυσικὴ συνέπεια τῶν γεγονότων, ἐνῶ ἡ δεύτερα ὑπερβαίνει κάθε λόγον καὶ προσδοκίαν. Πραγματικὰ, εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὴν λογικὴν, ἐνῶ ἔχομεν γίνεαι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξοργίζομεν αὐτόν, νὰ ἀπολαμβάνωμεν τὸν ἥλιον καὶ τὰς βροχὰς καὶ ἄλλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, ἄνθρωποι, ποὺ νικᾶμεν τὰ θηρία εἰς τὴν σκληρότητα, **Δ** ἰστάμεθα ὁ ἕνας ἀντιμέτωπος τοῦ ἄλλου καὶ

47. Ἠσ. 2, 4. Ψαλ. 4, 10.
48. Ζαχ. 9, 9. Ματθ. 21, 5.
49. Μελ. 3, 1-2.
50. Μελ. 4, 2.
51. Βερ. 5, 36.

ματώνομεν τὴν γλώσσάν μας μὲ τὰ δαγκώματα τῶν πηλοσίων μας, μετὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, τὰς τόσας πολλὰς εὐεργεσίας καὶ τὰς ἀναριθμήτους ἐντολάς.

Αὐτὰ σκεπτόμενοι, λοιπὸν, ἂς ἀποβάλλωμεν τὸ δηλητήριον, ἂς παύωμεν τὰς ἐχθράς καὶ ἂς προσευχώμεθα ὅπως μᾶς ἀρμόζει, ἔχοντες τὴν ἡμερότητα τῶν ἀγγέλων ἀντὶ τῆς θρηωδίας τῶν δαυμόνων. Καὶ δι' ἕσας ἀδικίας ἔχομεν ὑποστῆ, ἂς οκφεθώμεν τὰ ἱδικὰ μας ἁμαρτήματα, καὶ τὴν ἀμοιότην, ποὺ ὑπάρχει διὰ τὴν τήρησιν αὐτῆς τῆς ἐντολῆς, καὶ ἂς μαλακώσωμεν τὴν ὀργὴν μας, ἂς κατασιγάσωμεν τὰ κύματα, Ἐ ὅστε νὰ περᾶσωμεν χωρὶς ταραχὴν καὶ τὸν παρόντα βίον καί, ὅταν μεταβῶμεν ἐκεῖ, νὰ συναντήσωμεν παρόμοιον Κύριον, ὅπως ἡμεῖς εἴμεθα πρὸς τοὺς συνδούλους μας.

Ἐὰν δὲ μᾶς φαίνεται θαρῶ αὐτὸ καὶ φοβερὸν, ἂς τὸ καταστήσωμεν ἐλαφρὸν καὶ ποθητὸν καὶ ἂς ἀνοιξώμεν τὰς λαμπρὰς θύρας τῆς παρησίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ β,τι δὲν ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν **25-29** διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, αὐτὸ ἂς τὸ ἐπιτύχωμεν μὲ τὸ νὰ γίνωμεν ἡμεῖς πρὸς ἐκείνους, ποὺ ἠμάρτησαν εἰς βίωσός μας, (διότι δὲν εἶναι τοῦτο θαρῶ καὶ δύσκολον), καὶ μὲ τὸ νὰ εὐεργετῶμεν τοὺς ἐχθρούς μας, ὅποτε θὰ συγκεντρώσωμεν ἐκ τῶν προτέρων μεγάλην εὐσπλαχνίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας. Ἔτσι, λοιπὸν, καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ὄλοι θὰ μᾶς ἀγαπήσῃ καὶ κυρίως, πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, θὰ μᾶς ἀγαπήσῃ ὁ Θεός, θὰ μᾶς στεφανώσῃ καὶ θὰ μᾶς καταστήσῃ ἄξιους δι' ἄλλα τὰ μελλοντικὰ αγαθὰ, τὰ ὁποῖα μακάρι νὰ ἀποκτήσωμεν ὄλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Κ'
(Ματθ. σ. 16-23)

Β* Όταν δὲ νηστεύετε, νὰ μὴ γίνεσθε σκυθρωποὶ ὥπως οἱ ὑποκριταί, οἱ ὅποιοι παραμορφώνουσι τὰ πρόσωπά των, διὰ νὰ τοὺς ἴδωσι οἱ ἄνθρωποι ὅτι νηστεύουσιν.¹

Εἰς τὸ θέμα τῆς νηστείας εἶναι καλὸν νὰ ἀναστεινάζω δυνατὰ καὶ νὰ κλαίω πικρά, διότι ἔχω μόνον μιᾶς μεθὰ τοὺς ὑποκριτὰς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔχομεν ξεπεράσει εἰς τὴν ὑποκρισίαν. Διότι γνωρίζω, βέβαια, γνωρίζω πολλοὺς, οἱ ὅποιοι δὲν νηστεύουν καὶ κουβάντα δι' αὐτό, **Γ** ἀλλὰ γνωρίζω καὶ ἄλλους, οἱ ὅποιοι δὲν νηστεύουν, καὶ ἄμως ἐξωτερικῶς ἔχουν τὴν ὄψιν τῶν νηστευόντων, καὶ προβάλλουν δικαιολογίας αὐτῆς τῆς ἐνεργείας χειρότερον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ποὺ διαπράττουν. Τὸ κάνω αὐτό, λέγουσι, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίω τοὺς πολλοὺς. Τί λέγεις; Θεοὺς νόμος ὀρίζει τὴν νηστείαν καὶ ἐσύ σκέπτεσαι τὸ σκάνδαλον; Καὶ νομίζεις ὅτι προκαλεῖς σκάνδαλον, ὅταν ἐφαρμόζῃς τὴν ἐντολὴν αὐτὴν, ἐνῶ, ὅταν τὴν παραβαίνῃς, ἀπαλλάσσεσαι ἀπὸ τὸ σκάνδαλον; Καὶ τί ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ τὴν δικαιολογίαν αὐτὴν; Δὲν θὰ παύσῃ νὰ γίνεσαι χειρότερος ἀπὸ τοὺς ὑποκριτὰς καὶ νὰ διαπράττῃς διπλὴν ὑποκρισίαν; Καί, ἀντιλαμβαίνόμενος τὸ μέγεθος τῆς κακίας αὐτῆς, δὲν θὰ ἐντραπήσῃς τὴν σοβαρότητα τῆς λέξεως αὐτῆς; Πραγματικὰ, δὲν εἶπεν ὅτι ἀπλῶς ὑποκρίνεται, **Δ** ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐπιτιμήσῃ περισσότερο, λέγει· «Διότι ἀφανίζουν τὰ πρόσωπά των», δηλαδή, τὰ παραμορφώνουν, τὰ ἀλλοιώνουν. Ἐάν, ὅμως, αὐτὸ θεωρήτῃ παραμόρφωσις τοῦ προσώπου, τὸ νὰ φαίνεται κάποιος ἄχρὸς διὰ λόγους κενοθεσίας, τί θὰ ἤμπορούσε νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὰς γυναῖκας ἐκεῖνας, οἱ ὅποιοι παραμορφώνουν τὰ πρόσωπά των μὲ τὰς θαφάς καὶ τοὺς καλλωπισμοὺς διὰ νὰ προσελκύουν τοὺς ἀκολάστους νέους; Οἱ πρῶτοι θλά-

1. Ματθ. 6, 16.

πτουν τοὺς ἑαυτοὺς των μόνον, ἐνῶ αὐτοὶ θλάπτουν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ἐκαίνοὺς τοὺς τὰς θλάπτουν. Διὸ πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τελείως καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην καταστροφὴν.

Ὅχι μόνον δὲν πρέπει νὰ κόναμεν ἐπιθεῖν, ἀλλὰ μᾶς διέταξε νὰ φροντίζωμεν νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν ἀφάνειαν, πράγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ προηγουμένως. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἐντολὴν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην δὲν τὸ ἔθεσαν ἀπλῶς αὐτό, **Ε** ἀλλὰ, ἀφοῦ εἶπεν «Προσέχετε νὰ μὴ τὴν κάνετε ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων», προσέθεσεν· «Διὰ νὰ σὰς ἴδωσι καὶ νὰ σὰς θαυμάσωσι»,² ἐνῶ εἰς τὰς ἐντολάς διὰ τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχὴν δὲν ἔθεσε παρόμοιον προσδιορισμὸν. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ κρυφά ἐξ ὀλοκλήρου, ἐνῶ ἡ προσευχὴ καὶ ἡ νηστεία ἤμποροῦν νὰ παραμένουν κρυφαί. «Ὅπως, δηλαδή, ἔπαι εἶπεν· «Νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸ κριστερόν σου χερὶ τί κάνει τὸ θεῖόν σου»,³ δὲν ὠμίλει διὰ τὰ χέρια, ἀλλὰ ὅτι πρέπει μὲ μεγάλην προσοχὴν νὰ ἀποκρυπτοῦμεν τὴν ἐλεημοσύνην ἀπὸ ἄλλους. **ΣΤΘ** Καί, ὅταν διέταξε νὰ ἀποσυρῶμεθα εἰς τὸ τοῦ ἀτόμερον δωμάτων διὰ νὰ προσευχῶμεθα⁴ δὲν καθάρισεν, ὡπωσδήποτε, νὰ προσευχῶμεθα ἐκεῖ μόνον, ἀλλὰ τὸ ἴδιον πόλιν ἠννοεῖ.⁵ Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ὅταν ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ ἀλείψωμεν τὴν κεφαλὴν μας,⁶ δὲν ἔθεσε νόμον διὰ νὰ ἀλείψωμεθα ἄλλοι, διότι, τότε, θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἄλλοι μας παραβαίνουσι τὸν νόμον αὐτὸν καὶ κατὰ πρῶτον, βέβαια, ἐκείνοι οἱ ὅποιοι πρὸ παντὸς φροντίζουν νὰ φυλάσσωσι αὐτόν, δηλαδή, τὰ πλήθη τῶν μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν καταφύγει εἰς τὰ ὄρη.

Δὲν ἔδωσεν, ὅμως, αὐτὴν τὴν ἐντολὴν. Ἀλλὰ εἰπεδὴ ὑπῆρχε συνήθεια εἰς τοὺς παλαιούς νὰ ἀλείφονταί συνεχῶς, ὅταν εἴχον εὐφροσύνην καὶ χαρὰν, **Β** καὶ αὐτὸ ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἴβῃ κατὰ ἀπὸ τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Δαυὶδ, εἶπε νὰ ἀλείφωμεθα, ὅχι διὰ νὰ τὸ κάνωμεν, ὡπωσδήποτε, αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιδοκῶμεν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν νὰ ἀποκρύπτωμεν τὸ ἀπόκρημα τῆς νηστείας.

2. Ματθ. 6, 1.

3. Ματθ. 6, 4.

4. Πρβλ. Ματθ. 6, 6.

5. Δηλαδή νὰ μὴ προσευχῶμεθα πρὸς ἐπιθεῖν.

6. Πρβλ. Ματθ. 6, 17.

Και διά να αντιληφθῆς ὅτι αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει ἡ ἐντολή του ὁ ἴδιος ἀπέδειξεν ἐμπράκτως αὐτό, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν λόγων ἐνομοθέτησε, δηλαδή, ἀφοῦ ἐνήστευσε σαρόντα ἡμέρας, καὶ μάλιστα ἐνήστευσε κρυφά, ἐν τούτοις οὔτε ἤλπιε τὴν κεφαλὴν του, οὔτε ἔνιψε τὸ πρόσωπόν του. Καὶ ὁμοίως, χωρὶς νὰ κάνει τίποτε ἀπὸ αὐτά, περισσότερον ἀπὸ ἄλλους κατέβησε τὸ πᾶν, χωρὶς κενοδοξίαν. Αὐτὸ, λοιπόν, διατάσσει καὶ εἰς ἡμᾶς, μὲ τὸ νὰ φέρῃ τοὺς ὑποκριτὰς ὡς παράδειγμα καὶ νὰ προτρέψῃ τοὺς ἀκροατὰς του μὲ τὴν διπλὴν παραγγελίαν!

Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἤθελε νὰ δεῖξῃ μὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν, ἐννοῶ τὴν ὀνομασίαν ὑποκριτῆς. Ὁ Διδαχὴ, ὅχι μόνον ὅτι τὸ πρῶγμα καταστὰ γελῶδες καὶ διανεπάγεται καὶ ἐσχάτην τιμωρίαν, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀπάτη αὐτὴ εἶναι πρόσκαιρος, μᾶς ὁδηγεῖ μακριὰ ἀπὸ τὴν ποιηρὰν αὐτὴν ἐπιθυμίαν.

Πραγματικὰ, ὁ ὑποκριτῆς μέχρι τότε φαίνεται λαμπρός, δι' ὅσον χρόνον διαρκεῖ ἡ παράστασις, μᾶλλον ὁμοίως οὔτε καὶ τότε φαίνεται παρόμοιος εἰς ἄλλους. Διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς θεατὰς γνωρίζουν ποῖος εἶναι καὶ ποῖον ὑποκρίνεται. Ὅταν, ὁμοίως, τελειώσῃ τὸ θέατρον, ἀποκαλύπτεται καθαρὰ πλῆρες εἰς ἄλλους. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, ὑπαμένουν κατ' ἀνάγκην καὶ οἱ κενόδοχοι. Καὶ αὐτοὶ, θέθαια, εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς περισσότερους ὅτι δὲν εἶναι αὐτό, πού φαίνονται, ἀλλὰ ἀπλῶς φοροῦν ἕνα προσωπεῖον μόνον. Ἐὰν θὰ ἀποκαλυφθῶν ὁλοκληρωτικὰ ὕστερα ἀπὸ αὐτά, ὅταν τὰ πάντα θὰ φαίνονται γυμνά καὶ φανερά.

Καὶ ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς ὁμοίως, τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ὑποκριτῶν, μὲ τὸ ὅτι ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐντολή ἦτο ἐλαφρά. Διότι οὔτε τὴν νηστείαν ἐπαυξάνει, οὔτε μᾶς διατάσσει νὰ βελώμεν μεγαλύτερον ζῆλον, ἀλλὰ μᾶς συμβουλεύει διὰ νὰ μὴ χάσωμεν τὸν στέφανον πού δίδει αὐτῇ. Συνεπῶς, αὐτό, πού μᾶς φαίνεται φορτικόν, εἶναι κοινόν καὶ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τοὺς ὑποκριτὰς, (ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ νηστεύουν). Ἐκεῖνο, ὁμοίως, πού εἶναι πολὺ ἐλαφρὸν, δηλαδή, τὸ νὰ μὴ χάσεται τὸν μισθόν, μολοντί θὰ κοπιᾶσθε, αὐτὸ εἶναι, λέγει, πού σὰς συμβουλεύω.

Ἔτσι, εἰς τοὺς κόπους μὲν δὲν προσθέτει τίποτε.

7. Παρ. Ματθ. 6, 16 - 18.

τοὺς δὲ μισθοὺς τοὺς συγκεντρώνει πρὸς χάριν μας μὲ κάθε ἀσφάλειαν, Ἐ καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ φύγωμεν χωρὶς στέφανον, ὅπως οἱ ὑποκριταί. Αὐτοὶ δὲν θέλουν νὰ μιμηθοῦν οὔτε τοὺς ἀγωνιζομένους εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι, ἐν καὶ τοὺς παρακολουθοῦν τὸς λαὸς καὶ τόσοι ἀρχόντες, ἐν τούτοις ἐπιδιώκουν νὰ ἀρέσουν μόνον εἰς τὸν ἕνα, πού εἶναι ἀξιόμοιος νὰ θεωρεῖται τὴν νίκην τῶν, 23 ἢ μολοντί εἶναι πολὺ ἀσήμενος. Ἔτσι, ὁμοίως, ἐν καὶ ἔχῃς διπλὴν ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐπιδεικνῆς τὴν νίκην εἰς ἐκεῖνον, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν αὐτὸς εἶναι πού δίδει τὸ θρασεῖον, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι ἀνώτερος ἄλλων ἐκείνων, πού κἀνοῦται εἰς τὸ θέατρον, ἐν τούτοις ἐπιδεικνύεται πρὸς ἄλλους, οἱ ὅποιοι τίποτε δὲν σὲ ὠφελοῦν, ἀλλὰ καὶ σοὺ προξενοῦν μεγάλην ζημίαν.

Ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτῶσθε τὸ ἀπαγορεύω, λέγει. Ἔάν, λοιπόν, θέλῃς νὰ ἐπιδειχθῆς καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, περίμενε καὶ ἐγὼ θὰ σοὺ τὸ προσφέρω καὶ αὐτὸ μὲ ἀφθονίαν καὶ μὲ μεγάλο κέρδος. Τώρα, θέθαια ἡ ἐπίδειξις αὐτῆ σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μου δόξαν, ὅπως, πάλιν, σὲ συνδέει πρὸς αὐτὴν ἡ περιφρόνησις αὐτῶν. Τότε, ὁμοίως, θὰ ἀπολαύσῃς διὰ αὐτὰ μὲ κάθε ἐλευθερίαν, 24 χωρὶς νὰ ἀπολαύσῃς καὶ ἐδῶ ὀλίγον προτοῦ ἀπὸ αὐτῶν, τὸ ὅτι, δηλαδή, θὰ ἀδιαφορήσῃς ἐντελῶς διὰ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, θὰ ἀπολαύσῃς ἀπὸ τὴν θαιρεῖον ἀνθρωπίνην δουλείαν καὶ θὰ γίνῃς γνήσιος ἐργάτης τῆς ἀρετῆς.

Τώρα, θέθαια, ἐάν ἔτσι ὀκείπεσαι διὰ τὴν νηστείαν, ὅταν εὐρεθῆς εἰς ἔρημον μέρος, θὰ χάσῃς τελείως τὴν ἀρετὴν, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχῃς ἐκεῖνο πού θὰ σὲ θλίβουν. Αὐτὸ εἶναι γνώριμα ἐκεῖνο πού ὀφθαλμοὶ τὴν ἴδιαν τὴν ἀρετὴν, ἐάν, θέθαια, σκοπεύῃς νὰ ἀσκήσῃς αὐτὴν ὅχι χάριν αὐτῆς, ἀλλὰ χάριν τῶν σχοινοποιῶν, τῶν χαλκούργων καὶ τοῦ πλῆθους τῆς αγοράς, ὥστε νὰ σὲ θαυμάσουν καὶ οἱ κακοὶ καὶ σοὶ εὐρίσκονται μακρόν τῆς ἀρετῆς. Καὶ προκαλεῖς τοὺς ἄγροῦς αὐτῆς διὰ νὰ κἀνης ἐπιδειξῇ καὶ νὰ τοὺς προσφέρῃς τὸ θεῶμα τῆς ἀρετῆς. Ὅπως ἀκριβῶς, ἐάν κάποιος ἀπεφάσκει νὰ εἶναι ἐγκρατῆς ὅχι χάριν τοῦ καλοῦ τῆς ἐγκρατείας, Ὁ ἀλλὰ διὰ νὰ κἀνη ἐπιδειξῇ εἰς τοὺς ἀκολάστους. Καὶ σὺ, λοιπόν, δὲν θὰ προσέτιμας τὴν ἀρετὴν, παρὰ ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, ἀλλὰ πρέπει καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ θαυμάσῃς

αύτην, διότι και οι έχθροί της την έπαυούν. Νά την θαυμάσης, όμως, όπως πρέπει, όχι έξ αιτίας άλλων, αλλά έξ αιτίας τής αξίας της. Διότι και ήμεεις, όταν αγαπάμεθα όχι λόγω τής αξίας μας, αλλά λόγω άλλων προσώπων, θεωρούμεν τό πράγμα προσβλητικόν. Τήν ίδίαν γνώμην νά έχης, λοιπόν, και διά την άρετήν και νά μή την επιδόκῃς ένεκα άλλων, ούτε νά υπακούης εις τόν Θεόν έξ αιτίας τών ανθρώπων, αλλά χάριν του Θεού νά πειθασαι εις τούς ανθρώπους. Διότι, εάν κάνης τό αντίθετον, **Δ** έστω και αν νομίζης ότι άσκήης την άρετήν, θά έξοργίσης τόν Θεόν όμως με εκείνον, που δέν τήν άσκει. Διότι όπως εκείνος παρήκουσε τόν Θεόν με τό νά μη τηρήση την έντολήν, έτσι και εσύ έκανες τό ίδιον, επειδή την έφημοσας παράνομα.

«Μή θησαυρίζετε διά τόν έαυτόν σας θησαυρούς επάνω εις τήν γήν».⁸

Άφοϋ, λοιπόν, εξέθαλε τό νόημα τής κενοδοξίας, εις την κατάλληλον στιγμήν πλέον όμιλεί και περί άκτημοσύνης. Διότι τίποτε δέν προετοιμάζει τόσο την άγάπην τών χρημάτων, όσον ο έρωσ τής κενοδοξίας. Πραγματικά, δι' αυτόν τόν σκοπόν έπινοούν οι άνθρωποι και τās αγέλας τών δούλων και τό πλῆθος τών εδούλων και τούς χρυσοποικίλους ίππους **Ε** και τά άργυρά τραπέζια και όλα τά αξία γέλωτος πράγματα, όχι, δηλαδή, διά νά εξυπηρετήσουν κάποια ανάγκην, ούτε νά απολαύσουν την ήδονήν, αλλά διά νά κάνουν έπίδειξιν εις τούς πολλούς.

Και παραπάνω, θέθαια, έλεγε μόνον ότι πρέπει νά έλεώμεν, εδω, όμως, υποδεικνύει και πόσον πρέπει νά δίδωμεν, όταν λέγη «Μή θησαυρίζετε». Έπειδή, δηλαδή, δέν ήτο δυνατόν έξ άρχής **26** νά καθορίση πλήρως τόν νόμον διά την ύπεροψίαν, την όποιαν δημιουργούν τά χρήματα, λόγω τής μεγάλης δυναμείως του πάθους, σιγά - σιγά, άφοϋ τόν έχορισε και τόν κατέστησεν έλευθερον, τόν εισάγει εις την διάνοιαν τών άκροατών, ώστε νά τόν δεχθούν με εύκολίαν. Δι' αυτόν άκριβώς τόν λόγον κατ' άρχάς έλεγεν «Μακάριοι είναι οι έλεήμονες».⁹ Έπειτα δέ «Δείξε την συμπληρωτικήν σου διάθεσιν πρός τόν αντίδικόν σου».¹⁰ Και ύστερα από αυτό

8. Ματθ. 6, 19.
9. Ματθ. 5, 7.
10. Ματθ. 5, 25.

πάλιν «Και εις εκείνον που θέλει νά σέ πάη εις τό δικαστήριον και νά πάρη τό όποκάμισόν σου, αφήσε του και τό επανωφόριόν σου».¹¹ Έδω, όμως, λέγει τό πολύ άνώτερον από όλα τά προηγούμενα.

Πραγματικά, εκεί ειπεν ότι, εάν άντιληφθής τό ένδεχόμενον νά εισαχθής εις δίκην, νά πράξης αυτό, (διότι από τό νά άντιδικής και νά διατηρής τά αγαθά σου είναι πολύ άνώτερον τό νά απαλλαγής από την διαμάχην θυσιάζων τά αγαθά σου), **Β** εις την προκειμένην, όμως, περίπτωσην, χωρίς νά άνοφέρη ούτε τόν αντίδικον, ούτε τόν δικαζόμενον, ούτε τίποτε άλλο παρόμοιον νά μνημονεύη, διδάσκει την περιφρόνησιν τών χρημάτων, αυτήν καθ' έαυτήν, υποδεικνύων ότι θέλει τόν νόμον αυτόν όχι τόσον διά τούς δεχόμενους την έλεημοσύνην, όσον διά τόν προσφέροντα αυτήν, ώστε, και όταν άκόμη δέν υπάρχη κανένας, που νά μάς άδική και νά μάς σύρρη εις τό δικαστήριον, και υπό τās συνθήκας αυτές νά καταφρονώμεν τά υπάρχοντά μας, με τό νά τά προσφέρωμεν εις τούς πτωχούς.

Και εδω, όμως, δέν έθεσε τόν νόμον εις τό ούνολόν του, αλλά και τώρα σιγά - σιγά προχωρεί, μολοντί άπέδειξε ύπερβολικά τούς αγώνισ διά τά ζητήματα αυτά εις την ήρημον. Άλλά, όμως, δέν τό άναφέρει αυτό ούτε τό εξιστορεί, επειδή δέν ήτο άκόμη ο καιρός νά τό άποκαλύψη, **Γ** αλλά επί του πορόντος εξετάζει τās σκέψεις, διατηρών την θέσιν του συμβούλου μάλλον παρά του νομοθέτου εις τά θέματα αυτά. Πραγματικά, άφοϋ ειπεν «Μή θησαυρίζετε διά τόν έαυτόν σας θησαυρούς επάνω εις τήν γήν», προσέθεσεν «Όπου ο σκόρος και ή σαπίλα τούς κατατρέφουν και όπου οι κλέπται κάνουν διάρρηξιν και τούς κλέπτου».¹² Τώρα παρουσιάζει την ζημίαν, που ύφίσταται ο επίγειος θησαυρός και την ωφέλειαν του ούρανού, και από τής απόψεως του τόπου και από τής απόψεως τών προκαλούντων την ζημίαν.

Και δέν σταματά εις τό σημείον αυτό, αλλά προσθέτει και άλλον συλλογισμόν. Και πρώτον τούς προτρέπει διά μέσου εκείνων, τά όποια πρό πάντων τούς έκαναν νά φοβούνται. Τι φοβείσαι, λοιπόν; λέγει. Μήπως διαπανθηθούν τά χρήματά σου, εάν δώσης έλεημοσύ-

11. Ματθ. 5, 40 - 41.
12. Ματθ. 6, 19.

νην: Ο Λαίπν, ἔδωκε ἐλεημοσύνην καὶ τότε δὲν θὰ ἐλαττωθῶν. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, οὐ μόνον δὲν θὰ ἐλαττωθῶν, ἀλλὰ καὶ θὰ αὐξηθῶν, διότι θὰ προστεθοῦν καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Δὲν τὸ λέγει, ὅμως, αὐτὸ ἀκόμη, ἀλλὰ ἀργότερα τὸ προσθέτει.

Τώρα, ὅμως, ἐκεῖνο φέρει εἰς τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιδράσῃ περισσότερο ἐπάνω των, τὸ ὅτι δηλαδὴ, ὁ θησαυρὸς τῶν παραμένει ἀσφαλῆς καὶ σώος καὶ τοὺς προσελκύει μὲ δύο σκέψεις. Διότι δὲν εἶπεν, θέθαια, ὅτι, ἐάν δώσῃς ἐλεημοσύνην, τότε διατηρεῖται μόνον ὁ θησαυρὸς, ἀλλὰ ἠπειλόησε καὶ τὸ ἀντίθετον, ὅτι, δηλαδὴ, καὶ ἐάν δὲν δώσῃς, χάνεται, πάλιν.

Εἰ καὶ κύτταζε τὴν ἀπεριγραπτὸν σοφίαν του. Πραγματικά, δὲν εἶπεν ὅτι ἀφήνεις τὰ πλοῦτή σου εἰς τοὺς ἄλλους, διότι καὶ αὐτὸ θὰ ἦτο εὐχάριστον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ τοὺς ἐκφοβίζει ἀπὸ ἄλλην πλευρᾶν, ἀποδεικνύων ὅτι οὔτε αὐτὸ δὲν τὸ ἐπιτυγχάνουν. Διότι καὶ ἐν ἀκόμῃ δὲν τὰ κλέβουν οἱ ἄνθρωποι, ὑπάρχουν, ὅπως εἶπεν, οἱ κλέπται, δηλαδὴ ὁ σκόρος καὶ ἡ σαπίλα. Διότι, μολονταί ἡ φθορὰ, ποὺ προκαλοῦν αὐτὰ, φαίνεται ὅτι εἶναι δυνατόν πολὺ εὐκολὰ νὰ ἀντιμετωπισθῇ, ἐν τούτοις εἶναι ἀκαταμίμητος καὶ ἀσυγκράτητος. ¹³ Καὶ, ὅποιαδήποτε μέσον καὶ ἐν ἐπινοήσῃς, δὲν θὰ ἠμπορήσῃς νὰ τὴν ἀποφύγῃς. Τί λοιπόν; Ὁ σκόρος καταστρέφει τὸν χρυσόν; Ἐάν δὲν τὸν καταστρέφῃ ὁ σκόρος, πάντως τὸν ἀρπάξουν οἱ κλέπται. Τί λοιπόν; Ὅλοι οἱ θησαυροὶ κλέπτονται; Καὶ ἐν δὲν ἐκλάττωσιν ἔλοι, πάντως ἐκλάττωσιν οἱ περισσότεροι.

Δι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, ὅπως εἶπα παραπάνω, εἰσάγει καὶ ἄλλην σκέψιν, λέγων «Ὅπου εἶναι ὁ θησαυρὸς, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου». ¹⁴ Καὶ ἐν ἀκόμῃ, λέγει, δὲν οὐμῆθι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, πάλιν δὲν θὰ ὑποστῇς μικρὰν ζημίαν, ἀφοῦ θὰ εἶσαι συνεχῶς προσηλωμένος εἰς τὰ ἐπίγεια πράγματα, θὰ γίνῃς δοῦλος ἀντὶ ἐλευθέρου, θὰ χάσῃς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καὶ δὲν θὰ ἠμπορήσῃς νὰ σκεφθῇς τίποτε τὸ ὑψηλόν, ἀλλὰ μόνον τὰ χρήματα θὰ σκέπτεσαι, τοὺς τόκους, τὰ δόνηια, τὰ κέρδη καὶ τὰ ἀνελεύθερα ἐμπόρια. Β' Ἀλλὰ τί ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν; Πραγματικά, ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἀισθάνεται τοιαυτοτρόπως, θὰ

13. Ματθ. 6, 21.

εἶναι πολὺ κατώτερος ἀπὸ κάθε δοῦλον, ἀφοῦ θὰ ἐπιβῆλῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του σκληρὰν τυραννίαν καὶ, τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ἅλα, θὰ προδώσῃ τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν καὶ ἐλευθερίαν. Διότι ἅσα καὶ ἐν σοὶ λέγῃ κανεῖς, ὅταν τὸ μυαλὸ σου εἶναι προσκολλημένον εἰς τὰ χρήματα, δὲν θὰ ἠμπορήσῃς νὰ ἀκούσῃς τίποτε ἀπὸ ἅσα σὲ συμφέρουν, ἀλλὰ, ὅπως ὁ σκύλος εἰς τὸν τάφον, δεμένος μετὰ τὴν τυραννίαν τῶν χρημάτων χειρότερα ἀπὸ κάθε ἀλυσίδα, θὰ γαυγίζῃς ἐκατόν ἑλιαν ἐκείνων ποὺ θὰ πλησιάζουν, ἔχων ὡς συνεχῆς ἔργον σου νὰ φυλάττῃς τὰ χρήματα διὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ τί χειρότερον ἀπὸ αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ;

Γ' Ἐπειδὴ, ὅμως, αὐτὸ ἦτο ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἀντιληπτικὴν ἱκανότητα τῶν ἀκροατῶν καὶ οὕτε ἡ ζημία αὐτοῦ ἦτο θεατὴ, οὔτε καὶ τὸ κέρθος φανερόν, ἀλλ' ἐχρειάζοντο ψυχὴν μὲ μεγαλυτέραν φιλοσοφικὴν διάθεσιν, διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν καὶ τὰ δύο αὐτὰ, δι' αὐτὸ ἀνεφέρεν αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ φανερά, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «Ὅπου εἶναι ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ἡ καρδιά του». Καθιστᾷ δὲ αὐτὸ πῶς σαφές, μεταφέρων τὸν λόγον ἀπὸ τὰ νοητὰ εἰς τὰ σισθητὰ καὶ λέγων «Ὁ λυχὸς τοῦ σώματος εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς». ¹⁴ Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει ἔχει τὴν ἀκόλουθον σημασίαν Ἡ νὰ μὴ θάμῃς τὸν χρυσόν εἰς τὴν γῆν, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, διότι τὰ συγκεντρώνεις διὰ τὸν σκόρον, τὴν σαπίαν καὶ τοὺς κλέπταις. Δ' Ἐάν, ὅμως, ἀποφύγῃς καὶ αὐτὰς τὰς ζημίας, πάλιν, δὲν θὰ ἀποφύγῃς τὴν ὑποδουλωσίν τῆς καρδίας σου καὶ τὴν προσκόλλησιν τῆς εἰς ἅλα τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ. Διότι, ὅπου θὰ εἶναι ὁ θησαυρὸς σου, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ἡ καρδιά σου. Ὅπως πάλιν, ἐάν ἀποταμιέσῃς τὸν θησαυρὸν σου εἰς τὸν οὐρανόν, δὲν ἔχεις μόνον αὐτὴν τὴν ἀφέλειαν, τὸ ὅτι, δηλαδὴ, θὰ ἀποκτήσῃς τὰ θραβεῖα, ποὺ ὑπάρχουν δι' αὐτὰ, ἀλλὰ παύσεις πλέον τὸν μυθόν σου ἀπὸ ἐκεῖ, μὲ τὸ νὰ μεταφέρῃσαι νοερῶς εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ σκέπτεσαι συνεχῶς τὰ ἐκεῖ ὑπάρχοντα καὶ νὰ φροντίζῃς διαρκῶς δι' αὐτὰ, (διότι ὅπου ἀπέθεσες τὸν θησαυρὸν σου, εἶναι φανερόν ὅτι μεταθέσεις καὶ τὸ μυαλὸ σου), καθ' ὅμοιον τρόπον, ἐάν κήσῃς τὸ ἴδιον εἰς τὴν γῆν, θὰ πάθῃς τὸ ἀντίθετον ἀπὸ τὰ παραπάνω.

14. Ματθ. 6, 22.

τά ακόλουθα: Ε' «Ο λύχνος του σώματος είναι ο ὀφθαλμός. Ἐάν ὁ ὀφθαλμός, λοιπόν, είναι ὑγιής, τότε ἔλκων σου τὸ σῶμα θά εἶναι φωτεινόν. Ἐάν, ὁμως, ὁ ὀφθαλμός σου ἀσθενῇ, τότε ἔλκων τὸ σῶμα σου θά εἶναι σκοτεινόν. Ἄλλ' ἔάν τὸ ἑσωτερικόν σου φῶς εἶναι σκότος, εἰς πόσον μεγάλο σκότος θά θυβισθῆς;»¹⁵

26:4 Πρὸς τὰ πῶς ἀσθητὰ δὴγεῖ τὸν λόγον. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἀνέφερε τὸν νοῦν καὶ εἶπε περὶ αὐτοῦ ὅτι γίνεται δούλος καὶ ἀγκάλωτος, (ἐλλὰ αὐτὸ δὲν ἦτο ἐκκολιόνθηον ἀπὸ τοῦς πολλοῦς ἀνθρώπους), δι' αὐτὸ στρέφει τὴν διδασκαλίαν πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εὐρισκόμενα πράγματα, ὥστε διὰ μέσου αὐτῶν νὰ κατανοήσουν καὶ τὰ πνευματικὰ θέματα. Ἐάν, λοιπόν, δὲν ἀντελήφθης, λέγει, τί εἶναι τέλος πάντων ἡ ζημία τοῦ νοῦ, νὰ τὸ καταλάβῃς ἀπὸ τὰ ὀλίκα πράγματα, διότι, εἰς τὸ ὀφθαλμὸς διὰ τὸ σῶμα, αὐτὸ εἶναι ὁ νοῦς διὰ τὴν ψυχὴν.

Ὅπως, λοιπόν, δὲν θά ἤθελες νὰ στολιζέσαι μὲ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ νὰ φορῆς μεταξωτὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ νὰ τυφλωθοῦν οἱ ὀφθαλμοί σου. Β' μὰ θεωρεῖς τὴν ὑγιεινὰ αὐτῶν πῶς ποθητὴ ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν δίων αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν, (διότι, ἐάν χάσῃς καὶ διαφθείρῃς τὴν δρασίαν σου, δὲν ἔχεις πλέον καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον ζωὴν σου. Ὅπως, δηλαδὴ, ὅταν τυφλωθοῦν οἱ ὀφθαλμοί σου, χάσων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἐνεργητικότητα τῶν καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀφοῦ θά σῆσῃ τὸ φῶς τῶν, ἔτσι, καὶ ὅταν διαφθαρεῖ ἡ διάνοιά σου, θά γεμίσῃ ἡ ζωὴ σου ἀπὸ ἀμέτρητα κακά). Συνεπῶς, ὅπως εἰς τὸ σῶμα αὐτὸ προσέχομεν, ὥστε νὰ εἶναι ὑγιεῖς οἱ ὀφθαλμοί μας, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν πρέπει ὁ νοῦς νὰ διατηρῆται ὑγιής.

Ἐάν, ὁμως, τυφλωσῶμεν αὐτὸν, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ δίδῃ φῶς καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, τότε πῶς θά βλέπωμεν πλέον; C' Ὅπως ἐκεῖνος, πού ἐστέρησε τὴν πηγὴν, ἐξήρασε καὶ τὸν ποταμὸν, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐκεῖνος, πού ἤρῃνας τὸν νοῦν, ἔρριψε εἰς τὸ σκότος καθὲ πρᾶξιν τῆς ἐπιγείου ζωῆς του. Δι' αὐτὸ λέγει: Ἐάν τὸ ἑσωτερικόν σου φῶς εἶναι σκότος, εἰς πόσον μεγάλο σκότος θά θυβισθῆς;». Πραγματικὰ, ὅταν ὁ κυβερνήτης πνυγῇ, ὅταν ὁ λύχνος σῆσῃ καὶ ὅταν ὁ

15. Ματθ. 6, 22 - 23.

ἀρχηγὸς ἀγκλωτισθῇ, τότε ποῖον ἔπιπτα θά ἔχουν οἱ ὑπήκοοι;

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, λοιπόν, ἀφοῦ ἄφησε νὰ ἀναφέρει τὴν τῶρα τοῦς κινδύνους, τὰς διαμάχας καὶ τὰς δίκας, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦνται ἐξ αἰτίας τοῦ πλοῦτος, (τὰς ὑπεινήσας, θέβαια, αὐτὰς καὶ παραπάνω, ὅταν εἶπεν: «Ὅτι θά σὲ παραδώσῃ ὁ ἀντίδικος εἰς τὸν κριτὴν καὶ ὁ κριτὴς εἰς τὸν δεσμοφύλακα»¹⁶), B' μετὰ τὸ νὰ ἀναφέρῃ τὴν τῶρα τὰ χειρότερα ἀπὸ δία, πού συμθαίνουν, ἀπομακρύνει μετὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀπὸ τὴν πονηρίαν ἐπιθυμίαν. Πραγματικὰ, ἀπὸ τοῦ νὰ φυλακισθῇ κανεὶς εἶναι πολὺ χειρότερον τὸ νὰ ὑποδουλωθῇ ὁ νοῦς εἰς τὸ πάθος αὐτό. Καὶ τὸ πρῶτον δὲν συμθαίνει ὀπωσθήποτε, ἐνῶ τὸ δεῦτερον εἶναι συνδεδεμένον μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔθεσεν ὑστερα ἀπὸ ἐκεῖνο, ἀπειθὴ εἶναι θερύτερον καὶ συμθαίνει ὀπωσθήποτε. Διότι ὁ Θεός, λέγει, μὰς ἐδῶσε τὸν νοῦν, διὰ νὰ διασκορπίσωμεν τὴν ἀγωνίαν καὶ κρίνωμεν ὀρθὰ τὰ πράγματα καὶ χρησιμοποιοῦντες τὸν νοῦν σάν ἕνα ὄπλον καὶ φῶς ἐναντίον τοῦ καθενὸς πού μὰς λυπεῖ καὶ μὰς θλάττει, νὰ παραμένωμεν εἰς ἀσφάλειαν. Ε' Ἡμεῖς, ὁμως, προδίδομεν τὴν δωρεάν διὰ τὰ περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ πράγματα.

Πραγματικὰ, τί ὠφελοῦνται οἱ χρυσοφόροι σπαστιδῶν, ὅταν ὁ στρατηγὸς ἀγκλωτίζεται; Τί κερδίζει ἕνα ὄραϊον πλοῖον, ὅταν πνυγῇ ὁ κυβερνήτης του; Τί ὠφελεῖται ἕνα σῶμα δυνατόν, ὅταν τυφλωθῇ; Δηλαδὴ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἱατρός, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ παραμένῃ ὑγιής διὰ νὰ θεραπεύῃ τὰς ἀσθενείας, ἐάν κάποιος, ἀφοῦ τὸν κἀνθὲν θά ἀσθενήσῃ, διατάξῃ νὰ κοιμᾶται εἰς ἀργυρὸν κρεββάτι καὶ νὰ εὔρισκεται μέσα εἰς χρυσοῦν θάλαμον, δὲν θά προσφέρει καμμίαν ὠφέλειαν εἰς τοῦς ἀσθενεῖς, **26:25** καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀν, ἀφοῦ διαφθείρῃς τὸν νοῦν, ὁ ὁποῖος ἡμπορεῖ νὰ διαλύῃ τὰ πάθη, καθίστης κοντὰ εἰς τὸν θησαυρὸν, ὄχι μόνον δὲν θά ἔχη καμμίαν ὠφέλειαν, ἀλλὰ θά πάθῃς μεγάλην ζημίαν καὶ τὴν ψυχὴν δολόκληρον θά θλάψῃς.

Εἶδες ὅτι διὰ μέσου ἐκεῖνων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν εἰς κάθε περίπτωσιν οἱ ἄνθρωποι τὴν πονηρίαν, ἀπομακρύνει αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὴν καὶ τοῦς ἐπαναφέρει εἰς τὴν ἀρετὴν; Διὰ ποῖον λόγον, λέγει, θέλεις τὰ χρήματα; Ὁ-

16. Ματθ. 5, 25.

χι διά να ἀπολαύσῃς τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν τροφὴν; Αὐτό, λοιπόν, δὲν θὰ τὸ ἐπιτύχῃς μὲ τὰ χρήματα, ἀλλὰ μὲ τὴν τελειῶς ἀντιθετὴν κατάστασιν. Πραγματικά, ἐάν, ὅταν τυφλωθῶμεν, δὲν αἰσθανώμεθα κανένα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα ἔνεκα τῆς συμφορᾶς αὐτῆς, πολὺ περισσότερο θὰ πάθωμεν τὸ ἴδιον, **Β** ὅταν διαστροφή καὶ διασφάρις ὁ νοῦς μας, Διὰ τί, πάλιν, τὰ θάπτεις εἰς τὴν γῆν; Διὰ νὰ προφυλάσσωνται με ἀσφάλειαν; Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ, λέγει, τὸ ἀντιθετὸν συμβαίνει. Ὅπως, δηλαδὴ, ἐκεῖνον ποῦ νηστεύει, ποῦ ἐλεεῖ, ποῦ προσεύχεται χάριν τῆς κενοδοξίας, διὰ μέσου ἐκείνων, τὰ ὅποια πρὸ πάντων ἐπιθυμῆι, τὸν ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν κειροδοξίαν, (διότι, διὰ τοῖον λόγον προσεύχεσαι καὶ ἐλεεῖς τοιοῦτοτρόπως; λέγει. Ἐπειδὴ ἐπιθυμῆις τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων; λοιπόν, μὴ προσεύχεσαι ἔτσι, λέγει, καὶ τότε θὰ ἐπιτύχῃς τὴν δόξαν αὐτὴν κατὰ τὴν μελλοντικὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως). ἔτσι καὶ τὸν φιλάργυρον διὰ μέσου ἐκείνων, τὰ ὅποια πρὸ πάντων ἐπιθυμῆι, προσεῖλκυσεν. Τί θέλεις, λοιπόν; λέγει. Νὰ φυλάττωνται τὰ χρήματά σου καὶ νὰ ἀπολαύσῃς τὴν ἡδονὴν; **Γ** Καὶ τὰ δύο αὐτὰ θὰ σοῦ τὰ δύοσω μὲ μεγάλην ἀφθονίαν, ἐάν καταθέσῃς τὰ χρήματά σου ἐκεῖ ποῦ θὰ σὲ προτρέπω.

Βέβαια, πὸ καθαρά ἀπέδειξε τὴν ζημίαν τοῦ νοῦ, ποῦ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν αἰτίαν αὐτὴν, εἰς τὴν συνέχειαν, ὅταν ἔκανε λόγον διὰ τὰ ἀγκάθια.¹⁷ Ἄλλὰ καὶ τώρα εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν ἔβλεπε τυχαία τοῦτο, ἀφοῦ ἔδειξεν ὅτι ἔχει θυσιάζῃ εἰς τὸ σκότος ὁ ἄνθρωπος ποῦ κατέχεται ἀπὸ τὴν κακίαν τῆς φιλαργυρίας. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι, ποῦ εὐρίσκονται εἰς τὸ σκότος δὲν βλέπουν τίποτε καθαρά, ἀλλὰ, ἐάν ἴδουν ἕνα σκῆλον, τὸ παίρνουν ὅτι εἶναι φίδι, ἂν, πάλιν, ἴδουν θούνα καὶ χαράδρας πεθαίνου ἀπὸ τὸν φόβον των, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι, ποῦ δὲν προκαλοῦν φόβον εἰς ἑαυτοὺς τὰ θέλπου, ὑποψιάζονται. Πραγματικά, φοβοῦνται τὴν πένιαν. **Δ** Μᾶλλον δὲ ὄχι τὴν πένιαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τυχαίαν ζημίαν. Καὶ ὅταν χάσῃς κάτι τὸ ἐλάχιστον, λυποῦνται καὶ κλαίουν περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνους, ποῦ δὲν ἔχουν οὔτε τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν. Ἐξ ἄλλου, πολλοὶ πλοῦσοι κατέφυγαν εἰς τὸν ἔκοσον διὰ πηγμῶν θάνατον, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ὑποφέρουν τὰς δυσκολίας. Ἐπίσης, θεωροῦν

17. Πρὸς Ματθ. 18, 7, 23.

τόσον σοβαρὸν τὸ νὰ ὑβρίζωνται καὶ νὰ ἀδικοῦνται, ὅστε καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, πάλιν, πολλοὶ ἔβασαν τέρατα θιακῶς εἰς τὴν ζωὴν των. Διότι ὁ πλοῦτος τοὺς κατέστησεν ἀδυνάτους διὰ νὰ ἀντιμεταπίσῃς κάθε δυσγέμιαν, ἔκτος ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ἴδιον. Πραγματικά, ὅταν τοὺς προστὰξῃ νὰ δουλεύουσιν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς φόνους ἀψηφῶν καὶ τὰς μασιγῶσεις καὶ τὰς ὑβρεῖς καὶ κάθε προσβολὴν. **Ξ** Αὐτὰ, βέβαια, εἶναι ἀπόδειξις ἐσχάτης ἀθλιότητος, ἀφοῦ εἰς ἐκεῖνα, ποῦ ἔπρεπε νὰ φιλοσοφοῦν, εἶναι πῶ ἀνίσχυροι ἀπὸ δαίους, ἐνῶ εἰς ἐκεῖνα, ποῦ ἔπρεπε νὰ εἶναι πῶ προσεκτικοί, εἶναι πῶ ἀναίσχυτοι καὶ ἀσθάδεις. **Ω** Ἀσφαλῶς, με αὐτοὺς συμβαίνει τὸ ἴδιον μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον θὰ πᾶθῃ, ὅποιος ἐξώδευσε ἑλὰ τὰ χρήματά του εἰς ἀσήμαντα πράγματα. Αὐτὸς, λοιπόν, ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμή διὰ τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τίποτε νὰ ἐξοδεύσῃ, ὕψισται τὰ ἀνάτα κακὰ, ἀφοῦ ἄλλῃ ἡ περιουσία του ἐδασπανῆθη κακῶς.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεάτρου γνωρίζουν τὰς πονηρὰς ἐκείνας τέχνας καὶ κατὰ τὴν ὄραν τῆς ἀσκίσεως αὐτῶν ὑπομένουν πολλὰ παράδοξα καὶ ἐπικίνδυνα, ἐνῶ εἰς ἄλλα πράγματα χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα εἶναι πῶ γελοιοὶ ἀπὸ δαίους, ἔτσι καὶ αὐτοὶ.

Β Πραγματικά, ἐκεῖνοι, ποῦ θαδίζουν ἐπάνω εἰς τὸ τεταμένο σκῆλον καὶ δεικνύουν τόσην ἀνδρείαν, ὅταν κάποιο ἀναγκαῖον θέμα ἀπαίτῃ τὴν ἄλμην καὶ ἀνδρείαν, δὲν εἶναι εἰς θέσιν οὔτε νὰ σκεφθοῦν κάτι, οὔτε ἠμποροῦν νὰ ἀνεχθοῦν κάτι παρόμοιον. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ οἱ πλοῦσοι, ἐνῶ τολμοῦν τὰ πάντα χάριν τῶν χρημάτων, δὲν ἀνέχονται, οὔτε μικρὸν οὔτε μεγάλον, νὰ ὑποστοῦν διὰ νὰ συντηθοῦν νὰ φιλοσοφοῦν. Καὶ ὅπως οἱ πρῶτοι χρησιμοποιοῦν ἕνα πρᾶγμα ἐπικίνδυνον καὶ ἀνοφελον, ἔτσι καὶ οἱ πλοῦσοι ὑπομένουν πολλοὺς κινδύνους καὶ δυσκολίας, χωρὶς νὰ φθάνουν ποτέ εἰς κάποιο χρήσιμον ἀποτέλεσμα, καὶ, συγχρόνως, εὐρίσκονται εἰς διπλὸν σκότος, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ προερχόμενον ἀπὸ τὴν τυφλώσιν, ποῦ προκαλεῖ ἡ διαστροφή τοῦ νοῦ, **Γ** ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπομένοντες τὸ μεγάλο σκότος, ποῦ δημιουργεῖ ἡ ἀπότη τῶν φρονιδῶν. Δι' αὐτὰ, βέβαια, δὲν ἠμποροῦν νὰ βλέπουν μὲ εὐκολίαν. Ὅπως ὅποτε, ὅποιος εὐρίσκεται εἰς τὸ σκότος, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὸ σκότος, μόνον ὅταν φανῇ ὁ ἥλιος, ἐνῶ ὅποιος ἔχει τυφλωθῆ, δὲν ἐπιτυγχάνει αὐτό, οὔτε καὶ ὅταν ἀνατελῇ ὁ ἥλιος. Αὐ-

τό, λοιπόν, έπαθαν και αυτοί. Διότι δέν άκούουν ούτε τόν Ήλιον τής δικαιοσύνης, ό οποίος έλαμψε και τούς συμβούλευει, έπειδή ό πλούτος τούς έκλεισε τούς όφθαλμούς. Δι' αυτό και ύπομένουν διπλόν σκότος, τό ένα από τόν έαυτών των και τό άλλο έπειδή δέν προσέχουν εις τόν διδάσκαλον.

Άς προσέχωμεν, λοιπόν, εις αυτόν μέ ακριβείαν, ώστε να ανασλέψωμεν έσω και άργά. Και πώς είναι δυνατόν να ανασλέψης; Έάν μάσης τό πώς έτυφλώσης. Πώς έτυφλώσης, λοιπόν; Από τήν ποιηράν έπιθυμίαν. **Δ** "Όπως, δηλαδή, ένα θλασθρόν ύγρόν, όταν στάξη έπάνω εις τήν καθαράν κόρην ενός όφθαλμού, φέρει τήν τύφλωσιν, έτσι και ό έρωτας τών χρημάτων δημιουργησε πεκνήν νεφέλην. Άλλά είναι εύκολον να διασκορπίσωμεν και να διαλύσωμεν τήν νεφέλην αυτήν, εάν θεχθώμεν τήν ακτίνα τής διδασκαλίας του Χριστού, εάν άκούσωμεν αυτόν να μάς συμβουλεύη και να λέγη: «Μή θησαυρίζετε δια τόν έαυτών σας θησαυρούς επάνω εις τήν γήν».

Και τί θα κερδίσω, λέγει, από τήν άκρόασιν, όταν με κατέχη ή έπιθυμία; Μά, πρό πάντων ή συνεχής άκρόασις θα ήμπορήση να κινήση και τήν έπιθυμίαν. Συνεπώς, εάν έπιμένης να κατέχεις από τό πάθος αυτό. **Ε** τότε σκέψου ότι δέν πρόκειται δια έπιθυμίαν. Διότι τί είδους έπιθυμία είναι αυτή να ύπομένης σκληράν δουλειαν, να όφλισσας τήν τυρανσίαν, να δένεσαι από πάσης πλευράς, να παραμένης εις τό σκότος, να είσαι γεμάτος θόρυβον, να ύποβάλλεσαι εις άναφελείς κόπους και να φυλάττης τά χρήματα δια τούς άλλους, πολλές φορές θε και δια τούς έχθρούς σου; Ποίας έπιθυμίας είναι άξια αυτά; Ποίαν φυγήν ή όδμον δέν άξιζούν; **στστ** Τί έπιθυμία είναι αυτή να έμπιστεύεσαι τόν θησαυρόν σου εις τούς κλέπτας; Έάν, θέθεις, έπιθυμής ύπερφωλικά τά χρήματα, να τά μεταφέρης έκει όπου είναι δυνατόν να παραμένουν άσφαλή και άπειρακτα. Διότι, όσα κάνεις τώρα, δέν αποδεικνύουν άνθρωπον, ό οποίος έπιθυμεί τά χρήματα, άλλα τήν δουλειαν, τήν άδικίαν, τήν ζημίαν και τήν συνεχή δόνην. Σω, λοιπόν, εάν κάποιος άνθρωπος σου ύποδείξη ένα τόπον άσφαλή επάνω εις τήν γήν, είτε σε οδηγήσχη και εις τήν έρημον άκόμη, ύποσχόμενος άσφάλειαν εις τήν φύλαξιν τών χρημάτων, δέν διατάξεις, ούτε άρνεσαι, άλλα έχεις έμπιστοσύνην

και μεταφέρεις έκει τά χρήματα. "Όταν, όμως, αντί τών ανθρώπων σου τό ύπόχεται αυτό ό Θεός και σου προτείνει όχι τήν έρημον, άλλα τόν ουρανόν, έσύ δέχεσαι τά άπίστευτα αυτά.

Μολονότι, και άν άκόμη τά χρήματά σου εύρίσκωνται εις άπόλυτον άσφάλειαν έδώ εις τήν γήν, **Β** εν τούτοις ουδέποτε θα ήμπορήσης να άπαλλαγής από τήν φροντίδα. Και όταν δέν εν τά χάσης, δέν θα άπαλλαγής εις καμμίαν περίπτωσιν από τήν φροντίδα να μη σου τά άρπάξουν. Εις τόν ουρανόν, όμως, δέν θα λάθης τίποτε από αυτά. Και τό επί πλέον είναι, ότι δέν θάπτεται τόν χρυσόν μόνον, άλλα και τόν φυτεύει. Διότι τό ίδιον είναι και θησαυρός και σπόρος. Μάλλον θε άνώτερον και από τά δύο αυτά, διότι ό μεν σπόρος δέν διατηρείται συνεχώς, ενώ τούτο μένει, ό θε θησαυρός δέν θλασάνει, ενώ ή ενεργεια αυτή φέρει καρπούς άθανάτους. Έάν, τώρα, μου αναφέρής τόν χρόνον και τήν άναβολήν τής αποδόσεως, ήμπορώ και έγω να σου δείξω και να σου είπω όσα άπολαμβάνεις και έδώ εις τήν γήν. **Γ** Έκτός αυτών, θα προσπαθήσω να σου αποδείξω από τά ίδια τά έπίγεια πράγματα, ότι μακραιώς προβάλλεις αυτές τάς προσάσεις.

Πραγματικά, πολλά πράγματα κατασκευάζεις και εις τήν παρούσαν ζωήν, τά όποια δέν πρόκειται να απολαύσης ό ίδιος. Και όταν σε κατηγορή κανένας, προβάλλεις τά παιδιά σου και τά παιδιά εκείνων και έχεις τήν έντύπωσιν ότι εύρίσκεις ίκανοποιητικήν δικαιολογίαν δια τούς περιττούς κόπους. "Όταν, λοιπόν, ενώ εύρίσκεισαι εις θαθύ γήρας, οικόδομησ ηαμπρός οικίας, πολλές θε φορές θα αποθάνης προτού να τελειώσουν αυτά. Έπίσης, όταν φυτεύης δένδρα, τά όποια θα καρποφορήσουν ύστερα από πολλά: έπι, (δηλαδή, όταν φυτεύης εις ένα χωράφι δένδρα που ό καρπός των θα έλθη ύστερα από άνωριμότητα έτη), όταν αγοράζης περιουσίας και μερίδια κτηματικά, τά όποια θα περιέλθουν εις τήν κυριότητά σου ύστερα από πολλόν χρόνον. **Δ** και άλλα πολλά παρόμοια με ήλιον έκτελης, από τά όποια δέν θα λάθης ό ίδιος τήν άπόλαυσιν, άρα γε δια τόν έαυτόν σου ή δια τούς μεταγενεστέρους τά κάνεις; Κατά ποίαν λογικήν, λοιπόν, δέν είναι άπόδειξις μεγάλης άνοησίας, έδώ μεν να μη άγανακτήσ καθόλου δια τήν άναβολήν του χρόνου, και μάλιστα, όταν πρό-

κεται με την αναβολή αυτήν να χάσης δλόκληρον την αμοιβήν των κόπων σου, ενώ σε κυριεύει η άδιαφορία από την εκεί αναβολή, όταν, μάλιστα, σου φέρη μεγαλύτερον κέρδος και δέν μεταθέσται τα αγαθά εις τους άλλους, αλλά μεταφέρει εις εσένα τας διαρέας;

Ε Πέραν τούτων, και η αναβολή δέν είναι μεγάλη. Διότι τα πράγματα είναι πολύ κοντά μας, και δέν γνωρίζομεν, εάν δέν λάθουν τέλος ελα τα επήγεια κατά την διάρκειαν της ιδικής μας γενεάς και δέν έλθη η φοβερή εκείνη ημέρα, παρουσιάζουσα εις ημάς τό φρικτόν και αδέκαστον δικαστήριον. Διότι πολλά από τα σημεία, που θα προηγηθούν αυτής, επραγματοποιήθησαν, ~~22-23~~ διότι και τό Ευαγγέλιον εκηρύχθη πλέον εις όλην την οικουμένην και οι πάλεμοι και οι σεισμοί και η πείνα συνέβησαν και δέν μας χαρίζει μεγάλη απόστασις από αυτήν. 'Αλλά δέν παρακολουθείς τα σημεία; Και αυτό είναι μέγιστον σημεϊον. Διότι και οι άνθρωποι της εποχής του Νάβε δέν άντελήθησαν τα προσώμια της πανωλεθρίας εκείνης, αλλά ενώ διεσκέδαζαν, έρωγων, ένυμψούντο και ηγολαούντο με τας συνηθισμένας εργασίας, έτσι άπρωτοιμάστους, τους κατέλασεν η καταστροφή εκείνη. 'Επίσης, και οι κάτοικοι των Σοδόμων καθ' όμοιον τρόπον κατεκόπησαν από τους κεραυνούς που έπεσαν τότε, ενώ έζον άπυλαμέωντας, χωρίς να άντιληφθούν τίποτε από τα συμβαινόντα.

Όλα αυτά σκεπτόμενοι, λοιπόν, άς στρέψωμεν την προσοχήν μας Η εις την προετοιμασίαν της εκ της γής άποδημίας μας. Διότι, και άν ακόμη δέν έλθη ποτέ η κοινή ημέρα της συντελείας, τό τέλος του καθενός είναι κοντά μας, είτε είναι γέρος κανείς, είτε νέος. Και δέν είναι δυνατόν, όταν φύγωμεν από την γην, ούτε λάδι να αγοράσωμεν πλέον, ούτε να παρακαλέσωμεν και να εδρωμεν συγγνώμην, είτε παρακαλεί δι' ημάς ό 'Αβραάμ, ό Νάβε, ό 'Ιακώβ και ό Δανιήλ. Συνεπώς, έφ' όσον έχομεν άκόμη καιρόν, άς άποταμείσωμεν εκ των προτέρων μεγάλην παρησίαν, άς συγκεντρώσωμεν άφθονον λάδι, άς μεταφέρωμεν τά πάντα εις τον ουρανόν, ώστε και εις τον κατάλληλον καιρόν, κατά τον όποιον πρό πάντων χρειάζομεθα αυτά, να απολαύσωμεν τά πάντα με την χάριν και την φιλανθρωπίαν του Κυρίου ημών 'Ιησού Χριστού, C εις τον όποιον άνήκει η δόξα και τό κράτος, τώρα και πάντοτε και εις τας αιώνας των αιώνων. 'Αμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'

(Ματθ. στ', 24 - 27)

«Κανείς δέν ήμπορεί να δουλεύη εις δύο κυρίους, διότι ή τόν ένα θα μισήση και τόν άλλον θα αγαπήση, ή εις τόν ένα θα προσκολληθῆ και τόν άλλον θα καταφρονήση.»

Βλέπεις με ποίον τρόπον μας άπομακρύνει από τα όλικά πράγματα και δια περισσοτέρων λόγων εισάγει τον νόμον δια την άκτιμωσίην D και καταβάλλει την τυραννίαν της φιλαργυρίας; Δέν ήρκέστη, θέσαια, εις όσα ειπε προηγουμένως, άν και ήσαν πολλά και μεγάλα, αλλά προσθέτει και άλλα παραιοτέρα και φοβερότερα. Διότι τί είναι πιο φοβερόν από όσα έλέγησαν τώρα, εάν, θέσαια, πρόκειται να παύσωμεν να είμεθα δούλοι του Χριστού εξ αιτίας των χρημάτων; Και τί είναι πιο παθητόν, εάν, θέσαια, πρόκειται να περιφρονήσωμεν τα χρήματα και να έχωμεν με άκρίθειον την προς τον Κύριον καλήν μας διάθεσιν και αγάπην; Διότι εκείνο τό όποιον πάντοτε λέγο, τό ίδιον θα επαναλάβω και τώρα, ότι, δηλαδή, και με τα δύο παρωθεί τον άκροατήν προς την ύπακοήν των λόγων του, και με τα ώφέλιμα και με τα θλαστικά, ύποδεικνύων άς άριστος Ιατρος και την νόσον που προέρχεται από την άπρωσεΐαν E και την ύγειαν που χαρίζει η ύπακοή.

Πράσξες, λοιπόν, ποίου είδους βεβαιεί, πάλιν, τό κέρδος αυτό και πως δημιουργείται τό συμφέρον δια της απαλλαγής μας από τα κακά. Πραγματικά, δέν μας προσενειμόνον αυτήν την θλάσιν, λέγει, ό πλούτος, ~~22-23~~ επειδή εξοπλίζει τους ληστές εναντίον μας, ούτε επειδή προκαλεί μεγάλον σκοτιισμόν εις τό μυαλό μας, αλλά επειδή μας άποκόπτει από τό να είμεθα δούλοι εις τον θεόν και μας καθιστά άχρηστούς των άμύχων χρη-

μάτων και κατά συνέπειαν μᾶς θλάπτει διπλά, μὲ τὸ νὰ μᾶς υποδουλώνη εἰς ἐκεῖνα, πού ἔπρεπε νὰ ἐξουσιάζωμεν, καὶ μὲ τὸ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὅποιον πρὸ πάντων εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰμεθα δούλοι. Ὅπως, ἠδηλαδὴ, προηγουμένως ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι διπλῆ ἡ ζήμια, καὶ ὅταν ἀποθησαυρίζωμεν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τὰ χρήματά μας, ὅπου ὁ σκόρος τὰ ἀφανίζει, καὶ ὅταν δὲν τὰ ἐναποθέτωμεν εἰς τὸν ἀοράνον, ὅπου ἡ φύλαξις τὸν εἶναι ἐξησφαλισμένη,² καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐδῶ δεικνύει διπλὴν τὴν ζήμian, ἀναφέρον καὶ ἐκεῖνα πού ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἐκεῖνα πού ὑποτάσσουν εἰς τὸν μαμμωνᾶν. Ἀλλὰ δὲν τὸ θέτει εὐθὺς αὐτό. **Β** ἄλλὰ τὸ δημιουργεῖ σιγὰ-σιγὰ μὲ ἀπλοῦς συλλογισμούς, λέγων τὰ ἑξῆς: «Κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ δουλεύῃ εἰς δύο κύριους», ὀνομάζων δύο ἐδῶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δίδουν ἀντίθετα προστάγματα. Διότι, εἴν δὲν συνέβαιεν αὐτό, δὲν θὰ ἦσαν δύο, δεδομένου ὅτι ἐπὶ τὸ πλῆθος ἐκείνων, πού εἶχαν πιστεύσει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, εἶχαν ἀρμονικὴν καὶ ἀδιάσπαστον ὁμοφροσύνην.³ Ἄν καὶ ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰ σώματα, ἀλλ' ὅμως ἡ ὁμόνοια τοὺς ἔκανε τοὺς πολλοὺς ἅν νὰ ἦσαν ἓνας ἄνθρωπος. Ἐπειτα, ἐπιτείνων αὐτά, λέγει: "Ὁχι μόνον δὲν θὰ τὸν δουλεύσῃ, ἀλλὰ θὰ τὸν μίσση καὶ θὰ τὸν ἀποστραφῇ. «Διότι ἢ τὸν ἔνα θὰ μίσση», λέγει, «καὶ τὸν ἄλλον θὰ ἀγαπήσῃ, ἢ εἰς τὸν ἕνα θὰ προσκολληθῇ καὶ τὸν ἄλλον θὰ καταφρονήσῃ».⁴ Καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι δύο φορές ἔχει λεχθῆ τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Ἀσφαλῶς, δὲν τὸ ἐξέθεσε τυχαίᾳ ἔται αὐτό, **Γ** ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλλίτερον εἶναι ἐδ-κόλος. Διὰ νὰ μὴ λέγησ, λοιπόν, ὅτι ἔγινον πλέον δούλος, ἐδρiσκομαι ὑπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ χρήματος, σοῦ ὑπο-δεικνύει ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἀλλαγὴ θέσεως καὶ ὅπως ἀ-κριβῶς ἀπὸ τὴν μίαν καττάσασιν ἐπέρασες εἰς τὴν ἄλ-λην, ἔτσι καὶ ἀπὸ αὐτὴν εἶναι δυνατόν νὰ μεταπηδήσῃς εἰς διαφορητικὴν.

Ἄφου, λοιπόν, ὠμίλησε γενικῶς καὶ ἀορίστως, διὰ νὰ πείσῃ τὸν ἀκροατὴν νὰ καταστῇ ἀμερόλητος κριτῆς τῶν λεγομένων καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν του ἐπὶ τῆ

2. Πράξ. Κε-ρ. 6, 10-20.

3. Πράξ. 4, 32.

4. Κε-ρ. 6, 24.

θέσει τῆς φόσεως τῶν πραγμάτων, ὅταν πλέον τὸν ἔκα-νε νὰ συμφωνήσῃ μὲ τοὺς λόγους του,⁵ τότε ἀποκαλύ-πτει καὶ τὴν πραγματικὴν του σκέψιν. Ἰπροσέθεσε, λοι-πόν: «Δὲν ἔμπορεῖτε νὰ δουλεύετε τὸν Θεὸν καὶ τὸν μαμ-μωνᾶν». Ἐξ ἀισθανθῶμεν φρίκην, ἀφου σκεφθῶμεν τί ἔκάνομεν τὸν Χριστὸν νὰ εἴπῃ καὶ νὰ τοποθετήσῃ τὸν χρυσὸν κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. Ἐάν, ὅμως, αὐτὸ εἶναι φρικτόν, ἀσφαλῶς, εἶναι πολὺ πιό φρικτόν νὰ γίνεταί εἰς τὴν πράξιν καὶ νὰ προτιμώμεν τὴν τυραννίαν τοῦ χρυ-σοῦ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Τι λοιπόν; Εἰς τοὺς πα-λαιούς δὲν ἦτο δυνατὴ αὐτὴ ἡ διαγωγὴ; Καθόλου. Τότε, μὲ ποῖον τρόπον, ἐρωτᾷ κάποιος, προώδυσσον εἰς τὴν ἀρετὴν ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἰωβ; Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς τοὺς πλούσιους εἰς ἀρετὴν, ἀλλὰ ἐκείνους πού ἦσαν δού-λοι εἰς τὰ χρήματα. Διότι καὶ ὁ Ἰωβ ἦτο πλούσιος, ἄλ-λά δὲν ἦτο δούλος εἰς τὸν μαμμωνᾶν, μὰ τὸν εἴχε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του καὶ ἦτο κύριος καὶ ὄχι δούλος. Σὰν νὰ ἦτο, λοιπόν, διαχειριστὴς ἑνῶν χρημάτων, ἔτσι ἐθεώρη τὰ ἀγαθὰ του, γαρὶς νὰ ἀρπάξῃ τὰ χρήματα τῶν ἄλ-λων, Ἐ ἀλλὰ ἔβλεπε καὶ τὰ ἴδικά του εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Καὶ τὸ σπουδαίτερον, θέθαια, εἶναι ὅτι δὲν ἔχαιρε-τα, ὅταν τὰ εἶχεν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀπεδέκτικεν, ὅταν ἔλεγεν: «Ἐάν ἔνοιωσα χαρὴν, ἐπειδὴ ἀπέκτησα πολλὰ πλοῦτη»,⁶ δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔλυπηθη, ὅταν τὰ ἔχασεν. Μὰ οἱ σημερινοὶ πλούσιοι δὲν εἶναι παρόμοιοι, ἀλλὰ εἶναι χειρότεροι ἀπ'ἀκάθε δούλον,⁷ ὅαν νὰ πληρώνουν φό-ρους εἰς κάποιον φοβερὸν τύραννον. Πραγματικὰ, ὁ ἔρω-τας τῶν χρημάτων ἔχει κυριέσῃ τὴν διάνοϊαν των, ὅαν νὰ ἦτο κάποιος ἀκρόπολις, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐκβίβει κάθε ἡ-μέραν τὰ παράνομα διατάγματα του καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας, πού νὰ τὰ παρακούῃ.

Συνεπῶς, μὴ κάνῃς περιττὰς σκέψεις. Διότι ὁ Θεὸς ὠμίλησεν μίαν φορὰν καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχουν συγχρόνως εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον ἡ δουλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ χρήματος. Δι' αὐτὸ μὴ ὑποστηρίζεις ἐσὺ ὅτι εἶναι δυνατόν αὐτό, διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συνυπάρξουν αὐτά, ὅταν ὁ ἓνας διατάσῃ νὰ ἀρπάξῃς,

5. Μὲ τὴν τριτοῦν ἀρχὴν, ἠδηλαδὴ, τὴν ἐκπνευσμένην διὰ τοῦ λε-γομένου εἰς τὸ Ματθ. 6, 24.

6. Ματθ. 6, 24.

7. Ἰωβ 31, 25.

ὁ δὲ ἄλλος νὰ προσφέρῃς τὰ ἀγαθὰ σου, ὁ ἓνας νὰ εἰσαι ἔγκρατος καὶ ὁ ἄλλος νὰ παρνεύῃς, ὁ ἓνας νὰ μεθύῃς καὶ νὰ ζῆς πολυτελῶς, ὁ ἄλλος νὰ εἰσαι κύριος τῆς κοιλίας σου, **B** ὁ ἓνας νὰ περιφροῖς τὰ πλούτη καὶ ὁ ἄλλος νὰ προσκολλᾷσαι εἰς αὐτὰ, ὁ ἓνας νὰ θαυμάζῃς τὰ μάρμαρα, τοὺς τοίχους καὶ τὰ μεγάλα κτίρια, ὁ ἄλλος νὰ μὴ δίδῃς σημασίαν εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ νὰ τιμᾷς τὴν εὐσέθειαν;

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δώσαμεν τὸν μαμωνᾶν κύριον, ὅχι ἐπειδὴ εἶναι ἐκ φύσεως τοιοῦτος, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ταλαιπωρίας ἐκείνων, πού τὸν προσκυνοῦν. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὀνομάζει καὶ τὴν κοιλίαν Θεόν, ὅχι ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τῆς κυριῶς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀθλιότητά ἐκείνων, πού εἶναι δοῦλοι εἰς αὐτήν, πράγμα τὸ ὁποῖον εἶναι χειρότερον ἀπὸ κάθε τιμωρίαν καὶ εἶναι ἱκανόν νὰ τιμωρήσῃ, πρὶν ἀπὸ τὴν κόλασιν, τὸν δουλωθέντα. Πραγματικά, ἀπὸ τοίους καταβίκοις δὲν θὰ ᾔσαν ἀθλιώτεροι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἔχουν κύριον τὸν Θεόν, **C** φεύγουν μὲ τὴν θέλησιν των ἀπὸ τὴν ἡμερον βασιλείαν του πρὸς τὴν φθερῶν ἐκείνην τυραννίαν, καὶ μάλιστα, ὅταν τόσο μεγάλην ζημίαν ὀφίστανται καὶ ἐβῶ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὴν πρᾶξιν αὐτήν; Διότι ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν προκύπτει ἀσυμλόγητος ζημία, βίαια, ἀδικία, διαμάχαι, κόποι, τύφλωσις τῆς ψυχῆς καὶ, τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα, εἶναι ὅτι μᾶς κῆναι νὰ γάσωμεν ὅλα τὰ ὑψηλὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα προσφέρει ἡ δουλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἄφου, λοιπόν, μὲ θὰ αὐτὰ ἐδίδαξε τὸ πόσον συμφέροι νὰ περιφρονῶμεν τὰ χρήματα καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἰδίων τῶν χρημάτων καὶ διὰ τὴν ψυχικὴν εὐχάριστον καὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς φιλοσοφίας **D** καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς εὐσεβείας, ἐν συνεχείᾳ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ παραίνεσις αὐτὴ εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρίστης νομοθεσίας, τὸ νὰ μὴ διατάσῃ μόνον τὰ συμφέροντα, ἀλλὰ νὰ καθιστᾷ αὐτὰ πραγματοποιήσιμα.

Δι' αὐτὸ καὶ συνεχίζει, λέγων «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν ζωὴν σας τί θὰ φάγητε.» Διὰ νὰ μὴ λέγουν Ἦ λουπόν; Πῶς θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ζήσωμεν, ἐὰν δώσωμεν ὅλα τὰ χρήματά μας; Εἰς αὐτὴν, λοιπόν, τὴν ἀντήρρησιν σταματᾷ πολύ ἐπίκαιρα, Ὅπως δηλαδή, ἐὰν ἔλεγεν

8. Mt-s. 6, 25.

ἀπὸ τὴν ἀρχὴν «Μὴ μεριμνᾶτε», θὰ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι θαρεία ἢ ἐντολή, καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀφου ἀπέδειξε τὴν θλάσιν πού προκαλεῖται ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, καθιστᾷ πλέον εὐπρόσδεκτον τὴν παραίνεσιν. Ἐ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὰρα δὲν εἶπε μόνον Ἡ μεριμνᾶτε, ἀλλὰ, ἀφου ἐξέθεσε τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, τότε ἔδωσε καὶ τὴν ἐντολήν αὐτήν.

Πραγματικά, ἀφου εἶπεν «Δὲν ἡμπορεῖτε νὰ δουλεύετε τὸν Θεόν καὶ τὸν μαμωνᾶν», προσέθεσεν «Διὰ τοῦτο σὰς λέγω. Μὴ μεριμνᾶτε». ⁹ «Τοῦτο» Ποῖον τοῦτο; Τὴν ἀνέκφραστον, δηλαδή, ζημίαν. Διότι ἡ ζημία δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ πλὴγὴ ἀναφέρεται εἰς τὰ σπουδαιότερα σημεῖα καὶ εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς σωτηρίας μας, ἐπειδὴ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐδημιούργησε, μᾶς φροντίζει καὶ μᾶς ἀγαπᾷ.

27 Ἡ «Διὰ τοῦτο σὰς λέγω Ἡ μεριμνᾶτε». Ἐπειδὴ, δηλαδή, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ζημία εἶναι ἀπερίγραπτος, ἐπιτείνει, πλέον, τὴν ἐντολήν. Πραγματικά, δὲν μᾶς διατάσσει νὰ ἀποβάλλωμεν τὰ ὑπάρχοντά μας μόνον, ἀλλὰ νὰ μὴ φροντίζωμεν ὅτε διὰ τὴν ἀσχυραίαν τροφήν, λέγων τὰ ἐξῆς: «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν ψυχὴν σας τί θὰ φάγητε», ὅχι ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τροφῆν, ἀφου εἶναι ἀσώματος, ἀλλὰ ὁμίλησεν ὅπως ὅπως κοινὴ συνήθεια. Διότι, μολονότι δὲν χρειάζεται τὴν τροφήν, ἐν τούτοις δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ παραμεινῇ διαφορετικὰ εἰς τὸ σῶμα, παρὰ μόνον, ὅταν ἔρρεται αὐτό.

Καὶ ἀφου εἶπεν αὐτὸ, δὲν τὸ θέτει ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐβῶ χρησιμοποιεῖ συλλογισμούς, **B** ἄλλους μὲν ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν εἰς ἡμᾶς, ἄλλους δὲ ἀπὸ ὅσα παραδειγματὰ. Καὶ ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς ἡμᾶς λέγει «Δὲν ἀξίζει ἡ ζωὴ περισσότερον ἀπὸ τὴν τροφήν καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ ἐνδύμα;» ¹⁰ Συνεπῶς, αὐτὸς πού ἔδωσε τὸ σπουδαιότερον, πῶς δὲν θὰ δώσῃ τὸ μικρότερον; Αὐτὸς πού ἐδημιούργησε τὴν τρεφομένην σάρκα, πῶς δὲν θὰ δώσῃ τὴν τροφήν; Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν ἀπλῶς Ἡ μεριμνᾶτε τί θὰ τρώγητε καὶ τί θὰ ἐνδύσθεσθε, ἀλλὰ «διὰ τὸ σῶμά σας» καὶ «διὰ τὴν ψυχὴν σας», ¹¹ ἐπειδὴ ἐσκόπευε ἀπὸ αὐτὰ νὰ

9. Mt-s. 6, 24.

10. Mt-s. 6, 25.

11. Mt-s. 6, 25.

12. Mt-s. 6, 25.

κάνη τὰς ἀποδείξεις, προωθῶν τὸν λόγον συγκριτικῶς. Ἀλλὰ τὴν μὲν ψυχὴν τὴν ἔδωσε μίαν φορὰν καὶ παραμένει ἀναλλοίωτος, ἐνῶ τὸ σῶμα κάθε ἡμέραν ἀδένει. Ἀυτὰ τὰ δύο ἀποδεικνύουν, λοιπόν, C καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἀθανασία, δηλαδή, καὶ τοῦ σώματος τὴν φαρτότητα, συνέχισε λέγων «Ποῖος ἀπὸ σῶς ἡμπορεῖ νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ἀνάστημά του ἕνα πῆχυν;»¹² Καί, ἀφοῦ ἀπεισιώπησε τὴν ψυχὴν, ἐπειδὴ δὲν μεγαλώνει, ὠμίλησε μόνον διὰ τὸ σῶμα, ἀποκαλύπτων ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν ἀδένει ἡ τροφή τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὸ διδάσκων καὶ ὁ Παῦλος μὲ ἄλλους λόγους ἔλεγεν «Ὡστε, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ φυτεύει εἶναι τίποτε οὔτε ἐκεῖνος ποὺ ποτίζει, ἀλλ' ὁ Θεὸς ποὺ δίδει τὴν ἀξίαν.»¹⁴ Ὅσον ἀφορᾷ ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς ἡμᾶς, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεβούλευσεν, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἐκτὸς ἡμῶν συνεβούλευσε, λέγων «Κυττάξατε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ.»¹⁵ Διὰ καὶ μὴ ὑποστηρίξῃ, λοιπόν, κάποιος ὅτι ἀποκαμίζομεν ὠφέλειαν, διὰν μεριμνῶμεν, τοὺς ἀποστομῶναι καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ σπουδαιότερου καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ ἐλαχίστου. D Τὸ σπουδαιότερον μὲν εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, τὸ ἐλάχιστον δὲ τὰ πτηνὰ. Ἐάν, λοιπόν, τὸσον ἐνδιαφέρεται, λέγει, διὰ τὰ ἐλάχιστα, διατί δὲν θὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς; Καὶ πρὸς αὐτοὺς μὲν ἔτσι ὠμίλησε (ἐπειδὴ ἦσαν ὄχλος ἀμάρφωτος), ἐνῶ πρὸς τὸν διάβολον δὲν ὠμίλησεν ὁμοιοτρόπως, ἀλλὰ πῶς; «Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ζῆσῃ μόνον μὲ ψωμί, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγον, ὁ ὁποῖος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ.»¹⁶ Ἐβῶ, ἔμω, ἀναφέρει τὰ πτηνὰ καὶ μάλιστα μὲ ἔντονον συμβουλευτικὸν χαρακτῆρα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχει μεγάλην δύναμιν διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἡ παραίνεσις.

Καὶ ἄρα, μερικοὶ ἀσεβεῖς ἔφρασαν εἰς τὸσον μεγάλον θαυμάσιον ἀνοησίας, ὥστε νὰ ἀμφισβητήσουν τὴν ἀξίαν τοῦ παραδειγματος αὐτοῦ. E Διὸτι δὲν ἔπρεπε, λέγουσιν, ἐνῶ ἤθελε νὰ ταναῶσῃ τὴν διάθεσιν, νὰ κατευθύνῃ πρὸς αὐτὸ μὲ θῆσιαν τὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα, ἐπειδὴ εἰς τὰ

12. Ματθ. 8, 27.

14. Α' Κορινθ. 8, 7.

15. Ματθ. 8, 26.

16. Ματθ. 4, 4.

πτηνὰ συμβαίνουν αὐτὰ ἐκ φύσεως, λέγουσιν. Τί θὰ ἀπαντήσωμεν, λοιπόν, εἰς αὐτὰ; Ὅτι, ἐν καὶ ἐκ φύσεως συμβαίνουν αὐτὰ εἰς τὰ πτηνὰ, ἐν τούτοις εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ τὸ ἴδιον καὶ εἰς ἡμᾶς ἐκ διαθέσεως. Διὸτι δὲν εἶπεν «Κυττάξατε ὅτι πετοῦν τὰ πτηνὰ, (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἀδύνατον νὰ κάνῃ ὁ ἄνθρωπος), ἀλλ' εἶπεν ὅτι τρέφονται χωρὶς μέριμναν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι εὐκόλον νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἡμεῖς, ἐάν θέλωμεν. Καὶ τὸ ἀπέδειξαν, δοσι κατάρθρωσαν νὰ τὸ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν πρᾶξιν.

Δι' αὐτὸ μάλιστα ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν τὴν σύνεσιν τοῦ νομοθέτου, διότι, ἐνῶ εἶχε νὰ δώσῃ παραδείγματα ἀνθρώπων καὶ ἡμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ τὸν Ἥλιαν, τὸν Μωϋσῆ, τὸν Ἰωάννην καὶ ἄλλους παρρησιόους, ποὺ δὲν τοὺς κατέχε ἡ μέριμνα, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτούς, ἐν τούτοις ἀπέφερε τὰ ἄλογα ζῷα. Διότι, ἐάν ἔλεγε τοὺς δικαίους ἐκεῖνους, θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἀντεπάρῃ B ὅτι δὲν ἐγίναν ἀκόμη σὰν ἐκεῖνους. Τώρα ἔμω, μὲ τὸ νὰ ἀποσιωπήσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ φέρῃ ὡς παράδειγμα τὰ πτηνὰ, τοὺς ἀφήρεισιν κάθε πρόφασιν. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐμμήθη παλαῖον νόμον. Πραγματικῶς, καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μᾶς παραπέμπει πρὸς τὴν μέλισσαν, πρὸς τὸν μόρμηγκα, πρὸς τὴν τραγὸνα καὶ πρὸς τὴν χελιδόνα. Δὲν εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ μικρὰ ἀποδείξις τιμῆς, ὅταν, ἐκεῖνα ποὺ τὰ πτηνὰ ἔχουν ἐκ φύσεως, θὰ ἡμεμεροῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἡμεῖς μὲ τὴν θέλησίν μας. Ἐάν, λοιπόν, τὸσον πρόνοιαν δεκνύει δι' ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν χάριν ἡμῶν, πολὺ περισσότερον θὰ φροντίσῃ δι' ἡμᾶς τοὺς ἴδιους. Ἐάν προνοή διὰ τοὺς δούλους, θὰ προνοήσῃ πολὺ περισσότερον διὰ τὸν κύριον. Δι' αὐτὸ ἔλεγεν «Κυττάξατε τὰ πτηνὰ. C Καὶ δὲν προσέθεσεν ὅτι δὲν διεξάγουσιν μικρὸν ἢ μεγάλον ἐμπόριον, (διότι αὐτὸ θὰ ἦτο τελείως ἀπαράδεκτον), ἀλλὰ τί εἶπεν; «Δὲν σπεύρουσιν, οὔτε θερίζουσιν.»¹⁷

Τί λοιπόν; Δὲν πρέπει νὰ σπεύρωμεν; λέγει. Δὲν εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπεύρωμεν, ἀλλὰ ὅτι δὲν πρέπει νὰ μᾶς κυριεύῃ ἡ μέριμνα. Ὅχι ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα, ἀλλ' ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐμεθεα μικρόμυχοι καὶ νὰ θασανίζομεθα ἀπὸ τὰς φροντίδας. Διὸτι μᾶς προέτρεψε νὰ τρεφώμεθα, ἀλλὰ νὰ μὴ μεριμνῶμεν μὲ

17. Ματθ. 6, 28.

ἀγωνίζον. Τὴν ἴδιαν συμβουλὴν δίδει κάπως ἀόριστα καὶ ὁ Δαυὶδ ἀπὸ παλαιά, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς: «Ἀνοίξεις τὸ χέρι σου καὶ κάθε ζῶον τὸ γεμίσεις χαράν»¹⁸ **Δ** καὶ πάλιν «Εἰς τὸν δίδοντα τροφήν εἰς τὰ κτήνη καὶ εἰς τοὺς νεοσσούς τῶν κοράκων, ποῦ ἐπικουλοῦνται αὐτόν».¹⁹

Καὶ ποῖοι δὲν ἐμεριμῶσαν; ἐρωτᾷ κάποιος. Δὲν ἤκουσες πόσους ἀπὸ τοὺς δικαίους ἀνέφερα; Δὲν βλέπεις, ὑπερὰ ἀπὸ ἐκείνου, τὸν Ἰακώβ νὰ φυύγῃ ἀπὸ τὸ πατρικὸν τοῦ σπιτί τελείως γυνόν; Δὲν τὸν ἀκούεις νὰ προσεύχεται καὶ νὰ λέγῃ: «Ἐάν μου δώσῃ ὁ Κύριος ἄρτον διὰ νὰ φάω καὶ ἰμάτιον διὰ νὰ ἐνδυθῶ»;²⁰ Αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸν οὐχ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ μεριμνᾷ, ἀλλὰ τοῦ ζητούντος τὸ πᾶν ἀπὸ τὸν Θεόν. Τὸ ἴδιον ἐπέτυχαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι, χωρὶς νὰ μεριμνοῦν, ἔν και δὲν εἶχαν τίποτε καὶ οἱ πέντε χιλιάδες ἄνθρωποι καὶ οἱ τρεῖς χιλιάδες, ἐπίσης.

Ε Ἐάν, ἔμως, δὲν δεχέσῃ, μοιλονότι ἀκούεις τόσα συμβουλευτικὰ λόγια, νὰ ἐλευθέρωσῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὰ φοβερὰ αὐτὰ δεσμά, ἀφοῦ σκεφθῆς τὸ ἀναμφελές τοῦ πράγματος, παῖος νὰ φροντίξῃς. «Διότι ποῖος ἀπὸ σᾶς», λέγει, «ἔσθον καὶ ἂν φροντίξῃ, ἤμπορεῖ νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ἀνάστημά του ἓνα πηχυν;». Ἔιδες ὅτι ἀπὸ τὸ φανερόν κατέστησε φανερόν καὶ τὸ ἀόρατον; Ὅπως, δηλαδή, ἔσθον καὶ ἂν φροντίξῃς, δὲν ἤμπορεῖς, λέγει, νὰ προσδέσῃς οὐτε τὸ ἐλαχίστον εἰς τὸ σῶμά σου, **27**²¹ εἶται δὲν ἤμπορεῖς οὐτε τὴν τροφήν νὰ συγκεντρώσῃς, μοιλονότι νομίζεις ὅτι τὸ κατορθώνεις αὐτό. Ἀπὸ αὐτοῦ εἶναι φανερόν, ὅτι οὐχ ἡ ἰδικὴ μας φροντίδα, ἀλλὰ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐπιτυχάνει τὸ πᾶν καὶ εἰς ἐκεῖνα ποῦ ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι προσπαθῶμεν. Διότι, ἔάν μᾶς ἐγκαταλείψῃ ὁ Θεός, οὐτε ἡ φροντίς οὐτε ἡ μέριμνα οὐτε ὁ κόπος οὐτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον θὰ φανῇ ποτε, ἀλλὰ τὰ πάντα θὰ γαθοῦν.

Συνεπῶς, ἄς μὴ νομίζωμεν ὅτι αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθοῦν, διότι πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ καὶ σήμερα τὰς ἐφαρμόζουν. Ἐάν, βέβαια, τὸ ἀγνωστὸν τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι παράδοξον. Διότι καὶ ὁ Ἥλιος ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι μόνος, ἀλλ' ἤκουσεν ὅτι ὑπῆρχον

18. Ψαλμ. 134, 16.

19. Ψαλμ. 146, 9.

20. Τεν. 28, 20.

ἐπτά χιλιάδες ἄνθρωποι πιστοὶ εἰς τὸν Θεόν.²² **B** Ὅθεν, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ὅπως οἱ Ἀπόστολοι, ὅπως ἔζων οἱ τρεῖς χιλιάδες καὶ οἱ πέντε χιλιάδες χριστιανοί. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι δὲν πιστεύομεν δὲν ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἐνάρτεροι, ἀλλὰ εἰς τὸ ὅτι πολὺ ἀπέχομεν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν. Ὅπως, δηλαδή, ὁ μέθυσος δὲν θὰ ἤμπορούσε νὰ πιστεῦσῃ ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δὲν γυνοῦνται οὔτε νερό, (διότι καὶ αὐτὸ τὸ κατάρθωσαν πολλοὶ μοναχοὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας), καὶ ἐκεῖνος, ποῦ ἔρχεται εἰς ἐπάφην μὲ πολλὰς γυναῖκας, ὅτι εἶναι ἐβκολόν ἢ παρθενία, καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀρπάζει τὰ ξένα ἀγαθὰ, ὅτι καὶ τὰ ἰδικὰ του κάποιος θὰ δώσῃ μὲ ἐβκολίαν, κατ' ὁμοίον τρόπον καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ κάθε ἡμέραν φθείρουν τοὺς ἑαυτούς των μὲ χιλίαν τῶσας φροντίδας, δὲν θὰ δεχθοῦν μὲ εὐκολίαν τὴν ἐντολήν αὐτήν. **C** Ὅτι, λοιπόν, ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ἐπέτυχαν νὰ ἐφαρμόσουν τὴν ἐντολήν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδείξωμεν ἀπὸ αὐτοῦ, ποῦ καὶ εἰς τὰς ἡμέρας συμπεριφέρονται σύμφωνα μὲ αὐτήν.

Ἄλλὰ δι' ἑσὰς ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀρκετὸν νὰ διδασθῆτε νὰ μὴ εἶθετε πλέονεκτη καὶ ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι καλὸν πρᾶγμα καὶ ἀκόμη νὰ γνωρίζετε ὅτι πρέπει νὰ προσφέρετε τὰ ὑπάρχοντά σας, διότι, ἔάν καταρθώσῃς αὐτὰ, ἀγαπητῆ, γρήγορα θὰ προχωρήσῃς καὶ εἰς ἐκεῖνα. Τώρα, λοιπόν, ἄς ἀφήσωμεν τὴν περιττὴν πολυτέλειαν, ἄς ἐφαρμόζωμεν τὸ μέτρον καὶ ἄς συνηθίσωμεν νὰ ἀποκτῶμεν μὲ δικαίους κόπους ἕλα, ὅσα πρόκειται νὰ ἔχωμεν. **D** Διότι καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ὅταν ἀμίλει πρὸς τοὺς τελῶνας καὶ τοὺς στρατιωτικούς, τοὺς προέτρεπε νὰ ἀκούονται εἰς τὴν ἀμοιβὴν των μόνον.²³ Ἦθελε, βέβαια, νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς κάποιον ὑψηλότεραν φιλοσοφίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἔτοιμοι πρὸς τοῦτο, τοὺς λέγει τὰ κατώτερα, διότι, ἔάν τοὺς ἔλεγε τὰ ἀνώτερα, δὲν θὰ ἐπύροσαν εἰς αὐτὰ καὶ ἐπὶ πλέον δὲν θὰ ἐφήρμοσαν καὶ τὰ κατώτερα.

Ὅθεν, καὶ ἐγὼ σᾶς ἐκπαίδευω εἰς τὰς ἐδωλωτέρας ἐντολάς, ἐπειδὴ γνωρίζω καλὰ ὅτι πρὸς τὸ παρὸν τὸ φορτίον τῆς ἀκτημοσύνης εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὰς δυνάμεις σας καί, ἔσθον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν.

21. Πρ. εἰ. Γ' Βεσιλ. 19, 16.

22. Πρ. εἰ. Λουκ. 8, 13 - 14.

Ε τόσον απέχει από εἰσᾶς ἡ φιλοσοφία αὐτή. Δι' αὐτὸ καὶ ἂν ἀκόμη ἀσχολοῦμαι μὲ τὰς εὐκόλους ἐντολάς, ἐν τούτοις αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὰ παρηγορία, μολοντά τὸ ἐπέτυχαν αὐτὸ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τῶν εἰδωλαλάτρων καὶ προσέφεραν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των, ἔστω καὶ χάρις τὴν ἀνάλογον διᾶθειν. Ἄλλ' ὁμως, ἐγὼ ἀρκοῦμαι δι' ἔσας 274 εἰς τὸ νὰ προσέρετε ἄφθονον τὴν ἐλεημοσύνην, διότι γρήγορα θὰ φθάσωμεν καὶ εἰς ἐκεῖνα, ἐὰν προχωροῦμεν ταχέως τὸν τρόπον. Ἐάν, ὁμως, δὲν κάνωμεν οὔτε αὐτὸ, ποῖαν συγγνώμην ἀξίζει νὰ εὐρωμεν ἡμεῖς, ποῦ, ἐνῶ ἐχομεν ἐντολὴν νὰ φωνῶμεν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀποδεικνύμεθα ἐν τούτοις κατώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρων; Τί θὰ εἰπώμεν, ὅταν, ἐνῶ ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ εἰμεθα ἄγγελοι καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, δὲν δυνάμεθα νὰ παραμείνωμεν οὔτε ἀνθρώποι; Διότι τὸ νὰ ἀρτάζωμεν καὶ νὰ μᾶς διακρίνη ἡ πλεονεξία δὲν εἶναι γνώρισμα τῆς ἀνθρωπίνης ἡμερότητος, ἀλλὰ τῆς σκληρότητος τῶν θηρίων. Μᾶλλον, ὁμως, εἰμεθα καὶ χειρότεροι ἀπὸ τὰ θηρία, ὅσοι ἐπιτιθέμεθα κατὰ τῶν ἀγαθῶν τῶν ἄλλων. Ἐ Διότι εἰς τὰ θηρία ἡ ἀρπακτικότης ὑπάρχει ἐκ φύσεως, ἐνῶ ἡμεῖς, ποῦ ἐτιμήθημεν μὲ τὴν λογικὴν, καὶ καταπίπτομεν εἰς παρὰ φύσιν ἀγένειαν, ποῖαν συγχώρησιν θὰ εὐρωμεν;

Ἄφου ἀντιληφθῶμεν, λοιπόν, τὸ ὕψος τῆς φιλοσοφίας ποῦ ἀνοίγεται ἔμπροσθέν μας, ὡς προσπαθήσωμεν νὰ φθάσωμεν ἔστω καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, διὰ νὰ ἀπαλογοῦμεν καὶ ἀπὸ τὴν μελλοντικὴν κόλασιν καὶ προχωροῦντες νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια εἶθε ὅλοι μας νὰ ἀποκτήσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ'

(Ματθ. στ', 28 - 34)

С «Παρατηρήσατε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνουσιν, οὔτε κοπιᾶζουσιν οὔτε γνέθουσιν. Ἀλλὰ σὰς λέγω ὅτι οὔτε ὁ Σολομῶν εἰς δάλην τοῦ τὴν δόξαν δὲν ἐνεδύθη σάν ἓνα ἀπὸ αὐτά»¹

Ἄφου ἔκανε λόγον διὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν καὶ ἀπέδειξεν ὅτι δὲν πρέπει οὔτε καὶ δι' αὐτὴν νὰ μεριμνῶμεν, ἔρχεται τώρα πλέον εἰς τὸ εὐκολώτερον, διότι ἡ ἐνδυμασία δὲν εἶναι τόσον ἀναγκαῖον πρᾶγμα, ὅσον εἶναι ἡ τροφή. Διὰ τὴν, ὁμως, δὲν χρησιμοποιοῖ καὶ ἐδῶ τὸ ἴδιον παράδειγμα, ἢ δὴλαθῆ, τὸ παράδειγμα τῶν πτηνῶν, οὔτε ἀναφέρει τὸ παγῶν, τὸν κύκνον καὶ τὸ πρόβατον; Διότι ἡμποροῦσε νὰ πάρῃ πολλὰ παρόμοια παραδείγματα ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ζῶων. Ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξη τὴν ὑπερβολὴν καὶ ἀπὸ τὰς δύο ἀπέμειν, καὶ ἀπὸ τὴν εὐτέλειαν ἐκείνων, ποῦ ἔχουν τὴν εὐπρέπειαν, καὶ ἀπὸ τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ καλλωπισμοῦ, ποῦ ἐδόθη εἰς τοὺς κρίνους, δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ὀλοκλήρως τὸ παράδειγμα, δὲν τὰ ὀνομάζει πλέον κρίνα, ἀλλὰ «χορτάρι τοῦ ἀγροῦ»². Μὰ δὲν ἀρκεῖται καὶ εἰς τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν, ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλην εὐτέλειαν, ὅταν λέγῃ «Ποῦ σήμερον ὑπάρχει»³. Καὶ δὲν προσέθεσαν Καὶ ποῦ δὲν ὑπάρχει αἰθρῶν, Ἐ ἀλλὰ τὸ πολὺ χειρότερον «Ποῦ τὸ ρίχνουν εἰς τὸν φοῦρον»⁴. Ἐπίσης, δὲν εἶπεν ἀπλῶς ὅτι τὸ ἐνδύει ὁ Θεός, ἀλλὰ εἶπεν «τὸ ἐνδύει τὸσον ὄρατα»⁵.

Βλέπετε εἰς ὅλας τὰς ἐκφράσεις τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς ἐπιτάσεις; Τὸ κάνει δὲ αὐτὸ διὰ νὰ τοὺς σκετίσῃ.

1. Ματθ. 6, 28 - 29.
2. Ματθ. 6, 30.
3. Ματθ. 6, 30.
4. Ματθ. 6, 30.
5. Ματθ. 6, 30.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ προσέθεσεν «Πόσον περισσότερον ἐσᾶς;»⁶ Πραγματικὰ καὶ ἡ ἐρώτησις αὐτὴ ἔχει μεγάλην ἔμφρασιν. Διότι τὸ «ἐσᾶς» δὲν ὑπονοεῖ τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ πόσον πολὺτιμον καὶ σπουδαῖον εἶναι τὸ ἀνθρώπινον γένος. Σὰν νὰ ἔλεγε, δηλαδή· «Ἐσᾶς», **2728** εἰς τοὺς ὁποίους ἐβῶσε ψυχῇ, ἐπλασε τὸ σῶμά σας, γὰρ ἰν τῶν ὁπίων ἐδημιούργησε ὅλα τὰ δραστὰ πράγματα, ἔστειλε τοὺς προφήτας, ἔδωκε τὸν νόμον, ἔκανε τὰ ἀναριθμητὰ καλὰ καὶ ἐθυσίασε τὸν Μονογενῆ Υἱόν, του καὶ ἐδώρησε διὰ μέσου αὐτοῦ τὰ ἔπειρα χαρίσματα. Ὅταν πλέον τοὺς ἀπέδειξε καθαρὰ τὴν ὀρθότητα τῶν συλλογισμῶν του, τότε καὶ τοὺς ἐπιπλήττει, λέγων· «Ὀλιγόπιστοι!»⁷ Διότι τέτοιοι εἶναι, ὅποιοι δίδει συμβουλὰς. Δὲν συμβουλεύει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιπλήττει, διὰ νὰ παρωθήσῃ περισσότερον εἰς τὴν ὑπακοὴν τῶν λεγομένων. Μὲ τοὺς λόγους του αὐτοὺς μᾶς διδάσκει ὄχι μόνον νὰ μὴ μεριμνῶμεν, ἀλλὰ νὰ μὴ μᾶς κυριεύῃ ὁ θαυμασμός διὰ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδυμάτων. Διότι τὸ στολίδι εἶναι τῆς γλῶσσης καὶ ἡ φραιότης τοῦ χόρτου. **B** Μᾶλλον, θυμῶς, τὸ χορτάρι ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ τὴν στολὴν αὐτῆν. Διὰ τὴν, λοιπόν, καυχῆσθαι διὰ πράγματα, εἰς τὰ ὅποια ὑπερτερεῖ τὸ χορτάρι κατὰ πολὺ;

Καὶ πρόσθε μὲ ποῖον τρόπον ἀποδεικνύει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εὐκόλον τὴν ἐντολήν; ὀδηγῶν αὐτοὺς πάλιν ἀπὸ τὰ ἀντίθετα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ φοβοῦνται. Ὅταν εἶπεν, δηλαδή· «Παρατηρήσατε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ», προσέθεσεν «Δὲν κοπιᾶζουσιν». Ὡστε, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς κόπους, ἔδωκεν αὐτῆν τὴν ἐντολήν. Δὲν εἶναι, θεόβια, κόπος νὰ μὴ μεριμνᾷ κανεὶς δι' αὐτὰ, ἀλλὰ τὸ νὰ μεριμνᾷ. Καὶ ὅπως, ὅταν εἶπεν· «Δὲν σπέρνουν»,⁸ δὲν κατήργησε τὴν σποράν, ἀλλὰ τὴν ὑπερβολικὴν φροντίδα δι' αὐτὸ, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὅταν εἶπεν· **C** «Δὲν κοπιᾶζουσιν, ὅτε γίνονται», δὲν κατήργησε τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ τὴν μερίμναν. Ἐάν, λοιπόν, ὁ Σαλωμὼν ἐνικήθῃ ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν κρίνων, καὶ αὐτὸ δὲν ἔγινε μίαν ὅτε δύο φορές, ἀλλὰ συνέθεσαν καθ' ἑαυτὴν τὴν διάρκειον τῆς βασιλείας του, (διότι δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τώρα μὲν ἐφόρεσεν ὥρασα ἐνδύματα, ἐνῶ ἔπειτα δὲν ἐφόρεσε πλέον, ἀλλὰ ὅτε καὶ μίαν

6. Ματθ. 6, 90.
7. Ματθ. 6, 90.
8. Ματθ. 6, 28.

ἡμέραν τῆς βασιλείας του δὲν ἐκαλλωπίσθη τόσον. Αὐτὸ, θεόβια, τὸ ἐδήλωσεν, ὅταν εἶπεν· «Εἰς ὅλην του τὴν δόξαν». Καὶ δὲν ἐνικήθῃ μόνον ἀπὸ τὸ ἄθος αὐτοῦ, ἐνῶ ἤμπορεε νὰ μμηθῇ τὴν φραιότητα τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ ἐνικήθῃ ἀπὸ ὅλα συγχρονῶς. (Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· «σάν εἶναι ἀπὸ αὐτὰ». Διότι ὅσον ἀπέχει τὸ ψεῦδος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, τόση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξύ τῶν ἐνδυμάτων ἐκείνων καὶ τῶν ἀθῆων αὐτῶν). **D** Ἐάν, λοιπόν, ἐκεῖνος ὠμολόγησε τὴν ἡτταν, ὁ ὅποιος ὀκλήρε λαμπρότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς ὄλων τῶν ἐποχῶν, τότε θὰ ἤμπορεῖσῃ εἰς τὴν ἀνοδεύθησιν ἰκκητῆς, ἢ μᾶλλον νὰ πλησιάσῃ, ἔστω καὶ ὀλίγον, τὴν φραιότητα αὐτοῦ τοῦ εἰδους;

Δι' αὐτῶν μᾶς διδάσκει νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν κοσῶλον τὸν καλλωπισμὸν αὐτόν. Διότι κῦτταε τὸ τέλος του. Ὑστερα ἀπὸ τὴν κίχην, ρίπτεται εἰς τὸν φούρον.

Ἐάν, λοιπόν, διὰ τὰ εὐτελῆ καὶ ἀνάξια λόγου πράγματα, τὰ ὅποια ἐξυμνητοῦν ἀσημάντων ἀνάγκην, ἐδειξε τόσην μεγάλην μερίμναν ὁ Θεός, κατὰ ποῖαν λογικὴν θὰ ἐγκαταλήθῃ ἐσένα, ποῦ εἰσαι τὸ πιὸ ἀναγκαῖον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα; Ἀλλὰ, τότε, διὰ ποῖον λόγον τὰ ἐδημιούργησε τόσον ὥρασα; **E** Διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν σοφίαν του καὶ τὴν μεγάλην του δύναμιν, διὰ νὰ ἀναχθῶμεν τὴν δόξαν τοῦ ἀπὸ ὅλας τὰς ἀποφεις. Διότι δὲν διηγούνται οἱ οὐρανοὶ μόνον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ,⁹ ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ. Καὶ αὐτὸ διδάσκων ὁ Δαυὶδ ἔλεγεν· «Ἦνευτε τὸν Κύριον βένδρα καρποφόρα καὶ ἄλοι οἱ κέδροι».¹⁰ Πραγματικὰ, ἀλλὰ μὲν μὲ τοὺς καρπούς των, ἀλλὰ δὲ μὲ τὸ μέγεθος των καὶ ἄλλα μὲ τὴν φραιότητα των ψάλλον τὸν ἕμνον πρὸς τὸν δημιουργόν. **2729** Διότι αὐτὸ εἶναι δαίγμα ὑπάρξεως μεγάλης σοφίας, ὅταν καὶ εἰς τὰ πλέον ἀσημάντα, (πραγματικὰ, τί πιὸ ἀσημάντων ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ σήμερα ὑπάρχει καὶ ἄριον ὄχι;), προσφέρῃ τόσον κάλλος. Ἐάν, λοιπόν, ἔδωκε εἰς τὸ χορτάρι ὅτι δὲν τοῦ ἦτο ἀναγκαῖον, (διότι τί προσθέτει τὸ κάλλος του εἰς τὴν ἀποστολήν του ὡς τροφῆς τῆς φωτιᾶς;), διὰ τὴν δὲν θὰ δώσῃ εἰς ἐσένα ὅτι χρειάζεσαι; Ἐάν τὸ πλέον ἀσημάντων ὄλων τῶν δημιουργημάτων τὸ ἐκαλλώπισε πλουσιόπαρογα, καὶ μάλιστα, χωρὶς νὰ ἐξυμνητῇ κάποια ἀναγκαῖότητα, ἀλλὰ τὸ ἔκανε διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν μεγαλο-

9. Περλ. Ψαλμ. 18, 2.
10. Ψαλμ. 148, 8.

δαρίαν του μόνου, πολύ περισσότερον θά βώση ὄλα τὰ ἀναγκαῖα εἰς ἐσένα, πού εἶσαι ἀνώτερος ὄλων τῶν ὄντων.

Ἄφου, λοιπόν, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι μεγάλη, **B** καὶ ἔπρεπε πλέον νά τοὺς ἐπιπλήξῃ, εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐκφράζεται μὲ ἐπιείκειαν, κατηγορῶν αὐτοὺς ὄχι δι' ἀπιστίαν, ἀλλὰ δι' ὀλιγοπιστίαν. «Ἐάν τὸ χορτάρι τοῦ ἀγροῦ», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸ ἐνδύει τόσον ὠραία, πολύ περισσότερον ἐσᾶς, ὀλιγόπιστοι». ¹¹ Μολονοῖ, θέβεται, ὄλα αὐτὰ τὰ ἔκανε ὁ ἴδιος, διότι «ὄλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτῶν τίποτε δὲν ἔγινεν» ¹² ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἀναφέρει εἰς καμμίαν περίπτωσιν τὸν ἑαυτὸν του. Διότι τοῦ ἤτο ἀρκετὸν κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην νά ἀποδείξῃ τὴν αὐθεντίαν του μὲ τὸ νά ἐπαναλαμβάνῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κάθε ἐντολῆς «Ἰκούσατε ὅτι ἐλέγθη εἰς τοὺς ἀρχαίους... Ἐγὼ, ὄμως, σᾶς λέγω...». ¹³ Συνεπῶς, νά μὴ παραξενεύεσαι, ὅταν καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα ἀποκρότην τὸν ἑαυτὸν του, ἡ λέγει κάτι ταπεινὸν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. **C** Διότι τὴν οἰχημὴν ἐκείνην ἔφροντιζε δι' ἓνα μόνον, δηλαδῆ, νά δεγθοῦν εὐκόλα τὸν λόγον του καὶ νά ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶναι κανένας ἄθεος, ἀλλὰ ὁμοιοεὶ καὶ συμφωνεῖ μὲ τὸν Πατέρα. Αὐτὸ λοιπόν κάνει καὶ τώρα.

Πραγματικά, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρῆς του ὀμιλίας, τὸν Πατέρα ἀναφέρει συνεχῶς, θαυμάζων τὴν σοφίαν του, τὴν πρόνοιάν του, τὴν φροντίδα του δι' ὄλα, καὶ διὰ τὰ μικρὰ καὶ διὰ τὰ μεγάλα. Ἔτσι, ὅταν ἔκανε λόγον διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀνόμασε αὐτὴν πόλιν τοῦ μεγάλου βασιλεῦς, καὶ ὅταν ἀνέφερε τὸν οὐρανὸν, τὸν ἀνόμασε, πάλιν, θρόνον τοῦ Θεοῦ, ¹⁴ καὶ ὅταν ὀμιλεῖ διὰ τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τὸν κόσμον οἰκονομίαν, **D** πάλιν εἰς τὸν Θεὸν ἀποδίδει τὰ πάντα, λέγων ὅτι «ἀνατέλλει τὸν ἥλιον διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ φέρε διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους», ¹⁵ καὶ εἰς τὴν προσευχὴν, ἐπίσης, ἐδίδασκεν νά λέγωμεν ὅτι «δικὴ τὸ εἶναι ἡ βασιλεία καὶ ἡ δόξα» ¹⁶ καὶ εἰς τὴν

11. Ματθ. 6, 30.

12. Ἰωάν. 1, 3.

13. Ματθ. 6, 21 - 22.

14. Ἰερ. 23, Ματθ. 5, 34 - 35.

15. Ματθ. 6, 45.

16. Ματθ. 6, 13.

προκειμένην περίπτωσιν, ὀμιλῶν διὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποδεικνύων ὅτι καὶ εἰς τὰ ἀσημαντα εἶναι ἀριστοτέχνης, λέγει ὅτι «τὸ χορτάρι τοῦ ἀγροῦ τὸ ἐνδύει ὁ Θεός. Καὶ εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ὀνομάζει τὸν Θεὸν Πατέρα ἰδικόν του, ἀλλὰ Πατέρα ἐκείνων, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νά τοὺς συνενίσῃ καὶ μὲ τὴν τιμὴν αὐτῆν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νά μὴ ἀγανακτοῦν πλέον, ὅταν θά ἀποκαλῆ τὸν Θεὸν Πατέρα του.

Ἐ Ἐάν, λοιπόν, δὲν πρέπει νά μεριμνῶμεν οὔτε διὰ τὰ ἀσημαντα οὔτε διὰ τὰ ἀναγκαῖα, ποῖαν συγχώρησιν ἀξίζουσι νά λάβουν, ὅσοι φροντίζουν διὰ τὴν πολυτέλειαν; Ἡ μᾶλλον ποῖαν συγγνώμην ἀξίζουσι, ὅσοι ἀγροπνοῦν, διὰ νά ἀρπάζουν τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων; «Μὴ μεριμνᾶτε λοιπόν, καὶ μὴ λέγετε: Τί θά φάγωμεν, ἢ τί θά πίωμεν, ἢ τί θά ἐνδυθῶμεν, διότι ὄλα αὐτὰ τὰ ἐπιδίδκουσι οἱ ἔθνικοι». ¹⁷ Ἐἶδες μὲ ποῖον τρόπον πάλιν καὶ τοὺς συνεθούλους ἐντοκότερον **277** καὶ τοὺς ὑπεβήλωσε συγχρόνως ὅτι δὲν τοὺς ἔβασε καθόλου φορτικὴν καὶ ἐπαχθὴ ἐντολήν; Ὅπως ἀκριθῶς, δηλαδῆ, ὅταν ἔλεγεν Ἐάν ἀγαπᾶτε ἑκείνους πὰρ ὅσος ἀγαποῦν, δὲν κάνετε τίποτε τὸ σπουδαῖον, ἀφοῦ καὶ οἱ ἔθνικοι κάνουν τὸ ἴδιον, ¹⁸ διὰ τῆς ἀναφορᾶς εἰς τοὺς ἔθνικοὺς τοὺς προέτροπε πρὸς τὸ ὑψηλότερον, καθ' ἕκαστον τρόπον καὶ τώρα ἀναφέρει αὐτοὺς, ἐπιπλήττων ἡμᾶς καὶ ἀποδεικνύων ὅτι ὑποχρεωτικὸν χρέος ἀπαίτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι ἐνὸς πρέπει νά φωνῶμεν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς καὶ τοὺς φαρισαίους, ποῖαν συγγνώμην θά ἀξίζωμεν, ἐάν ὄχι μόνον αὐτοὺς δὲν ξεπεράσωμεν, ἀλλὰ καὶ μὲνωμεν εἰς τὴν κατωτέρωσιν τῶν ἔθνικῶν, μιμούμενοι τὴν μικροψυχίαν ἐκείνων;

Ἄλλὰ δὲν ἐστάθῃ εἰς τὴν ἐπιπλήξιν μόνον, ἀλλὰ, ἀφοῦ τοὺς ἐπετίμησε καὶ τοὺς διήγειρε ἔτσι τὴν προθυμίαν των **B** καὶ τοὺς ἔκανε νά αἰσθανθοῦν μεγάλην ἐντροπήν, τοὺς προτρέπει καὶ δι' ἄλλου τρόπου, λέγων τὰ ἐξῆς: «Διότι γνωρίζει ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος ὅτι ἐχετε ἀνάγκην ἀπὸ ὄλα αὐτὰ». ¹⁹ Καὶ δὲν τοὺς εἶπεν, ὅτι γνωρίζει ὁ Θεός, ἀλλὰ ὅτι «γνωρίζει ὁ Πατέρας», ὥστε νά τοὺς δημιουργήσῃ μεγαλυτέραν ἐλπίδα. Πραγματικά, ἐάν εἶναι πατέρας, καὶ μάλιστα πατέρας αὐτοῦ τοῦ

17. Ματθ. 6, 31 - 32.

18. Ἰερ. 23, Ματθ. 5, 46 - 47.

19. Ματθ. 6, 32.

είδους, ασφαλώς δὲν θά ἤμπορέση νὰ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὰ παιδιά του, ὅταν εὐρισκῶνται μέσα εἰς τὰ κακά, ἀφού, βέβαια, οὔτε οἱ ἄνθρωποι, ὅταν εἶναι πατέρες, δὲν τὸ ἀνεχόνται αὐτὸ. Ἄλλὰ, ἐκτός αὐτοῦ, προσθεῖται καὶ ἄλλη ἰδέα: «Ὅτι ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὅλα αὐτὰ».

Ὅ, πὶ λέγει ἐδῶ ἔχει τὴν ἐξῆς σημασίαν: Μήπως, λοιπόν, εἶναι περιττὰ αὐτὰ, διὰ τὴν ἀδιαφορήσῃ; Μολονότι εἰς τὸ χορτάρι, δὲν ἠδιαφορήσεν οὔτε καὶ διὰ τὰ περιττὰ. Ἔώρα, ὁμῶς, πρόκειται διὰ ἀπαραίτητα πράγματα. **Γ** Ὡστε, ἐκεῖνο, πού νομίζεις ὅτι εἶναι αἰτία διὰ νὰ φροντίζῃς, αὐτὸ, νομίζω, ὅτι εἶναι ἀρκετὸν νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν φροντίδα. Διότι, ἐάν ὑποστηρίξῃς ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρέπει νὰ μεριμνῆς, ἐπειδὴ, ἀκριβῶς, εἶναι ἀπαραίτητα αὐτὰ, ἐγὼ οὐδὲν λέγω τὸ ἀντίθετον, ὅτι δι' αὐτὸ νὰ μὴ μεριμνῆς, ἐπειδὴ, δηλαδή, εἶναι ἀπαραίτητα. Ἄλλὰ καὶ περιττὰ ἐάν ἦσαν, καὶ πάλιν νὰ μὴ σὲ ἐκυριεύειν ἢ ἀπελπίσει, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ εἶχες τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ σοῦ τὰ εἶδεν ὁ Θεός. Ἐπειδὴ, ὁμῶς, εἶναι ἀναγκαῖα, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι θὰ σοῦ χορηγηθῶν. Διότι πῶς πατέρας ὑπάρχει, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ μὴ προσφέρῃ εἰς τὰ παιδιά του οὔτε τὰ ἀπαραίτητα πράγματα; **Δ** Συνεπῶς, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον θὰ τὰ δῶσῃ, ὅπως δὴ ποτε, ὁ Θεός.

Ἐξ ἄλλου, αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως καὶ αὐτὸς γνωρίζει μὲ ἀκριβεῖαν τὰς ἀνάγκας αὐτῆς. Οὔτε, βέβαια, ἠμπορεῖς νὰ εἴπῃς, ὅτι εἶναι μὲν πατέρας καὶ ἀπαραίτητα εἶναι τὰ ζητούμενα, ἀλλὰ δὲν τὸ γνωρίζει ὅτι ἔχομεν ἀνάγκη αὐτῶν, ἵστί αὐτὸς, πού γνωρίζει καλὰ τὴν φύσιν καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς, καὶ τὴν ἔπλασε τοιαύτην, εἶναι φανερόν ὅτι γνωρίζει καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς περισσότερον ἀπὸ ἐσένα, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεισαι εἰς τὸ σημεῖον νὰ ζητήσῃ τὴν ἰκανοποίησιν τῶν. Διότι αὐτὸς ἠθέλησε, ὥστε νὰ εὐρισκώμεθα εἰς τὴν κατάσταση αὐτῆς τῆς ἀνάγκης.

Συνεπῶς, δὲν θὰ εὐρεθῇ ἀντίθετος εἰς ἐκεῖνα πού ὁ ἴδιος ἠθέλησεν. **Ε** ἀφοῦ μᾶς ἔκανε νὰ ἔχομεν τόσο μεγάλην ἀνάγκη, μὲ τὸ νὰ μᾶς ἀποστερήσῃ ἀπὸ ἐκεῖνα πού καλύπτουν τὴν ἀνάγκη αὐτήν. Μὴ φροντίζομεν, λοιπόν. Διότι δὲν θὰ κερδίσωμεν τίποτε περισσότερον, παρὰ θὰ ταλαιπωρησώμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μόνον. Διότι ὅταν, εἴτε μεριμνῶμεν ἡμεῖς εἴτε ὄχι, μᾶς τὰ δίδῃ ὁ Θεός, καὶ μάλιστα περισσότερον, ὅταν δὲν μεριμνῶμεν,

τί θὰ κερδίσης ἀπὸ τὴν φροντίδα, παρὰ τὸ ὅτι ἀπαυτεῖς ἀπὸ τὸν ἑαυτον σου περιττὴν τιμωρίαν; **Ζ** Διότι ἐκεῖνος, πού πρόκειται νὰ ὑπάγῃ εἰς πλοῦσιον τροπέζῃ, δὲν θὰ ἀνεχθῇ νὰ μαρμνᾷ διὰ τὴν τροφήν, οὔτε ἐκεῖνος πού πηγαίνει πρὸς τὴν πηγὴν, νὰ φροντίξῃ διὰ τὸ τί θὰ πῇ. ἴστε, ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχομεν πλοσιωτέραν χορηγίαν ἀπὸ καθε πηγὴν καὶ ἀπὸ ἀναρίθμητα ἠτοιμασμένα δειπνα, δηλαδή, τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὅς μὴ μεριμνῶμεν, οὔτε νὰ φαινώμεθα μικροψυχοί.

Ἐκτός τῶν λεχθέντων, ἀναφέρει καὶ ἄλλον συλλογισμόν, ὥστε νὰ ἔχομεν θάρρος διὰ τὰ παρόμοια ζητήματα, λέγων «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθῶν». **Α** Ἀφοῦ, δηλαδή, ἀπηλλοκάκε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰς φροντίδας, τότε ἀνέφερε καὶ τὸν οὐρανόν. **Β** Διότι, πραγματικῶς, ἤλθε νὰ διαλύσῃ τὰς παλαιὰς ἀντιλήψεις καὶ νὰ μᾶς καλέσῃ πρὸς τὴν ἀνωτέραν πατριδα. Δι' αὐτὸ κάνει τὸ πᾶν διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ περιττὰ καὶ ἀπὸ τὴν προσκόλλησιν μᾶς πρὸς τὴν γῆν. Δι' αὐτὸ ἀνέφερε καὶ τοὺς ἐθνικούς, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιζητοῦν τὰ ἔθνη, τὰ ὅποια μοχθοῦν μόνον διὰ τὸν παρόντα θῆον, χωρὶς νὰ κάνουν κανένα λόγον διὰ τὰ μελλοντικὰ θέματα, οὔτε ἔχουν ἰδέαν διὰ τοὺς οὐρανούς. Δι' ἑσας, ὁμῶς, δὲν εἶναι αὐτὰ ἐκεῖνα πού πρωτεύουσιν, ἀλλὰ διαφορετικὰ. Διότι δὲν ἐπλάσθημεν δι' αὐτὸ διὰ νὰ τρώγομεν, δηλαδή, νὰ πίνωμεν καὶ νὰ ἐνδύώμεθα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀρέσωμεν εἰς τὸν Θεόν καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ. Ὅπως, λοιπόν, εἰς τὴν προσπάθειάν μας εἶναι πάρεργα αὐτὰ, ἔτσι καὶ εἰς τὴν προσευχὴν μας ὅς εἶναι δευτερεύοντα. **Γ** Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς προστεθῶν». Καὶ δὲν εἶπεν Ἐὰν σᾶς δοθῶν, ἀλλὰ «θὰ προστεθῶν», διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν τὰ δίδόμενα ἐπιγεια ἀγαθὰ, συγκριτικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν.

Δι' αὐτὸ, λοιπόν, δὲν μᾶς προτρέπει οὔτε νὰ τὰ ζητῶμεν αὐτὰ εἰς τὴν προσευχὴν μας, ἀλλὰ μᾶς προτρέπει νὰ ζητῶμεν ἄλλα, νὰ ἔχομεν δὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι καὶ αὐτὰ θὰ προστεθῶν εἰς ἐκεῖνα. Ζήτη, συνεπῶς, τὰ μελλοντικὰ καὶ θὰ λῶθῃς καὶ τὰ παρόντα. Μὴ ζητεῖς τὰ

ἀρατά καί, ἠρωσθήποτε, θά τά ἀποκτήσης. Διότι εἶναι ἀνάξιόν σου νά ἀπειθῆσαι πρὸς τὸν Κύριον διὰ παράνομα πράγματα. Διότι ἐσύ, πῶς θφείλεις νά φροντίσης καί νά μεριμῆς μόνον διὰ τὰ ἀποραίτητα ἐκεῖνα ἀγαθά, **D** ἐντροπιάσεις πολὺ τὸν ἑαυτὸν σου, ὅταν θαπῶς τὴν προθυμίαν σου εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν φευγαλέων πραγμάτων.

Τότε, διατί προέτρεψε νά ζητῶμεν τὸ ψωμί; ἐρωτᾷ κάποιος. Καί, ἀλλὰ προσέθεσε «τὸ καθημερινόν» καί εἰς αὐτὸ τὸ «σήμερον», πράγμα τὸ ὅποιον κάνει καί εἰς τὴν προκείμενῃν περίπτωσιν. Διότι δὲν εἶπεν Μὴ μεριμνᾶτε, ἀλλὰ «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν αἰρίαν»²¹ προσφέρων, συγχρότως, καί τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἡμᾶς καί στρέφων τὴν ψυχὴν μας πρὸς τὰ ἀναγκαϊότερα. Διότι καὶ αὐτὰ μᾶς προέτρεψε νά τὰ ζητῶμεν, ὅχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐχρειάζετο τὴν ἰδικτὴν μας ὑπευθύνειν, ἀλλὰ διὰ νά μάθωμεν ὅτι μὲ τὴν βοηθειαν τοῦ Θεοῦ ἐπιτυγχάνομεν, ὅτι ἐπιτύχομεν. **E** καὶ διὰ νά καταστῶμεν οἰκεία τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν συνεχῆ προσευχὴν δι' αὐτὰ.

Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον τοὺς ἔπεισε καὶ ἐδῶ ὅτι θά τοὺς χορηγηθοῦν ὀπωσθήποτε τὰ παρόντα ἀγαθά; Διότι ἐκεῖνος ποὺ χορηγεῖ τὰ μεγαλύτερα, θά χορηγήσῃ πολὺ περισσότερὸν τὰ μικρότερα. Δὲν οὖς εἶπον, λοιπόν, δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν, λέγει, νά μὴ μεριμνᾶτε, οὕτε νά ζητήτε, διὰ τὰ ταλαιπωρήσετε καὶ νά περιφέρεσθε γυμνοί, ἀλλὰ διὰ νά ἔχετε μὲ ἀφθονίαν καὶ τὰ ἐπιγεια ἀγαθά, πράγμα τὸ ὅποιον ἦτο ἱκανὸν νά τοὺς προσελκύσῃ περισσότερον ἀπὸ ἄλλ. **27** **28** Ὅπως ἀκριβῶς, δηλαδὴ, διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ὅταν τοὺς ἀπηγόρευε νά τὴν κάνουν διὰ νά τοὺς θλιέουν οἱ ἄνθρωποι, μὲ αὐτὸ τοὺς ἔπειθε περισσότερον, μὲ τὸ νά τοὺς ὀπισθεθῆ ὅτι θά τοὺς δίδῃ μὲ μεγαλυτέραν μεγαλοδοσίαν, («διότι ὁ Πατέρας σου», λέγει, «ποῦ σὲ θλίπει εἰς τὰ κρυφά, θά σοῦ τὸ ἀνταποδώσῃ φανερά»)²² καθ' ἕνα τρόπον καὶ ἐδῶ, ἀπαγορεύων εἰς αὐτοὺς νά ζητοῦν τὰ ἐπιγεια, μὲ αὐτὸ τοὺς πείθει πρὸ πάντων, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι, ὅταν δὲν τὰ ζητοῦν, θά τοὺς τὰ χορηγῇ μὲ μεγαλυτέραν ἀφθονίαν.

Δι' αὐτὸ, λέγει, σὲ συμβουλεύω νά μὴ ζητῆς εἰς τὴν

21. Ματθ. 6, 31.
22. Ματθ. 6, 4.

προσευχὴν σου τὰ παρόντα ἀγαθά, ὅχι διὰ νά μὴ τὰ λάθῃς, ἀλλὰ διὰ νά τὰ λάθῃς πλουσιοπάροχα, **B** διὰ νά τὰ λάθῃς ὅπως πρέπει καὶ μὲ τὴν πρέπουσαν ἀφέλειαν, διὰ νά μὴ καταστήσης τὸν ἑαυτὸν σου ἀνάξιον καὶ τῶν ὀλικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, μεριμνῶν καὶ θασανιζόμενος μὲ τὴν φροντίδα αὐτῶν, διὰ νά μὴ ὑπομένης περιττὴν ταλαιπωρίαν καὶ χάσης πάλιν τὸ ζητούμενον. «Μὴ μεριμνᾶτε, λοιπόν, διὰ τὴν αἰρίαν... Φθάνει ἢ κακία τῆς ἡμέρας»²³ δηλαδὴ, ἡ ταλαιπωρία, ἢ συντριβή. Δὲν σοῦ εἶναι ἀρκετὸν ὅτι τρώγεις τὸ ψωμί σου μὲ τὸν ἰδρωτὰ τοῦ προσώπου σου;²⁴ Διατί προσθέτεις καὶ ἄλλην ταλαιπωρίαν μὲ τὴν φροντίδα, ὅταν πρόκειται νά ἀπαλλαγῇς καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐπιβληθέντας κόπους;

Κακίαν ἐδῶ ἀνομάζει ὅχι τὴν πονηρίαν, μὴ γένοιτο, **C** ἀλλὰ τὴν ταλαιπωρίαν, τὸν κόπον καὶ τὰς συμφοράς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις λέγει: «Ἐάν ὑπάρχῃ κακία εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὅποιαν δὲν ἔδωσεν ὁ Κύριος;»²⁵ ὅχι ἀναφερόμενος εἰς ἀρπαγὰς καὶ πλεονεξίας, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ εἰς τὰς πληγὰς, αἱ ὅποιαι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν προέρχονται.

Καὶ πάλιν λέγει: «Ἐγὼ εἰμὶ ποῦ φέρω τὴν εἰρήνην καὶ ἐπιτρέπω νά γίνωνται ἄλλὰ τὰ κακά»²⁶ Καὶ ἐδῶ, θέσθαι, δὲν ἐννοεῖ τὴν κακίαν, ἀλλὰ τὴν πείναν καὶ τὰς ἀσθενείας, τὰ ὅποια ὁ κόσμος θεωρεῖ μεγάλα κακά. Διότι εἶναι συνήθεια εἰς τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους νά ἀνομάζουσιν αὐτὰ κακά. Καθ' ἕνα τρόπον, λοιπόν, καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ μάντιες τῶν πέντε ἐκείνων πόλεων, ὅταν ἀφῆσαν τὰς θοὺς νά θαβίζουσιν, ἀφοῦ τὰς ἐξέυσαν εἰς τὴν κιβωτὸν χωρὶς τὰς θαμάλας, **D** ἀνομαζῶν κακίας τὰς ἀπὸ τὸν Θεὸν κατευθυνόμενας πληγὰς ἐκεῖνας καὶ τὴν λύτην καὶ τὴν ὁδύνην ποὺ προεκάλουν αὐταὶ εἰς αὐτοὺς.²⁷ Συνεπῶς, καὶ ἐδῶ ἐννοεῖ τὸ ἴδιον, ὅταν λέγῃ: «Φθάνει ἢ κακία τῆς ἡμέρας». Διότι τίποτε δὲν στενοχωρεῖ περισσότερον τὴν ψυχὴν, ὅσον ἡ μέριμνα καὶ ἡ φροντίς. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, ὀδηγῶν πρὸς τὴν παρθενίαν,

23. Ματθ. 6, 34.
24. Πρὸς Γεν. 3, 19.
25. Ἰερ. 2, 6.
26. Ἰερ. 45, 7.
27. Ἰερ. 1, 11. Βασιλ. 6, 1 ἄε.

ουνεβούλευε και ἔλεγεν· «Σὰς θέλω νὰ εἶσθε ἐλεύθεροι ἀπὸ μερμηνας».²⁸

Ὅταν, πάλιν, λέγει ὅτι ἡ αἰριανὴ ἡμέρα θὰ φροντίσῃ διὰ τὰ ἴδικά της πράγματα,²⁹ δὲν τὸ λέγει μὲ τὴν ἐννοίαν ὅτι ἡ ἡμέρα μερμινᾷ δι' αὐτά, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ ἀπυθύνετο πρὸς τὸν ἀμόρφτον καὶ ἀκατάρτιστον πνευματικῶς λαὸν καὶ ἤθελε νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν ἐμφασιν εἰς τὰ λεγόμενον, προσωποποιεῖ τὸν χρόνον, ὁμῶν πρὸς αὐτοὺς ὅπως συνηθίζουν πολλοὶ ἀνθρώποι.

Ἐ Καὶ ἐδῶ μὲν περιορίζεται εἰς τὴν συμβουλὴν, ἀργότερα, ὅμως, τὸ θέτει ὡς νόμον αὐτό, ὅταν λέγῃ· «Νὰ μὴ πάρητε χρυσόν, οὔτε ἀργυρον, οὔτε σάκκον ὀδοιπορικόν».³⁰ Ἄφου, δηλαδή, ἀπέδειξεν αὐτὰ μὲ τὰ ἔργα του, τότε πλέον εἰσάγει καὶ τὴν ἀνάλογον νομοθεσίαν πῶς ἔντονον, ὅταν καὶ τὸ κήρυγμα του ἔγινε περισσότερον εὐπρόσδεκτον, ἐφ' ὅσον ἐβεβαίωθῃ μὲ τὰ ἔργα του πῶς προηγήθησαν αὐτοῦ. **200** Πῶς τὸ ἐβίβαζεν, λοιπόν, μὲ τὰ ἔργα του; Ἄκουσε τὸν ἴδιον νὰ λέγῃ· «Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει πῶς νὰ γένη τὸ κεφάλι του».³¹ Καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς δίδει τὴν δύναμιν νὰ ἀποδείξουν ἐμπράκτως αὐτό, ἀφ' οὗ τὸς προετοίμασεν ἔτσι καὶ δὲν ἀφῆκε νὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκην κανεινός.

Πρόσεξε δὲ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό καὶ τὸ μέγαλον του ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἀνθρώπον. Μὲ ποῖον τρόπον ὑπερβαίνει καὶ τοῦ κάθε πατέρα τὴν φιλοστοργίαν. Διότι, λέγει, σὰς δίδω αὐτὴν τὴν ἐπιτολήν, ὅχι διὰ κανένα ἄλλον λόγον, παρὰ διὰ νὰ σὺς ἀπαλλάξω ἀπὸ περιττὰς φροντίδας. Πραγματικὰ, καὶ ἂν ἀκόμη μερμηνήσῃ σήμερα διὰ τὴν αἰριανὴν ἡμέραν, πάλιν ὅμως θὰ μερμηνήσῃ καὶ αὔριον δι' αὐτήν. Πι χρειάζεται, λοιπόν, τὸ περιττόν; Διὰ τὴν θιάζεις τὴν ἡμέραν νὰ ὅπισθῃ μεγαλυτέραν ταλαιπωρίαν ἀπὸ τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτήν **B** καὶ προσθέτει εἰς τοὺς ἴδικούς της κόπους καὶ τὸ φορτίον τῆς ἐπομένης, καὶ μάλιστα, ὅταν δὲν πρόκειται νὰ ἀνακουφίσῃς μὲ τὴν προσθήκην αὐτὴν καθόλου τὴν αὔριαν

28. Δ' Κορ. 7, 32.

29. Ἰερ. 17, 34.

30. Ματθ. 10, 9 - 10.

31. Ματθ. 8, 20.

νήν, ἀλλὰ ἀπλῶς θὰ ἀποδείξῃς μόνον πλεονασμὰ περιττῶν κόπων;

Διὰ νὰ τοὺς ἐπιτιμήσῃ περισσότερον, δηλαδή, ὄφου ἔδωκε σχεδὸν ζωὴν εἰς τὸν χρόνον, τὸν παρουσιάζει ὡς νὰ γίνετα ἀδικία εἰς θάρος του καὶ νὰ διαμαρτύρεται ἐναντίον των ἐξ αἰτίας τῆς περιττῆς ταλαιπωρίας. Διότι σοῦ ἐδόθη ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ φροντίξῃς τὰ ἀναγκαῖα δι' αὐτήν. Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, προσθέτεις εἰς αὐτήν καὶ τὰς φροντίδας τῆς ἐπομένης; Μήπως, θέθεις, δὲν εἶναι ἀρκετὸν φορτίον ἡ εἰδικὴ τῆς φροντίδας; Διὰ τὴν, λοιπόν, τὴν ἐπιβαρύνεις περισσότερον; Ὅταν, ὅμως, ὁ νομοθέτης καὶ ὁ μελλοντικὸς δικαστὴς μας λέγῃ αὐτά, εἴ σκέψου πῶσον καλὰς ἐλπίδας μᾶς ἀνοίγει ἐμπροσθέν μας, ὅταν ὁ ἴδιος παραδέχεται ὅτι ἡ ζωὴ μας αὐτὴ εἶναι γεμάτη ταλαιπωρία καὶ κόπου, ὥστε καὶ ἡ φροντίδα μᾶς ἡμέρας νὰ εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ μᾶς κουράσῃ καὶ νὰ μᾶς συντρίψῃ.

Καὶ ὅμως, ἂν καὶ τόσα πολλὰ καὶ τόσα σπουδαῖα ἐλέγχθησαν, ἡμεῖς μερμινῶμεν διὰ τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ δὲν ἐνδιαφερόμεθα καθόλου διὰ τὰ οὐράνια, ἀλλὰ ἔχομεν ἀνατρέψει τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ καταπολεμοῦμεν τοὺς λόγους του καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς. Κῦπταξε, δηλαδή· Μὴ ζητεῖτε τὰ παρόντα, λέγει, καθόλου, ἡμεῖς, ὅμως, αὐτὰ ζητοῦμεν συνεχῶς. Ζητεῖτε, λέγει, τὰ ἐπουράνια. Ἡμεῖς, ὅμως, οὔτε ἐπὶ ὀλίγον δὲν ζητοῦμεν αὐτά, **D** ἀλλὰ ὅσον μερμινῶν δεικνύομεν διὰ τὰ θεϊκὰ, τόσον ἀδιαφορίαν ἔχομεν διὰ τὰ πνευματικὰ, ἡ μᾶλλον καὶ πολὺ μεγαλυτέραν. Ἄλλὰ αὐτὰ δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνωται συνεχῶς, οὔτε πάντοτε νὰ αὐθαίουν ἔτσι, ἱδοῦ, ἐπὶ δέκα ἡμέρας περιφοροῦμεν τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, ἱδοῦ ἐπὶ ἑκατὸν ἡμέρας. Δὲν εἶναι ὑποχρεωτικόν, ὅμως, νὰ ἀποθᾶσωμεν ὅπωςδήποτε καὶ νὰ πᾶσωμεν εἰς τὰ χεῖρα τοῦ δικαστοῦ; Ἄλλὰ, πιθανόν, ἡ ἀναβολὴ νὰ εἶδῃ παρηγορίαν. Μὰ, τί εἶδος παρηγορία εἶναι αὐτὴ νὰ περιμένῃς κάθε ἡμέραν κόλασιν καὶ τιμωρίαν; Ἐάν, θέθεις, θέλῃς νὰ ἔχῃς κάποια παρηγορίαν ἀπὸ τὴν ἀναβολὴν αὐτὴν, νὰ τὴν ἔχῃς, ἐπιθυμοῦμενος τὴν διόρθωσιν πῶς δίδει ἡ μετάνοια.

Πραγματικὰ, ἂν πιστεύῃς ὅτι ἡ ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας προσφέρει κάποια ἀνακούφισιν, **E** ἀσφαλῶς, εἶναι πολὺ μεγαλυτέρον κέρδος τὸ νὰ πέσῃς εἰς τὴν τιμωρίαν. Συνεπῶς, ἀς χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἀναβολὴν αὐ-

τήν, διά τὴν ἀπαλλαγὴν ἐντελῶς ἀπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων κακῶν. Διότι καμμία ἀπὸ τῶν ἐντολῶν δὲν εἶναι φορτικὴ καὶ βαρεῖα, ἀλλὰ ὅλα εἶναι τὸσον εὐκόλοι καὶ ἑλαφρά, 281 ὥστε, ὅταν προσφέρωμεν μόνον τὴν καλὴν μας διάθεσιν, ἠμποροῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ πάντα, ἔστω καὶ ἂν εἴμαστε ἐνόχοι ἀναριθμητῶν ἁμαρτημάτων. Ἐξ ἄλλου, ὁ Μανασῆς³² πολλὰς ἀνοσιουρίας εἶχεν ἀποτολήσει. Διότι καὶ τὰ χέρια του ἐσηκώσε κατὰ τῶν ἁγίων καὶ τὰ εἶδαλα εἰσήγαγε εἰς τὸν ναὸν καὶ τὴν πόλιν ἐγένεον ἀπὸ φόβου καὶ πολλὰ ἁμαρτήματα ἔκανε, πού ὤπαρέθεισαν καθὲ συγγνώμῃ. Καὶ ὅμως, ὕστερα ἀπὸ τὴν τὸσον μεγάλην καὶ τὸσον σοβαρὰν παρανομίαν, ἀπέπληυν ὅλας τὰς ἁμαρτίας ἐκεῖνας. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν καλὴν του διάθεσιν.

Διότι δὲν ὑπάρχει, πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει κενὴ ἀμάρτημα, πού νὰ μὴ φύγῃ καὶ νὰ μὴ ὑπαχωρῇ εἰς τὴν δύναμιν τῆς μετάνοιας, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ. Β Διότι, ἂν ἀλλάξαμεν μόνον φρόνημα, ἔχομεν αὐτὸν σοφόν. Ἄν θελήσῃς νὰ γίνῃς καλός, κανένας δὲν σε ἐμποδίζει. Ἦ μᾶλλον ὑπάρχει ὁ ἐμποδίζων, ὁ διάβολος, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τίποτε, ὅταν ἐσὺ προτιμῆς τὰ ἅγια καὶ προσελκῆς εἰς τὴν συμμοχίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄν, ὅμως, δὲν θέλῃς ἐσὺ καὶ ἀποκριθῆς ἀπὸ τὸν Θεόν, πῶς θὰ σὲ προστατεύσῃ; Διότι δὲν θέλει νὰ σώσῃ διὰ τῆς θείας, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησίν σου.

Πραγματικὰ, ἔν ἐσὺ, ὅταν θὰ εἴχῃς ἕνα δρόμον, πού σὲ ἐμῖσαι καὶ σὲ ἀπεστρέφεται καὶ συνεχῶς ἀπεμακρύνεται καὶ ἐφευγεν ἀπὸ κοντὰ σου, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἴθελῃς νὰ τὸν κρατήσῃς, μολοντί, θέθαια, ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ τῶν ὀπηρεσιῶν του, πολλοὺ περισσότερον ὁ Θεός, ὁ ὅποιος κάνει τὰ πάντα οὐχὶ διὰ τὴν ἰδικὴν του ἐξυπηρέτησιν, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν σου, C δὲν θὰ ἴθελῃς νὰ σὲ κρατῆ διὰ τῆς θείας. Ὅπως, πόλιν, δὲν θὰ ἐδέχετο ποτέ νὰ σὲ ἐγκαταλείψῃ, ἔάν βείξῃς καλὴν πρόθεσιν μόνον, δ,τι καὶ ἂν κἀν ὁ διάβολος,

32. Μανασῆς: βασιλεὺς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ (687 - 642), οὗτος τοῦ Ἐκενίου καὶ τῆς Ὀψιδῆ. Περιέπεσε εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ μετὰ ἄλλων εἰσήγαγε καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ Μολόχ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποῦ ἐθιστικῶς παιδί εἰς τὴν κοιλίαν Ἐννοῦ. Τὴν κατὰ τῆς ἡρηκευτικῆς κλητικῆς τοῦ ἐνίστησαν τῶν Παρθῶν κειμένην εἰς τὰ εἴδη, ἀναγινώσκουσα πολλὰς ἐξ ἀρῶν. (Παρθ. Δ' Βασικ. 21, 1 - 12. Β' Παρθ. 38, 1 - 20). Ἀργότερα μετενόησε καὶ συνεκέρθη διὰ τὴν διαγαγὴν τοῦ αἵτου.

Ὅστε, ἡμεῖς εἴμεθα οἱ αἴτιοι τῆς ὀπωλείας μας, ἐπειδὴ δὲν πλησιάζομεν τὸν Θεόν, οὔτε προσευχόμεθα πρὸς αὐτόν, οὔτε τὸν παρακαλοῦμεν ὅπως πρέπει. Ἄλλὰ, καὶ ὅταν τὸν πλησιάζωμεν, τὸ κἀνομεν αὐτό οὐχὶ σὺν τῷ ἀφελίωμεν νὰ λάθομεν κάτι, οὔτε μὲ τὴν ἀνάλογον πίστιν, οὔτε μὲ τὴν διάθεσιν τοῦ ζητοῦντος, ἀλλὰ χαμαῖωμενοι καὶ ἀδιάφοροι κἀνομεν τὰ πάντα. Βέβαια, ὁ Θεός θέλει νὰ ζητῶμεν ἀπὸ αὐτὸν καὶ αὐτὸ τὸν εὐχαριστεῖ πολύ. D διότι μόνον αὐτός ὁ ἀφελίτης, ὅταν τοῦ ζητοῦν τὸ χρέος, εὐχαριστεῖται καὶ μᾶς δίδει, ὅσα δὲν τοῦ ἔχομεν δανεῖσαι. Καὶ ἂν μὴ ἴδῃ τὸν αἰτοῦντα νὰ κἀνῃ αὐτό μὲ προθυμίαν, καταβάλλει καὶ ὅσα δὲν ἔλασεν ἀπὸ ἡμᾶς. Ἄν, ὅμως, μὲ ναυρότητα γίνετα ἡ ζήτησις, τότε καὶ αὐτός ἀναβάλλει, οὐχὶ ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ τὰ δώσῃ, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸν εὐχαριστεῖ νὰ τὰ ζητῶμεν. Δι' αὐτό, ἄλλως τε, σοῦ ἀνέφερε καὶ τὸ παράδειγμα ἐκεῖνου τοῦ φίλου, ὁ ὅποιος ἐπῆγε καὶ ἐζήτηε ψωμί ἀπὸ τὸν φίλον του κατὰ τὴν νύκτα,³³ καὶ τὸ ἄλλο παράδειγμα τοῦ δικαστοῦ ἐκεῖνου, ὁ ὅποιος δὲν ἐφοβείτο τὸν Θεόν, οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ἐνετρέπεται.³⁴

Καὶ δὲν ἐσταμάτησε μόνον εἰς τὰ παραδείγματα, E ἀλλὰ ἀπέδειξε αὐτὸ καὶ μὲ τὰ ἔργα του, ὅταν τὴν γυναῖκα ἐκείνην ἀπὸ τὴν Φοινικὴν τὴν ἀφῆσε νὰ φύγῃ, ἀφοῦ τῆς προσέφερε τὴν μεγάλην δωρεάν. Δι' αὐτῆς, λοιπόν, ἀπέδειξε ὅτι καὶ ἐκεῖνα πού δὲν πρέπει τὰ δίδει εἰς δούους τὰ ζητοῦν μὲ προθυμίαν. «Δὲν εἶναι σωστόν», λέγει, «νὰ πάρω τὸ ψωμί τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὸ ρίξω εἰς τὰ σκυλιὰ»,³⁵ ἀλλ' ὅμως τὸ ἔδωκεν, ἐπειδὴ τὸ ἐζήτησε μὲ θερμῇ. Διὰ μέσου δὲ τῶν Ἰουδαίων κατέστησε φανερόν³⁶ ὅτι εἰς τοὺς ἀδιάφορους δὲν δίδει οὔτε ὅ,τι τοὺς ἀνήκει. Δι' αὐτὸ δὲν ἐπῆραν τίποτε ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ἐχασαν καὶ τὰ ἰδικὰ των. Καὶ αὗτοι μὲν, ἐπειδὴ δὲν ἐζήτησαν, δὲν ἐπῆραν οὔτε τὰ ἰδικὰ των, ἐκείνη, ὅμως, ἐπειδὴ μὲ σφοδρότητα διετύπωσε τὸ αἰτήμα τῆς, κατάρθρωσε νὰ διεδικήσῃ καὶ τὰ ἀλλότρια καὶ, ὅ,τι ἀνήκειν εἰς τὰ παιδιὰ, τὸ ἐπῆρε τὸ σκυλί. Τὸσον μεγάλον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἐπιμονή. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἴσαι σκύλος, θὰ προτιμηθῆς ἀπὸ τὸ ἀδιάφορον τέκνον, ὅταν ἀκόμη εἶσαι. Πραγματικὰ, ὅσα δὲν κατορθῶναι ἢ φύλα, τὸσα

33. Πρωτ. Λοκ. 11, 5 ff.

34. Πρωτ. Λοκ. 18, 2 ff.

35. Ματθ. 15, 26.

κατώρθωσεν ἡ ἐπιμόνος αἴτησις. Συνεπῶς, νὰ μὴ λέγῃς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐχθρὸς μου καὶ δὲν θὰ με ἀκούσῃ. **Β** Ἀμέσως σοὺ ἀπαντᾷ, ἐάν τὸν ἐνοχλήσῃ συνεχῶς, ἂν καὶ ὄχι ἐπειδὴ εἶναι φίλος σου, ἀλλὰ ἐπειδὴ ζητεῖς μὲ ἐπιμονήν. Καὶ οὕτε ἡ ἐχθρα, οὕτε ἡ ἀκατάλληλος ὥρα, οὕτε τίποτε ἄλλο γίνεται ἐμπόδιον. Νὰ μὴ λέγῃς· Δὲν εἰμαι ἀξίος καὶ δι' αὐτὸ δὲν προσεύχομαι. Διότι καὶ ἡ Συροφονικίσσα γυναῖκα ἦτο παρομοία. Νὰ μὴ λέγῃς ὅτι ἔγω διαπράττει πολλὰς ἁμαρτίας καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν ὀργισμένον Θεόν. Ὁ Θεὸς δὲν κυττάζει τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ τὴν γνώμην. Διότι, ἐάν τὸν ἄργοντα ἐκείνον, ποῦ δὲν ἐφοβεῖτο τὸν Θεόν, οὕτε τοὺς ἀνθρώπους, ἐνετρέπετο, τὸν ἐλύγισεν ἡ χήρα, πολὺ περισσότερον θὰ προσελκύσῃ τὸν ἀγαθὸν ἢ συνεχῆς προσευχῆ.

Συνεπῶς, καὶ ἂν δὲν εἶσαι φίλος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν δὲν ἀπαιτῆς τὰ ὀφειλόμενα, **Γ** καὶ ἂν ἔχῃς καταφάγει τὴν πατρικὴν σου περιουσίαν καὶ ἐπὶ πολλῶν χρόνων ἐδρίσκῃς μακρίαις του, καὶ ἂν εἶσαι χωρὶς ἀξίαν, καὶ εἶσαι ὁ τελευταῖος θλων, καὶ ἂν τὸν πλησιάσῃς τὴν ὥρα ποῦ εἶναι ὀργισμένος καὶ ἠναγκασμένος, θέλησε μόνον νὰ προσευχθῆς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃς κοντὰ του καὶ τότε θὰ λάβῃς τὰ πάντα καὶ θὰ σῶσῃς ἑμῆσος καὶ τὴν ὄργην καὶ τὴν καποδίκην.

Ἄλλὰ, νὰ, προσεύχομαι, λέγει κάποιος, καὶ δὲν κερδίζω τίποτε. Δὲν προσεύχεσαι, θέβαια, ὅπως ἐκείνοι, δηλαδὴ, ἐνωσὶ τὴν Συροφονικίσσαν, τὸν φίλον, ποῦ ἐπίγνε ἄργα τὴν νύκτα, καὶ τὴν χήραν, ποῦ συνεχῶς ἠνώχλει τὸν δικαστὴν, καὶ τὸν υἱόν, ποῦ κατέφαγε τὴν πατρικὴν περιουσίαν. Διότι, ἐάν προσήγχεσο ὅπως αὐτοί, σφαλῶς γρήγορα θὰ ἐπετύγχανες τὸ ζητούμενον. Διότι, ἂν καὶ ὀβρισθῇ, δὲν παύει νὰ εἶναι πατέρας. **Δ** Ἄν καὶ ὀργισθῇ, ἀγαπᾷ τὸ παιδί του. Καὶ ἐν μόνον ζητεῖ, ὄχι νὰ τιμωρήσῃ διὰ τὰς ὑβρεῖς, ἀλλὰ νὰ σὲ ἴδῃ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ προσεύχῃσαι.

Μακάρι καὶ ἡμεῖς νὰ εἶχαμεν τόσην θερμότητα, ὅσον τὰ σπλάγχνα ἐκείνα τρέχουν πρὸς τὴν ἰδικὴν μας ἀγάπην. Ἄλλὰ τὸ πῦρ αὐτὸ ζητεῖ μόνον ἀφορμὴν καὶ ἐάν τοῦ προσφέρῃς μικρὸν σπινθῆρα, ἀνάπτεις ὀλόκληρον φλόγαν εὐεργεσίας. Πραγματικῶς, δὲν ἀνακατεῖ, ἐπειδὴ ἔχει ὀβρισθῆ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐσὺ εἶσαι ὁ ὀβριστὴς καὶ ἔτσι γίνεσαι σάν μεθυμένος. Διότι, ἐάν ἡμεῖς, μολοντοὶ εἰμεθα πονηροί, ὅταν μᾶς ὀβρίζουν τὰ παιδιά

μας, λυπούμεθα δι' αὐτὰ, πολὺ περισσότερον ὁ Θεός, **Ε** ὁ ὅποιος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀβρισθῇ, ἀνακατεῖ πρὸς τὸ συμφέρον σου, ποῦ εἶσαι ὀβριστὴς. Ἐάν ἡμεῖς, ποῦ ἀγαπᾶμεν σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους, εἰμεθα φιλόστοργοι, πολὺ περισσότερον φιλόστοργος θὰ εἶναι ὁ Θεός, ποῦ ἀγαπᾷ ὑπὲρ φύσιν. «Διότι καὶ ἂν εὐρεθῇ μητέρα νὰ λημονήσῃ τὰ παιδιά της», λέγει, «ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λημονήσω ποτέ».³⁶

Ἄς πλησιάσωμεν, λοιπὸν, αὐτὸν καὶ ἄς τοῦ εἰπωμεν «Ναί, Κύριε, ἀλλὰ καὶ τὰ σκυλιὰ τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα, **ΣΤ** ποῦ πίπτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν κυριῶν των».³⁷ Ἄς τὸν πλησιάσωμεν εὐκαιρῶς καὶ ἀκαιρῶς. Μᾶλλον δὲ ποτὲ δὲν εἶναι παράκαιρον νὰ τὸν πλησιάσωμεν, διότι παράκαιρον εἶναι νὰ μὴ τὸν πλησιάσωμεν συνεχῶς. Ἐκείνον, ὁμως, ποῦ ἐπιθυμῆι νὰ διδῇ, εἶναι πάντοτε κατὰλληλος στιγμή νὰ τοῦ ζητῶμεν. Ὅπως, εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν εἶναι παράκαιρος ἡ ἀναπιπὴ, καθ' ὅμοιον τρόπον οὕτε τὸ νὰ ζητῶμεν δὲν εἶναι παράκαιρον, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ ζητῶμεν. Διότι ὅπως χρειαζόμεθα τὴν ἀνακτονήν, ἔτσι χρειαζόμεθα καὶ τὴν θεοθήθειαν τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ὅταν θέλωμεν, εὐκόλῃ θὰ τὸν προσελκύσωμεν κοντὰ μας. Καὶ ὁ προφήτης ἀποκαλύπτει αὐτὸ καὶ ἀποδεικνύει ὅτι πάντοτε εἶναι ἔτοιμος νὰ προσφέρῃ τὴν εὐεργεσίαν του, ἔλεγεν «Θὰ εὐρωμεν αὐτὸν ἔτοιμον σάν ἄρσρον».³⁸ Κάθε φορὰ, Βηλαθῆ, ποῦ θὰ τὸν πλησιάσωμεν, θὰ τὸν ἴδωμεν νὰ περιμένῃ ὅτι ἐξαρτάται ἀπὸ ἡμᾶς. **Ζ** Ἐάν, ὁμως, δὲν ἀντὶδωμεν τίποτε ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, ποῦ πηγάζει ἀπὸ αὐτόν, ἡ κατηγορία εἶναι ἰδικὴ μας ἐς ἀλοκλήρου. Αὐτὴν, λοιπὸν, τὴν κατηγορίαν ἀποδίδωμεν καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν «Τὸ ἔλεός μου εἶναι σάν νεφέλη πρωτὴν καὶ σάν ἄρσρον ὀβριθὴν ποῦ περνᾷ κοντὰ σας».³⁹ Ὅτι λέγει, ἔχει τὴν ἀκόλουθον σημασίαν. Ἐγὼ μὲν οὐκ ἔδωσα ὅτι ἐξήρτατο ἀπὸ ἐμένα, ἐσεῖς ὅμως, ὅπως ὁ θερμὸς ἥλιος ἔρχεται καὶ διαλύει καὶ ἀποκρύπτει τὴν νεφέλην καὶ τὴν ἄρσρον, ἔτσι μὲ τὴν μεγάλην σας πονηρίαν ἐσταματήσατε τὴν ἀνεκφορστον μεγαλοδοσίαν. Καὶ αὐτὸ, ὁμως, εἶναι ἀπόδειξις τῆς προ-

36. Ἰη. 49, 15.

37. Ματθ. 15, 27.

38. Ἰη. 6, 3.

39. Ἰη. 6, 4.

νοίας του Θεού. "Όταν, δηλαδή, σταματάς τās εδεργεσίας του, εάν μās ἴβῃ ἑτι εἴμεθα ἀνάξιοι νά εδεργετοῦμεθα, διά νά μῆ μῶς καταστήσῃ ἀδιαφόρου.

"Αν, ὁμως, μετανοήσωμεν ὀλίγον, καί μάλιστα τόσον, ὅσον χρειάζεται διά νά ἀντιληφθῶμεν ὅτι ἔχομεν ἀμαρτήσαι, ἔ τότε δίδει περισσώτερον ἀπό τήν πηγὴν καί προσφέρει ἀφθονώτερα ἀπὸ τὸ πέλαγος. Καί ὅσον περισσώτερα θά πάρῃς, τόσον πῶς πολὺ χαίρεται. Καί ἔτσι πάλιν προθυμοποιεῖται διά νά μῶς δώσῃ περισσώτερα. Διότι θεοῦρα ἰδικόν του πλοῦτον τήν ἰδικήν μῶς σωτηρίαν καί τὸ νά διδῇ συνεχῶς εἰς τοὺς ζητοῦντας. Αυτό, λοιπόν, ἐδήλωσε καί ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν· «Πλουσίως εἰς δόλου τοῦ τὸν ἐπικαλοῦνται».¹ "Όταν, ὁμως, δέν ζητήσωμεν, τότε ὀργίζεται. "Όταν δέν ζητήσωμεν, τότε μῶς ἀποστρέφεται. Δι' αὐτό, ἄλλως τε, ἐπιτόχουεν, διά νά μῶς κάνῃ πλουσίως. Δι' αὐτό ὑπέστη δόλα ἐκεῖνα, **Δ** ὥστε νά μῶς προτρέψῃ νά ζητῶμεν.

Συνεπῶς, ἄς μῆ ἀπελιπώμεθα. Ἄλλά, ἀφοῦ ἔχομεν τόσας ἀφορμὰς καί τόσας καλὰς ἐλπίδας, καί ἂν ἀκόμη κάθε ἡμέραν ἀμαρτάνωμεν, ἄς τὸν πλησιάζωμεν διά νά τὸν παρακαλοῦμεν, νά τὸν ἱκετεύωμεν καί νά ζητοῦμεν τήν ἀφεσὶν τῶν ἀμαρτημάτων. "Ἐτσι, λοιπόν, καί πρὸς τήν ἀμαρτίαν θά γίνωμεν πῶς διορατικοί καί τὸν διάβολον θά ἀποκαρῶμεν καί τοῦ Θεοῦ τήν φιλανθρωπίαν θά προκαλέσωμεν καί τῆ μελλοντικῆ ἀγαθὰ θά ἐπιτόχουμεν, με τήν χάριν καί τήν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. **Ε** εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καί τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμήν.

40. Ρωμ. 10. 12.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'

(Ματθ. ζ, 1-20)

201 «Νά μῆ κρίνετε τὸν πλησίον σας, διά νά μῆ κριθῆτε».¹

Τι λοιπόν; Δέν πρέπει νά ἐλέγχωμεν τοὺς ἀμαρτάνοντας; Διότι καί ὁ Παῦλος τὸ ἴδιον ἀκριβῶς διδάσκει, ἢ μᾶλλον ἐκεῖ ὁ Χριστὸς διά μέσου τοῦ Παύλου λέγει· «Σὺ διατί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; καί σὺ διατί περιφρονεῖς τὸν ἀδελφόν σου;»² Καί, «Ποῖος εἶσαι σὺ, πού κρίνεις ζῆνον ὑπέρητην;»³ Καί πάλιν, «Ὥστε μῆ κάνετε καμμίαν κρίσιν πρὶν ἀπὸ τῶν ὀρισμένων χρόνων, ἕως δτου ελθῇ ὁ Κύριος.»⁴ **Β** Διατί ὁμως ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος λέγει· «Ἐλέγξε, ἐπίπληξε, παρηγόρησε.»⁵ Καί· «Ἐκεῖνους πού ἀμαρτάνουν, ἔλεγε ἐνώπιόν δόλων;»⁶ Καί ὁ Χριστὸς ἐπίσης εἰς τὸν Πέτρον εἶπεν· «Πήγαινε καί ἔλεγε αὐτόν, ὅταν θά εἶσθε οἱ δύο σας μόνοι... Ἐάν δέν σέ ἀκούσῃ, τότε πάρε μαζί σου ἀκόμη ἕνα, καί εάν οὔτε τότε δέν ὑποχωρήσῃ, νά τὸν καταγγεῖλῃς εἰς τὴν ἐκκλησίαν;»⁷ Διατί λοιπόν ἐποθεῖται τοσούτος ἐλεγκτὰς καί ὄχι μόνον ἐλεγκτὰς, ἀλλὰ καί τιμωροῦς;⁸ Διότι ἐκεῖνος πού δέν θά ὑπακούσῃ εἰς κανένα ἀπὸ αὐτοῦ, καθάρισε νά θεωρῆται ὡς ἐθνικός⁹ ἢ τελώνης.¹⁰

¹ Ἄλλά τότε διατί ἔβωσεν εἰς αὐτοὺς καί τὰ κλειδιά τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; ² Πραγματικά, εάν δέν πρό-

1. Ματθ. 7. 1.

2. Ρωμ. 14. 10.

3. Ρωμ. 14. 4.

4. Α' Κορινθ. 4. 5.

5. Β' Τιμοθ. 4. 2.

6. Α' Τιμοθ. 5. 21.

7. Ματθ. 18. 15-17.

8. Ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐν Ματθ. 14. 15-17 λεγόμενα.

9. Νά θεωρῆται, δηλαδή, εἰθωολόγητος, μὴ ἀνήκων εἰς τὸν κερῖον τὸν τοῦ Θεοῦ.

10. Οἱ τελῶνες, ἄς γνωστοῦ, ἐισράξουσες τὰς ρωμαϊκὰς φέρας ἔσαν φεροῦμενοι, ἀσέβητοι καί ἔθνητοι.

11. Πρὸς Ματθ. 16. 18.

κείται να κρίνουν, τότε δεν θα έχουν καμμίαν Ισχύον C και δασκοπα έλασαν την έξουσίαν να δένουν και να λύουν. Και άκόμη, εάν θεωρηθή όρθή ή άποικς αυτή, θα ανατραπή έξ δλοκλήρου ή κρατούσα τάξις και εις την εκκλησίαν και εις τας πόλεις και εις τας οικογενείας. Διότι, πραγματικά, εάν ό κύριος δεν κρίνη τόν ύπηρέτην ή κυρία την δούλην, ό πατέρας τόν υτόν και ό φίλος τόν φίλον, θα αυδήθη πολύ ή κακία. Άλλά διατί λέγω ό φίλος τόν φίλον (να κρίνη); "Εάν δεν κρίνωμεν τούς έχθρούς μας, ουδέποτε θα κατορθώσωμεν να καταπαύσωμεν την ύπάρχουσαν έχθραν και τα πάντα θα γίνουν άνω κάτω.

Ποία είναι λοιπόν ή έννοια τών λόγων αυτών; ¹² "Ας προσέχωμεν με έμπειρίαν, διά να μη νομίζη κανείς ότι τα φάρμακα τής σωτηρίας και οι νόμοι τής ειρήνης είναι νόμοι που φέρουν την αντροπήν και προκαλούν την σύγχυσιν. D Κυρίας όμως και με τα έπίμμενα απέβειλε την άξιαν του νόμου αυτού εις έκείνους που έχουν μουλό, όταν ειπεν: «Διατί θλίπεις την άγκίδα, που είναι εις τό μάτι του άδελφού σου, ενώ τό δοκίρι, που είναι εις τό μάτι σου, δεν τό παρατηρείς;» ¹³ "Εάν τώρα εις πολλούς διαφόρους διδη την έντύπωσιν ότι παραμένει άκόμη άκατανόητοι τό λεγόμενον, θα προσπαθήσω άπ' άρχης να τό καταστήσω πιο σαφές. Διότι εις τό σημείον αυτό, όπως έγω τούλάχιστον νομίζω, δεν διατάσσει να μη κρίνωμεν όλα εν γένει τα άμαρτήματα, ούτε έξ δλοκλήρου άπαγορεύει την κρίσιν, άλλ' άπευθύνεται πρós έκείνους, που, ενώ θαυρόνται με άμέτρητα κακά, εν τούτοις έπικρίνουν τούς άλλους δι' άσημαντα άμαρτήματα. Νομίζω δε ότι έδώ ύπαίνισσεται και τούς Ιουδαίους, E που οι ίδιοι άφ' ενός μόνω χωρίς συναίσθησιν διέπραττον τας μεγαλύτερας άμαρτίας, άφ' έτέρου δε ήσαν μικροί κατηγοροί τών πλησίων των διά μικρά και άσημαντα άμαρτήματα. Διά τό ίδιον πράγμα τούς ώνειδίξει και πρós τό τέλος τής έπιγγελίς τής του, όταν έλεγεν, ότι: «Δένετε φορτία θωρεία και δυσθάστακτα, έσοις όμως δεν θέλετε ούτε με τό δάκτυλό σας να κινήσετε αυτά», ¹⁴ και «δίνετε τό δέκατον από τόν δούσιον και από τό άνηθον» **24**

12. Δηλαδή, τής έντολής: «Μή κρίνεις, ίνε μη κριθής».

13. Ματθ. 7, 3.

14. Ματθ. 23, 4. Το χωρίον διδεται από τού Χριστούσιμου έλατρός: φλλαγμένον διά να προσκρησθή εις τήν έννοιαν τών λεγόμενων.

και αφήσατε τά σπουδαιότερα του νόμου, τό δίκαιον και την αγάπην και την πίστιν» ¹⁵ φαίνεται λοιπόν ότι άπευθύνεται και πρós τούς Ιουδαίους ουγκρατών αυτούς έκ τών προτέρων δι' όσα έπρόκειτο να κατηγορήσουν τούς μοθητάς. Διότι, άν και έκείνοι δεν διέπραξαν κανένα παρόμιον άμαρτήμα, εν τούτοις έθεωρετό ως άμαρτήμα τό γεγονός ότι δεν έφύλασσον την αγίαν του Σαββάτου, έτρωγον χωρίς να πλύσουν τά χέρια των και συνέτρωγον με τούς τελώνας. Το ίδιο λέγει και εις άλλο σημείον: «Που στραγγίζετε τό κουνούπι, ενώ καταπίνετε την καμήλα;» ¹⁶ "Επί πλέον, θεσπίζει και κοινόν νόμον δι' αυτά.

Μά και ό Παύλος γράφει πρós τούς Κορινθίους δεν τούς άπηγόρευεν έξ δλοκλήρου τό να κρίνουν, άλλ' άπηγόρευσε να εκφέρουν κρίσιν διά τούς προϊσταμένους των και δι' ύπόθεσιν που δεν έχει άποδειχθή πλήρως. B Δέν ώρισε να μη διαρθώνουν τούς άμαρτάνοντας εν γένει, ούτε έπέτιμα τότε όλους άδικακρίτως, άλλά έπέπληξε τούς μοθητάς που εκρίναν τούς διδασκάλους των και τούς διαβάλλοντας τούς άθώους, ενώ οι ίδιοι ήσαν έννοχοι άπειρών κακών. Αυτό υπεδήλωσε και ό Χριστός εν προκειμένω, και όχι μόνον τό υπεδήλωσεν, άλλά και πολύ έξεφώθησε και άφευκτον καθώρισε την τιμωρίαν. «Διότι με τό κριτήριο που κρίνεται, θα κριθήτε», ¹⁷ λέγει. Πραγματικά, όταν καταδικάζεις έκενον, λέγει, άλλά τόν έαυτόν σου και καθιστάς φοσερόν τό δικαστήριον και άκριθείς τας εσθίνους σου.

"Όπως ακριβώς, δηλαδή, κατά την συγκώρησιν τών άμαρτιών μας ή άρχή γίνεται από ήμάς, ¹⁸ καθ' όμοιον τρόπον και εις την περίπτωσιν τής κρίσεως αυτής από ήμάς καθορίζονται τά μέτρα τής καταδικής μας. C Διότι δεν επιτρέπεται ούτε να διειδίζωμεν ούτε να γλευαζώμεν, άλλά να νουθετώμεν, ούτε να κατηγορώμεν, άλλά να συμβουλεύωμεν, ούτε να επιτιθέμεθα με αυθάδειαν, άλλά να διαρθώνωμεν με φιλοστοργίαν. Διότι, όταν δεν φροντίζης δι' αυτόν, όχι έκενον, άλλά τόν έαυτόν σου παραδίδεις εις την εσχάτην τιμωρίαν, κάθε φορά που θα χρειασθή να εκφέρης κρίσιν διά τα άμαρτήματά του.

Βλέπεις ότι αι δύο αυτά έντολοι και έλαφρα είναι

15. Ματθ. 23, 23.

16. Ματθ. 23, 24.

17. Ματθ. 7, 2.

18. Πράκ. Μαρτ. 8, 12, 14-15.

καὶ αἰτία μεγάλων ἀγαθῶν γίνονται διὰ τοὺς πειθόμενους εἰς αὐτάς, ὅπως πάλιν καὶ μεγάλων κακῶν διὰ τοὺς ἀδιαφοροῦτάς δι' αὐτάς; Πραγματικά, ὅποιος συγχωρεῖ τὸν πλησίον του, τὸν ἑαυτὸν του πρῶτα ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, χωρὶς καθόλου νὰ κοιτάσῃ **Δ** καὶ ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἐξετάσῃ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων μὲ ἐνδιαφέρον καὶ διάθεσιν συγχώρησας μεγάλο ἀπόθεμα συγγνώμης συνεκέντησεν ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὴν κρίσιν του αὐτῆν. Τί λοιπόν; Ἐάν πορνεῖ, λέγει, νὰ μὴ τοῦ εἶπαὶ ὅτι ἡ πορνεία εἶναι κακόν, οὐτὲ νὰ προσποθῶ νὰ διορθώσω τὸν ἀσελοῦντα; Νὰ τὸν διορθώσῃ, θέθαια, ἀλλ' ὅχι νὰ ἀπειθῇ τὴν καταδίκην, σὺν πολέμῳ καὶ ἐχθρῶς, ἀλλὰ σὺν ἱατρῶς νὰ ἐτοιμάσῃ φάρμακα. Διότι δὲν εἶπε νὰ μὴ σταματήσῃς ἐκεῖνον ποῦ ἁμαρτάνει, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸν κρίνῃς, δηλαδή, νὰ μὴ γίνεσαι σκληρὸς δικαστής. Ἐξ ἄλλου, ὅπως προηγουμένως εἶπα, ἡ ἐντολὴ αὐτὴ δὲν ἐλέγχῃ διὰ τὰ μεγάλα καὶ ἀπηγορευμένα ἁμαρτήματα, **Ε** ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα ποῦ οὐτὲ κἄν θεωροῦνται ἁμαρτήματα. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Διατί φλέπεις τὴν ἀγκίδα, ποῦ εἶναι εἰς τὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου;»¹⁹

Πραγματικά, σήμερον πολλοὶ κάνουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Δηλαδή, ἐάν ἴδουν ἕνα μοναχὸν νὰ ἔχη ἕνα ἐπὶ πλεόν ἔνδυμα, ἀμέσως τοῦ προβάλλουν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου.²⁰ Ἐνῶ οἱ ἴδιοι διαπράττουν ἀπειροὺς ἄρπαγὰς καὶ κάθε ἡμέραν ἐπιδίδονται εἰς τὴν πλεονεξίαν. Ἐάν πάλιν τὸν ἴδουν νὰ τρώγῃ ἀφθονον τροφήν, γίνονται σκληροὶ κατηγοροὶ του, ἐνῶ αὐτοὶ καθημερινὰ μεθοῦν καὶ ὀργιάζουν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι, μαζί μὲ τὰ ἱδικά των ἁμαρτήματα, μὲ τὴν συμπεριφορὰν των αὐτῆν συγκεντρῶνουν διὰ τοὺς ἑαυτοῦς των μεγαλύτερον πῦρ καὶ γάλλον τὸ δικαίωμα κάθε ἀπολογίας. Διότι σὺ θεοσεὺς νόμον ὅτι πρέπει μὲ ἀκρίβειαν νὰ ἐξετάξῃ τὰ ἱδικά σου ἁμαρτήματα, ἀφοῦ δίκασας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰς ἀμαρτίας του πλησίον σου. Συνεπῶς, νὰ μὴ ἔχης τὴν γνάμην ὅτι ἡ ἐντολὴ εἶναι θεωρεῖται, ἐάν πρόκειται καὶ σὺ νὰ ἔχῃς τόσας εὐθύνas.

¹⁹ Ὑποκριτὰ, θύγαλε πρῶτα τὸ δοκάρι ἀπὸ τὸ ἱδικόν σου μάτι.²¹ **Β** Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς θέλει νὰ δείξῃ τὴν

19. Ματθ. 7, 3.
20. Ματθ. 10, 10.
21. Ματθ. 7, 5.

μεγάλῃν του ὀργῆν δι' ἐκεῖνος ποῦ ἐνεργοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Πραγματικά, ὁσέως θέλῃ νὰ δείξῃ ὅτι ἕνα ἁμάρτημα εἶναι μεγάλο καὶ ἡ μεγάλη εἶναι ἡ τιμωρία καὶ ἡ ὀργὴ του δι' αὐτὸ, ἀρχίζει μὲ ὀρθοῦσιν λόγον. Ὅπως ἀκριβῶς, βηλασθῆ, μὲ ἀγανάκτησιν ἔλεγε πρὸς ἐκεῖνον ποῦ μὲ θία ἐξήτει τὰ ἑκατὸν θηνάρια «Δούλε ποιηρῆ, ὅλο τὸ χρέος σου ἐκεῖνο σοῦ τὸ ἐχάρισσα»,²² ἔτσι καὶ ἐδῶ χρησιμοποιοῖ τὸ «ὕποκριτὰ, Διότι ἡ κρίσις αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν προέρχεται ἀπὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλ' εἶναι ἀποτελέσματα μισανθρωπίας. Καὶ φορεῖ μὲν τὴν μάσκαν τῆς φιλαθρωπίας, ἀλλ' ἐκτελεῖ ἔργον ἐσχάτης ποιηρίας, μὲ τὸ νὰ φθεῖρῃ τοὺς πλησίον του μὲ περιττοὺς χλευασμοὺς καὶ κατηγορίας, **Γ** λαμβάνων ἀσθαρέτως τὴν θέσιν τοῦ διδασκάλου, ἐνῶ δὲν εἶναι ἀξίος οὔτε μαθητῆς νὰ εἶναι. Δι' αὐτὸ τὸν ἀπεκάλεσεν ὑποκριτὴν. Σὺ λοιπόν ποῦ εἶσαι τόσοσιν αὐστηρὸς εἰς τὴν κρίσιν σου διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων, ὥστε νὰ προσέχης καὶ τὰ μικρά, διατί ἀδιαφορεῖς τόσοσιν διὰ τὰ ἱδικά σου, ὥστε νὰ παραθλέπῃς καὶ τὰ μεγάλα;

«Θύγαλε πρῶτα τὸ δοκάρι ἀπὸ τὸ ἱδικόν σου μάτι». Βλέπεις ὅτι δὲν ἀπαγορεύει τὴν κρίσιν, ἀλλὰ διατάσσει νὰ θύγῃς πρῶτα τὸ δοκάρι ἀπὸ τὸ μάτι σου, καὶ ὕστερα νὰ διορθώσῃς τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων; Πραγματικά, ὁ καθένας τὰ ἱδικά του ἁμαρτήματα γνωρίζει καλύτερα παρὰ τὰ μικρότερα καὶ, ἀκόμη, τὸν ἑαυτὸν του ἀγαπᾷ περισσότερο παρὰ τὸν πλησίον του. **Δ** Συνεπῶς, ἐάν κρίνῃς τὴν κρίσιν ἀπὸ ἐνδιαφέρον, νὰ ἐνδιαφερῆς πρῶτα διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, ὅπου τὸ ἁμάρτημα εἶναι καὶ πῶς φαιερὸν καὶ μεγαλύτερον. Ἐάν ὅμως ἀδιαφορῇς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, εἶναι αὐταπόδεικτον ὅτι καὶ τὸν ἀδελφόν τὸν κρίνεις ὄχι ἀπὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν μισεῖς καὶ ἐπιθυμεῖς νὰ τὸν διαπομπέωσῃς. Ἐάν, θέθαια, εἶναι ἀνάγκη νὰ κρίθῃ αὐτὰς, ἄς κρίθῃ ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ δὲν ἔχει ὑποπέσει εἰς κανένα παρόμοιον ἁμάρτημα καὶ ὄχι ἀπὸ ἐσέ. Ἐπειδὴ, δηλαδή, διετόπως μεγάλα καὶ ὑψηλά διδάγματα εὐσεβείας, διὰ νὰ μὴ λοχυρῶνται ὁ καθένας ὅτι εἶναι εὐκόλον μὲ τὰ λόγια νὰ φιλοσοφῇ διὰ τὰ παρόμοια ζητήματα, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀποδείξῃ τὴν πεποίθησιν του καὶ ὅτι διὰ κανένα ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα δὲν

22. Ματθ. 18, 23.

ήτο ένοχος, αλλά εις όλα απέδειχθη νικητής. Ε δι' αυτό ειπε την παραπάνω παραβολήν.²³

Πραγματικά, και ό Κύριος επρόκειτο ύστερα από αυτά να κρίνη, όταν έλεγεν «Άλλοιμονον εις έσάς γραμματείς και φαρισαίοι ύποκριταί».²⁴ Άλλά δέν έδραύνετο με τά ίδια άμαρτήματα. Διότι ούτε άγκίδα έβγαζεν ούτε δοκάρι ειχεν εις τά μάτια του, άλλ' άφου ήτο καθαρός από όλα αυτά, διώρωνε τά σφάλματα όλων των άλλων. Διότι δέν πρέπει, λέγει, να κρίνη κανένας τους άλλους, όταν ό ίδιος είναι υπεύθυνος διά τά ίδια άμαρτήματα.

Άλλά διατί παραφεύεσαι πού ό Ήσους έθεσε τον νόμον αυτόν; **23:7** άφου και ό ληστής εδρισκόμενος εις τον σταυρόν τον ένώνριζεν, όταν έλεγεν εις τον άλλου ληστήν «Δέν φοβείσαι τον Θεόν, άφου εδρίσκεσαι εις την ίδίαν καταδικήν»;²⁵ και διετύπωνε τά ίδια νοήματα με τον Χριστόν.

Ευ όμως τό ίδιο σου δοκάρι όχι μόνον δέν τό θγάζεις, άλλ' ούτε τό βλέπεις, ενώ την άγκίδα του άλλου όχι μόνον την βλέπεις, αλλά και την κρίνεις και επιχειρείς να την θγάλης. Ξάν κάποιον πού πάσχει από φοβεράν υδραπικίαν ή από κάποιο άλλο άνίατον νόσημα και τό παραμελεί, ενώ κατηγορεί τον άλλον πού δέν φροντίζει ένα μικρόν άγκον. Έάν όμως είναι κακόν να μη βλέπωμεν τά άμαρτήματά μας, είναι διπλό και τριπλό κακόν τό να κρίνωμεν και τους άλλους. **B** ενώ οι ίδιοι περιφερόμεν χωρίς συνείδησιν τά δοκάρια εις τά μάτια μας. Διότι ή άμαρτία είναι θαυτερά από τό δοκάρι.

Η έντολή λοιπόν πού έβασε με όσα ειπεν έχει την έξης σημασίαν «Όποιος είναι υπεύθυνος δι' άπειρά κακά να μη γίνεται σκληρός δικαστής των άμαρτημάτων των άλλων και μάάλιστα όταν αυτά είναι μικρά. Δέν καταργεί τον έλεγχον και την διόρθωσιν, αλλά άπαγορεύει την άδυσφορίαν των οικείων άμαρτιών και την διαπόμψουσιν των ξένων, διότι αυτό ώδηγεί εις μεγάλην κακίαν, άφου εισήγε διπλήν πονηρίαν. Πραγματικά, όποιος έχει άποφασίσει να παραμελή τά ίδια του άμαρτήματα, έστω και άν είναι μεγάλα, και να έξεται ή με σκληρότητα τάς άμαρτίας των άλλων, έστω και άν είναι μικρά

23. Ηρόδ. Μαρθ. 7, 3.

24. Μαρθ. 23, 14.

25. Λουκ. 93, 40.

και άσημαντοι, ύφίσταται διπλήν φοβράν, άφ' ενός μεν διότι άδιαφορεί διά τά ίδια του, C άφ' έτέρου δέ διότι με έχθραν και απέχθειαν κινείται προς όλους και κάθε ημέραν θυθίζεται εις την εσχάτην σκληρότητα και άπανθρωπίαν.

Άφου, λοιπόν, όλα αυτά τά κακά τά έξηφάνισε με την καλήν αυτήν νομοθεσίαν, προσέθεσεν πάλιν άλλην έντολήν, όταν ειπεν «Μη δίνετε τό άγιον εις τά σκυλιά και μη ρίχνετε έμπρός εις τους χοίρους τά μαργαριτάρια σας».²⁶ Μολογίτι, θέθαια, όταν επροχώρησε, λέγει ό ευαγγελιστής, προέτρεπεν «Έκείνο πού ακούτε κρυφά εις τό αύτι, κηρύξατέ το από τις ταρατάς».²⁷ Άλλά ή έντολή αυτή δέν είναι αντίθετος προς την προηγουμένη. Διότι ούτε εκεί διάταζε να κηρύξουν προς όλους άδιακρίτως, **D** αλλά να κηρύξουν με παραοχήν προς εκείνους πού πρέπει. Σκυλιά εν προκειμένω ονομάζει εκείνους πού ζουν εις άνίατον άσέθειαν και άφησε να έννοηθη ότι δέν έχουν έλπίδα να αλλάξουν προς τό καλύτερον, χοίρους δε εκείνους πού περνούν την ζωή των μέσα εις την άκολασίαν. Όλοι αυτοί άκριθώς ειπεν ότι είναι άνάξιοι να ακούσουν μίαν παραοχίαν διδασκαλίαν. Έε άλλου και ό Παύλος αυτό ήθέλε να δηλώση, όταν έλεγεν «Ό φυσικός άνθρωπος» δέν δέχεται όσα προέρχονται από τό Πνεύμα, διότι δι' αυτόν είναι μωρία».²⁸ Άλλά και εις πολλές άλλας περιπτώσεις λέγει ότι ή διεφθαρμένη ζωή είναι αιτία της μη παραδοχής των τελευταίων δόγμάτων.

Διά τον λόγον αυτόν διατάσσει να μη άνοιγουν τάς θύρας εις αυτούς, διότι, όταν διδοχθούν, γίνονται θρασύτεροι. **E** Πραγματικά, εις μεν τους ευσθεείς και συνετούς, όταν άποκαλύπτονται τά δόγματα της πίστεως, φαίνονται σεβαστά, ενώ εις τους άναρθήτους, συμβαίνει αυτό περισσότερο, όταν τά άγνοούν. Έπειδή, λοιπόν, διά των φυσικών δυνάμεων δέν είναι δυνατόν να μάθουν αυτά, δι' αυτό ός μένου κρυφά, λέγει, διά να τά σεβασθούν, έστω και από άγνοίαν. Διότι ούτε ό χοίρος γνωρίζει ποτέ τί είναι πραγματικά τό μαργαριτάρι. **23:9** Έπειδή, λοι-

23. Μαρθ. 7, 6.

27. Μαρθ. 10, 27.

28. Ούτω χαρακτηρίζεται ό άνθρωπος πού ζή κατά σώμα, χωρίς να έχη φησι:νή από τό άγιον ήνέτημα.

29. Α' Κορινθ. 2, 14.

πόν, δὲν τὸ γνωρίζει, ὅς μὴ τὸ θέλη, διὰ τὴν μὴ καταπατήσῃ, ὅτι δὲν γνωρίζει. Πραγματικά, δὲν προκύπτει καμμία ὠφέλεια, παρά μεγαλύτερα ζημία δι' ἐκείνους ποὺ ἔχουν αὐτὴν τὴν διέθεσιν καὶ τὰ ἀκούουν. Διότι καὶ τὰ ἅγια θεσηλῶνται ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ δὲν γνωρίζουν τί εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα αὐτὰ καὶ ἐκείνοι ἀποθρασύνονται περισσύτερον καὶ ὀπλίζονται ἐναντίον μας. Αὐτὸ θέθαια σημαίνει τὸ «Μὴ τὰ καταπατήσουν μὲ τὰ πόδια τους καὶ ἔπειτα στραφῶν καὶ σὰς ἐσεχίσουν».³⁰

Καὶ ὅμως, λέγει κάποιος, ἔπρεπε τὰ δόγματα τῆς πίστεως νὰ εἶναι τόσο ἰσχυρά, ὥστε καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν νὰ παραμένουν ἀπρόσβλητα καὶ νὰ μὴ δίδουν εἰς τοὺς ἄλλους λαθάς ἐναντίον μας. Καί, ἀλλά τὴν λαθὴν δὲν τὴν δίδουν ἐκεῖνα, ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι αὐτοὶ εἶναι χοῖροι. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ καὶ τὸ μαργαριτάρι, ὅταν καταπατήται, ἔσθ' ὅταν καταπατεῖται ἐπειδὴ εἶναι ἄξιον καταφρονήσεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔπεσαν εἰς τοὺς χοίρους. Καὶ σωστὰ εἶπεν «Μήπως στραφῶν καὶ σὰς ἐσεχίσουν». Διότι κάνουν τοὺς συνετοὺς, διὰ τὴν μάθου. Ὅταν ὅμως μάθουν, τότε ἀποβάλλουν τὴν μάσκα τῆς ὀπκροσίας καὶ διακωμωδοῦν, χλευάζουν καὶ περιπαίζουν μὲ τὴν Ἰδεάν ὅτι μὰς ἐξηπάτησαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν εἰς τὸν Τιμόθεον «Φυλάξου καὶ σὺ ἀπ' αὐτῶν, διότι πολὺ ἀντέστη εἰς τοὺς λόγους μας».³¹ Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει «Καὶ τούτους ἀπόφευγε».³² Καὶ ἀκόμη: «Ἀρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ πρῶτην καὶ δευτέρῃν νουθεσίαν ἀφῆνέ τον».³³

Συνεπῶς, δὲν ὀπλίζονται ἐναντίον μας ἀπὸ τὰ μυστήρια, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι εἶναι ἀνόητοι καὶ συμπεριφέρονται ἔτσι, ὥστε τοὺς κυριεῖται μεγαλύτερα θλακεία. Ἐ Δι' αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸν κέρδος νὰ μένουν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀγνοίας αὐτοί, διότι τότε δὲν καταφρονοῦν τὰ δόγματα. Ὅταν ὅμως τὰ μάθουν, ὀφίστανται διπλὴν ζημίαν. Δηλαδὴ, καὶ οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ἔχουν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν γνώσιν αὐτὴν, ἀλλὰ θὰ ὄψουσιν μεγαλύτερον θλάθην, καὶ εἰς ἐσὲ θὰ δημιουργήσουν πολλὰς δυσκολίας.

* Ἄς ἀκούσουν αὐτὰ ὅσοι χωρὶς εὐσέδειαν ἔρχονται

30. Ματθ. 7, δ.
31. Β' Τιμόθ. 4, 16.
32. Β' Τιμόθ. 3, δ.
33. 1η. 3, 10.

εἰς ἐπαφὴν μὲ ὄλους καὶ κάνουν εὐκαταφρόνητα τὰ ἄξια σεβασμοῦ. Διότι δι' αὐτὸ τελοῦμεν τὰ μυστήρια μὲ κλειστάς τὰς θύρας καὶ ἀπαμαρτύνουμεν τοὺς ἀμύητους, ὅχι ἐπειδὴ θεωροῦμεν αὐτὰ ἀδύνατα, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἀκόμη ἀτελεῖς διὰ τὴν πιστεύουσαν εἰς αὐτὰ. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ Κύριος ὠμίλει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους μὲ παραβολὰς πολλὰς φάρας. Ὡ ἐπειδὴ, ἔν καὶ ἐλλεπον, δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἴδουν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος πρόετρεπε νὰ γνωρίζουν πῶς πρέπει νὰ ἀπαντοῦν εἰς τὸν καθένα.

«Ζητεῖτε καὶ θὰ σὰς δοθῇ, ἐρευνάτε καὶ θὰ εὑρετε, κτυπάτε καὶ θὰ σὰς ἀνοιχθῇ ἡ πόρτα».³⁴ Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἔδωσαν ἐντολὰς μεγάλας καὶ ἄξιας θαυμασμοῦ καὶ τοὺς διέταξε νὰ εἶναι κυρίαρχοι τῶν παθῶν τῶν καὶ τοὺς ὠδηγήσῃ πρὸς αὐτὸν τὸν σῶσαν καὶ ἀκόμη τοὺς πρόετρεψε νὰ προσπαθοῦν νὰ ὁμοιάσουν κατὰ τὸ δυνατόν ὅχι πρὸς τοὺς ἀγγέλους ἢ τοὺς ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον τοῦ σύμπαντος, τοὺς δὲ μαθητάς παρώθησεν ὅχι οἱ ἴδιοι μόνον νὰ ἐφαρμόζουν τὰς ἐπιταγὰς τοῦ αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ συνετίξουν καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ἐχωρίζουν τοὺς πονηροὺς ἀπὸ τοὺς μὴ πονηροὺς καὶ τοὺς κύνιας ἀπὸ τοὺς μὴ κύνιας. Ἐ (πολλὰ εἶναι, θέθαια, τὰ κρυπτά εἰς τοὺς ἀνθρώπους), διὰ τὴν μὴ λέγουσιν ὅτι αὐτὰ εἶναι παραγγέλματα δύσκολα καὶ ἀθάστακτα, (διότι παρακάτω ὁ Πέτρος ἐξέφρασε κατὰ τέτοιον, ὅταν εἶπεν «Καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ σωθῇ»;³⁵ Καὶ πάλιν «Ἐάν ἔσαι ἔχη τὸ πρῶγμα διὰ τὸν ἄνθρωπον, δὲν συμφέρει νὰ ἔλθῃ κανεὶς εἰς γάμον».³⁶ διὰ τὴν μὴ ἐπαναλαμβάνουσαν τὰ ἴδια, λοιπὸν), ~~37~~ κυρίως, θέθαια, ἀπέδειξε καὶ μὲ ὅσα εἶπε προηγουμένως ὅτι αἱ ἐντολὰς τοῦ εἶναι εὐκόλοι, ἀφοῦ παρεθέσε πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς συλλογισμοὺς, ποὺ εἶχαν πειστικὴν δύναμιν. Τέλος προσθέτει καὶ τὸ ἐπιτέγασμα τῆς εὐκολίας, ἐφευρίσκει ὅχι ἀσχημῶντων παρηγορίαν διὰ τὰς ἐπιμόνους προσευχάς. Πραγματικά, δὲν ἐπιβάλλεται, λέγει, οἱ ἴδιοι νὰ φροντίζωμεν μόνον, ἀλλὰ πρέπει νὰ επικαλούμεθα καὶ τὴν ἀναοθεν βοήθειαν. Καὶ τότε θὰ ἔλθῃ ἰσχυρότερος καὶ θὰ σταθῇ δίπλα μας καὶ θὰ μὰς βοηθήσῃ εἰς τοὺς ἀγῶνας μας καὶ διασθῇ τὰ κα-

34. Ματθ. 7, 7.
35. Ματθ. 19, 25.
36. Ματθ. 19, 10.

ταστίση εύκολα. Δι' αὐτό μᾶς προέτρεψε νὰ ζητούμεν καὶ μᾶς ἔδωσεν ἑγγυήσεις διὰ τὸ ὅτι θὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ αἰτήμα μᾶς.

Ἀλλὰ δὲν παρώθησεν ἀπλῶς νὰ ζητοῦμεν, ἀλλὰ νὰ ζητοῦμεν συνεχῶς καὶ ἐντόνως. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ζητεῖτε». Πραγματικὰ, ὁσπος ζητεῖ κατὰ Β' ἀφοῦ διώξῃ κάθε τι ἄλλο ἀπὸ τὸ μυαλὸ του, ἀφοσιώνεται ἀποκλειστικὰ εἰς ἐκεῖνο καὶ δὲν προσέχει εἰς κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα. Καὶ αὐτὸ ποῦ λέγω τὸ γνωρίζουν καλά, ὅσοι ἔχασαν ἢ χρῆματα ἢ βούλους καὶ ζητοῦν νὰ τοὺς εὗρουν. Μὲ τὸ «ζητῶ», λοιπὸν, αὐτὸ ἤθελε νὰ διδάξῃ, ἐνῶ μὲ τὸ «κρούω» κατέστησε φανερὸν ὅτι πρέπει νὰ προσερχώμεθα πρὸς τὸν Θεὸν μὲ προθυμίαν καὶ θερμὴν διάθεσιν.

Συνεπῶς, νὰ μὴ εἶσαι ἀδιάφορος, ἀνθρωπέ μου, οὔτε νὰ ἐπιδείξῃς διὰ τὴν ἀρετὴν ὀλιγοτέραν προθυμίαν ἀπὸ τὴν προθυμίαν ποῦ σὲ κατέχει διὰ τὰ χρῆματα, διότι ἔκείνα πολλὰς φορές, ἂν καὶ τὰ ἀνεζητήσῃς, δὲν τὰ ἤρρες. Καὶ ὡς, μολοῦντι τὰ γνωρίζεις αὐτά, ὅτι, δηλαδῆ, δὲν θὰ τὰ εὗρῃς ὅπωςθῆποτε, ἐν τούτοις χρησιμοποιοῖς κάθε τρόπον ἐρεύνης. Ἐδῶ ὡς, ἐνῶ σοὺ ἔχουν δοθῆ καὶ ὑποσχέσεις ὅτι θὰ τὰ λάθῃς ὅπωςθῆποτε, δὲν ἔχεις οὔτε ἓνα ἐλάχιστον μέρος ἀπὸ τὴν προθυμίαν ποῦ ἔχεις διὰ τὰ χρῆματά. C' Ἐάν, θέθωαι, δὲν ἱκανοποιούνται ἀμέσως τὰ αἰτήματά σου, νὰ μὴ σὲ κυριεσθῇ ἀπογοήτευσίς δι' αὐτά. Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶπεν «κρούετε», διὰ νὰ ὁποδεῖξῃ, ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν κρούοντες, εἰς τὴν περιπτώσιν ποῦ δὲν θὰ ἀνοίξῃ ἀμέσως τὴν πόρταν. Ἐάν, πάλιν, δὲν πιστεύῃς εἰς τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν, τότε νὰ πιστεύσῃς εἰς τὸ παράδειγμα «Ποῖος ἀπὸ σᾶς», λέγει, «ἔταν τὸ παιδί ποῦ ζητήσῃ ψωμί, θὰ τοῦ δώσῃ πέτρα;»³⁷ Προκειμένου περὶ ἀνθρώπων, εἶναι πιθανὸν νὰ γίνῃς ἐνοχλητικὸς καὶ ἀτυπόφορος, ἔταν ἐπιμένῃς εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ αἰτήματός σου, ἐνῶ τὸν Θεὸν τότε τὸν ἐξοργίζεις περισσότερο, ἔταν ἐπιμένῃς εἰς αὐτό. Ἐάν, ὡς, ζητῆς μὲ ἐπιμονὴν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν λάθῃς ἀμέσως ἀπάντησιν, πάντως θὰ λάθῃς.

Δι' αὐτό, λοιπὸν, ἔχει κλεισθῆ ἡ πόρτα, διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσῃ νὰ κτυπήσῃς αὐτὴν. D' Δι' αὐτό δὲν σοὺ δίδει ἀμέσως, διὰ νὰ ζητήσῃς. Συνεπῶς, ἐπιμένε νὰ κἀνῃς αὐτὸ καὶ ὅπωςθῆποτε θὰ λάθῃς ὅτι ζητεῖς. Διὰ νὰ μὴ λέ-

γῃς, ὅως: Τί θὰ γίνῃ, λοιπὸν, ἐάν ζητήσω καὶ δὲν λάθω; σὲ ἠσφάλισε μὲ τὴν παραβολὴν αὐτὴν, χρησιμοποιοῦσας πάλιν οὐλογοισμούς καὶ ἔτσι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα σὲ κατευθύνει νὰ ἔχῃς θάρρος καὶ διὰ τὰ ζητήματα αὐτά. Μὲ αὐτὰ ὑποδεικνύει, ὅτι δὲν πρέπει μόνον νὰ ζητῶμεν, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν ὅτι πρέπει.

«Ποῖος πατέρας ἀπὸ σᾶς», λέγει, «ἔταν τὸ παιδί τοῦ ζητήσῃ ψωμί, θὰ τοῦ δώσῃ πέτρα;». Ὡστε, ἐάν δὲν λάθῃς, δὲν λαμβάνεις, ἐπειδὴ ζητεῖς πέτραν. E' Διότι, μολοῦντι εἶσαι υἱός, δὲν εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ διὰ νὰ λάθῃς. Ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν ἐμποδίζει νὰ λάθῃ, τὸ ὅτι, δηλαδῆ, ζητεῖ νὰ λάθῃ ὅτι δὲν τὸν συμφέρει. Καὶ σὺ, λοιπὸν, νὰ μὴ ζητήσῃς τίποτε τὸ κοσμικόν, ἀλλὰ νὰ διατυπῶνῃς πνευματικὰ αἰτήματα καὶ θὰ τὰ λάθῃς ὅπωςθῆποτε. Πραγματικὰ, καὶ ὁ Σολομὸν, ἐπειδὴ ἐζητήσεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ, κῦτταξε πόσον γρήγορα τὰ εἶλεν. Ἄρα δύο ἰδιότητες πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ προσευχόμενος, δηλαδῆ, ἀπ' ἑνὸς μὲν νὰ ζητῆ μὲ προθυμίαν, ἀπ' ἑτέρου δὲ νὰ ζητῆ ὅτι πρέπει. **Ἔσο** Διότι καὶ ἔσει, λέγει, ἂν καὶ εἶσθε πατέρες, περιμένετε νὰ σᾶς ζητήσῃ τὰ παιδιά σας. Καὶ ἔταν σᾶς ζητήσῃ κατὰ ἀσφάλειαν, δὲν τοὺς τὸ δίδετε, ἐνῶ, ἔταν σᾶς ζητήσῃ κατὰ πῶν τῶν συμφέροι, συμφωνεῖτε καὶ τὸ δίδετε.

Καὶ σὺ, λοιπὸν, ἀφοῦ κατανοήσῃς καλὰ ὅλα αὐτά, νὰ μὴ παύσῃς νὰ ζητῆς μέχρις ὅτου νὰ λάθῃς, νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇς, μέχρις ὅτου νὰ εὗρῃς, νὰ μὴ χάσῃς τὴν προθυμίαν σου, μέχρις ὅτου νὰ ἀνοίξῃ ἡ πόρτα. Πραγματικὰ, ἐάν ἀπευθυνθῇς πρὸς τὸν Θεὸν μὲ αὐτὴν τὴν διάθεσιν καὶ ἐάν εἰπῃς, ὅτι δὲν φεύγω, ἐάν δὲν λάθω, θὰ λάθῃς ὅπωςθῆποτε, ἀρκεῖ νὰ ζητῆς πράγματα, ποῦ ἀρμόζουν εἰς τὸν χορηγὸν νὰ τὰ δῆῃ καὶ εἰς ἐσὲ ποῦ τὰ ζητεῖς συμφέρουν.

Ποῖα εἶναι, ὡς, αὐτά; B' Μὰ, τὸ νὰ διατυπῶνῃς συνεχῶς πνευματικὰ αἰτήματα, τὸ νὰ πλησιάζῃς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ζητῆς ἀφεσὶν τῶν ἀμαρτιῶν σου, ἀφοῦ προηγουμένως συγχωρήσῃς ὅσους σοὺ ἔχουν πταίσει, τὸ νὰ ὑψώσῃς προσευχόμενος ὄχι χάρις, χωρὶς ὀργὴν καὶ ἀμφιβολίαν.³⁸ Ἄν ἔτσι ζητῶμεν, θὰ λάθωμεν. Διότι τώρα τὸ αἰτήμα μᾶς εἶναι γελοῖον καὶ ταπεινίζει περισσότερο εἰς μεθυσμένους παρὰ εἰς νηφαλίους ἀνθρώπους.

37. Μαθ. 7, 9.

38. Πρῶτ. Α' Τίμωθ. 2, 9.

Τι συμβαίνει, όμως, λέγει, όταν ζητήσω τὰ πνευματικά, καὶ δὲν τὰ λάβα; Ὅπως ἔπαυσε, δὲν ἐκτόπισε τὴν πόρτα μὲ προθυμίαν, ἢ κατέστησε τὸν ἑαυτὸν σου ἀνάξιον νὰ λάβῃ ἢ γρηγορὰ ἐγκατέλειψε τὴν προσπάθειαν. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, δὲν καθώρισεν ὅσα πρέπει νὰ ζητῶμεν; Τὰ καθώρισεν, θέσπισα, ὅλα εἰς τὰ προηγούμενα καὶ ἠπέδειξε διὰ ποῖα πράγματα πρέπει νὰ ἀπευθυνώμεθα πρὸς τὸν Θεόν. Συνεπῶς, νὰ μὴ ὑποστηρίξῃς, ὅτι ἐζήτησα, ἀλλὰ δὲν ἐλάβα. Ὁ Διότι εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν εἶναι αἰτία ὁ Θεὸς διὰ τὸ ὅτι δὲν ἐλάσθεις, ὁ ὁποῖος ἔχει τόσην ἀγάπην, ὥστε ἐνίκησε καὶ τὴν ἀγάπην τῶν γονέων, καὶ μάλιστα τὴν ἐνίκησε τόσον, ὅσον ἡ ἀγαθότης ἐνίκησε τὴν πονηρίαν αὐτῆν. «Ἐάν, λοιπόν, σεῖς, ποῦ εἰσθε κακοὶ, ἔχετε νὰ δίδετε ὠφέλιμα πράγματα εἰς τὰ παιδιά σας, ποσὸν μᾶλλον ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος.»³⁹ Ἐλεγε δὲ αὐτὰ, ὄχι διὰ νὰ διαβάλλῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν οὔτε νὰ κακίσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλὰ διὰ νὰ τονίσῃ τὴν ἰδικὴν τοῦ ἀγαθότητα ὀνομάζει τὴν πατρικὴν φιλοσοργίαν πονηρίαν. Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ φιλοσυνεργία του.

Εἶδες ἐπιχείρημα ἀκαταμάχητον, ἰκανὸν νὰ ἐμπνεύσῃ χριστὰς ἑλπίδας **D** καὶ εἰς τὸν πλέον ἀσημασιόμενον; Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀποδεικνύει τὴν ἀγαθότητα του μὲ τὴν ἀντιδιαστολήν πρὸς τὴν φιλοσοργίαν τῶν πατέρων, ἐνῶ προηγούμενος τὴν ἠπέδειξε μὲ ὅσα μεγάλα μᾶς ἔδωσε, μὲ τὴν ψυχὴν, μὲ τὸ σῶμα. Ἀλλὰ καθόλου δὲν ἀναφέρει τὴν συγκεφαλαιώσιν τῶν ἀγαθῶν οὔτε ἀποκαλύπτει τὴν ἰδικὴν του παρουσίαν εἰς τὸν κόσμον. Αὐτῶς, λοιπόν, ποῦ μὲ προθυμίαν ἔδωσε τὸν Υἱόν του διὰ νὰ σφραγίσῃ πῶς δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ πάντα; Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποκαλυφθῆ πλήρως. Ὁ Παῦλος, όμως, ἀναφέρει τὸ ἐπιχείρημα αὐτό, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς: «Ὁ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔπεισθη τὸν ἰδικόν του Υἱόν, πῶς μαζὶ μὲ αὐτὸν δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ πάντα;»⁴⁰ Ὁ Ἰησοῦς ὁμιλεῖ, όμως, ἔδω μὲ θέσιν τὰ ἀνθρώπινα δεδομένα.

Ἐ εἰς τὴν συνέχειαν δεκνύον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν προσευχὴν. ὅταν ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν πνευματικὴν μας ὑπόστασιν, οὔτε, πάλιν, ὅταν ἔχωμεν προθυμίαν νὰ ἐμπιστεώμεθα εἰς τὴν ἰδικὴν

39. Ματθ. 7, 11.
40. Ρωμ. 8, 32.

μας μόνον φροντίδα, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν καὶ τὴν ἀνάσθησιν θεοθεϊαν ἀπ' ἐνὸς μὲν, ἀπ' ἑτέρου δὲ νὰ κάνωμεν διὰ ἐξαρτάται ἀπὸ ἡμᾶς, συνεχῶς καθορίζει καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. Πραγματικά, ἀπὸ ἔδωσε πολλὰς παραίνεσεις, ἐδίδαξε νὰ προσευχώμεθα, καὶ ἀκού ἐδίδαξε τὴν προσευχὴν, ἀπαγγέλλεν εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων τῶν ἔργων, ποῦ πρέπει νὰ πράττωμεν. **23** Ἐπειτα, ἀπὸ τὴν περὶ τῶν ἔργων διδασκαλίαν γυρίζει πάλιν εἰς τὸ ὅτι πρέπει συνεχῶς νὰ προσευχώμεθα, ὅταν εἴπεν «αἰτεῖτε» καὶ «ζητεῖτε» καὶ «κρούετε». Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ ἐπιστρέφει εἰς τὸ ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐπιβάλλεται νὰ εἴμεθα ἐνάρετοι: «Ὅλα λοιπὸν ὅσα θέλετε, λέγει, ἐνὰ σὸς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, κάνετε καὶ σεῖς τὰ ἴδια εἰς αὐτούς.»⁴¹ Ἐτοι, εἰς ὀλίγος λέξεις ἀνακεφαλαιώνει ὅλας τὰς ἐντολάς του καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι σύντομος, εύκολος καὶ γνώριμος εἰς ὅλους. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς ὅλα ὅσα θέλετε, ἀλλὰ «ὅλα λοιπὸν ὅσα θέλετε». Διότι τὸ «οὐ» αὐτὸ δὲν τὸ προσέθεσε τυχαίᾳ, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ ὑπεννοεῖ τὸ ἐξῆς: **B** Ἐάν θέλετε, λέγει, νὰ εἰσκαύονται αὐ προσευχαί σας, μαζὶ μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἀνεφερα παραπάνω, νὰ ἐφαρμόξετε καὶ αὐτὰ. Ποῖα εἶναι, όμως, αὐτὰ; «Ὅσα θέλετε νὰ σὸς κάνουν οἱ ἄνθρωποι».

Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον καὶ μὲ τὴν ἐντολήν αὐτὴν εἰδείξει ὅτι μαζὶ μὲ τὴν προσευχὴν ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἐνάρετος ζωὴ; Καὶ δὲν εἶπεν, ὅσα θέλεις νὰ σοῦ κάνῃ ὁ Θεός, αὐτὰ νὰ κάνῃς εἰς τὸν πλησίον, διὰ νὰ μὴ λέγῃς; καὶ πῶς εἶναι δυνατόν αὐτό; Ἐκεῖνος εἶναι Θεός, ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος. Ἀλλ' εἶπεν ὅσα θέλεις νὰ σοῦ κάνῃ ὁ ἀνθρώπος σου, τὰ ἴδια καὶ οὐ νὰ κάνῃς εἰς τὸν πλησίον σου. Τὶ πῶς εύκολον ἀπὸ αὐτό; Τὶ πῶς δίκαιον; Ἐπειτα, πρὶν ἀπὸ τὰ θρασεῖα, καὶ τὸ ἐγκόμιον εἶναι μεγάλο, «διότι αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος καὶ ἡ ἐπιφορὰ.»⁴² Συνεπῶς, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν φύσιν μας καὶ ἀπ' ἑαυτῶν ὅλοι μας γνωρίζομεν τὰ πρόποντα **C** καὶ δὲν εἶναι δυνατόν εἰς καμμίαν περίπτωσιν νὰ χρησιμοποιήσωμεν ὡς δικαιολογίαν τὴν ἀγνοίαν.

Ἐνὰ μπαίνετε ἀπὸ τὴν στεγνὴν πόλιν, διότι εἶναι πλατεῖα ἡ πόλις καὶ εὐρύχωρος ὁ δρόμος, ποῦ δηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν, καὶ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, ποῦ μπαίνουν ἀ-

41. Ματθ. 7, 12.
42. Ματθ. 7, 12.

πό αυτήν. Στενή είναι ή πύλη και στενόχωρος ό δρόμος, που οδηγεί εις την ζωήν, και δλίγοι είναι εκείνοι που την εφίσκουον.⁴³ Και, όμως, παρακάτω έλεγεν «Ο ζυγός μου είναι άπαλός και τό φορτίον μου ελαφρόν».⁴⁴ Και μέ θα ειπε παραπάνω τό ίδιον άφησε νά ένωσήη. Διαιτί, λοιπόν, έδω λέγει ότι είναι στενή και στενόχωρος; Και, όμως, εάν προσέξη, και έδω φανερώνει ότι είναι ελαφρά, άπλη και εύκολος. Και κατά ποίαν λογικήν, έρωτά κάποιος, ή στενή και στενόχωρος, είναι εύκολος; **Δ** Διότι είναι δρόμος και πύλη. Δηλαδή, όπως άκριβώς και ή άλλη, είτε είναι πλατεία είτε εύρύχωρος, καθ' όμοιον τρόπον και αυτή είναι δρόμος και πύλη. Άλλά τίποτε από αυτά δεν είναι μόνιμον, μά όλα παρέρχονται, και τά λυπηρά και τά ευχάριστα της ζωής. Και όχι μόνον από την άποψιν αυτήν είναι εύκολα τά έργα της άρετής, αλλά γίνονται ακόμη εύκολότερα από τό τέλος αυτών. Δηλαδή, όχι μόνον από τό γεγονός ότι παρέρχονται οι κόποι και οι ιδρώτες, αλλά διά τό ότι φθάνουν εις καλόν τέλος, (διότι καταλήγουν εις ζωήν), που είναι ικανόν νά παρηγορήση τους αγωνιζομένους. Συνεπώς, και τό πρόσκαιρον τών πόνων και ή αειμνήτης τών στεφάνων, και τό ότι αυτά προηγούνται, ένθ' εκείνα ακολουθούν, **Ε** είναι μεγάλη παρηγορία διά τους κόπους.

Δι' αυτόν τόν λόγον και ό Παύλος άνόμισε ελαφράν την θλίψιν, όχι, θέβεται, επειδή τά συμβαίνονται ήσαν έκ φυσικώς ελαφρά, αλλά στηριζόμενος εις την διάθεσιν τών αγωνιζομένων και εις την έλπίδα τών μελλόντων. «Διότι ή ελαφρά θλίψις μας», λέγει, «προετοιμάζει δι' ήμας αιώσιον θάρος δόξης... επειδή τό θλέμμα μας προσηλώνεται όχι εις εκείνα που θλέπονται, άλλ' εις εκείνα που δεν θλέπονται».⁴⁵ **Ε**πραγματικά, εάν τά κήματα και τά πελάγη εις τους ναύτας, αι σφαγαί και τά τραύματα εις τους στρατιώτας, οι χειμώδες και οι παγετοί εις τους γεωργούς και αι φοβεράί πληγαί εις τους ηηγμάγους φαίνονται όλα ελαφρά και υποφερτά επειδή έλπίζουν εις τά πρόσκαιρα και φθαρτά θραύεια, πολύ περισσότερο, όταν άνοίγεται μπροστά μας ό ουρανός και μάς προσφέρονται τά άπόρρητα αγαθά και τά αθάνατα έπαθλα.

43. Ματθ. 7, 13-14.

44. Ματθ. 11, 30.

45. Β' Κορινθ. 4, 17-18.

δεν θα αίσθανθή κανείς τίποτε από τά παρόντα θενά.

Εάν, τώρα, μερικοί, και ύστερα από αυτά, θεωρούν την άρετην επίπονον, ή αντίληψις αυτή προέρχεται από την ραθυμίαν των μόνον. Πρόσεξε, λοιπόν, μέ ποίον τρόπον την καθιστά εύκολον και από άλλην πλευράν. **Β** μέ τό νά προτρέψη νά μη συμπλέκονται μέ τά σκυλιά, νά μη ρίπτουν τους έαυτους των εις τους χοίρους, νά φυλάσσονται από τους ψευδοπροφήτας και έν γένει μέ τό νά τους θάζη εις αγωνίαν μέ κάθε μέσον. Άλλά και τό ότι την άνόμισε στενήν, συνετέλεσε πολύ εις τό νά την κάνει εύκολον, διότι τους προετοίμασε νά εύρίσκωνται εις διαρκή έπαγρύπτησιν. Πραγματικά, όπως άκριβώς ό Παύλος, όταν λέγη «δεν διεξάγομεν πάλην μέ σάρκα και αίμα»,⁴⁶ δεν τό κάνει διά νά προκαλέση άπονοήτευον, αλλά διά νά διεγείρη τάς φρονήματα των στρατιωτών, καθ' όμοιον τρόπον και ό Κύριος άνόμισε τόν δρόμον δύσβατον, διά νά άφυπνίση τους δδαιπόρους. Δεν τους έκανε, όμως, νά άγρυπνούν μόνον μέ θα παραπάνω τους ειπεν, αλλά και μέ την προσθήκην ότι ύπάρχουν πολλοί που τους παρασύρουν εις τό κακόν. **Γ** Και τό πώ χειρότερον είναι ότι δεν τους έπιτίθενται φανερά, αλλά κρυφά. Διότι αυτό το είδους είναι τό γένος τών ψευδοπροφητών.

Άλλά νά μη προσέξη, λέγει, μόνον αυτό, ότι δηλαδή είναι δύσβατος ό δρόμος και στενή ή πύλη της άρετής, αλλά νά κυτιάζησιν που τελειώνει. Ούτε πάλιν ότι αντίθετος είναι πλατεία και εύρύχωρος, αλλά και που καταλήγει. «Όλα δε αυτά τά λέγει διά νά τονώση την προθυμίαν μας, όπως άκριβώς και εις άλλην περίπτωσιν έλεγεν ότι «βιασται άρπάξουν αυτήν».⁴⁷ Πραγματικά, ό αγωνιστής, όταν ίση τών άγωνοθέτην νά θαυμάζη φανερά διά την δυσκολίαν τών αγωνισμάτων, γιηεται πιο πρόθυμος. Συνεπώς, ως μη άγανακτώμεν, όταν μάς συμβαίνουν πολλά θάσσανα εις αυτήν έδω την ζωήν. Διότι είναι στενόχωρος ό δρόμος και στενή ή πύλη, αλλά δεν είναι τό ίδιον και ή πόλις. **Δ** Δι' αυτά, λοιπόν, ούτε έδω πρέπει νά έλπίζωμεν ότι θα έγωμεν άνεσις, ούτε εκεί, πάλιν, νά περιμένωμεν πλέον κανένα κακόν.

Όταν, όμως, ειπεν ότι «λίγοι είναι εκείνοι που τών

46. Εφεσ. 6, 12.

47. Ματθ. 11, 12.

εὐρίσκουν», ἀπεκάλυψε πάλιν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων καὶ συγχρόνως ἐδίδαξεν τοὺς ἀκροατὰς του νὰ μὴ προηλώνουν τὸ μυαλό τους εἰς τὰ κατὰ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ εἰς τοὺς κόπους τῶν ὀλίγων. Διότι οἱ περισσότεροι, λέγει, ὄχι μόνον δὲν θαδίζουν αὐτὸν τὸν δρόμον, ἀλλὰ οὐτε καὶ τὸν ἐπιθεμιῶν καθόλου, πρᾶγμα ποῦ εἶναι αἰτία θαρρείας κατηγορίας δι' αὐτούς. Δὲν πρέπει, ὅμως, νὰ διδώμεν σημασίαν εἰς τοὺς πολλούς, οὕτε νὰ μᾶς κυριεύῃ ἀπελπισία ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλὰ ἐπιβάλλεται νὰ μιμούμεθα τοὺς ὀλίγους καὶ, ἀφοῦ προετοιμάσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε πλευρᾶν, νὰ βαδίζωμεν τὸν στενόχωρον δρόμον τῆς ἀρετῆς μετὰ τὰς προϋποθέσεις αὐτάς.

Β Πραγματικὰ, πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι στενὴ ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ποῦ παραπλανοῦν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς σύρουν ἔξω ἀπὸ τὸν δρόμον, ποῦ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον προσέθεσεν: «Προσέχετε τοὺς ψευδοπροφήτας, οἱ ὅποιοι σὰς ἔρχονται μετ' ἐνδύμα προσβάτων, ἐνῶ μέσα των εἶναι λύκοι ἀρπακτικοί.»⁴⁸ Νά, ὕστερα ἀπὸ τὰ σκυλιὰ καὶ τοὺς χοίρους ἄλλο εἶδος ἐνέδρας καὶ κακοθυλίας, πολὺ χειρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι ἐκεῖνοι εἶναι ἔχθροὶ δεηλωμένοι καὶ φανεροί, ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι κρυφοί. **49-50** Δι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνους μὲν συνέστησε νὰ ἀποφεύγωμεν, ἐνῶ αὐτοὺς νὰ τοὺς ἐξετάζωμεν μετὰ προσοχίην, διότι δὲν εἶναι εὐκόλουν νὰ τοὺς ἐπισημάνωμεν ἀπὸ τὴν πρώτῃν ἐπίθεσιν. Διὸ καὶ ἔλεγε «προσέχετε», διὰ νὰ μᾶς κάμῃ πῶς προσεκτικούς εἰς τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῶν.

Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ἤκουσαν στενὴν (πόλην) καὶ στενόχωρον (δρόμον) καὶ ὅτι πρέπει νὰ βαδίζουν ἀντίθετα πρὸς τοὺς πολλούς καὶ ἀκόμη νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ τοὺς χοίρους καὶ τὰ σκυλιὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτούς νὰ προσέχουν καὶ ἄλλο πῶς ποιητῶν γένος, αὐτοὺς ποῦ ἀνόμιμα λύκοι, διὰ νὰ μὴ τοὺς καταλάβῃ ἀπογοητεύσεις, ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσουν ἀντίθετον δρόμον ἀπὸ τοὺς πολλούς **Β** καὶ συγχρόνως νὰ φροντίζουν καὶ δι' αὐτούς, τοὺς ὑπενθύμους διασυνέθησαν εἰς τὸν καρπὸν τῶν προγόνων των, μετὰ τὸ νὰ ἀναφέρῃ τοὺς ψευδοπροφήτας. Πραγματικὰ, καὶ τότε παρόμοια γεγονότα συνέβαιναν. Ἄς μὴ σὰς κυριεύῃ ταραχὴ, λέ-

⁴⁸. Ματθ. 7, 15.

γει, διότι δὲν θὰ συμῆθῃ τίποτε τὸ νέον οὐτε τὸ παράδοξον. Διότι ὁ διάβολος πάντοτε κοντὰ εἰς τὴν ἀλήθειαν τοποθετεῖ τὴν ἀπάτην.

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν μετὰ τὴν λέξιν ψευδοπροφήται δὲν νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τοὺς αἰρετικούς, ἀλλ' ἐκείνους ποῦ, ἐνῶ ζοῦν διεφθαρμένην ζωὴν, φοροῦν τὸ προσώπειον τῆς ἀρετῆς καὶ ποῦ οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι τοὺς ὀνομάζουσι συνήθως ἀπατεῶνας. Δι' αὐτὸ καὶ συνέχισε: «Ἀπὸ τοὺς καρπούς των θὰ τοὺς ἀναγνώρισετε.»⁴⁹ Διότι πολλὰς φορές μεταξὺ τῶν αἰρετικῶν εἶναι πιθανὸν νὰ συναντήσῃς καὶ ἐναρέτους, ἐνῶ μεταξὺ αὐτῶν, ποῦ εἶπα, οὐδέποτε.

ΣΤὶ θὰ συμῆθῃ, ἔρωτᾷ κάποιος, ἐὰν ὑποκρίνονται καὶ εἰς αὐτά; Μά, θὰ ἀποκαλυφθοῦν εὐκόλα. Διότι ἡ φύσις τοῦ δρόμου, ποῦ σὰς προέτρεψα νὰ βαδίζετε, εἶναι ἐπιπικνὸς καὶ κοπιώτικη. Ὁ ὑποκριτὴς, ὅμως, δὲν θὰ ἠθέλε ποτὲ νὰ κοπιᾷ, παρὰ μόνον νὰ ἐπιδεικνύεται. Δι' αὐτὸ καὶ ἀποκαλύπτεται εὐκόλα. Ἐπειδὴ, δηλαδή, εἶπεν «Ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ τὸν εὐρίσκουν», τοὺς ξεκαθαρίζει πάλιν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν εὐρίσκουν μὲν τὸν δρόμον αὐτῶν, ὑποκρίνονται, ὅμως, ὅτι τὸν εὐρίσκουν, μετὰ τὸ νὰ τοὺς προτρέψῃ νὰ μὴ προσέχουν ἐκείνους μόνον ποῦ φοροῦν τὸ προσώπειον τῆς ὑποκρισίας, ἀλλὰ ἐκείνους ποῦ εἰς τὴν πραγματικότητά βαδίζουν τὸν δρόμον αὐτῶν.

Δ Καὶ διατί, ἀπορεῖ κάποιος, δὲν ἀπεκάλυψεν αὐτούς, ἀλλὰ μᾶς ἐπεφόρτισε μετὰ τὴν ἔρειναν αὐτήν; Μά, διὰ νὰ ἀγρυπνώμεν καὶ νὰ κατεχώμεθα ἀπὸ διαρκὴ ἀγωνίαν, ὥστε νὰ μὴ προφυλασσώμεθα μόνον ἀπὸ τοὺς φανεροὺς ἔχθρους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς κρυφούς. Εἰς αὐτοὺς ἀναφερόμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν: «ποῦ μετὰ γλυκὰ καὶ ὠραία λόγια των ἐξαπατοῦν τὰς καρδίας τῶν ἀδύων.»⁵⁰ Συνεπῶς, νὰ μὴ μᾶς πιάη φόβος, ἐπειδὴ εἶδαμεν ὅτι καὶ σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ παρόμοιοι, διότι καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ εἶπεν ἀπὸ παλαιὰ ὁ Χριστός.

Καὶ κύτταξε τὴν πραότητα. Δὲν εἶπεν, δηλαδή, νὰ τοὺς τιμωρήσῃτε, ἀλλὰ νὰ μὴ σὰς ἐλάβουν αὐτοὶ, νὰ μὴ πέστε εἰς τὰ χέρια τοὺς χωρὶς προσφιλῶν.

Ε Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ ὑποστηρίξῃς ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνης τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἐπι-

⁴⁹. Ματθ. 7, 16.
⁵⁰. Ρωμ. 16, 18.

καλείται πάλιν ἐπιχείρημα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ λέγει τὰ ἀκόλουθα: «Μήπως μαζεύουν ἀπὸ τὰ ἀγκάθια σταφύλια ἢ ἀπὸ τοὺς τριβύλους⁵¹ σῦκα; Ἔτσι, κάθε δένδρον καλὸν παράγει καρπούς καλοὺς καὶ τὸ σάπιον δένδρον παράγει καρπούς κακοὺς. Δὲν εἶναι δυνατόν ἕνα καλὸν δένδρον νὰ φέρῃ καρπούς κακοὺς, ὅτε ἕνα σάπιον δένδρον νὰ φέρῃ καρπούς καλοὺς»⁵². Ὅτι λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: Δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἡμερον καὶ γλυκύ, τὸ πρόφατον σταματᾷ εἰς τὸ δέμα. **22-24** Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀναγνώρισις εἶναι εὐκόλος. Καὶ διὰ τὸ νὰ μὴ σοὺ μῆνῃ ὅτε ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία, σοὺ φέρει παραδειγμάτων ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ ὑπόκεινται εἰς τὴν φυσικὴν ἀναγκαιότητα καὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ ἀκολουθήσουν ἄλλην πορείαν. Τὸ ἴδιον ἔλεγε καὶ ὁ Παῦλος: «Τὸ σαρκικὸν φρόνημα εἶναι θάνατος, καθ' ὅσον δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὕτως εἶναι δυνατόν νὰ ὑποταχθῇ»⁵³.

Ἐάν δὲ δύο φορές λέγῃ τὸ ἴδιον πρᾶγμα,⁵⁴ δὲν πρόκειται διὰ ταυτολογίαν. Διὰ τὸ νὰ μὴ λέγῃ κανένας, δηλαδή, ὅτι τὸ κακὸν δένδρον φέρει καρπούς πονηροὺς, ἀλλὰ φέρει καὶ καλοὺς, καὶ ἔτσι καθιστᾷ δύσκολον τὴν διάγνωσιν, ἐπειδὴ εἶναι διπλῆ ἡ καρποφορία. Δὲν συμβαίνει αὐτὸ, λέγει ὁ Χριστὸς. Διότι μόνον πονηροὺς καρπούς φέρει καὶ δὲν ὑπάρχει διαστάσις νὰ φέρῃ καὶ καλοὺς καρπούς. Ὅπως ἀκριβῶς ἰσχύει καὶ τὸ ἀντίθετον. **B** Τί λοιπόν; Δὲν εἶναι δυνατόν ἕνας ἀγαθὸς ἄνθρωπος νὰ γίνῃ πονηρός; Καὶ τὸ ἀντίθετον πάλιν εἶναι δυνατόν, καὶ ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀνάλογα παραδείγματα. Ὁ Χριστὸς, ὁμοίως, δὲν λέγει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὅτι, δηλαδή, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀλλάξῃ ὁ πονηρὸς ἢ ὅτι ὁ ἀγαθὸς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀμαρτήσῃ, ἀλλ' ὅτι δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ φέρῃ ἀγαθὸν καρπὸν, δι' ὅσον χρόνον ζῆ εἰς τὴν πονηρίαν. Ἥμπορεῖ, θέσθαι, ὁ πονηρὸς νὰ μεταβληθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἐνάρετος. Ἐάν, ὁμοίως, ἐμμένῃ εἰς τὴν πονηρίαν, δὲν θὰ φέρῃ καλὸν καρπὸν, τί λοιπόν; Ὁ Δαυὶδ δὲν ἔφερε πονηρὸν καρπὸν, ἐνῶ ἦτο ἀγαθός; Ὅχι, παραμένων ἀγαθός, ἀλλὰ ἀφοῦ μετεβλήθη. Διότι, ἐάν ἐμεν συνεχῶς ἀγαθός, δὲν θὰ ἔφερε πορόμοιον καρπὸν.

51. Εἶδος ἀκάνθου, κοινὸς καλλιεργεῖται.
52. Ματθ. 7, 16-18.
53. Ρωμ. 8, 6-7.
54. Πρὸς Ματθ. 7, 17-18.

Πραγματικὰ, ἐάν ἐμεν σταθεροὺς εἰς τὴν συνήθειαν τῆς ἀρετῆς, δὲν θὰ ἐτόλμας ὅσα ἐτόλμησεν.

Ἐ αὐτὰ δὲ ἔλεγε καὶ διὰ τὴν ἀσφαλίσιν τοῦς διαβολεῖς καὶ διὰ τὴν κλίσιν τὰ στόματα τῶν κατηγορῶν. Ἐπειδὴ, δηλαδή, πολλοὶ ὑποπεύονται τοὺς ἀγαθοὺς, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, εἶπεν αὐτὸ διὰ τὸς ἀφαιρέσει κάθε δικαιολογίαν. Διότι δὲν θὰ ἡμπορῆς νὰ ἰσχυρισθῆς ὅτι ἐξηπατήθην καὶ παρεπλανήθην, ἀφοῦ σοὺ ἔδωσα τὴν ἀκριβῆ διάγνωσιν ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ σὲ προέτρεψα νὰ προσέχης εἰς τὰ ἔργα καὶ νὰ μὴ ἀναστατώνης ἀνάττα τὰ πάντα.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ δὲν ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ τοὺς τιμωροῦν παρὰ μόνον νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔτσι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ θάρρος εἰς ἐκείνους ποὺ ἐδολάπτουν ἀπὸ αὐτοὺς, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἐκείνους νὰ φοβῆται καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ἀλλάξουν τρόπον ζωῆς. **D** ἠσφάλισαι αὐτοὺς μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ τὴν τιμωρίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν, ὅταν εἶπεν: «Κάθε δένδρον, ποὺ δὲν κἀνῃ καλὸν καρπὸν, τὸ κόψουν σὺρριζα καὶ τὸ ρίχνουν εἰς τὴν φωτιὰ»⁵⁵. Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ τὸ ἀπαλύνῃ τοὺς λόγους του, προσέθεσεν: «Ὅστε λοιπὸν ἀπὸ τοὺς καρπούς των θὰ τοὺς ἀναγνωρίσετε»⁵⁶. διὰ τὸ νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι κατὰ πρῶτον εἰσάγει τὴν ἀπειλήν, ἀλλ' ὅτι τοὺς ταρασσει τὸν νοῦν των διδὼν νοῦθεσίαν καὶ συμβουλὰς.

Ἐδὼ μοῦ φαίνεται ὅτι ὑπονοεῖ καὶ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ ἔχουν ἀνελέγτους καρπούς. Δι' αὐτὸ ὑπενόησεν καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννου, σκιαγραφῆσας τὴν τιμωρίαν των μετὰ τὰς ἰδίας λέξεις. Πραγματικὰ, καὶ ἐκεῖνος τὰ ἴδια ἔλεγεν, **E** ὅταν ἀνέφερε τὴν ἀλίην, τὰ δένδρον ποὺ κόπτεται καὶ τὸ ἀσθεστον πῦρ πρὸς αὐτοὺς.⁵⁷

Καὶ νομίζει κανεὶς ὅτι πρόκειται διὰ μίαν τιμωρίαν, τὸ ὀλοκληρωτικὸν κάμψιν δηλαδή. Ἐάν ὁμοίως κάποιος ἐξετάσῃ καλὰ τὰ λεγόμενα, θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ὑπάρχουν δύο τιμωρίαι. Διότι ἐκεῖνος ποὺ καίγεται χάνει ὀπωπὴ ποτε καὶ τὴν βασιλείαν. Αὕτη, θέσθαι, ἡ τιμωρία εἶναι χειρότερα ἀπὸ ἐκείνην. **22-25** Καὶ γνωρίζω καλὰ ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι νοῦθουν φρίκην μόνον διὰ τὴν γέν-

55. Ματθ. 7, 19.
56. Ματθ. 7, 20.
57. Ἰερὺ. Ματθ. 8, 10.

λά τι λέγει; Μόνον δι' αὐτὸ τὸ ἀμάρτημα ὁμιλεῖ.⁶⁴ Καὶ ἐδῶ δεῖκνυε τὴν ἀγάπην του καὶ φανερώσει τὸν πόθον ποῦ ἔχει δι' ἐσέ. Πραγματικά, δὲν εἶπεν Πηγαίνετε εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῆ δι' ἐσάς, ἀλλά· «Ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον».⁶⁵ **Β** Καὶ προηγουμένως λέγει τὰ ἀμάρτηματά των, ἀλλά καὶ πόλιν δὲν ἐπιμένει νὰ τὰ ἀπαριθμῆσῃ ὅλα, ἀλλὰ μόνον ὀλίγα. Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοῦ καλεῖ ἐκείνους ποῦ διεκρίθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἀποδείξῃ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὅτι δίκαια τοὺς κατηγορεῖ.⁶⁶ Ἀπὸ ποῖαν κόλασιν δὲν εἶναι βαρύτερα τὰ λόγια αὐτά; Πραγματικά, ἐάν κάποιος, στὰν ἴδῃ ἕνα ἄνθρωπον ποῦ τὸν ἔχει ἐβεργεθησεὶ νὰ πεινᾷ, δὲν ἠμπορῇ νὰ ἀβιασορῆσῃ, διότι ἐάν δελεῖ ἀβιασορῆσαν, στὰν θὰ τὸν ἀνειδίξουν διὰ τὴν συμπεριφορὰν του αὐτῆν, θὰ προτιμῆσῃ νὰ τὸν καταπιῇ ἢ γῆ καλύτερα, παρὰ νὰ γίνῃ γνωστῆ ἡ διαγωγή του εἰς δύο ἢ τρεῖς φίλους του, τί θὰ πάθωμεν ἡμεῖς, στὰν θὰ ἀκούσωμεν αὐτὰ ἐνώπιον τῆς οἰκουμένης ὀλοκλήρου, τὰ ὅποια οὔτε τότε θὰ ἔλεγεν. **Γ** ἐάν δὲν ἤθελε νὰ ἀντικρούσῃ τὰς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας; Τὸ ὅτι, ἠπλαθῆ, δὲν εἶπεν αὐτὰ διὰ νὰ κατηγορῆσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπολογηθῆ καὶ συγχρόνως διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἔλεγεν μάταια καὶ ἄσκοπα πρὸς αὐτοῦς «φύγετε ἀπὸ ἐμέ».⁶⁷ εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὰς ἀνεκφράστους ἐυεργεσίας του. Διότι ἐάν ἤθελε νὰ κατηγορῆσῃ, θὰ ἀπεκάλυπτεν ὅλα τὰ ἀμάρτηματα. Τώρα, ὅμως, λέγει μόνον ὅσα ὁ ὁθίος ἔπαθεν.

Ἄς φθῆθῶμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί, νὰ ἀκούσωμεν τοὺς λόγους αὐτοῦς. Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παιχνίδι. Ἡ μάλλον ἢ παρούσα ζωὴ εἶναι παιχνίδι, ἐνῶ ἡ μελλαντικὴ δὲν εἶναι παιχνίδι. Ἴσως, ὅμως, νὰ μὴ εἶναι μόνον παιχνίδι ἡ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ χειρότερον ἀπὸ αὐτὸ. Διότι δὲν καταλήγει εἰς γέλοιο. **Δ** ἀλλὰ καὶ μεγάλην ζημίαν προξενεῖ εἰς ὅσους δὲν θέλουν νὰ τακτοποιῶν μὲ ἀκριβείαν τὴν ζωὴν των. Πραγματικά, πῆς μου, κατὰ τί διαφέρομεν ἀπὸ τὰ παιδιὰ, ποῦ παίζου καὶ φτεῖχνου σπῆτια, ἡμεῖς ποῦ κατασκευάζομεν τὰς μεγαλοπρεπεῖς κατοικίας; Κατὰ τί δὲ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ γευματίζουν πρόχειρα, ἡμεῖς ποῦ τρώγομεν μὲ ἀφθονίαν; Καθόλου δὲν διαφέρομεν, παρὰ μὲ-

64. Πρὸς Ματθ. 25, 42 ἔξ.

65. Ματθ. 25, 41.

66. Κατηγορεῖ τοὺς θαυτέρους; δηλαδὴ, τὰ ἔθνη.

67. Ματθ. 25, 43.

νον ὅτι κάνομεν αὐτὰ ἐπιούροντες συγχρόνως καὶ ἀλόγον τιμωρίαν. Ἐάν, ὅμως, δὲν ἀντιλαμβάνομεθα ἀκόμη τὴν φουλότητα τῶν πράξεών μας, δὲν εἶναι καθόλου παρὰδόξον. Διότι δὲν ἀπεκτήσαμεν ἀκόμη τὴν ὠριμότητα τῶν ἀνθρώπων.⁶⁸ Ὅταν, ὅμως, τὴν ἀποκτήσωμεν, θὰ καταλάβωμεν ὅτι ὅλα αὐτὰ ταιριάζου εἰς τὰ παιδιὰ. Πραγματικά, στὰν γίνωμεν ἄνδρες, καταγελάωμεν τὰ παιδικὰ ἔργα. **Ε** Ὅσον χρόνον, ὅμως, εἴμεθα παιδιὰ τὰ θεωροῦμεν σπουδαία καὶ, ἐνῶ συγκεντρώνωμεν κομμῆτια ἀπὸ κεραμίδια καὶ λάσπη, δὲν νομίζομεν ὅτι κάνομεν κατώτερον ἔργον ἀπὸ ἐκείνους ποῦ κτίζουν τὰ μεγάλα τεῖχη. Καὶ ὅμως γρήγορα καταστρέφονται καὶ μεταβάλλονται εἰς ἔρεπια. Ἀλλὰ καὶ στὰν διατηροῦνται δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς φανοῦν χρήσιμα εἰς καμίαν περίπτωσιν, ὅπως ἀκριβῶς δὲν μᾶς χρησιμεύουν οὔτε καὶ αἱ μεγαλοπρεπεῖς κατοικίαι. Διότι δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ δεχθοῦν τὸν πολίτην τοῦ οὐρανοῦ, οὔτε, πάλιν, θὰ ἠνιχέτο νὰ κατοικήσῃ εἰς αὐτὰς ἐκεῖνος ποῦ ἔχει τὴν οὐρανίον πατρίδα. **ΣΤ** Ἀλλ' ὅπως ἡμεῖς διαλύομεν μὲ τὰ πόδια μας αὐτὰ τὰ παιδικὰ κατασκευάσματα, καὶ ὁμοίον τρόπον καὶ ἐκεῖνος καταστρέφει μὲ τὴν διάθεσιν του τὰς παρομοίας οἰκίας. Καὶ ὅπως ἡμεῖς, ἐνῶ τὰ παιδιὰ κλαίουν διὰ τὴν καταστροφήν, γελῶμεν, ὁμοίως καὶ αὐτοί, ἐνῶ ἡμεῖς ὀδυρόμεθα δι' αὐτὰ, οὐ μόνον γελοῦν, ἀλλὰ καὶ κλαίουν, ἐπειδὴ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔχουν φιλόανθρωπον καρδίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολὺ ζημιωνόμεθα ἀπὸ τὴν προσκόλλησίν μας εἰς τὰ ὀλίκα πράγματα.

Ἄς γίνωμεν, λοιπὸν, ἄνδρες. Μᾶλλον πότε θὰ σωθῶμεν εἰς τὸ χῶμα, καυχώμενοι διὰ τοὺς λίθους καὶ τὰ ἔθλια; Μᾶλλον πότε θὰ παίζωμεν; Καὶ μακάρι νὰ ἐπαίζωμεν μόνον. Τώρα, ὅμως, προδίδομεν καὶ τὴν σωτηρίαν μας. Καὶ ὅπως τὰ παιδιὰ, **Β** στὰν εἶναι ἀπηχολημένα μὲ τὰ παιχνίδια των καὶ παραμελοῦν τὰ μαθηματὰ των, ὀφίστανται θαρελὰς ποινὰς, καὶ ὁμοίον τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ ἐξαντλήσωμεν ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον μας εἰς τὰ ἐγκόσμια, στὰν θὰ μᾶς ζητηθῆ τότε νὰ δελεῶμεν τὴν πνευματικὴν μας τελειότητα διὰ τῶν ἔργων καὶ δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ τὸ πράξωμεν, θὰ ὀπισθῶμεν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν. Καὶ κανένας δὲν ἐξαιρεῖται, εἴτε εἶναι πατέρας εἴτε ἀδελφός εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος. Ἀλλ' ὅλα

68. Πρόκειται, ὁμοίως, διὰ τὴν πνευματικὴν ὁριμότητα.

αυτά θά γαρθούν, ἐνῶ ἡ τιμωρία ποῦ ἀπορρέει ἀπὸ αὐτὰ παραμένει ἀθάντος καὶ χωρὶς τέλους. Πράγμα ἄλλωστε ποῦ συμβαίνει καὶ μὲ τὰ παῖδια. Ὅταν, δηλαδή, ὁ πατέρας ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας τὸν κατατρέφῃ τέλειος τὰ παιδικὰ παιχνίδια, Ὁ τότε τὰ κάνει νὰ κλαίουσιν ἀδιάκοπα. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς ὅτι τὰ ὀκτικά πράγματα εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἄς πάρωμεν ὡς παράδειγμα τὸν πλοῦτον, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται πῶς σπουδαῖος ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ ἄς τὸν συγκρίνωμεν μὲ ὅποιαν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς θέλεις καὶ τότε θά διαπιστώσῃς καθαρὰ τὴν μηδαιμότητα αὐτοῦ. Ἄς ὑποθέσωμεν, λοιπὸν, ὅτι ὑπάρχουν δύο ἄνθρωποι. Δὲν κάνω ἀκόμη λόγον διὰ τὴν πλεονείαν, ἀλλὰ ὁμιλῶ διὰ τὸν δίκαιον πλοῦτον. Ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς δύο ἄνθρώπους, ὁ ἓνας συγκεντρώνει χρήματα, ταξιδεύει εἰς τὴν θάλασσαν, καλλιεργεῖ τὴν γῆν καὶ πολλοὺς ἄλλους τρόπους ἐμπορίου εὐρίσκει. Μολονότι, θέθαια, δὲν γνωρίζω, ἕαν, ἐπιδιδόμενος εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα, ἤμπορῇ νὰ ἀποκομίσῃ δίκαιον κέρδος. Πέραν αὐτοῦ, ἄς ὑποθέσωμεν καὶ ἄς ἀποδεχθῶμεν ὅτι αὐτὸς κερδίζει δίκαια κέρδη καὶ ὅτι ἀγοράζει κτήματα καὶ δούλους καὶ ὅλα τὰ σχετικά. **Δ** χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καμμία ἀδικία εἰς αὐτὰ. Ὁ ἄλλος (ἄς εἰπῶμεν) ὅτι ἔχει ἀνάλογον πλοῦτη πρὸς τὸν πρῶτον καὶ ὅτι πωλεῖ τὰ κτήματα, πωλεῖ τὰ στίβια καὶ τὰ χρυσοὶ καὶ ἀργυροὶ σκευὴ καὶ δίδει εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, καλοῦται τὰς ἐλλείψεις τῶν πτωχῶν, θεραπεύει τοὺς ἀρρώστους, ἀνακουφίζει τοὺς εὐρισκομένους εἰς δυσκολίας, ἀπολύει τοὺς φυλακισμένους, ἐλευθερώνει τοὺς δεσμίους, σώζει τοὺς παγιδευμένους, ἀπαλλάσσει τοὺς σιχηματώτους ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Λοιπὸν, μὲ τὸ μέρος τοῦο ὅτε νὰ εἰσθε; Καὶ ἀκόμη δὲν ἀνέφερα τὰ μελλοντικά, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰ ἐπίγεγα ὀμίλησα. Μὲ ποῖον, λοιπὸν, θέλετε νὰ εἰσθε; Μὲ αὐτὸν ποῦ συγκεντρώνει τὰ χρήματα, ἢ μὲ τὸν ἀνακουφίζοντα τὰς συμφορὰς; **Ε** Μὲ τὸν ἀγοράζοντα τὰ κτήματα, ἢ μὲ τὸν καθιστῶντα τὸν ἑαυτὸν τοῦ λιμῆνι διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων; Μὲ αὐτὸν ποῦ τὸν περιβάλλει τὸ χρυσάφι, ἢ μὲ ἐκεῖνον ποῦ τὸν στεφανοῦσιν χιλιάδες ἑσπαινοί; Δὲν ὁμοιάζει ὁ ἓνας μὲ κάποιον ἀγγελὸν ποῦ κατέβηκεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν ὁμοιάζει καθόλου μὲ ἄνθρωπον (ὄριμον), ἀλλὰ μὲ κάποιο παιδί, ποῦ συγκεντρώνει ἀσκόπα καὶ τυχεῖα τὰ πάντα; **ΣΒΒΒ** Ἐάν, ὁμως, ἢ ἀπό-

κτησις πλοῦτου μὲ δίκαιον τρόπον εἶναι τόσον γελοῖον πράγμα καὶ ἀπόδειξις μεγάλης ἀνοησίας, κατὰ ποῖον λογικὴν δὲν θά εἶναι ἀβλιώτερος ὄλων ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος, ὅταν δὲν συνοδεῖῃ ἡ δικαιοσύνη τὰ πλοῦτη του; Ἄφου, λοιπὸν, ὑπάρχῃ τῶσι γελοιοῦσι εἰς αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, ὅταν προστίθεται καὶ ἡ γένηα καὶ ἡ ἐκπτώσις ἀπὸ τὴν θαυλείαν, πόσον ἀξιοθρήνητος θά εἶναι ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος καὶ ὅταν ζῇ καὶ ὅταν θά ἀποθάνῃ;

Ἄλλὰ μήπως θέλεις νὰ πάρωμεν ὡς παράδειγμα μίαν ἄλλην ἀρετὴν; Λοιπὸν, ἄς πάρωμεν πάλι ἓνα ἄλλον ἄνθρωπον ποῦ εἶναι ἄρχων, ποῦ διατάσσει τοὺς πάντας, ποῦ κατέχει μεγάλο ἀξίωμα, ποῦ ἔχει κήρυκα λαμπρὸν καὶ ζῶνῃν καὶ ἀκολουθῶσιν ἑνοπλῶν καὶ μεγάλων θυμῶν ἀπὸ ὑπηρέτας. **Β** Δὲν θεωρεῖται τοῦτο μεγάλο καὶ ἀξιομακάριστον πράγμα; Ἐὰν τάρτα, λοιπὸν, νὰ συγκρίνωμεν πρὸς αὐτὸν ἓνα ἄλλον, ποῦ εἶναι ἀνεξίκακος, πρῶτος, ταπεινὸς καὶ μακροθύμος. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι αὐτὸς ὀφείλεται καὶ κτυπάται καὶ ὅτι τὰ ὑποφέρει μὲ εὐκολίαν καὶ ἐπὶ πλέον εὐλογεῖ αὐτοὺς ποῦ προσβαίνουν εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Πές μου, λοιπὸν, ποῖος εἶναι ὁ ἀξίος θαυμασμοῦ; Ὁ ὑπερήφανος καὶ ἐγχοιστής, ἢ ὁ ταπεινόφρων; Δὲν ὁμοιάζει αὐτὸς πάλιν μὲ τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις, ποῦ τὰς διακρίνει μεγάλη ἀπάθεια, ἐνῶ ὁ πρῶτος ὁμοιάζει μὲ μπαλλόνι, ἢ μὲ ἄνθρωπον ποῦ πάσχει ἀπὸ ὀδρακτικῶν καὶ παρουσιάζει μεγάλον ἐρεθισμὸν; Καὶ ὁ ἓνας εἶναι ὁμοιος μὲ λατρὸν πνευματικόν, Ὁ δὲ ἄλλος μὲ ἓνα παιδί γελοῖο ποῦ φουσκῶνει τὰ μάγουλά του.

Διατὶ ὑπερηφανεύεσαι, ἀνθρώπῃ μου; Ἐπειδὴ μεταφέρεισαι ἐπάνω εἰς μεγαλύτερον ἄμμα; Ἐπειδὴ σὲ σῦρει ζεύγος ἀπὸ ἡμιόνους; Καὶ ποῖαν ἀξίαν ἔχει αὐτό; Τὸ ἴδιον ἤμπορεῖ νὰ τὸ ἴδιον κανεῖς νὰ συμβαῖνῃ καὶ εἰς τὰ ἔλλα καὶ τοὺς λίθους. Ἄλλὰ μήπως ὑπερηφανεύεσαι ἐπειδὴ φερεῖς ὠραία ἐνδύματα; Ἄλλὰ κίτταζε τὸν ἄλλον, ποῦ ἀντὶ ἐνδύματων ἔχει ἐνδυθῆ τὴν ἀρετὴν, καὶ θά ἴδῃς ὅτι ὁ ἑαυτὸς σου ὁμοιάζει μὲ χορτὰν ποῦ σοσιζει, ἐνῶ ἐκεῖνος ὁμοιάζει μὲ βένδρον ἀξίον θαυμασμοῦ, ποῦ παράγει καρποὺς καὶ γεμίζει ἀπὸ χαρὰν βοοὺς τὸ ἀντικρύσαν. Σὺ, ὁμως, φερεῖς ἐπάνω σου τροφὴν τῶν σκολιῶν καὶ τῶν σκόρων, ποῦ, ἂν σοὺ ἐπιτεθοῦν, γρήγορα θά σὲ γυμνώσουν ἀπὸ τὰ στολίδια αὐτὰ. **Δ** (Ἐξ ἄλλου, τὰ ἐνδύματα, ὁ χρυσοὶ καὶ ὁ ἀργυροὶ εἶναι, ἀλλὰ μὲν

νήματα σκαλήκων, άλλα δὲ χῶμα καὶ σκόνη καὶ πάλιν χῶμα θὰ γίνουσι). Ἐκεῖνος, ὅμως, ποὺ ἔχει ὡς ἐνδύμα τὴν ἀρετὴν, ἔχει στολὴν τοιαύτην, τὴν ὁποῖαν οὐκ ἔχουσιν οἱ σκῆροι, ἀλλ' οὔτε ὁ θάνατος ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ. Καὶ πολλὰ φυσικά. Διότι αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ τῆς ψυχῆς δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλ' εἶναι καρπὸς τοῦ πνεύματος, δι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν φθορὰν τῶν σκαλήκων. Πραγματικά, τὰ ἐνδύματα αὐτὰ ὑφαίνονται εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου οὔτε σκῆρος οὔτε σκάλῃς οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον ὑπάρχει.

Πές μου, λοιπόν, τί εἶναι καλύτερον; Ἐ Ὁ πλοῦτος ἢ ἡ πείνα; Ἡ τιμὴ ἢ ἡ ἀτιμία; Ἡ ἀπόλαυσις ἢ ἡ πείνα; Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ τιμὴ, ἡ ἀπόλαυσις καὶ ὁ πλοῦτος εἶναι καλύτερα ἐπιφανειακῶς. Λοιπόν, εἰς τὴν θέλησιν τὰ πράγματα καὶ οὐκ τὰ ἐνδύματα, ἀφοῦ ἀφήσῃς τὴν γῆν καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς ἀγαθὰ, κατευθύνου πρὸς τὸν οὐρανόν. Διότι τὰ ἐπίγεια εἶναι σκιά, ἐνῶ τὰ οὐράνια εἶναι πράγματα ἀμετακίνητα, σταθερὰ καὶ ἀπὸ κανένα δὲν διαρπάζονται.

Συνεπῶς, ὡς προτιμήσωμεν αὐτὰ εἰς τὸ σύνολόν των, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν καὶ ἀπὸ τὸν ἐδῶ θόρυβον **☩☩☩** καὶ, ὅταν καταπελεύσωμεν εἰς τὸν γαλήνιον ἐκεῖνον λιμένα, νὰ φανῶμεν μὲ πολλὰ (πνευματικά) φορτία καὶ τοῦ ἀνεκφοράτου πλοῦτος τῆς ἐλεημοσύνης, ποὺ εἶθε β-λοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλοθυρω-πίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀ-νῆκει ἡ βῆξις καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 64

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
· ΟΜΙΛΙΑΙ ΙΓ' - ΚΓ'
(ΚΕΦ. 4 - 7, 1 - 20)

Κείμενον: Fridericus Field

Joannis Chrysostomi homiliae in Matthaicum
«Bibliotheca Patrum Ecclesiae Catholicae qui ante
Orientis et Occidentis Schisma floruerunt»,
in Ὁξφόρῃ 1839, τ. I, σελ. 162 - 346 (PG 57, 207 - 320).